

کشف جانی

بی

نصاب فارسی

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

در کتب و دستاویزها

۱
۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

الحق سبحانه و تعالی

نصاب فارسی

در بیان سیرت و مناقب ائمه اطهار علیهم السلام

و در بیان فضائل و مناقب ائمه اطهار علیهم السلام

و در بیان فضائل و مناقب ائمه اطهار علیهم السلام

و در بیان فضائل و مناقب ائمه اطهار علیهم السلام

اصف جہاں

یعنی

نصاب فارسی

برائے امتحان میٹرک یونیورسٹی
در ممالک محروسہ ریاست حیدرآباد - دکن

پروفیسر آئندنا تھورما ایم اے دہلی
سیلنیر پروفیسر فارسی و اردو - ہندو کالج - دہلی
ممتحن امیدواران ایم اے و بی اے ڈگری (سابق)
سرآمد شعبہ فارسی و اردو دہلی یونیورسٹی

میسر زعفر چند کپور اینڈ سنز پبلشرز انارکلی لاہور
اپنے مطبع کپور آٹ پرنٹنگ دس لاہور میں باہتمام لکھنؤ رانڈنہ کپور پرنٹر
چھاپی قیمت ۵۰

انتساب

خاکسار ذرہ بے مقدار را تم الحروف اپنے اس ناچیز انتخاب کو
 بہ نام نامی واسم گرامی شاہنشاہ اقلیم فصاحت و بلاغت محی علوم
 فارسی و اردو حکمران سکندر شوکت دارا نشان خسرو و کن اعفی
 اعلیٰ حضرت نواب سر میر عثمان علی خاں بہادر سلطان العلوم
 نظام ذی احتشام حیدر آباد و برادر خلد اللہ ملکہ و شمتہ (جس جا جدار
 سخن کے کلام معجز نظام کا نمونہ اس کتاب کیلئے باعث افتخار ہے)
 بصد احترام و تعظیم و تکریم منسوب کرتا ہے اور بخدمت غلامان بارگاہ
 فلک اشتباہ بہ توسط عالی جناب تقدس مآب حضرت خواجہ
 حسن نظامی دہلوی نیازمندانہ از راہ دولت خواہی و خیر اندیشی
 پیش کش کرتا ہے۔
 گر قبول افتد زہے عز و شرف

فقیر فقیر فقیر فقیر فقیر فقیر فقیر فقیر
 معروضہ ۲۱ اگست ۱۹۱۱ء

رائی صاحب لالہ رام جویا کپور مالک فرم
 میسرز عطر چند کپور اینڈ سنز لاہور نے شائع کیا

بسم الله الرحمن الرحيم

عجائب و غرائب (اقتباس از اقبال نامہ جہانگیری) در شہر اگرہ خانہ زیر آب

در آل آیام حکیم علی حوٹے ساخت . کہ در زیر آں حوض نہایت
بود . و حوٹے را از آب لبالب ساخته بود . کہ یک قطرہ از آں بہ درون
خانہ در نیامدے و ہوا مانع و دخول آب شدے . و ہر کس خواستہ
کہ بآں خانہ در آید . سر پہ آب فرو بردے . و از آں در بہ درون خانہ
در آمدے . و خانہ دیدے . فرشتہ انداختہ . و کتاب ہانہادہ . بالکلہ
بعد از اتمام حضرت خاقانی بہ تماشائے او تشریف بردند . و سخت
چندے از مقر بان بشاہ عزت را حکم شد کہ بآں حوض در آید . انگاہ
خود بہ سعادت توجہ فرمودند . و زمانے ممتد بہ تماشائے آں خوش وقت

۱- جمع عجیب . ۲- جمع غریب یعنی غیر معمولی و اضنی یا پردی . ۳- انتخاب ۴- لبرز یا منہ
تک بہرہا . ۵- رکاوٹ . دخول . داخل ہونا . تہ پورا ہونا . ۶- نزدیکان . ۷- فرش
۸- لب . دراز . ۹- لطف اٹھایا .

عجائب و غرائب

در شہر اگرہ خانہ زیر آب
بسم الله الرحمن الرحيم
در آل آیام حکیم علی حوٹے ساخت . کہ در زیر آں حوض نہایت
بود . و حوٹے را از آب لبالب ساخته بود . کہ یک قطرہ از آں بہ درون
خانہ در نیامدے و ہوا مانع و دخول آب شدے . و ہر کس خواستہ
کہ بآں خانہ در آید . سر پہ آب فرو بردے . و از آں در بہ درون خانہ
در آمدے . و خانہ دیدے . فرشتہ انداختہ . و کتاب ہانہادہ . بالکلہ
بعد از اتمام حضرت خاقانی بہ تماشائے او تشریف بردند . و سخت
چندے از مقر بان بشاہ عزت را حکم شد کہ بآں حوض در آید . انگاہ
خود بہ سعادت توجہ فرمودند . و زمانے ممتد بہ تماشائے آں خوش وقت
۱- جمع عجیب . ۲- جمع غریب یعنی غیر معمولی و اضنی یا پردی . ۳- انتخاب ۴- لبرز یا منہ
تک بہرہا . ۵- رکاوٹ . دخول . داخل ہونا . تہ پورا ہونا . ۶- نزدیکان . ۷- فرش
۸- لب . دراز . ۹- لطف اٹھایا .

شدند بے اغراق از بدائع روزگار بود.

گنگ محل در عهد شاه اکبر

دریں ولا بناظر تندی مظاہر خیال پر تو انگند کہ اطفال را بعد از تولد در جائے نگہدارند کہ اصلاً اواز مردم بگوش آہانہ رسد و ملاحظہ فرمائند کہ آیا وقت گویائی بیچ حرفے از خود بہ زبان آنہا خواہ گذشت - یا لکبت مطلق خواہند بود - بنا بریں در محرائے کہ از معمرہ دور بود - منزل ساختہ - طفلی چند را در آں جائے باز داشتند و جمعے از معتمدان را موکل فرمودند کہ دایہ ہا را بوقت شیر دادن در آں جا برودہ از گرفت و شنود محافظت نمایند تا حقیقت حال ظاہر شود و در آنہ عوام آں منزل گنگ محل انتہا ریافت - چوں بچار سالگی رسیدند و ہنگام گویائی شد - حضرت خاقانی بہ تماشاے آں پرورش یافتہ ہائے وادی بے زبانی تشریف بردند - اصلاً سخن و حرفے را نہا ظاہر نشد - و مثل کبکان بہ اواز نا شخص بے ارتباط حرف بزبان رانند.

بچہ ہائے شیران

دریں ولا قلندرے شیرے پیشکش کرو بغایت تناور و قوی و عظیم
لے مبالغہ - لے عجائبات - لے پاک دل کو بہ خیال پیدا ہوا - لے پیدائش - لے یا کل -
لے چکور - لے آبادی - لے مقرر - لے صبح سان یعنی زبان - لے ہل - لے معنی - لے تعلق
لے نذر - لے دلیل و دل والا -

بچہ درخروی بدست آورده - تربیت کردہ بود - و لعل خال نام نہادہ و چنای راتم شدہ بود - کہ آدم را آزار نمی رسانید - حکم فرمودند کہ از قید زنجیر برآوردہ بگذارند - کہ در قضاے جھرو کہ کہ بر طرف دریا است بہ طہ خودی گشتہ باشد - و سہ چار شیر بان گنگہ چوب ہائے در دست ہمراہ باشند - چوں خاطر اشرف بہ تماشاے شیر و نگاہ داشتن آں توجہ فرمود - شیر بچہ بسیار بہ رسم پیشکش آوردند - و در قضاے جھرو کہ طرف دریا بے زنجیر و قلاادہ می گشتند - و بہ ہر شیرے دو شیر بان موکل بودہ - طعمی دادند - رفتہ رفتہ شیر بچہ ہائے کلاں و تننا ورشدند - یکے مردانہ نام داشت و یکے فیل جنگ و یکے شیر دل - بکر ایں ہارا با ہم بہ جنگ انداختند و جنگ شیر درخور شیر نیت - درستی و زور و جوانی چند کس را ضائع ہم ساختند - مادہ شیرے با یکے ازیں ہاجفت شدہ - بچہ چند آورد - و شیر می داد تا بہ طعمہ خوردن رسیدند - و کلاں شدند - و ایں از غرائب امور کہ در عهد دولت جہانگیری بطور آمدہ - بیچ عصرے و عمدے نبودہ - کہ شیر بے بند و زنجیر در میان مردم بگردد - و چارودہ یا تزدہ - شیر فقیر دیدہ - کہ در قضاے جھرو کہ طرف دریا می گشتند - و شیر باناں ہمراہ بودہ محافظت می نمودند -

لے تدقاست - لے چوٹی عمر لے ملع - پالتو - لے میدان - لے ڈنڈا - لے ہیت
معزز - لے پستہ - لے ایک زمانہ - لے بندہ - لے یعنی خودی منے -

مردن راوت بیکا و باز ولادت و بخانه راس

وا از بدائع و قانع که دریں ولادت ظهور یافت. آنکه در موضع
یکسر مقدمه بود. راوت بیکا نام یکی از دشمنان اوزنجی بر پشت
وزخم دیگر بر بنا گوش آورد. و بهماں و وزخم جان داد. و بعد از چندے
را داس خویش او را پسرے شد. که بر پشت و بنا گوش نشان زخم داشت
و شهرت پُخاں کرد که راوت بیکا بازیہ ترکیب عنصری قدم بعالم وجود
نهادہ و آل پسر خود می گوید. کہ من فلانم. و نشانہ می دهد. چوں ایں واقع
میشاء علیہ رسید بحکم اشرف در پایہ سریر حاضر آمدند. و بعد از
تحقیق ظاهر شد کہ محض افتراء و دروغ است. اما خالی از استعجاب نبود.
در آن وقت حضرت خاقانی فرمودند. کہ در زمانے کہ در بطن مادر بودم.
روزے مریم مکانی خالے چند بسوزان در پایے خود نقش می فرمودند.
و حضرت جنت آسیانی پُرسیده باشند. کہ باعث جدیت ایشان بعرض
رسانیده اند کہ آرزوئے خاطر آن است. کہ چوں فرزندے قدم بہ
عالم وجود نهند. نشان خال در پایے او ظاہر می شود. و بعد از تولد کہ ملاحظہ
فرمودند. بحسب تقدیر آن خواهش صغیر و جود جلوه گر بود. و جمعی از
مقربان بساط عزت را کہ بہ سعادت خطاب سرافرازی داشتند.

لے پیدائش. لے جمع واقع معنی ماہرا. لے صورت نشان. لے گاؤں. لے ٹیل تہ داماد
چنائی. لے کان کی لو. لے جسم کی تبدیلی. لے جمع جمع معنی کان یعنی بزرگ کان. لے جھوٹ
بہتان لے تعجب. لے پٹ. لے بہشت میں رہنے والے یعنی ہایوں بادشاہ

پائے مبارک خود را وانمودند. کہ ہنوز نشان آل خال ہائے
برجا است.

صیدا فگنی جہانگیر

اتفاقاً روزے در اثناے شکار الوپ رائے کہ از خدمتگار
نزدیک بود بہ درختے رسید. کہ زغن چند برآں نشسته بود. کمان و
تکے بدست گرفتہ. قصد زدن آنہا کرد. قضا را در حوالی درختے گامے
نیم خورہ شیر بہ نظرش درآمد. مقارن ایں حال شیرے در غایت
کلافی و تنابوری غضب آلودہ از میان تنہ درخت چند کہ در آل
حوالی بود. برخاستہ روانہ می شود. یا آنکہ دو گھری روز پیش نہ مانده
بود. چوں ذوق آنحضرت بہ شکاری دانست. کہ در چہ مرتبہ است.
خود با چندے. کہ ہمراہ داشت. شیرافیل کردہ. کس بہ بہت خبر
کردن فرستاد. و چوں ایں خبر بہ عرض بادشاہ فیل بند شیرکار رسید.
جلو ریز متوجہ آل صوبہ گردیدند. در آل وقت شہزادہ والا قدر و
را داس و اعتماد رائے و حیات خاں و دوسہ کس دیگر. در موکت
اقبال سعادت پذیر بودند. بالکلہ شیر در سایہ درختے نشسته بہ نظر
درآمد ارادہ کردند. کہ بر پشت اسب بندوق اندازند. چوں سپ

لے جس دھم پہ لے قائم. لے شکار لے جیل. لے نزدیک. لے نزدیکی.
لے ہاتھی سے روک کر. لے تیزی سے. لے طرف. لے بادشاہ کے ساتھ پہنچنے
والی تھوڑی سی فوج.

شوخی میکرد و یک جا قرار نمی گرفت. ناگزیر پیاده شده تفنگ را
سر راست نموده انداختند. لیکن معلوم نشد که به شیر رسید یا نه
نیز دو کرم انداختند. شیر از جائی برخاست. حمله کرد و شیر شکاری را
که شاہین بدست در برابر ایتاده بود زخم زده بجائے خود رفت
و نشست. باز بندوق را بر کرده بر سینه پایہ نهادند و انوپ رائے
سہ پایہ را محکم گرفته نشسته بود. شمشیر در کمر. و گنگہ چوبی در دست.
و اوقت نماہز اودہ عالمیاں سلطان خرم بجانب چپ آنحضرت کہ
جائے دل است. بہ اندک فاصلہ ایتادہ بودند. و راماداس دیگر بندوق
در عقب آل حضرت. شیر غضب آلودہ برخواست و حضرت
نماہنتاہ فی الفور ماشہ را زیر کردند. شیر را گلولہ تفنگ از مخاومی دہن
و دندان او در گذشت. و صدائے تفنگ آتش افروز صولت و غضب
اوشد. و جمعی کہ نزدیک ایتادہ بودند. تاب حمله دنیا ورده. برہم
خوردند. و آل حضرت از صدمہ پشت و پہلوئے مروم یک دو قدم
عقب رفتہ افتادند. می فرمودند کہ دوسہ کس از آہن پایے برسینہ من
نماہد گزشتند. و بہ مدد اعتماد رائے و کمال قراول. باز خود را راست
کرده استمادند. دریں وقت شیر بہ مردمانے کہ بہ طرف چپ بودند
قصیدود. انوپ رائے سہ پایہ را گذشتہ بہ شیر متوجہ گشت. و شیر نیز متوجہ

لہ بندوق - لہ باز - لہ بندوق کا گھوڑا. لہ گولی. لہ مقابل تہ رعب
یا ہیبت تہ متربتر ہو گئے۔
لہ سپاہی۔

اوشد. انوپ رائے چوبے کہ در دست داشت. دو بار دودستہ
بر سر شیر فرود کوفت. و شیر او را بر زمین انداختہ ہر دودستش بہ دہن گرفتہ
شروع در خائیدن کرد. لیکن آل چوپ و انمختری چند کہ در دست
داشت نہ گذاشت کہ دستہائے او را از کار برود. انوپ رائے در میان
ہر دودست شیر پشت ایتادہ بود. یک دست بالائے پائش حامل کردہ
دریں وقت شاہزادہ شیرعل شیر شکار شمشیر از غلاف برآوردہ خواست.
کہ بر کمر شیر فرود آورند. قضا را دست انوپ رائے بہ نظر مبارک ایشان
درآمد. و احتیاط بہ کار بردند. شمشیر را دور تر از دست اوفکندند. راماداس
ہم زخمے رسانید. و حیات خال نیز چند چوبے بر سر او زد. انوپ رائے
بہ پہلو غلطیدہ بہ زور زائے راست ایتادہ و سینہ انوپ رائے بہ
آسیب ناخن شیر محجروح شدہ بود. بعد از آن کہ از زیر شیر برآمد. و شیر
او را گزاشتہ روانہ شد. از عقب شیر شمشیر علم کردہ بر سر او فرود آورد.
او چوں روئے گردانید. تیغے دیگر بر شقیقہ او انداخت. چنانچہ ہر دو چشم
شیر بریدہ شد. و پوست ابروئے او کہ بہ زخم شمشیر جدا شدہ بود بہر بالائے
چشم ہائے اوقاتادہ. دریں وقت صالح نام چراغی مضطربانہ آمد.
و چوں تاریک شدہ بود. کوہکے بشیر بر خورد. شیر بہ یک طمانجہ او را انداخت
اقتادون و جان دادن ہماں بود. و مردم از اطراف رسیدہ کار شیر تمام

لہ چپاٹا. لہ لٹاکر. لہ لٹاکر کہ تہ صدمہ. لہ زخمی.
لہ لٹاکر. لہ کٹی. لہ گھبرا ہوا. لہ گرتے ہی مر گیا۔

ساختمند۔ والنوب رائے یہ خطاب و اضافہ منصب سرفرازی یافت۔

نقاشی بر پوست فندق

یکے از غلامان پادشاهی کہ در فن خاتم ہندی و بخاری بے ہمتا است۔
کار نامہ از صنعت خویش بہ نظر ہمالیوں در آورد۔ کہ چشم جہاں بین اہل
دانش و بنیش شل آں در ہیچ از منہ شاہدہ نہ کردہ و ہیچ گوشے مانند آں
از دور و نزدیک نہ شنیدہ۔ بالجملہ بر پوست فندق تہ چہار مجلس از علاج
تراشیدہ و ترتیب دادہ۔ مجلس اول از کشتی گیراں است۔ کہ دو کس با ہم
گفتی می کردند۔ و یکے نیزہ بدست گرفتہ ایتادہ و دیگر سنگ ورنے در
دست دارد۔ و دیگرے دست ہا بر زمین نہادہ نشستہ است و در پیش
او چوبے و کمانے و ظرفے تعبئہ کردہ است۔ مجلس دوم تہ تہ ساختہ
و بر بالائے آں شامیام ترتیب دادہ۔ و صاحب دولت بر تخت
نشستہ۔ یک پائے خود را بالائے پائے دیگر نہادہ۔ و یکہ در پس
پشت او نمایاں۔ و ہیچ نفر از خدمتگاران در گرد و پیش او ایتادہ۔
و شایخ درختے ہر آں تخت سایہ انداختہ۔ مجلس سوم گاہک منہ
رسمان بازائے است۔ چوبے ایتادہ کردہ۔ و سہ طناب بر آں چوبے
بستہ و رسمان بازے بر بالائے آں نرا بگشت پائے راست خود را

لہ ایک تم کا کابی سرخ رنگ میوہ۔ لہ چہ کاری۔ لہ کام بڑھی۔ لہ لاتیانی۔ لہ اعلیٰ
کام۔ لہ مبارک۔ لہ جمع زمانہ۔ لہ ہاتھی دانت لہ ایک رسی۔ لہ چھپانا۔
لہ نٹ۔ لہ رتا۔

از پس سر بدست چپ گرفتہ۔ و بر بازی ایتادہ و ہرے را بر سر
چوب کردہ۔ و شے ڈہل در گردن انداختہ می نواز د۔ و دیگرے ایتادہ
چشم بر رسمان باز دارد۔ و ہیچ کس دیگر ایتادہ محو تماشا اند۔ و از اں
ہیچ کس یکے چوبے در دست دارد۔ مجلس چہارم درختے است۔ و در
تہ آں درخت صورت حضرت عیسیٰ ساختہ۔ و شے سر بہ پائے
ایشان نہادہ و پیر مردے بہ ایشاں درختن است۔ و چہار کس دیگر ایتادہ
اند۔

جلوس یازدہم شہ و پائے طاعون خصوصاً در لاہور و کشمیر

دوایں سال در بعضے از پرگنات ہندوستان اثر و پائے ظاہر
شد۔ و رفتہ رفتہ شدت عظیم کردہ۔ آغاز ایں بلیہ از پرگنات پنجاب
شدہ۔ بہ شہر لاہور سرایت نمود۔ و خلق انبؤہ از مسلمانان و ہندواں
یہ ایں علت تلف شد۔ و اں گاہ بہ سہرند و میانہ و آب تادہلی۔
و اطراف آں رسیدہ۔ بیارے از قریات و پرگنات را بعد و م

لہ بکری لہ ڈہل۔ لہ بھینا۔ لہ پلیگ۔ لہ آفت۔ لہ اثر کھ بہتے آدمی
لہ بیماری لہ شایخ۔
لہ جمع قریب یعنی گاؤں۔ لہ بر باد۔ نیت۔

ساحت - در ابتدا کے موٹے ظاہری شد - کہ از سورج برآمدہ
مردہ نشانہ - خود را بر در و دیوار مودہ می مود - اگر مردم فی الفور اناں
خانہ برآمدہ - یہ صحرا و گیل رفتہ - جائے می گرفتند - جان می بردند - و الا
در اندک فرستے تمام مردم آل وہ درخت یہ صحرا ہر مے کشیدند و بالفرض
اگر کے دست بہ آل میت یا بہ اموال اور ساندے - جان بر نہ بودے -
سرایت ایں بلیہ در ہنود بیشتر بود - در خانہ ہائے لاہور بسیار بود
کہ وہ کس و بست کس می مود - ہمایہ ہا از تعین آہنا بستہ آمدہ - محلہ را می
گذاشتند - و خانہ ہا پر میت متفضل افناہ بود - و از ہم جان بیچ کس
چہ امون آہنا ہی گشت - و در کشمیر سنت علیم ظاہر ساحت و بجائے رسید -
کہ عزیز گوشت کرد - درویشے اور ابروئے کاہ غلے داد - روز دو نم
آں درویشے میز در گوشت - و بر طے کہ اورائے بود - گاؤے خورد
و مود - و گان از گوشت آں گا خوردند - بر جائے ماندند - و در ہندوستان
بیچ ملک ازین بلیہ خالی نہ ماند -

جانور سارس و کنجشک

روزہ شنبہ غرہ ذیقعدہ شہر اردو بست و بیچ ہجری مطابق بست

لہ دیوانہ کی طرح - لہ موت کے پھل کو کوچ کیا کرتے تھے یقین مر جاتے تھے - لہ نقش -
لہ بیچ مال بیچ دولت - لہ بدبو سرائد - لہ عاجز ہو کر لہ نقش - لہ نزدیک لہ موشوں کا
چارا - لہ پہلی تاریخ - لہ اسلام کے ایک مہینے کا نام جس میں لڑائی کرنا حرام ہے -

و یکم آبان سال یا ز دہم از چہا نگیری نہفت موبک منظور بصوب لودہ
اتفاق افتاد - روزے در ایں راہ غریب ساخنہ شاہدہ شد کے از خواجہ
سرایان بادشاہی و بیچہ سارس را از راہ گرفتہ آورد - و سارس جانوے
است از عالم کلنگ - اتان کلنگ کلاں تر و سرش سرخ می شود - چون
حضرت شاہنشاہ از شکار گاہ معاوتہ نمودہ - بہ منزل تشریف
آوردند - و سارس کلاں فریاد کنناں در پیش خلوت خانہ پادشاہی بیے
وخت و دہشت آمدہ نشستند - و مظلمانہ فریاد و فغاں آغار نہا دند -
بعد از جستجو ہائے بسیار آل خواجہ سراسے ہر دو بیچہ را بحضور اشرف در
آورد - سارس از دیدن بیچہ ہائے تابانہ نزدیک رفتہ - بہ گمان آکہ شاید
طعمہ نیافتہ باشند - چیزے از دہان خود بر آوردہ بہ دہان بیچہ ہانہا دند -
و بیچہ ہا را در میان گرفتہ بہ بال و پر شوق پر و او کناں متوجہ آشیائے شدند -
از موافقت و محبت سارس با حفت خود نقلہا را غریب بر زبان ہا جاری
است - از جملہ قیام - پسر شاہ محمد قندہاری - کہ قراول یکی حضرت شاہنشاہی
است - در خدمت آل حضرت نقل کرد - کہ روزے بہ شکار رنتم سارس
را دیدم - در سایہ درخت نشستہ - خواستم کہ بدوق بہ زنم - اصلاً از و حرکتے

لہ ایک شمس مہینے کا نام لہ کوچ لہ فتح مند -
لہ ماجرا - لہ کلنگ کی تم کا - لہ واپسی -
لہ غلام کی طرح - لہ بے مہر ہے -

پدید نیامد۔ ہر چند پیشتر می رفتم ہیچ و سحی در او ظاہر نمی شد۔ با خود گفتم کہ
مگر بیمار است۔ بعد از آنکہ بر سرش رسیدم پائش را گرفته ایستاده ساختم۔
پہ نوے سبک بود کہ گویا یک شغال گوشت در تمام اعضائے او نیست۔
دو سہ قدم لنگ لنگان برداشته اُفتاد و جاں داد۔ چون نیک ملاحظہ نمودم۔
در سینہ اش گرم او قتادہ۔ گوشت و پوست او پختیل رفته بود۔ در جگہ
کہ نشسته بود۔ استخوانی چند از سارس مُردہ یافتم کہ در زیر بال و پرداخت
ظاہر شد کہ استخوان ہائے جفت خود را در سینہ گرفته نشسته بود۔ انہیں
عالم نقل بسیار زبان زد خاص و عام است۔ راتم اقبال نامہ را غریب
امرے محسوس گشت۔ در سفرے کہ حضرت شاہنشاہ از اجیر پشیمیری
رفتند۔ روزے در حوالی تھانیسری کے از خواجہ سرا یاں فقیر بچہ کچھ نکلی صحرای
گرفتہ آورد۔ و مادرش فریاد کُناں ہمراہ آمد آن خواجہ سرائے بچہ
کچھ نکلی را در پخیرہ نہاد۔ و پخیرہ را از خود دور تر گذاشت مادرش ہر دم
بہ صحرای رفت۔ و دوائے چند بہ دہان خود گرفتہ می آورد۔ و بہ ایں بچہ
می خورائید۔ و باز بہ صحرای رفت۔ آں روز چہنیں گذشت۔ روز دیگر
کہ کوئی شد۔ مادرش پرواز کُناں ہمراہ آمد۔ و بدستور روز پنجتن بچہ

لے ایک خاص ذن جو ساڑھے چارائے کے قریب ہوتا ہے۔ لے جمع غریب یعنی جسم کا حصہ۔
لے لنگواتے لنگواتے۔ لے کیڑے۔ لے گل گیا تھا۔
لے ذکر کیا گیا۔ لے کہنے والا۔ لے معلوم لے چہ دیا۔

خود را دانی رسانید۔ چوں ایں خبر من رسید بجنور خود طلب نمود
فرمودم کہ بچہ را بدست بگیرد آیا بر سر دست او آمدہ نشنید۔ یا نہ او
بار اول فریاد کُناں آمدہ بر گرد پیش او پروازے چند کرد۔ آخر
بے تابیاتہ بر سر دست آں خواجہ سرائے پہلو بے بچہ رفته نشست۔
و بہیں دستور تا چہار منزل ہمراہ لشکری آمد۔ تا بچہ قوت گرفت۔
و پرواز کُناں اورا ہمراہ بُرد۔

کثرت موش نرمان ہائے طاعون

دریں ولاء عرضداقت بہاد زغال حاکم قند ہار بہ مسامح جلال
رسید کہ در نواح شہر و پرگنات آں کثرت موش بچہ رسیدہ کہ از محسول
زرعی و سرورختی اثری باقی نہاندہ۔ بعد از محنت و تعب بسیار۔ شاید رنگ
محسول بدست رعایا در آید و چہنیں از قالیز و باغات انگور اثرے نہ
گذاشتند۔ و بعد از آنکہ میوہ و غلات در باغ و صحرای ختم شد بہ مرور
زمان آوارہ صحرائے عدم شدند۔ و در شہر اگرہ ملت طاعون بہ
افراط کشید۔

لے وقت موقع۔ لے پیداوار۔ لے سختی۔ سخت
لے جو تہائی ہے تربند خیزہ کا کیت۔
لے گذرنا۔ لے مرگے۔

پیش گوئی منجم

وغریب تر آنکہ سہ چار ماہ پیش ازیں واقعہ جو تک رائے منجم کہ
در مہارت فن نجوم از پیشقدمان این طائفہ است۔ بہ عرض شرف سائنہ
بود کہ از ناچار طالع شاہزادہ چنین استنباط شدہ کہ این سہ چار ماہ برو
گمان است۔ و مکن کلاز جائے مرتفع بریز افتد۔ وغبار آسبے بردامن
حیات اوند نشیند۔ چوں مکر احکام او بہ صحت پیوستہ بود ہموارہ این قوم
پیرائون خاطر اشرف میگشت در این راہ ہائے خطرناک و کربوہ ہائے
دشوار گذار۔ یک چشم زدن آنرا نونہال چین اقبال فاضل نمودہ جو اس
ظاہری و باطنی را وقف محافظت او داشتند۔ تا بہ کتمیر نزول اتفاق
افتاد۔ چوں این سانچہ ناگزیر بود۔ آنکہ ہائے ودایہ ہائے دریں وقت
فاضل شدند۔ الحمد للہ بخیر گذشت۔

جالدھر آہن آسمانی و شمشیر شاہی

دریں و لاغریب سانچہ اتفاق افتاد۔ دریکے از مواضع جالدھر

لے عجری لے رہبر۔ لے ہمت پھر۔ لے تیر کالنا۔ لے اونچا۔ لے کئے دفعہ صبح
عکم یعنی پیش گوئی۔ لے ہمیشہ۔ لے دو یک۔ لے ٹیلے۔ لے نیا پودہ لے اترنا۔
لے ماجرا۔ واقعہ۔ لے لازمی۔ لے مائیں۔ لے خدا کا فکر۔

(پنجاب) ہنگام صبح از جانب مشرق غوغائے عظیم و مہیب برخاست۔
چنانچہ از تہول آں صدائے وحشت افزائے نزدیک بود کہ ساکنان
آں مرز و بوم قالب ہی کنند۔ در اثنا کے این شور و غضب روشنی برق
آساروئے باخطاط نہادہ بر زمین اُفتادہ ناپدید گشت۔ بعد از ریلے
کہ شورش و آشوب نختہ تکین یافت۔ و دہائے متوش از آسمان سری
و آشفتگی ہم آمد۔ قاصدے تیز تک نزد محمد سعید عامل پر گریہ مذکور فرستادہ
ازیں سانچہ آگاہ ساختند او در لحظہ سوار شدہ۔ خود را بمقصد رسانید۔
و بر سر آں قطعہ زمین رفتہ بنظر در آورد۔ موازی دہ دوازده درع در طول
و عرض نوے سوختہ بود۔ کہ نشانے از سیرہ و درستی نہانندہ۔ و مہنوز اثر حرارت
و تفتیدگی داشت۔ محمد سعید فرمود۔ آں قدر جائے را بکنند۔ ہر چند کنند
اثر حدت و حرارت بیشتر ظاہر گشت۔ تا بجائے رسید۔ کہ پارچہ آہنے تفتہ
نمودار شد۔ و بجگہ گرم بود کہ گویا آہیں دم از کورہ آتش بر آوردہ اند۔
چوں ہموار رسید۔ سرگشت۔ قانرا بر گرفتہ بمنزل خود آورد۔ و در خلیطہ کردہ
و ہر بر آں نہادہ روانہ در گاہ ساخت حضرت شاہنشاہ اوستا و داؤد
را کہ در فن شمشیرگری ید طولی دارد و بجنور طلسمانہ فرمودند۔ کہ انرا آہن شمشیر

لے شد۔ لے مہیت ناک لے ڈر۔ لے سر زمین لے جم خالی کردیں یعنی مرجائیں۔ لے
مانند۔ لے نیچے اترنا۔ لے تہوڑا سا لے کم ہوا۔ لے گہرا لے ہوئے۔ لے گہرا ہٹ
لے سختیں آئے لے زقار۔ لے مکڑ۔ لے برابر لے گڑ لے گہس پات۔ لے گرمی لے پیش لے گرم
لے بہی لے تیلی۔ لے لمبا ہا تہ یعنی پوری مہارت۔

و خجری و کار دے مرتب سازد او عرض کرد که در زیر پتنگ نمی ایستد.
 و از هم میبرد. مگر آنکه به آهن دیگر که پاک و بے چرک باشد ضم ساخته به عمل
 آرد. محکم شد که چنین کند. سه حته آهن برق. و یک حته دیگر با هم آمیخته. دو
 قبضه شمیر نو یک قبضه خجری و یک کار ساخته بنظر کیما اثر دآورد از آتش
 آهن جوهر دیگر پدید آرد. بدستور شمیر الماسی خم می شد. و در برش با شمیر هائے
 اصل برابر آید +

جانورهای تحقیق شاهی

تاریخ نور دوم شهر محرم سنه ۱۰۳۰ هجری قمری مشتمل از تشریح متوجه
 دار السلطنت لاہور شدند. پیش ازین مکر بعضی رسیده بود. که در کوچه پیر
 پنجال جانور می باشد. مشهور به هائے. و مردم این سرزمین میگفتند که
 طعمه اش استخوانست. و پیوسته بر روی هوا پرواز کنان مشاهده می افتد نشسته
 کم بنظر درآمده. چو خاطر اشرف علی شایه نشاء به تحقیق این مقدمات
 توجه مقرر داشت. محکم شد که از قراولان هر کس به تفنگ زده بحضور بیارند.
 پانصد روپیہ انعام میفرمایم. قضا لاجال خال قراول به بدوق زده بحضور

له ایک پاتو. له ہوتا.

له رنگ. له لانا.

له قدر. له فولادی. له چھیند. له زیادہ

اشرف آورد. چوں زخم بر پاش رسیده بود. زنده و مندرست بنظر درآورد
 فرمودند کہ چنیہ دان اورا ملاحظہ نمایند. تا خورش او معلوم شود. چو چنیہ
 داتش را شگفتند. از وصلاتش استخوان ریزہا برآمد. مردم این کوہستان
 معروض داشتند کہ مدار خوردنش بر استخوان ریزہا است. ہمیشہ بر روی هوا
 پرواز کنان چشم بر زمین دارد. و ہر جائے استخوانے بنظرش آید. بہ نزل خود
 گرفتہ بلند می شود. و از آنجا بر روی زمین می اندازد. تا بشکند. و ریزہ
 ریزہ شود. و آنکھ از بندگی فرو آید. و می چنید. و می خورد. و رایش صورت
 غالب لث آنکھ ہائے مشہور ہیں باشد پختہ اند.

ہمائے بر سر مرغال ازاں شرف داد کہ استخوان خورد و طائرے نیاز دارد
 در ترکیب جثہ بہ عقاب شبائت داد. و سر و نوش بہ گل مسخی می ماند. لیکن گل
 مرغ پر ندارد. و این پر ہائے سیاه و براق دارد. و در حضور وزن فرمودند
 چهار صد و پانزدہ تولہ بہ وزن در آمد +

مجنبت شیر بابز

از غرائب آنکھ شایہ زده و خوش شیرے را پیشکش آورد کہ با بلفٹ گرفت

له پوٹ. له پوٹ. له عرض کیا گیا. کہ چو چ. له گمان.

له ایک پرند. له متا بتا ہے.

له چمکدار

در یک پنجره می باشد و به آن بزم نهایت محبت و لایه گری ظاهری سازد حکم فرمود
که آن بزرگوار از پیش او دو میوه مفتی داشتند - فریاد می آورد و اضطراب بسیار
ظاهر ساخت - اینجا فرمودند که بزم دیگر به پهل رنگ و ترکیب در آن قفس
در آوردند - اول آنرا بوسه کرد - بعد از آن کمرش را به دهاں گرفته شکست -
فرمودند - میته را به درون پنجره او در آوردند - فی الفور از هم درید - و خود
باز پهل بزرگوار به نزدیک او بودند - الفت و مهربانی بدسور سابق ظاهر ساعت
خود بر پشت افتاد - و بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -

بعد از آنکه بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -
بعد از آنکه بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -
بعد از آنکه بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -
بعد از آنکه بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -
بعد از آنکه بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -

بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -

بعد از آنکه بزم را بر دوش سینه خود گرفته دهاںش را می کشید -

شاه خوشامد - شاه بگری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری -
شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری -
شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری -
شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری - شاه بقراری -

انتخاب

همایون نامه

تصنیف گلبدن بیگم بنت بابر بادشاه

حکم شده بود که آنچه واقع فردوس مکانی و حضرت جنت آینه
میدانسته باشند بنویسند - وقتی که حضرت فردوس مکانی از دارالقبایدار
البقا خراسیدند - این حقیر هشت سال بود و بیان واقع شاید کمتر که
بخاطر مانده بود - بنابر حکم بادشاهی آنچه شنیده و بخاطر بود نوشته میشود
در اقل این جزو و از واقع حضرت بادشاه با بام نوشته میشود
اگر چه در واقع نامه حضرت بادشاه با بام این سخنان مذکور است - بنابر همین
و تبرکات نوشته میشود -
از زمان حضرت صاحب قرآنی تا زمان حضرت فردوس مکانی از

شاه بی بی شاه بهشتین رهنه دایه مراد بابر بادشاه - شاه بهشتین رهنه دایه
مراد همایون بادشاه - شاه موت کا گهر یعنی - دنیا - شاه باقی رهنه والا گهر یعنی آخرت - شاه میر
باب - شاه بهشتین رهنه دایه مراد بابر بادشاه - شاه بهشتین رهنه دایه مراد بابر بادشاه -

سلطان ماضیه یکس برابر ایشان تردوات نکرد. در دوازده سالگی با دوشاه
شدند. و بتاریخ پنجم شهر رمضان المبارک سنه تهمصد و نه در خطبه اند جان
که پائے تخت ولایت فرغانه است خطبه خوانده. مدت یازده سال
کمال در اکتها ماورالنهر با سلطان چغتیه و تیموریه و اوزبکیه جنگها و تردوات
منموده اند که زبان قلم از شرح تعداداں عاجز و قاصر است. و آنقدر
محت و مملکت که در باب جماعه میری حضرت ماروئے نموده. کم کس را روئے
نموده باشد. و آن قدر دیر می و مردانگی و تحمل که با حضرت در مبارک ممالک
روئے نموده. از کم بادشاهی منقول است. دو نوبت بضرب شمشیر فتح
سمرقند کرده. مرتبه اول حضرت بادشاه بابام دوازده ساله بوده اند
و مرتبه دوم نوزده ساله بوده اند و مرتبه سوم بیست و دو ساله بوده اند.
و شش ماه قبله شده اند. و شل سلطان حسین مرزا با بقرا عموی ایشان در
خراسان بوده اند. با ایشان کوک نفرستانند و سلطان محمود خاں در کاشغر
بودند که طغائے ایشان باشند. ایشان نیز کوک نفرستانند. چوں مدد و معاون
از بیج جان رسید. بایکس شدند. درین طور وقت شاهی بیگ خاں
گفته اند که اگر خانزاده بیگم خواهر خود را بمن نسبت کنید میاں ما و شما

له جمع سلطان یعنی بادشاه. له گذشته. له کوشش یا شقیس. له هینه. له بڑا شهر
ته بادشاه قرار دیا گیا. له سوید. له ناقابل. له مصیبت. له جمع ہلک یعنی خلوہ.
له جمع معا کہ معنی لوائی له محصور یا قلعہ بند. کوک یعنی مدد. له مدد. له کھلا کر بھیجا.

صلح شود. و رابطہ اتحاد بجا باشد. آخر ضرورت شد خانزاده بیگم را
بجانبان مذکور نسبت کرده خود برآمدند. باین طور حال بے برآقی
توکل بحضرت خدیججانہ کرده متوجہ بدخشانات و کابل شدہ.

در قندز و بدخشانات لشکر و مردم خسر و شاه بودند. آمدہ حضرت
بادشاه بابام را ملازمت کردہ. با وجود گناہان کہ بدر کرده. مانند بایسنخر
مرزا را شهید کردہ و سلطان مسعود مرزا را میل کشیدہ بودند و این ہر دو
میرزا عموزادہ بادشاه بابام بودند. و قبل از آنکہ عبور آنحضرت در ایام
قزاقستان بلایت او افتادہ بود. از ضرورت رفتہ بودند. با ورتیشا آنحضرت
را از ولایت خود بدر کردہ بود. و حضرت بادشاه کہ مفہوم مردی و مردی
و مروت بودہ اند. اصلاً و قطعاً در مقام انتقام آں نشدند. و فرمودہ اند
کہ از جواہر و طلا آلات ہر چہ کہ دلش خواہد بردارد. و بخشش قطار شتر و
بخشش استر بار ہماہ بردہ بصحت و سلامت رخصت یافتہ بخراسان رفتہ
و حضرت بادشاہ متوجہ کابل شدند.

در آن وقت حکم کابل محمد تقیم. پسر ذوالنون ارغون کہ پدر کلان
ناہید بیگم بود. داشت. کابل را بعد از وفات الف بیگ میرزا. از عبدالرزاق

له تعلق. له یگانگت. له کماح یا شادی. له سامان جنگ. له خدائے پاک
له اندھا کردیا. له حق. چاہے. له سختیاں. له معنی. له بدر.
له سامان. له خیر. له حکومت.

میرزا اگر قہ و میرزا عین الزراق مذکور غمزا دہ بادشاہ بودند
بادشاہ بکابل آمدند۔ دوسرے روز قلعہ کی شد و بعد از چند روز
بعہد و قول کابل را بہ بندگان حضرت بادشاہ سپردہ ہا مال و اسباب
خود بقندھار پیش پذیر خود رفت۔

فتح کابل در او آخر ماہ ربیع الثانی ۹۸۰ ہجری تصدودہ بودہ۔ بعد از
میرشدن کابل بہ نگہداشت رفتند و یکبارہ الحجہ کردہ بکابل آمدند۔
و حضرت خانم کہ والدہ حضرت بادشاہ باشند۔ در شش روز تہ
کردہ۔ از عالم فانی بدار البقا رحلت نمودند۔ و در باغ نوروزی حضرت
خانم را ماتم کردند۔

درین اثنا فرما تہائے سلطان حسین میرزا بتاکید آمدند کہ ما خیال
جنگ با وزیر بگ۔ و اریم۔ اگر تہا ہم بیایید بسیار خوب است۔ حضرت
انگیزی را از خدا ایستادیند۔ عاقبت الامر بوجہ ایشان روانہ گشتند۔ و
اثنا تہ طے طریق خیر آمد کہ سلطان حسین میرزا منتظر شدند۔ امرائے
حضرت بادشاہ بعضی رسانیدند کہ چوں سلطان حسین میرزا منتظر شدند۔
مناسب آنست کہ برگشتہ بکابل باید رفت۔ حضرت فرمودند کہ چوں این

لہ قلمہ بند۔ تہ فتح۔ تہ کوچ۔ تہ قلعہ بند۔ تہ قلعہ بند۔
تہ چھڑو یا بیضہ دفن کردیا۔ تہ قلعہ بند۔ تہ قلعہ بند۔
تہ راستہ۔ تہ مرگے۔

مقدار راہ آمدہ ایم بہ میرزا غزا پری نمودہ برویم۔ عاقبت الامر متوجہ خراسان
شدند۔ چوں از تشریف آوردن بادشاہ کہ میرزا یان شنیدند ہر عہہ باستقبال
روان شدند۔ غیر بدیع الزمان میرزا کہ بر متوق۔ بیگ و ذوالنون بیگ
کہ امرائے سلطان حسین میرزا بودند۔ چنین گفتند کہ چوں بادشاہ از بدیع الزمان
میرزا خوردند پانزدادہ سالہ۔ مناسب چنان است کہ بادشاہ زانورزدہ در
یابند۔ درین اثنا قائم بیگ گفتہ کہ بسال خوردند اتاتوگہ کلانند۔ انبرائے
آگہ چند مرتبہ بضر بن شمس فرستادہ اند۔ آخر چنین قرار دادند کہ یک مرتبہ
بادشاہ زانورزدہ دریابند۔ بدیع الزمان میرزا از حجتہ تعلیم بادشاہ پیش
آمدہ دریابند۔ و در این اثنا بادشاہ از در آمدند۔ میرزا غافل بودند کہ
قائم بیگ قوطہ بادشاہ حضرت را گرفتہ کشیدہ بایر متوق بیگ و ذوالنون بیگ
گفت کہ فرار چنین۔ دادہ بودند کہ میرزا پیش و آمدہ دریابند۔ درین اثنا
میرزا با اضطراب تمام پیش و آمدہ حضرت بادشاہ را دریافتند۔

و چند روزی کہ در اسان بود میرزا یان ہر کدام تکلیف میرزائی می نمودند
و بیش ہائے میگردند و تمامی باغات و محلات را سیر می نمودند۔ میرزا یان
تکلیف زمستان نمودند کہ توقف نمایند کہ بعد از زمستان با وزیر بگ جنگ کنیم

لہ ماتم۔ تہ گھٹنے کے بل بیٹھکر۔ یعنی نہایت ادبکے۔
تہ میں۔ تہ رسم و قاعدہ۔
تہ مکر بند۔ واسن۔ تہ ملاقات کی۔

کابل میسر شده بود۔

دایم دریں ہوتی بودند کہ در ہندوستان در آیند و از دست رائے
امرا و ناموافقی برادران میسر و تحریمی شد۔ آخر الوقت کہ برادران رفتند۔
و از امر ایان بچہ کسی نہ اند کہ خلاف مقصود ایشان توانند حکایتی کرد۔ در ۹۲۵
ہند و بیت پنج بچہ را بجنک و در دوسہ گری گرفتند۔ و مردم بچہ را قتل
عام کردند۔

و در روز مذکور ملک منصور لوسفزی کہ پدر افغانی آغاچہ باشد۔ آمدہ حضرت
را ملازمت کرد۔ حضرت بادشاہ دخترش آفغانی آغاچہ را گرفتہ عقد خود و
آوردند و ملک منصور را نصرت دادند۔ و اسب و سر و پاسے بادشاہانہ عنایت فرمودند
کہ رفتہ مردم و رعایا و غیرہ را آوردہ بطن ہائے خود ابادان سازد۔
و قائم بیگ کہ در کابل بود عہدہ داشت فرستاد کہ شاہ زاوہ لوتو لڈ
شد۔ بشگون فتح ہند تخت انش لسانی کردہ نوشتہ ام۔ دیگر بادشاہ صاحب
اند۔ ہرچہ رضائے ایشان۔ بادشاہ در ساعت میسر را ہندال نام نہادندہ

لے قبضہ میں۔ لے ہمیشہ۔ لے آزد۔ لے نسخ۔ لے کج لے خط۔ لے اُس کی
امید و مکتومت۔ لے مالک لے اسی وقت۔

انتخاب

مہا بھارت فارسی

(در ول پر ب)

مترجمہ علامہ ابوالفضل

راویان اخبار آژدہ آند کہ چوں وہ روز از جنگ کوروان
و پانڈوان گذشت سبکہ کہ خبر ہر روزہ بہ دہر تراشت میرسانید پیش دہر
تراشت آمدہ گفت کہ چوں مسکیم پیامہ در میدان زخمہائے کاری خورد
افتاد کوروان و پانڈوان ہر دو جماعت بر پسر ایشان رسیدند کہ ہنوز
از درستی باقی ماندہ بود و سراور ابرز الو نہادہ اشک حسرت می باریدند۔
و در پئے تیمار و غوارگی او شدہ میخواستند کہ برائے او بتر و بالیں است
سازند و لغش او را بر وارند و بچشم و ابرو اشارہ نمودہ ایشان را منع است
و تن بر زمین دردا و ویران حال و مقال بہ ایشان گفت کہ وز زمان حیا
قدین نہ شناختید و از ہر دو جانب مرا نشانہ تیر بلا ساختید و نصیحت مرا

لے نہایت عالم۔ لے بیان کریموالے لے مع خبر۔ لے بیان کرتے میں لے آخری سانس
لے آند۔ لے کوشش میں۔ لے نینال۔ لے نکیر۔ لے جو کچھ کسی چیز کی حالت دیکھکر
ظاہر ہو۔ لے گویائی۔

نہ شنیدید و بریں مضمون عمل نہ کر دیدہ بیت چارہ من کن امروز کہ سودی
 ندیدہ۔ نو خدا رو کہ پس از مرگ بہ شہراب و ہنہ بعد از انکہ اختیار از
 دست رفت ازیں گریہ و زاری چہ شود حال دیدار و شکار و روز واپس
 اقتاد القصہ ازیں دو جماعت ہر کدام میخواستند کہ اورا بمنزل خود ببرند
 و بر سر ان معنی نزاع کردند آتش جہالت در میان ایشان اقتاد ہیکم
 تمامہ گفت کہ در میان شما پیری مہنوت بودم و فرقت معلوم نیست کہ
 امیں ساعت مرا اجل دریا بد یا زمانے مہلت و ہر دریں یکدوم
 کہ جہان نمایم الم بسیار دلم بر سر من برائے چہ نزاع میکنید بگذارید
 تا ہر طور خاطر من خواہد جان بدہم چہ لازم است کہ از روئے تعظیم و
 احترام مرا بر سر پوری باید مرد چوں عاقبت خاک میاید شد این ہمہ کلف
 رسمی چہ در کار است من بنا مرادے و خاکساری خود کہ خوشم بگذارید و چہ
 خوش گفتہ اند بہت منم و دوروزہ عمرے کہ بزیستن نیز زدہ پس از انکہ
 من بیرم بگریستن نیز زدہ و آنہا چوں دیدند کہ ہیکم دریں وا دی را سخ است
 و ثواب خود را از دست نمیدہد اورا بجلسے خود گذاشتند کہ روان و پانڈوان
 بے وجود ہیکم تمامہ چنان میمودند کہ بیشہ بی شیر و زنہ گو پسند بی شبان نماید

لے فاکہ لے آب حیات۔ لے مرے۔ لے موت کا دن۔ لے جگر۔ لے حیرانہ پریشان
 لے بڈا پیوس۔ لے عزت۔ لے تخت شاہی۔ لے معاملہ۔ لے ثابت قدم لے خدا کی طرف سے
 نیک کام کا بدلہ۔ لے مقابلہ کا لفظ غذا ہے۔ لے بہتر بکریو کا لفظ۔ لے گڈریا

و ترزل در مہمات ایشان چنان اقتاد کہ کشتی بہ تباہی در دریائی عیشی برود
 چہر کہ ہمہ ہر بزرگی و سرداری اوقائل بودند و اورا در میان خود غنیمت
 میدانستند و در امور کئی و جزوی مشورت یا میکردند و با یکدیگر میگفتند۔
 کہ دور زمان و گردش آسمان را سالماے بسیار و قرٹھائے بسیار باید کہ
 تا باز چو ہیکم تمامہ کے بعالم بیاید و بزبان شیریں نصیحت فرماید نظم فرمایاید
 کہ تا گردن گردان یک شبے و عاشقی را وصل بخشد یا غیبی را وطن بہ ہفتہ
 ہا باید کہ تا یک شت پشیم از پشت پیش و زاہدی را خر قہ گرد و یا ستوری را
 رسن و ماہ ہا باید کہ تا یک پنبہ دلتہ آب و گل و شاہدی را حلہ
 گرد و یا شہیدی را کفن و سالما باید کہ تا یک سنگ اصلی ز آفتاب و
 لعل گرد و در بدختاں یا عقیق اندرین و قرٹھا باید کہ تا یک کودکی از فیض
 طبع و عالمی گرد و نکو یا شاعری شیریں سخن و بعد از آن کہ روان میاں
 یک دیگر مشورت کردند کہ تا این زمان سردار لشکر و بہادر نامور در میان
 ما ہیکم تمامہ بود حال مناسب چنان می نماید کہ کرن را بطبیع و منت و معزز
 بسیار کردہ اورا بریں بیاریم کہ میثوائی سپاہ خود را با و دادہ با پانڈوان
 جنگ نمایم دریں گفتگو بودند کہ خبر اقتاد ان ہیکم تمامہ بکرن رسید و تاسف

لے ہل پل۔ لے گہرا۔ لے مانتے والا۔ لے چھوٹے بڑے محلے شہ زمانے۔ لے گھومنے والا
 آسمان۔ لے پردی۔ لے گردوی۔ لے مویشی۔ لے روٹی۔ لے معشوق لے پوشاک
 لے ایک تم کا لعل۔ لے معافی۔

بسیار که در دل خود اندیشید که بجایان کوروان بهیکم بود بعد از کشتن او
پانڈواں غالب می آیند و کوروان را میکشد را به خود را طلبید و بسرعت تمام
در میدان جنگ گاه که بهیکم تمام افتاده بود و بیای بهیکم تمام افتاد
و گفت که من کنم برای عذر تقصیرات گذشته و طلب عفو گناهان و بی ادبی
که نسبت به بندگان شما کرده ام پیش شما آید و ام که مثل تو بهادرنا مدار که هم
در زندگی نام نیک داشتی و هم نیکنام از عالم میروی کجا پیدا شود که تو
مثل پر سر ام که رفته نموده بودی حالا که ارجن در معرکه تلافی و آورد
ازین معلوم میشود که پیمان کوروان پر شد و مدت هلاک ایشان نزدیک
رسیده و گرنه مرا کجا گمان بود که ارجن ترا از ارا به فرود آورد چه که ارجن پیش
تو مثل پخته است پیش فیل این همه نیرنگی تقدیر است که ارجن هر تو غالب
آید و ترا بکشد تا چون همه کارها و البته بقضای خداوندیت ارجن و دیگر
بهانه پیش نیست حالا التماس دارم که مرا نصیحتی فرمائی تا بران عمل نمایم بهیکم
گفت که نصیحت من است که یا کوروان یک باشی و ایشان را در روز بدمد
نمایی اگر چه میدانم جائے که ارجن و کشتن حیوکی شده اند و کشتن آتش یا ارجن
میدهد و ارجن از آن آتش عالمی را نخواهد سوخت و کوشش فائده ندارد

له گاڑی یارتھ۔ نه جلدی سی۔ نه کورو کا پیالہ بہر گیا یعنی کہ رووک دن پورے ہو گئے۔
نه چتر۔ نه طسم یا جاو۔ نه منحصر۔ نه خدا کا کم۔ نه جس حالت میں نه مل گئے
ہیں۔ نه ارجن کہ بھڑکاتے ہیں +

اما ترا بہر حال کوشش باید کرد انچہ او گفت گرن قبول نموده پائے ا در
بوسیدہ و دافع شد و بهیکم را ضعف غالب شد و چشم پوشید پس کرن پیش
در جود ہن آمد و از آمدن او کوروان را از یک دل ہزاران دل شد و تقویت
تمام یافتند در جود ہن خواست کہ کرن را سردار لشکر سازد و تابع او شود
کرن گفت کہ در ونا چارج واسو سٹھا ما بزرگ ما ہمہ اند چہ در وادی خواندن
و نوشتن و چہ در فن تیر اندازی و جنگ کردن جائیکہ آہنا باشند مرا میرسد کہ
سردار و پیشرو لشکر باشم پس ہمہ باتفاق پیش در ونا چارج رفتند و خواستند
کہ سرداری بردارند و قائم مقام بهیکم بسازند بنا بران در جود ہن پیش در و
نا چارج رفت و بالحل تمام التماس نمود کہ سرداری و پیشوائی لشکر را قبول
نمایند و گفت کہ من ہمہ وادیا را نیکو ورزیدہ ام و ہر کس کہ باشد با و جنگ
سیکم ما بجانب دہرشت و من دست بالائی تو انم کرد و از پیش او چنان
میگزیم کہ برف در وقت طلوع آفتاب و بہ یقین میدانم کہ اجل من بہ
او خواهد بود کوروان گفتند انچہ مقدرست من بدل نمی شود و حالا خود شما
پیشرو لشکر ما باشید و با خدا جنگ کنید کہ بی سردار مردم با چنان می نمایند کہ
کہ تن بی سر بنا بر ضرورت بعد از مبالغہ بسیار در ونا چارج را بحال سخن نمائد

له رخصت نه ہمت نه معاملہ نه سپہ سالار شہ عاجزی انحصاری۔ نه ہاتھ نہیں
اٹھا سکتا ہوں۔ کہ قیمت میں کھا ہوا شہ بد لا گیا۔ نه جمع محدود یعنی دشمن
نه طاقت۔ مرتفع۔

تا آنکہ سرداری لشکر باو قرار گرفت پس کوروان افواج را تقسیم کردند و صفها را ترتیب کردند و آن ترتیب هر دو لشکر تا زمانی بود که با هم دوچار نشدند بودند بعد از آن که با یک دیگر رسیدند آن ترتیب برهم شد و غبار فتنه بر آسمان فیت و کرگشتان بالا سائے تیرق آشیاء ساختند و فراغ و زغن بهائی کشندگان آمدند و روزی بر ایشان فرار شد و عقابان به بوسے گوشت راه یک ساله را طے کرده به جنگ آمدند و چنگال و منقار با چرخ ساختند و منظر روزی نو بود و دند و لاله در میدان جولان نمودند هر کدام حریف خود را طلبگار رخسار چرخ ازین طرف و کران از آن طرف بدعوے برآمدند و در ونا چارج که غول بود مقابل راجه جد شتر بیستم نکل و سیدیوشد و جماعه را که ہوا قول ایشان بودند بہ تیر گرفت بدین ایں حال و ہرشت و من از جائے خود روان شد و رختہ در صف کوروان انداخت چوں در ونا چارج محافظت ایشان می نمود و ہرشت و من را بحال آن نماند کہ کاری تواند کرد و پانڈوان از دیدن کوکہ و ریایات در ونا چارج و جلدی او انگشت حیرت بدندان گرفتند راجه جد شتر وید کہ در ونا چارج بر افواج پانڈوان غالب خواہد شد بارجن و دہرشت و من گفت کہ چرا جنگ نمی کنید و قدم بر مرداگنی نمی زنید پس جد شتر و دہرشت و من و

لے آپس میں مقابلہ نہیں ہوا تھا۔ لے گنڈ۔ لے جھنڈا لے چوچ لے فوج کا وہ حصہ جہیں سپہ سالار بذات خود موجود ہوتا ہے۔ لے فوج کا وہ تہوڑا سا حصہ جو فوج سے آگے آگے چلتا ہے۔ لے سوراخ۔ لے جھنڈے۔

وہیم وارجن و ابھن و کہروکہ و سپران و روپدی و دیگر سرداران و بہادران صاحب داعیہ ہمہ بہ یک بار جلو ریز آمدہ بر ورونا چارج مثل باران تیر بار ریختند و لشکر اورا زیر نیزہ و تیر گرفتند او ہم ثبات قدم رکھا فرمودہ و ہر حملہ ہائے ایشان تا پ آورده و سر و پیش انداختہ دست بسلاح برد چنداں کس را از مردوم واسپ و فیل مجروح ساخت کہ از شمار افزول بود بہیم دریافت کہ پلہ میخا ہد کہ دیگر گوں شووا از روی غضب بجلہ مستعد شد و با ورونا چارج جنگ بنیاد تمامد و آنچنان حملہ ہائے مردانہ بردا کہ بدین آن شیر مردان گل گل شکفتند و شغال شربان از ترس و بیدلی راہ گریز پیش گرفتند و در ونا چارج بہر سرداری کہ میرید نام خود را بجا ننگ بلند میگفت وادرا اعلام بخشیدہ زخم نمزد و قالیبانہ کا زرار سیکر و گاہی یک تیر را بریدہ دو پارہ میکنید گاہی دو تیر را بہ نیزہ کی میکرد و کار را بجائے رسانید کہ ترس او و دل پانڈوان بسیار افتاد و چوں برگ بید بلز زیدند و تیر ہائے او روئی ہوا چنال گرفت کہ آفتاب پوشیدہ شد و نعرہ چنل ہمیر کہ آواز شصت و صدای ارا بہ بیالا نمی رفت پس جماعہ لشکریان کپنہ پیش آمدہ مقابل او شدند و او چنداں کس را از ایشان بکشت کہ زمین از خون نم گرفته بود و ایشان را از پیش گریز امیدہ بود

لے خواہش و ارادہ۔ لے تھیار لے موت مالی بدے والی ہے۔ لے باغ باغ ہو گئے یعنی نہایت خوش ہوئے۔ لے گیدر کے مذہب و اسے یعنی دھوک آدمی لے جڑولی لے اطلاع۔ خبر لے لڑائی۔ لے آواز پوچھ۔

و نه او مثل باد ب سرعت تمام هر چهار طرف میرفت و بر نقش چو برق می
درخشد و هر جا که میرفت در خیال آن مردم چنان نقش بسته بود که گویا همین
مثل صاعقه خواهد افتاد و از هیبت این واقعه دست و پا گم کردند پس بهم
و ارجن و پسران و روپدی و راجه کاشی مقابل و در ناچار چرخ شدند و تیرها بروی
انداختند و پیش از آنکه ایشان شصت بکشایند در و ناچار چرخ از تیر دمی چندان
تیر پیاپی انداخت که یگان یگان تیر برسیدند و ایشان رسید و تیران گذشت
و بر زمین افتادند و بدینگونه آنروز در و ناچار چرخ هزاران کس را بکشت و مجروح
ساخت که پیش از آن کسی ندیده بود و القصه در وجودین در آن روز یاد و ناچار چرخ
گفت که چو صف پانژوان مغلوب می نماید و افواج ما غالب آمد و سعی باید
کرد که بدین شورش تیر شود و کار امر و ز را بد فرما نیاید انداخت چو بدین شورش
را این معنی معلوم شد بارجن گفت که هیچ شنیدی که در وجودین با در و ناچار چرخ چه گفت
تو که بارها دعوی میکردی که من تنها بر آن لشکر کوروان کافی ام امر و ز را بجان
و دل نمی کوشی میباید که چنان بد و ناچار چرخ و کربا چرخ جنگ کنی که ایشان
را از حال خود خبر نماند و بخود در مانند چه جای آنکه بگویند بن تو انداخت چرخ گفت
که در و ناچار چرخ استاد نیست او را بجان نمی توانم کشت و تا من زنده ام کسی

له تیری . نه ایسا خیال کرتی . نه بی .

له گبرائے اوسان خطا ہو گئے .

له قیدی ته عاجز آجائیں .

تر اینست و اندک وقت این فک گرفت است که در وجودین طر خود را بان خوش میکنند اگر تارها هاز
آسمان بر زمین ریزند و افتاب ازین طرف آن طرف طلوع نماید و ایند خود جنگ و تار و صوت
ندارد و کینه نگینی بن جان شبانگاه تواند کردین این سخن را دروغ نمیگویم و حرف من دروغ نیست
بایں مدعا سو گندم بخورم چو ارجن این سخن بگفت پانژوان بعد از پریشانی بجای
جمع شده و گره بسته رو بروی در و ناچار چرخ آمدند و از هر طرف لشکر هائے
تازه زور برد و ایشان آمدند ارجن کمان خود را بدست گرفت و تیری انداخت
و در و ناچار چرخ نیز تیری انداخت و تیرهای ارجن را می برید پس دهرشت وین
بعد و ارجن رسید در و ناچار چرخ تیری برد دهرشت وین زد که از آن تیر دهرشت
وین میمون گشت و چندان تیر آتش بار و ناچار چرخ دیگر هم انداخت که روی زمین
را سوختن گرفت و هر تیر او که سنگ گراں بود که از آسمان می افتاد و مردم را
منافع می ساخت و همه تیرها خون آلوده هر چهار طرف افتاده بودند چنانچه
چون بمندی با شنگرف نقش کرده باشند و بر زمین غلطانند راجه بدین شورش
با برادران خود گفت که می باید که هر کدام از ما با یک یک از ایشان مقابل
شو پس سدیو باشکن جنگ میکرد و سدیو تیر پیاپی زده کمان شکن را برید
و برق انداخت و هم پهلوان و سپان اسب او بکشت و مجروح خست

له شیخی ته متفق ہو کر .

له ناریل . ته ایک سرخ رنگ کی دوا .

له زخمی .

و شکن نیز آنچه سهدیو کرده بود بجا آورد و در وید پاد و رونا چارج رو برو خد و
 در ونا چارج با ده تیر و روید راز و در وید نیز ده تیر و رونا چارج را بخرج
 ساخت بهیم با بنشت بجنگ پیوست و او را تیر میزد و او بهیم را از تیر گرفت
 و بریت و هشت تیر بر جاب یک دیگر انداختند و بنشت رتبه بهیم را از شکست
 و او را پیاده ساخت بهیم نیز بگز رتبه بنشت را شکسته مکافات او نمود و او
 شمشیر و سپر بدست گرفته بجنگ بهیم آمد هر دو با هم در میدان آمدند چنانچه
 فیلست با فیلست دیگر بر اقتدر مقام رویدل بودند و هر شش کیت
 با کپا چارج حریف بودند و مقتا و تیر و هشت کیت بر کپا چارج رسید که بعضی
 از بوشن او گذشت و بعضی بکپا چارج رسید که کپا چارج نیز دست
 بدست یکجا یک جزای عمل او را با و باز نمود و از عمد مکافات برآورد و او
 را از تیر نهال ساخت تا آخر روز جنگ در میان این هر دو طائفه قایم بود
 و ساتک و کرت بر ما حریف بودند همین طور و هر شش و سن با سمر ما جنگ
 میکرد و کرن با احتیاط تمام برگرد لشکر خود بری آمد و از هر طرف خبر داری بود
 و بی گذاشت که تیرهای پانزده و ان بشکرا و بر سندهرگاه که میدید تیر باران
 به مردم او می آید آنرا در هوای برید ازین چالاکي کرن دوست و دشمن حیران

له توڑ کر چورا کر دیا - له بدل - دست بدست - یعنی ہاتھ کے ہاتھ -

ہے ایک ایک -

ہے ذمہ داری -

بودند راجہ راکھ بھائی فوج خود جنگ کرن رو برو خدین تم تعجب شد و کرن برو صردار نش
 تیر باران کرد و ہنگت باور و بد مقابل شد و سکنندی با یو و شور و با جنگ پیوست سهدیو
 یا سومت حریف بود و ہر کدام با حریف خود سرگرم جنگ بود و کور کہ با الیس جنگ میکرد
 و ہر دو کس چند ان جنگ کردند کہ در تقصیر نیاید را جسم پور و با
 ابھن مقابل شدند و پور و تیر ہای خود ابھن را پوشید و ابھن اگرچہ از دست
 او زخم تیر خورده بود اما مکان چتر دیو و چتر او را خرد و شکست و بد پنج تیر دیگر ہر
 چہ را سپ و لایہ و بہلبان او را زخمی ساخت و تیری دیگر بزرہ کمان نہادہ
 رنجو است کہ آن راجہ را بکشد دین میان پور و بد و تیر آن تیر و کمان ابھن
 بُرید ابھن شمشیر گرفته گرد سر خود میگرددانید و بازی کنان می رفت و حملہ
 بر رتھ او آورد و چون شمشیر بر و کار گزشت در غلاف کرد و موی سرا و را گرفتہ
 بر زمین میکشد ناگاہ جید ہرت بہد و پور دآ مد ابھن پور و رانیم مردہ گذاشتہ
 شمشیر بر رتھ جید ہرت تہ زو و جید ہرتہ بر خاستہ با ابھن دست و گریبان شد و
 مانند کشتی گیران با ہم در افتادند و چون ہر دو کشتی متقابل بودند با یک دیگر
 کشتی کردن گرفتند تا جہر حلماتی کہ دمہ بیچ کدام غالب نمی توانست شد تا آنکہ
 ابھن بر و دست یافت و نزدیک بود کہ جید ہرت را بر زمین زند ناگاہ او

له دشمن - مخالف -

له لڑنے لگا -

له غالب آیا -

خود را خلاص ساخت و باز پس گشت در آن صحن که جید همت را ر و گردان
شد ابھن خنجره کرد و این حالت را شل میدید از خشم رتھ خود را رانده بر سر
ابھن آمده نیزه را حواله ابھن کرد ابھن آن نیزه را به تیر برید و فی الحال نیزه
بدست گرفته بر شل زد که بر بھلیان شل افتاد و بھلیانش مرد پس ابھن
دست در کمر شل انداخت و او را از رتھ بر زمین آورد چون او را بی سلاح
ساخت تعظیم و حرمت او را نگاهاشته چیزی با و نگفت مبارز دیگری طلبید
دین وقت پانڈوان و سرور آن بزرگ که جانب ایشان بودند بر ابھن
آفرین گفتند و فریاد های بلند بر داشته اظهار خوشحالی و شادمانی نمودند و
مانند شیر خراں نعره میزدند و پانڈوان از دیدن این کار شگفته شدند و کوروان
را بدیدن این حالت شرم و خجالت دست داد و بد حال شدند همه یکبارگی گشت
بر ابھن گشادند این بود حال جنگ روز اول از جمله پنج روز جنگ در ونا چارج
و روز یازدهم از ابتدای عصر که بعد از آن شروع در جنگ روز دوم خواهد
شد چون سخن بایں جا رسید بنی بد همت تراشت گفت که روز اول که در ونا چارج
را بر سر داری برداشتند و آن طور جلالت و بهادری نمود که دوست و دشمن
سوی حرف آفرین بر زبان نیاوردند و کوروان میگفتند که امر فر پشروی لشکر

لے فوٹا - لے عزت - لے جگو - لے والہ - لے دھاتنا ہوا
لے شرمندگی لے حاصل ہوئی -
لے دلیری لے واہ واہ -

بر کسی قرار یافتہ کہ بہتر از بہیم تمامہ است و خوشحال بودند پس دھرتراشت
پرسید کہ قصہ فرود آوردن ابھن شل را از رتھ و تحویل نمودن پانڈوان ابھن
را شنیدم حالا بگو بعد از آن کار شل بجا کشید و جنگ ایشان بر چه وجہ واقع شد
بنی گفت و قنیکہ ابھن شل را فرود آورد و سامتی شل نفس خود را راست کرد و
گزرا کمال در دست گرفته از روی خشم متوجہ جنگ ابھن شد بہیم این معنی را فہم
کہ با وجود خور و سالی ابھن باش جنگ نموده او را از رتھ فرود آورده مانده
شد و مانند نبار آن او را پس پشت انداختہ قدم برای جنگ شل پیش نہاد دھرترا
بگرز جنگ میکردند و فنون و ہنر ہا را کار فرمودہ در مقام رد و بدل بودند و
چندان جنگ کردند کہ پنج پہلوانی کشتی گیر نہ کنند تا آنکہ سرور و شکستہ و اعضا
مخروج شدہ و زخون غری خوردند و کرات بر ناچوں شل را کمزور یافت و بہیم را
بر و غالب دیدار را بہ خود پیش کشیدہ و او را برابر انداختہ بردا و در آن وقت آن
چخال از ضرب بہیم بی شعور بود کہ در رنگ سرستان زمین را از آسمان نمی شنید
و کوروان بدیدن این حال مجال ایستادن نہانند و چنان رد بگریز نہادند کہ رتھ کو سفند
از پیش گرگ بہیم سین تعاقب او نکرد و بر جائے خود قرار گرفتہ گزر را بر سر می گردانید
و فریاد میزد کہ کجا میروی باز نیگروی دین ہنگام ہر پنج برادران پانڈوان یکجا
شدہ طبل شادی نواختند و مبارز دیگر طلبیدند *

لے تعریف کرنی - لے شل کے معاملہ کا کیا نتیجہ ہوا -
لے شکل - صورت - بنا بر آں معنی اسوجہ سے -
لے داؤدینج جہنم لاشہ ہے ہوش - لے پیچا کر نہ ... - لے جگو لے لے والا

انتخاب

نامہ خسروان
ہوشنگ

پوریاک پسرزادہ کیو مرس پادشاہے بود بادانش و خرد بے نامہ
در دانشوری نگاشته کیے از انہا را جاویدان خرد گویند برخے از ان راسن
سہل دریافت کردہ بزبان تازئی درآورہ ویداران نگارش نشانہ ایست
از بزرگ دانش و پارسیان ہر اند کہ پیمبری دانستہ و از بسیارے وادگستری اورا
وادے نامیدند و این گروہ نخستین بنام پادشاہ دوشین است کہ پیشدادیان سے
نامند برستے اورا ایران نامند و این کشور را بنام وے خوانند پارس و در دشت
نخستین نیز گفتمہ اند پارسیان گویند اوریں پیمبر آتش سالما در جہان بود چہل سال
جہان داری کرد و بہیم بر سر نہاد آہن از سنگ بیرون آورد و از ان ساز جنگ ساخت
از چشم و پوست روباہ و سموزیر انداز کرد کار نیز ہا در آور و برآبادی استخر کہ پائے

لہ بیٹا - لہ ہمیشہ کا - لہ عربی - لہ طاقت - لہ دوسرا - لہ کچھ لوگ - لہ بادشاہت
لہ تاج - لہ ایک سہنی مائل رنگ کا جالور - لہ پانچادینی پاؤں پر چھنے کے واسطے
چمڑے کا کھڑا - لہ نہیں۔

تخت بود و میفرمود و دو شہر ساخت شوش و بابل اگرچہ برنے بر آنند کہ بنیاد
بابل از ضحاک است روزے جائے نشین خود ہمورس را خواست و گفت
لے فرزند و بلند مرا براتے راسے دور ستے پیمان و زیر کے ہوش و بسیار
دانش تو امیدے بزرگ است پیدا است کہ در مذاکات نگارش و انائی است
و مادہ شہر یاری پس از من توئی اینک کشور یہ تو گذارتم و تو را یہ بھمدارے
مردمان بزرگما تم این بگفت بہ دیمہ ہیاگان خود ستافت و در آن جایگاہ تانہا کیے
کہ جہان تا پایدار را پدر و گفت پیمبر شش یزدان پرداخت از اندرز ہائے
اوست کہ در جاویدان خردے فرماید و آن نامہ ایست کہ ہوشنگ نگاشته ہ

اندرز ہا

آغاز و انجام سوے یزدان پاک است و یاری از دست ستایش اورا
سزا است ہر آنکہ آغاز را شناخت ستایش پیشہ کرد و آنکہ از انجام آگاہی یافت
بندہ شد۔ ہر کہ یاری از و دانست قرون گشت کیے کہ از داد و دہش دے
آگاہ شد بہ بندگی گردن نہاد و از سر کشتی چشم پوشید فرمود بہترین چیزے کہ
از خدا بہ بندہ رسد دانش ایں جہان و آفرین آن جہان است۔ خوشترین از وے

لہ پیارا - لہ عقلندی - لہ ظاہر - لہ تیری سرشت یا غیر شے اثر - لہ لائق - قابل۔
لہ تعمیر - لہ باپ دادا - لہ خدا - لہ بدد - لہ تعریف - لہ لائق مناسب - لہ عاجزی
کزیرالا - لہ بخشش و کرم - لہ بخشش۔

که بنده از خدا دار و تندرستی است نیکوترین سخنان ستایش یزدان پاک. میکوشد
 چهار گونه است. دانش. و دوست داشتن آن. پیر هیز گاری.
 پاک نشی. دانش دانستن آیین است و دوست داشتن دانش بکار
 بردن آن و پیر هیز گاری تنگ تبا به اوست پاک نشی نابود می خواهد بها. فرمود
 بهر کیش مانند خانه الیت که در پایهای چند بر پا مانده باشد هرگاه بر پایه
 زیان رسد به آ باد می آن نکوشند بزودی پایهای دیگر ویران شود و آ باد می
 آن خانه دشوار گردد و پس اگر یکی از اینها به کیش رانیده رسد و چشم از آن
 بپوشند رفته رفته آینههای دیگر بوی رانی کنند و کیش بجای نماند فرمود که خواه
 بندگان یزدان بچار پایه پندیده بر جاست. دانش و بر و باری پاکدانی
 و داور. دانش به نیکوئی بر آید دست یافتن به نیکوئی است و دانش به بدکاری
 بر آید پیر هیز از آن است دانش و کردار چون جان و تن اند دانش ریخ است
 و کردار بر دانش پدید است و کردار پیر دانش به کردار پندیده نباشد کردار به دانش
 بانجام نرسد نیز فرمود که تو نگری به بی نیازی است و آسایش و گوشه نشینی آردی
 و گذشتن از خواهشهای زبان کار و راستی و صورت کاری و بزرگاری و بر تو آهشی
 هم گفته است برون آور از مندی را از دل خود تا باز شود بند پای تو و آسایش

له فیت یا سرشت کی مفاتی. له قاذن. له مبر. له مذهب. ه قاتم له نقصا
 له دستری بامرت. له آهگی یا واقیت له غلبه. له عمل له ہیں.
 له لاپروائی له لاج.

یا بدین تو میفرماید تمام گار پشیمان است اگر چه سندی نشن کند و نکش آسود است
 اگر چه سندی نشن نماند فرمود تو نگری در مندی است و درویشی در جتن توانگری
 سپاسد ای به نیاز است اگر چه برهنه و گرسنه باشد بسیار چنانکه بگیتی از دست
 درویش است آزمند اگر همه دار آید جهان باشد تنگ دست است دلیری پیر و دی
 است و پانهادن در کارهای بزرگ و تنگبای بودن از رنجهای درونناک پندیده
 سرشت بخشش تجار و انهدی است خود داری مدبر و مندی بخشایش است پیش
 بینی به هنگام استوار می کار میفرماید لگام آسایش در دست اندوه آسایش
 زیر بار رنج است فرمود مردنت نزدیک است حد و دست تو نیست روز و شب
 با تندی در گذرند و میگذرد که روزگار بگذرد و میفرماید گرامی دار مرگ خود را
 و پیوسته بمرگ باش و فرمود هنگام میکش آسایش تن با تو کرد از مرگ بیندیش و می
 که از آسایش خوشنود گردی اند و همین باش از رنج که بازگشت آسایش بسوخته
 اوست و دیگر گفته نرمی بهتر از سختی و آهنگی خوشتر از ثواب کردن است گوید بهنگام
 بادشاه ببرد دست شود اندیشه اش کج گردد و راستی از او پوشیده ماند شنونده
 را سزا نیست که سخن گوینده را نینداند مگر در چار جا نخستین گوید نادانان در برون
 رنج تنگبای است. ووم خردمندی با کسی که باو نیکی کرده باشد دشمنی کرد.

له تعلیم له علامت. له خوشدلی. له پادشاه
 له همت له مناسب. له متوقع پر. له مقبولی. له جلدی له بڑا. له همیشه
 له منتظر له خیالات.

سیوم زن زشتکار پرده دار است - چهارم آزمند باند کے ٹکلیا است
مبصر مایہ نہ زبان است کہ چارہ پذیر نیست و شمنی خوبشان - رشک ہمسران
خواست خسروان باند و ختمه دیگران نہ نیکو کاری است کہ زبان پذیر نیست
پرستش و لہمایان بیرون را ٹیکلیائی و انشوران - داد و پیش بزرگان و دیگر
سہ چیز است کہ سیری نا پذیر است تن آسانی - زندگانی اندوختنی - فرمود نیچے
را کہ زن دان فرستد چارہ ندر دو بہترین دام و ہائے آن مرگ ست بدترین
اندوہ ہا خواہش زینتن این جہان و گفتہ سہ چیز در گیتی خوشی است و سہ چیز اندوہ
ٹکلیائی بہرچہ پیش آید - اندوہ روزے فرود خوردن - سپاس نیکو کاری -
رنج آزمندی - خواست از مردمان - آرزوے چیزے کہ پشیمانی آرد - فرمود
چہار چیز نچشناش است - بنیاد نهادن - زن خواستن - زرد آدن - وارستہ
بودن و چہار چیز رنج است - زن و فرزند بسیار - سنگدستی - ہمسایہ بد - زن
نافرمان و سختی ہائے چہار است - پیری و ناتوانی - بیمارے کہ در زاد بوم
خویش نباشد - دامن فراوان - دورے راہ پیادگی - و گفتہ زن نیک سائش
مرد و آبادے خانہ ویاری دہندہ بر نیکو کاری است فرمود کہے کہ نتواند
چنین کار ہا کند اورا مرد توان گفت باز کارزار کند و پیر و زری نیاید

لے بدکار لے لالچی - لے برابرے لے آزدو - لے بڑے آدمی - لے بیاری بکلیف -

لے آتاد - لے پیدا ہونے کی جگہ لے قرض -

لے خوشحالی - لے بڑائی - لے کامیابی - نفع -

بنیاد ہند جلسے را و بانجام نہ رساند گشت کند و نذرود - و سہ چیز است کہ خود
مندان باید از یاد ببرند - ویرانے جہان - دیگرگون شدن آن - رنجائے
او کہ چارہ پذیر نیست - دو چیز است کہ فراموش نباید کرد - خدا و مرگ و دو
چیز است کہ از یاد باید برد - نیکی کہ بکے کنی - بدی کہ کے تو کند - نیز گوید نہ
بآرزوے نیاز توان شد و نہ خود آرائی جوان و نہ بدار و نہ درست - اگر تو را
چہار چیز باشد در گیتی بر خور دار خواهی بود - نائے کہ از کار خود بدست آری - پایدار
در دوستی - راست گوئی - پاکدامنی - فرمود شش چیز در جہان کامرانی است -
خوراک گوارا - فرزند نیک - زن ہمراہ - ہمیشہ مہربان سخن راست -
دانش فراوان - فرمود فرمایہ از آموزگاری بہ نگرود - چنانچہ از آہن
پشت شمشیر گراں بہا نتوان ساخت - نیز از دوست کہ سہ چیز در غنہ جاسودمند
ہست - گذشت در ہنگام گرسنگی - خود داری و ختم بخشش و سنگدستی -
گوید خود مندان را بچیز نیایدنی امید نیست و چیزے را کہ در خود خود نماند -
نخواہند و کارے را کہ نتوانند بگردن نگیند فرمود ہشت چیز از بے آزمائشی
است - ختم بے مایہ بخشش - بجا - رنج در تہ کاری - نشا مکتون دوست
از دشمن - راز گفتن با بیگانہ - گمان نیک در بارہ مردم نیاز مودہ - باور

لے نہ بولیں - لے بناؤ سنگار - وضع داری - لے پہل پانوالا یعنی فائدہ اٹھانے والا

لے لذت - مزیدار - لے ساتھ دینے والی -

لے کمینہ - لے گھٹیا - لے برداشت یا اعتدال لے اپنے آپ کو قابو میں رکھنا لے مناسب لے بکھری لے

کردن سخن بے پروا و بیار گفتن در هنگامی که سودن بخشد. فرمایش است
که هر کس به کنگاش کار کند همواره آسوده است. بدوستی پادشاه متنازه
نزدیکان او با تو دشمنی و رزند. فرمود پادشاه راستی نشاید چو انجمنیان
کثرت است. و تالش نیست که نگهبان را دیگران بگماری کنند می فرماید
در هیچ جائی گفتار دور مپاش و خود را اندوختن ساز چه روزگار دشمن
فرزند آدم است پس به پر هیز از دشمن خود چون اندیشه در کار دشمن خود
نکنی اندر دیگران برائے تو نشاید.

تممورس

آنانکه پاری از تازی شناسند دانند که تممورس با طو و ثابریان تازیان
است چنانچه کیومرز و کیومرث. طهورت نیز تممورس است. تمم در پاری
و لیرا گویند مانند تمم پس تمم مرز پهلوان زمین است پسر پانیزه هوشنگ
بود بر خیز بر آند که ویرا برادرزاده است او را دیوبند می نامند پس از
هوشنگ با وزنگ شهر یاری نشست و به نگهداری مردمان کمر بست باین
که کارند داشت و میگفت مردمان هر کس بخواهند نگاه دارند بر پیمان

له مشوره. له مناسب. مخزون له اشان. له زمین ملک.

له پوتا. له تحت شاهی.

اینکه پا از راه درست کاری بیرون نه نهند پانصد سال پادشاهی کرد و ویرا
دستور می بود خردمند که به نیروی دانش و بزرگواری منش سرآمد روزگار
خوش بود پادشاه به مدت دستور پایا می کشور و بنگهداری لشکر
می پرداخت چند تن از بزرگان بدستور رشک برده. تخم دشمنی شاه نیز در دل
کاشته و این بختان را بهانه کرده آغاز سرکشی نمودند می گفتند اگر چه شاه دستور
در بنگهداری مردمان بماند شاید هوشنگ که پیری را بهانه ساخته گوشه
گیری گزید و دوباره برگردد و این روش تازه را نیکو شمار پادشاه و دستور باینگ
گردن کشتان بالشکر می آراسته آماده کارزار شدند اگر چه سرکشان پشیمان
شده بوزش خواستند تممورس سخن ایشان نپذیرفت و آنها را بمنزرا رسانید
فرغیان بر آند که هوشنگ برادرزاده خود تممورس را در روزگار زندگانی
خوش بچانی و دیگر فرستاده بود پس از گوشه گیری و می مرد می پید
غده چنیں و انمود کرد که تممورس و بجای نشین هوشنگ تمم. این بود تن چند
از بزرگان سخن او را با و رنداشته بکین خواهی برخاستند در روزگار و هوشنگ
سلسله بزرگ پدید آمد بزرگان را فرمود بخوراک شبانگاه ساخته خوش بامداد
بدرویشان دهند بنیاد روز از آن روز شد گویند مرگ بزرگ پیداستند

له وزیر. له سرشت. طینت. له سردار. له مدد. له خوشحالی

اقبالندی. له معافی. له مراد و یا تھا.

له ظاهر کیا. له خطرناک و یا.

ہر کراول بندے سے مرومانند ویر از چوب و سنگ و زر و بیم سے ساخت
و پیوستہ در آن سے نگریست بہت پرستی ازان روز پدید گشت و سپاہان او بنیاد
نہاد از سخنان آن شہر یار است باندک تکیہ باشند نیکو تر است از بسیار
خواستن نیز فرمودہ پادشاہ نیک اندیش باید کہ در گاہ ختم و بہتری آن کند کہ
در ہنگام آشتی و پستی با انجام تواند رسانند۔ در فریدون نامہ آورده کہ روزے
گنہگار سے راتھمورس فرمان بخشن داد و سے زبان بد شنام کشاد پادشاہ
اورا رہا کرد و فرمود کہ چون مراد شنام داد اگر اورا بسرار سامم برائے آسایش
دل من خواہد بود تیرا سے پاس آیین ۴

جمشید

ناش تجم و چوں رویش مانند شید سے در خند جمشید گفتند تھمورس را
فرزند بود و جمشید سے را برادر زادہ است پس از تھمورس خردمندگان و ہندگان
پارس برا و گرد آمدہ باد و نگ شہر یاریش نشانیدند پیروز سے روزگار سے
روز افزوں بود ہر چہ بر نیکو کاری سے فرزند و دکان صرا و در دل مردمان
بیشتر جائے سیداد و در جوانی مانند پیران کار ویدہ بود بر بنیاد و تخریب فیروز

۱۔ شہر اصفہان ۲۔ صلح ۳۔ گالی۔

۴۔ کمانہ۔ ۵۔ آفتاب۔

۶۔ جمع ہو کر ۷۔ کامیابی۔

چنانچہ از حشرک تارا کرد و ایکسره آبادان ساخت بنیاد سرائے بلند پایہ نہاد
کہ تخت جمشید نامند و ہنوز سے ازان بنیاد پر پاست و چہرہ ہائے مہکا شیتہ
اش بر جاست۔ جہان گردائے کہ از پارس گذر کردہ انداز دیدار آن شہر
در شگفتند و نمونہ و روشمائے نیکو کہ کنوں در میان مردم است آنجا
پدیدار است و چنان سے نماید کہ در آغاز جہان پیش از آنکہ دیگران ہنرمند
شودند پارس میان دانشور و ہنرمند بودہ اند چون آفتاب درختین خانہ ۔۔۔
بہار شد و روز و شب برابر گشت در آن کاخ نشست وزیر و ستان را بنویزد
و ادگری خوشنود کرد بر آئینا زر و سیم افشانند و خوش یکا مرانی پرداخت
و آل روز را نوروز نام نہاد کہ ہنوز پارس میان آن چین را بر پامیدارند۔ فیسا
غورث۔ یونانی در روزگار سے بودہ ساز و قوا را برائے سر خوشی سے
ایں شہر یار از نو پدید آورد گویند یادہ در روزگار ایں پادشاہ پیدا شد چہنیں
داستان کردہ اند کہ جمشید انگور را بسیار دوست میداشت فرمودہ بود درختی
انگور فراوان رختہ تا در زمستان بخورد چوں سرا و باز کردند انگور را در گروں و
و آب آن را چندان تلخ یافتہ بود کہ شاہا ودا ز سر نہداشت در پشت خم نوشت
کہ نہ ہر دین است کینز کہ کہ ہر گز نہتار و از زندگی بزار بود برائے نابود سے

۱۔ باکل۔ تمام۔ ۲۔ دنیا کا سفر کرنا۔ ۳۔ محل۔

۴۔ خوش خبری ۵۔ لطف۔ ۶۔ شراب۔

۷۔ پسند کرنا تھا۔ ۸۔ درد۔ ۹۔ موت۔

خوش در پنهانی ازلان بیاغما مید و خواب شد پس از بیداری خود را از رنج
 رسته دید شاه از سود آن آگاهی یافت بنوشید تار قه رفته زهر کشنده مانند
 آب روان آغما مید شد شهر یار و گریه که پیرامونش بودند برائے
 شادمانی پیوسته ازلان مے نوشیدند و آزار شاه دار و نام نهادند داستان جام
 جم هنوز بزرزباناست مردم را بچا بخش کرد (۱) دانشندان (۲) جنگیان (۳)
 بزرگران (۴) پیغمبران از برائے هر شخص سرکاران گماشته که روز بروز
 از کردار ایشان ویر آگاهی دهند اندازه فرسنگ نیز از دست گویند پیش
 از جمیدگاه جنگ جز خوب و سنگ بکار برده نمی شد آیین تیغ و نیزه ازو
 دست بکشتن و رشتن پنبه و ساختن جامه و رنگارنگ کردن آن را بگردان
 آموخت شناوی و فرو رفتن در آب و بیرون آوردن مرور از دست
 همه نویسندگان بر آند که بزوان پرتی را از دست داده خود را خدا خواند پارسیان
 را چنین گمانے نیت گویند جمید پیمبرے بودند زانه از مردم زیر دست
 خویش پیمان خواست که پیرامون گناه نکرند تا خدا بپاری و رنج مرگ را از
 آنها بر دارد مردم چندے بزرگ پیمان خود بودند سر انجام پیمان شکسته
 پیکهنگاری کوشیدند بزوان برائے گوشمال مردم جمید نیکو کار را از میان

له چپ ک یا چوری سے۔ ٹہ اس کے قریب۔ ٹہ مکرواح حصہ۔

ٹہ کسان۔ ٹہ افسر۔ ٹہ کوس۔ ٹہ روٹی۔

ٹہ تیراگی۔ ٹہ قلعہ۔ ٹہ اپنے مہدی قائم رہے۔

ایشان بزود و ضحاک تمگارا برایشان برا بخت تا خون آنها بر خیت گویند بخت
 صد سال پادشاهی کرد راستے این سخن را بزوان مے دام نوشید چهل چمن
 شادستان که از شهر یاران و پیمبران پارس گفتگو میکند برانست که جمید پهاں
 پیمبرے است که تازیان سلیمان مانند

له عرب کے باشندے۔

انتخاب

سفر نامہ شاہ ایران

بار دوم

روز پخشنبہ سلخ ربیع الاول ۱۲۹۵

پانزدہ روز از عید نوروز گذشتہ مع زود توپ اعلام سفر فرنگستان کہ
مدوختہ مصمم شدہ بودیم انداختہ شد۔ از در باب ہمایوں بیرون آمدیم
نائب السلطنۃ و متوفی الملک و سپہ سالار اعظم و جمیع نوکر ہاد باب ہماوں
حاضر بودند سوارا سپ شدہ از دروازہ کمرک بیرون رفتیم ہوا از گردوغبار
تیرہ و تار بود قشون و افواج ہم تا آن طرف امام زادہ جن صف کشیدہ بودند
سمت الملک کہ در طهران نائب مناب سپہ سالار اعظم است با صاحب منصبان

لہ ناصر الدین شاہ - لہ جمعرات لہ چیف کی موزی تاریخ - لہ خیر دنیا لہ توپ چائی
گئی۔ لہ وزیر اعظم یا وائسرائے لہ دفتر کا اعلیٰ افسر - یا سکریٹری۔
لہ پولیس - لہ قائم مقام۔

نظام و توپخانہ و افواج و سوارہ و غیرہ ایستادہ سوارہ و پیادہ زیادہ فیصلہ خوب
منظمی بودند پس از سان قشون و گذشتن از صفوف افواج و سوارہ بکاسک
نشستہ متوفی الملک و نمایندگان و وزیر اورجال و ولت مرخص شدہ

رفتند و ما را ندیم برائے قریم حسین آباد حاجی سلیمان خان شب را آنجا مانعیم
جمع غرہ ربیع الثانی یقریہ کرج رفتیم۔ شنبہ دویم منزل منقر آباد بود۔

یکشنبہ سیم از آنجا بکازان سنگ رفتیم نائب السلطنۃ و ہمراہان تاکہ در
رکاب بودند از آنجا مرخص شدہ مراجعت کردند اعتضاد الدولہ ہم کہ با نائب
السلطنۃ بود مرخص شدہ رفت۔ دو شنبہ چہارم یقرین رفتیم اردو را
در ہزار جریب کہ قریب بشہراست زدہ بود۔ سہ شنبہ پنجم در ہزار جریب اترق
شدہ باد شدیدی سے میا مدایں روز نامہ را امروز در ہزار جریب منسیریم۔ خیر
تکراتی امروز از طهران رسید کہ والدہ اعتضاد الدولہ کہ از صبا یائے نائب
السلطنۃ مرحوم بود فوت شدہ است۔ حاجی ملا ہادی مدرس ہم در طهران
مرحوم شدہ۔ خلاصہ اشار اللہ تعالیٰ از سر حد ہمراہانے کہ فرنگستان خواهند
آمد و کسانیکہ بطهران مراجعت خواهند کرد خواہیم نوشت۔ چہار شنبہ
ششم ہم در ہزار جریب اترق شد متغزل با دنیا مدو ہوا گرد و خاک و مہ

لہ پولیس لہ باقاعدہ۔ ترتیب دار۔ لہ لاخط۔ معائنہ لہ گئی۔ گاڑی۔ لہ رجال
جمع ریل یعنی آدمی۔ دولت یعنی سلطنت۔ سرکاری آدمی۔ لہ رخصت دئے گئے۔
لہ پہلی تاریخ۔ لہ واپسی لہ لشکر گاہ۔ لہ دیرا۔ لہ مقام۔ لہ جمع مہ یعنی لوکی لہ حجت
کیا گیا بختا گیا یعنی مر گیا۔ لہ اگر خداے برتر چاہے۔ لہ برابر استوار۔ لہ کوہریا پالا۔

وسرو بود چنانکه بخت بغروب مانده رقیتم شهر از محله را که کوشک بدو تخته
در اطاق رکبتی که دیوان خانه و دارالحکومت عضده الذله است نشستم علی
و شاهزادگان و اعیان قزوین بحضور آمدند عصری مراجعت باردو شد
ضیاء الملک حاکم گیلان که وزیر از گیلان آمده بحضور رسید پنجشنبه
هفتم بقریه سیاه دهن که آخر خاک قزوین است رقیتم پنج فرسنگ
راه است اما تمام راه جلگه و مصلی بسیار خوب سبز و مخورم و پر گل است
دہات آباد از محال قافازان و دشت آبی قزوین سر راه و کنار صحرا بود
اقلب مال این الزعایا و قسویان اوست سیاه دهن هفتصد خانوار است
جمعیت زیاد و باغات بسیار دارد و ایالتی حاکم خان نواده ناصر الملک
در کنار گاه و دیده شد چای پاری از راه آذربایجان پارس برائے تحصیل
میرود حالا اول شگوفه همه جا است طهران هم روزیکه بیرون آمدیم شگوفه
زرد آلود و لوجه و بادام باز شده بود خلاصه دست راست قریه سیاه دهن
محال قافازان است جمعه ششم بقصبة ابر میر ویم تجا فدا از هفت فرسنگ
راه است بکلسکه نشسته راندیم طرف دست راست راه کم آبادی است
اما سبزه گل و بوته دار و تایلک فرسنگ منتهی به کوستان میشود اما کوپه های

له مل - له دفتر کاکره - له جمع عین معنی آنکه یہاں امرات مراد ہے - له میرے پرہشہ مرغزار
چراگاہ - له پرگنہ - صوبہ - له وفادار رعیت - له رشتہ دار - له گہر کہنے نہ پوتا - له مع کیوقت
له بطول لپی کے - له روپیہ وصول کرنا - له زیادہ - له جھاڑی - له ختم ہونی والا -

بہر طرف راہ کرشکین طرف دست راست و آن راہ نزدیک تر است اما
کاسکے میرو و تگراف و چایا رمانہ و آ مدوزت عمومی از ہیں راہ سیاه دهن
است طرف دست چپ زیش کو در و محال خرو و قزوین است دہات آباد
حاصل خیر جمعیت دارد مثل ترجمہ و نما و دنیا آباد فاری چین خالصہ وغیرہ نما
بقعه کوہ افتاده است پیدا بود اما تا کوہ دو فرسنگ بیشتر راہ و کوپہ های
برق دار است و پشت آن کوہ خاک خرقان است دست راست مصلی
آہو دارد آخر خاک قزوین فاری چین است اول خاک خمسہ قزوین این دہات
از رو و ابر مشرب میشود ہمہ دہات جمعیت زیاد و باغات خوب و اشجار شگوفہ
دار و دشت دست راست مقابل قزوین کوپہ شکی پیدا بود معروف بہ شتر کوہ
کہ شبیہ است بکوبان شتر بعد از قریہ قزوین قمر و قمر و قمر و غیرہ است تا میر
بشریف آباد خلاصہ تیول از جودان مخصوص کہ دین معتبرے است بعد باہر
رسیدیم کہ قصیہ بسیار بسیار معتبر مثل شہریت مساجد و حماما و کاروان سرائے
متعدد دارد و در و رانیم فرسنگ ہم بالاتر از قصیہ بہر زوہ بودند راہ دور
و جالے بدے بود مد قلیخان و ساری اصلاک و حسین قلیخان پیش بشکار
آہورفتہ بودند عصرے باکمل شکی آمدہ بیچ شکارے ہم نہ کردہ بودند آہو

له سفارتخانہ - له بہت آبادی - له تیل میں - پہو میں - له سیراب
له جمع شجر بھی درخت - له جاگیر - له گاؤں -
له بڑا - له بہت سے - له تہکان -

پیدا کردہ آبا بچلکہ رم دادہ بودند و آہو سوار ہائے بختیاری زودہ بودند
 یک مادہ آہوئے خستہ بیچارہ آمدہ جلو کاسکے منبع الدولہ خواہید محقق پیادہ
 شدہ با ساچمہ زدہ بود عباس میرزا و مظفر الملک و علی قلی خان و بابر میرزا کہ
 در اہرے نشینند و میرزا ابوالفتح امام جمعہ اہر مدہ بحضور رسیدند شنبہ
 نیم در اہر اتراق شد با ذریاعے آمد ایجا پایا و بد بسیار است یکشنبہ و ہم
 بصان قلعه خالصہ کہ تیول اصطلح توپخانہ است باید برویم بقصر الملک
 حاکم گیلان نشان تماشال التفات شد یکا بسکہ نشستہ را ندیم راہ احرور
 صحرائے وسیع سطح پر سبزہ الیت دست راست بقاصلہ یک فرسنگ
 کوہمائے بزرگ برف دار است و پشت این کوہا خاک طارمست ہات
 میر شکار از قبیل چکر والوند و خراسانو وغیرہ دست چپ رودخانہ اہر
 است آب رودخانہ درین فصل بقدر پنجاہ سنگ بلکہ زیاد تر گل آلود بود
 اتاب تالستان دوسہ سنگ بیشتر نے آید۔ قنات خوب معتبر دارند کہ این ہمہ
 باغات را از قنات آب میدہند قدرے کہ را ندیم بخرم درہ رسیدیم کہ قدرے
 از آن خالصہ است از باقی ہم دارد اما عجیب درہ الیت باغات و اشجار
 زیاد وارد یک فرسنگ طول باغات است و تازہ درختما سبز شدہ کم کم

لہ فنیچہ۔ لہ رہتے ہیں۔ لہ خاک۔ لہ نسران۔ لہ ہرانی سے دیا گیا۔
 لہ نہرن۔ لہ سرکاری
 لہ خاص آدمیوں کی ملکیت۔

برف ہم توئے درہ بود بعضی از منصبان فوج و دم خاصہ کہ با فوج
 مامور و روانہ طہران ہستند در ایجا بحضور رسیدند از ایجا تا پائے کوہ یک
 دو فرسنگ مسافت است زمینہ این کوہما نرم است زراعت زمینہ یاد
 میکنند پشت این کوہما باز خاک خمہ و از محال خدا بند دوست و بزینہ رود
 کہ متصل بجاگ ہمدان میشود و در امتہ کوہے پیدا و ویسے مشرف بر آن بود قلعه
 روسکیرتہ داشت مشہور بہ سہاس کہ قدیم مال عباس قلیخان و ووانکہ بودہ
 اومردہ است و حالاً امام جمعہ خمہ و بعضی از سوار ہائے میر شکار دارند
 یعنی دہات دیگر ہم بود خلاصہ از بخرم درہ گذشتہ بدیہ ہیدج رسیدیم کہ
 است بسیار معتبر و باغات زیاد دارد و قبل از رسیدن بہ ہیدج در نزد یک
 رودخانہ بنہارا افتادیم قنات بسیار معتبرے کہ بقدر چہار سنگ آب داشت
 پرودخانہ جاری بود این قنات تعلق بخرم درہ است از ہیدج کہ قدرے
 گذشتیم بدیہ کوچکے کہ نصیر آباد میگوند رسیدیم در دست چپ واقع مال
 حبیب اللہ خاں و برادر میر شکار و بعضی دیگر است بعد رسیدیم بصان
 قلعه کہ مترل است با و شدیدے آمدہ و میآید کہ اوقات را بہر ہمہ تلخ کردہ
 است بچکس بچکاسے نمی تواند بکند ہمہ چادر ہا و تھیر ہا خوابیدہ است

لہ اندر۔ لہ مقرر تھنہ کے پانی سے۔ لہ بلا ہوا۔ لہ بند۔
 لہ ٹیلہ۔ لہ ہم نے ناشتہ کیا۔
 لہ نیچے۔ لہ پردے۔ لہ پڑے ہوئے۔

دوشنبہ یازدہم باید برویم سلطانہ صبح بکال سکنت سے رانیم صحرا بسیار خوب و صاف و شیر و مرغ و پر گل و بوته است دست چپ و راست از اوکل راہ اے نیم فرسنگ و یک فرسنگ منتهی کوہ ہائے برف دار میشو و قدر یکہ رفتیم از سمت کوہ ہائے دست راست آب صاف زیاد و بقدرہ سنگ میآید قدرے دیگر کہ رانیم سیلاب پُر زورے جاری بود یاز قدرے کہ راہ طے شد آب صاف تندے میآید بعد از ان باز سیلاب جاری بود معلوم شد منبع ابھر رود از کوہ ہائے دست راست است و یہ چکر میر شکار در دامنه کوہ پیدا بود یک فرسنگ از راہ دور است بدست راست دورین انداختم خانہائے متعدد توے درہ و پتہ پیدا بود کہ تقریباً دویست باب خانہ بنظر آمد اما درخت و شیرہ بسیار کم دارو مثل این است کہ نباشد رسیدیم جمید آباد و یہ سپہ سالار اعظم کہ مال مجبور الدولہ مرحوم بودہ و سپہ سالار اعظم خریدہ است باغ و کلاہ فرنگی دار و اینجا نہار خور و یکم۔ حالا اول نبفشہ این جا ست نبفشہ خوش رنگی دار و از ابھر رود آورده اند بعد از نہار سوار شدہ قدریکہ رانیم بحین آباد میرزا محمد حسین حاکم کاشان رسیدیم در محرابے دست چپ ہتور برف بود کوہ ہائے دست چپ ہمہ راعمت و یکم است تا رسیدیم بدیہ سلطانہ گنبد شہ

شہ جمع اقل بشر و مات۔ شہ چنمہ بکلی کی جگہ

شہ بہت سے۔ شہ دونو۔

شہ دروازہ شہ ہوٹل۔ شہ ناشتہ۔

خدا بندہ خراب و لے باز بر پا و آثار قدیمش نمایاں است اما انشا اللہ باید تعمیر بشود رسیدیم بعمارت سلطانہ پیادہ شدہ رفتیم بالا سپاہ سالار اعظم ملک آرا را ببخورد آورده بود ہمہ جا را گشتہ آمدیم پایین سوار شدہ رفتیم بجادرکہ و چین پالے۔ عمارت زدہ اند حاجی محمد حسن خان پیش خدا کہ مدتی است در محرابے دست عصرے دیدہ شد امروز باز بارید بہ سلطانہ میآید شب ایتا و ہنوز درخت ہائے اینجا ہارگ نہ کر وہ است امروز درین راہ یکت آمدگی کو پکے بقدرہ و جبب از زمین دیدہ شد بالائے آنکہ میروند گنبد شہ خدا بندہ پیدا است اینجا را کدو کش اللہ اکبر میگوند آنطرف پتہ ہرچہ آب جاری میشو و داخل زنجانہ رود شدہ بزنجان میرود و این طرف پتہ ہرچہ آب جاری ست بہمت رود خانہ ابھر رود میریزد و جبب آن است این پتہ کو چک کہ منبع این آبہا ست چندان ارتفاعے ندارد و از ہیچ طرف نسبت بسیار اراضی تفاوت چندان ندارد۔ سہ شنبہ دوازدہم امروز باید بزنجان برویم از سلطانہ شے زنجان چہار فرسنگ و نیم است اردو رانیم فرسنگ ہم بالاتراز شہر در باغ حسین آباد ملکی پاشان خان سرتیپ پسر مظفر الدولہ مرحوم

شہ نیچے۔ شہ بند ہوگی۔ شہ ہونا۔ چشمہ۔ شہ بالٹ۔ شہ حمام۔ شہ دربار

شہ ہندی۔ شہ جمع انجہ بمعنی زمین۔

شہ یک۔ شہ کپتان۔ رسالہ

زده بودند که نیم فرسنگ تمام راه بود بکا لک نشسته راندیم صحرا سے سلطانین
خیل یا صفاست. و شب رعد و برق شد باران ہم گاہ گاہے آید
روز ہم گاہے ابر بود گاہے آفتاب جلکہ بسیار خوبے ست تماش یا
چمن ست یا زراعت مرغھائے قازالاق خیل خوب بخوانند قدریکہ
راہ رفتیم بدیہے رسیدیم کہ آتش الملکی و مال مظفر الملک است کوہاؤ
دست راست برف وارد اے یک فرسنگ نیم مسافت کوہاؤ
دست چپ ہم برف دارد آتا دور تر است در چمن بہ نہار اقتادیم
رو و خانہ سمان ارنجی کہ زنجان رود است جلو بود این رو و خانہ چون از
چمن میگذرد باتلاق سختی است کہ اسپ از ان نمیگذرد عرض رو و خانہ ہم
کم است اینجا باز زیادہ از پنج ذرع نیست اما زنجان و پامین ترکہ میرسد
کم کہ کہہاؤ دیگر ہم داخل و مخلوط آن شدہ بزرگ و عریض میشود مرغابی و بعضی طيور دیگر
زیادہ داشت تا اینجا کہ نہار اقتادیم دو فرسنگ راہ آمدہ بودیم ہمہ زمین سطح از اینجا
بعجہ وزہ و ماہور و کم کہہاؤ ست است نزدیک کوہاؤ دست چپ دور شدیم تا از پل
سہ چشمہ کہ سر رو و خانہ ساخته اند گذشتیم رو و خانہ بدست چپ افتاد
چشمہائے زیاد از چمن درآمدہ جزء رو و خانہ میشد از سیلابا در رو و خانہ

لہ مرغزار چو گاہ - لہ مقابل - سنہ - لہ گاہانہب *

لہ ہمار - لہ گہائی

لہ پہاڑی درہ

متعد ہم گذشتیم کہ ہمہ از طرف کوہاؤ دست راست جاری و داخل
این رو و خانہ میشد بعد از گذشتن از پل بفاصلہ دو میدان اسپ پتہ ہا
و ماہور ہائے بزرگ پیدا شد و حائل گردید مابین کوہاؤ بزرگ
دست چپ و ایل پتہا کہ معبر بود تا قریب بشہر زنجان نزدیک شہر وزہ
و ماہور پست و ہموار و کم کم مفقود و قہی بصر اگر دید و باز کوہاؤ برف
دار دست چپ پیدا شد دست راست ہم پتہ داشت آتا کوچکتر است
وز و تر پست و مساوی با صحرا میشود و کوہاؤ دست راست ہر چہ بشہر
زنجان نزدیک میشود کم کم کوچکتر و کم برف تر میگردد و خلاصہ مسافت زیادے
کہ راندیم بدیہہ و وزہ رسیدیم کہ سکن و محل نشین علی نقی خان ستر باب است
خود او ہم با پسرش ہماچا بحضور آمدند علی نقی خان بسیار مردور دست خیلے
است ابتدائے آبادی و باغات زنجانہ رود از وزہ است دیزہ دیہ
بزرگ پر جمیعست است خلاصہ راندیم تا بہ شہر زنجان رسیدیم باغات زیاد
دارد و قدہ ہا کنار رو و خانہ دارد و درخت ہوتا زہ شگوفہ کردہ تبریزی ہنور
اسح سبز شدہ بود اہل شہر ہمہ باستقبال بیرون آمدہ بودند جمعیست
زیادے وارد از شہر گذشتہ بحین مذکور کہ منزل ما بود رسیدیم جائے

لہ بعد کرنے کی جگہ - راستہ - لہ غائب - لہ جوں جوں - لہ رہنے کی جگہ -

لہ مروت خانہ - کوٹھی بنگلہ - لہ شریف آدمی -

لہ نقالو کی تمہ آٹو شہ انجور کی تمہ -

با صفائی است چادر مارا کنار دریا چه طولانی زود بودند امروزی زود
 بایں طرف بے حین آباد لایق قطع باران بارید مردم تر شدند ابو القاسم
 خان را که نوشته بودیم به چا پاری به پاریس میرود هنوز اینجا است شب
 را لے صبح باران آمد همه زمین گل مردم تر و سارے شدیدے
 شدیکہ در کہم۔ چہار شنبہ سیزدہم بود لایق اینجا اتراق شد و شب از
 باران ہمہ چادر ہا خوابیدہ و مردم صدمہ خوردہ بودند روز پنجشنبہ
 چہارہم باید برویم بہ نیک پے ہوا صاف و آرام آتا بسیار سرد بود
 سوار کال سکہ شدہ راندیم از باغ حاجی زمان عبور شد شگوفہ زیاد
 داشت راہ پست و بلند است برو و خانہ نزدیک شدیم کنار رود خانہ
 دہات و باغات خوب زیاد است اول دوویہ بود متصل ہم کو شکان
 میگفتند خالصہ دیوان و قول حقان مہاجر است بسیار دہات پر
 اشجار خوب است بعد ویہ باریت آنہم خالصہ دیوان و قول رکن لودہ
 است باغات و اشجار زیاد دارد بعد ازین ویہ ویہ جہیر یک مظفر
 الملک است و باغات اینجا بہ نہارا قتا ویم بسیار سرد بود و بعد از نہارا
 بکال سکہ نشستہ راندیم طرفین را ہمہ درہ و ماہودست تا میرسد کوہ ہلے

لے لمبائی میں۔ لے خاصکر۔ لے برابر۔ شواہر۔

بغیر کے لے بطور سفیر شے کچھ۔

لے بے حرکت۔ بند لے جاگیر۔

بزرگ ویہ کاوند پشت کوہ ہلے دست چپ است کوہ دست
 چپ کہ تا اینجا راست بطرف مغرب کشیدہ بود و محاذی دہ نیگچہ
 یک قلعہ کوہ بزرگ بلند سخت پُر برنی شکل شدہ مشہور کوہ مرلو کہ میل
 شاہسونہاست و از اینجا رشتہ کوہ از طرف مغرب شد و جنوب میرود
 خلاصہ از درہ گذشتیم کہ رود خانہ سار مساق لواز آن جاری بود و میرفت
 تا بونجانہ رود داخل میشد خیلے آب داشت قدر کہ رقیتم راہ از رود
 خانہ کم کم لے دو فرسنگ دور و مائل بہ طرف دست راست شد
 بعد از رود خانہ نیگچہ گذشتیم این رود خانہ ہم خیلے آب دارد و بونجانہ
 رود میریزد و ہمہ ایں آہا داخل قزل اوزن شدہ ویہ سفید رود نیچہ
 منقلب بہ دریا لے گنرز میشود جمیع راہ اینجا درہ و ماہور بہت خلاصہ
 دوبارہ برو و خانہ نزدیک شدہ تا بارودور سیدیم راہ امروز چہار فرسنگ
 بود چادر ہا رالرب رود خانہ زودہ اند ویہ نیک پے بزرگ است یک
 کاروانسرا لے کہنہ قدیم دارد کہ در زمان سلطنت شاہ صفی اول
 حکم آں پادشاہ بدست میرزا محمد تقی اصفہانی صدر اعظم در شہور سنہ
 یک ہزار و چہل و نہ ہجری بنا شدہ است درین اطراف ایلات

لے مقابل۔ پیدائش یعنی گرمیوں میں رہنے کی ٹھنڈی جگہ۔ لے معلوم ہوتا ہے۔ نظر آتا ہے۔ لے قائم
 ہونے کی جگہ۔ لے ترکستان میں مازندران کے نزدیک ایک بڑی جیل کا نام ہے جسکو انگریزی میں
 کیسپن کہتے ہیں۔ لے جس شہر یعنی جہانگیر۔

رشدند قشلاق دارند جمع می یابند و هم باقی مزار که از املاک مظفر الملک
است رفتیم یعنی چون یسر جم و در بعد آق مزار را میان منزل قرار داده
و سوار سات جمع کرده بودند بالا ترازان دینے است که مسرود میگویند
ایجا از اراضی آنجا است چا پائر خانه دارد خلاصه همه جا از کنار رود
خانه میر تقیم طرفین راه دره و ماهور همه سیر و پر گل است بوی گل
سرسش امر و زید و شاد انواع گلها و گیج هم بود از زرد و سفید
لاله کوچک و بزرگ بعضی کوها و زمینها خاک است مثل شوره زار
اتاریج سنگ درین صحرا نیست یا چمن و سبزه و گل است یا شوره
زار که اسپ فر و میر و ویرا حبت میر و در راه سه فرسنگ بود اے
عصر منزل رسیدیم و در شبیه ششم از جمادی الآخرے باید تا صبح
تاریک و از پاریس بشویم یکبار و دیدیم کالسکه ها الیاده پیش خدمت
با گفتند بکار پاریس رسیده ایم آدم پائین نظر آقا وزیر مختار پاریس
وزیران خان و میرزا جواد خان سرتیب که اسباب اکسپوزیسیون
آورده است و میرزا رحیم پسر حکم الممالک که سفر سابق با ما آمده بود
و لے حال در لندن مشغول تحصیل زبان انگلیس بوده و زبان را خوب

له جاؤں میں رہنے کا گرم مقام ۛ بیچ کا مقام ۛ رسد کھانے پینے کا سالان
ۛ ڈاکخانہ ۛ ۛ نمبر زمین ۛ
ۛ پہنچنے والا ۛ ریل کا اسٹیشن ۛ ۛ نمائش گاہ ۛ

اموختہ است و وہ تفر صاحب منصب از جانب مارشال ماگماہون
کہ اسم کے کوئل لاملول و دیگرے لیو تنان آبی است با میلوئی
پرستن مترجم السنہ مشرقیہ کہ بہ نیابت میو واونیک لوتن وزیر امور
خارجہ فرانسیہ کہ امر وزیر اے مجلس کنگرہ بہ برلن رفته است آمدہ بود
ہمسہ در کار حاضر بودند خلاصہ سوار کالسکہ شدہ رویشہ آمدیم جمع
مردم خواب بودند پنج صد اے نبود وار و گران ہوئل یعنی مہمان خانہ
بزرگ شدیم کہ برائے ما و ہمراہان منازل و اطاعتائے بسیار خوب
اجارہ و معین شدہ است و ہمہ پادشاہان کہ پیاریں میانند و ہمیں
مہمان خانہ منزل میکنند بعد از قدرے استراحت این الملک و نریمان خان
و مہدی قلی خان را حاضر کردہ گفتیم کالسکہ حاضر کنند کہ باکسپوزیسیون برویم
کالسکہ چون قدرے دیر حاضر شدہ و ساعے
خوابیدہ از کالت بے خوابی شب در آمدیم بعد
بر خاستہ نہار خوردیم مارشال ماگماہون رئیس جمہوری فرانسیہ
بیدین ما آمدن شستہ قدرے صحبت داشتیم بعد از رفتن مارشال بکالسکہ
تشمہ از در تروکار در و رفتیم توے اکسپوزیسیون یعنی رودخانہ سن

ۛ کرنیل ۛ ۛ سٹر ۛ ۛ ترجمہ کرنیوالا ۛ ۛ غیر علاقے کے محلے ۛ
ۛ کالگریں ۛ ۛ تیار بستہ ۛ ۛ شستی
ۛ گفتگو ۛ بات چیت ۛ

در وسط است این طرف همه باغ است و باغچه گلکاری و قهوه خانه
متعدد و عمارات چین و مصر و ایران و تونس و حوضها و آبشارها و فوارها
و تالار بزرگ کونسرکه از زیر آن آبشار جاری است وزیر دست
آبشار حوضها و فوارها است و در جنب تالار کا لکی و والان است
که اشیائے کہتہ قدیمہ را اینجا گذاشته اند بعد از پل ورود خانه که رو میشود
بازخیابان و باغچه و فوارها و غیره است از آنجا داخل اصل اکسپوزیشن
مے شود که در شان و مارس ساخته اند از در و کا وروالی دم اکسپوزیشن
مسافت زیاد است بقدر از قصر قاجار تا دروازه طهران از کثرت
از دحام مردم نمی شد راه رفت و جائے راتماشته کرد همه بنائے
اکسپوزیشن از آہن و بلور است از بہرہ لت و دولت و مملکت
متاع و آدم در این جا هست اگر نخواہم شرح تر و کا وروہ اکسپوزیشن
و اثنیہ واقعہ و فوارها و آبشارها و باغچه ها و گلکاری ها و خیابانها و
چمن ها و تماشائی ها و صنائع عجیبہ و غریبہ کل دنیا و خربے کہ در اینجا
این بناها و فوارها آوردن این اسباب شدہ است یا مرموم
متحمل شدہ اند و منافعے کہ کہانی این بازار و صاحب این کار

لے بڑا کمرہ - ہال - لے جرنا - لے طرف - پہلو -

لے گیلیری یعنی زمین دوز راستہ - لے مکتاہے -

لے سربایہ - پوچی - لے جو عارتیں وہاں واقع ہیں -

میسرو و از دحام دنیا کہ در اینجا بچہ وضع می آیند و میروند و وضع والائما
توے اکسپوزیشن و جواهرات نفیسہ و اشیائیکہ از دیوبول لے
صد ہزار تومان قیمت و ارزش دارد و غیرہ و غیرہ بنویسم و تفصیل
بدہم باید یک کتاب علیحدہ بقدر شاہنامہ بدست گرفتہ تا مدتے کہ
اکسپوزیشن برپا است ہمہ روزہ از صبح اے صبح روز دیگر متصلاً
بنویسم باز عشرتے از اعتسار و اندکے از بسیار آنرا ہرگز نخواہم قرار
بنویسم تا شخص ہجتم خود بیند محال است بتواند با خیال و تصور ہجتم وضع
را مجسم کند و تصور ساز و خلاصہ با کمال خستگی مراجعت کردہ تاریدیم
بدو تر و کا ورویٹن و ران ہم حوض ساخته اند فوارہ افتال غریبے
دارو کہ بار تفاع زیادے آب را افتان بالا میبرد و در آنجا ہم باغچہا
و قہوہ خانہائے زیاد و اثنیہ متعددہ دارد و سوار کال سکہ شدہ رفتیم
بمنزل ازین بعد اے روز خر و ج از پاریس انشا اللہ دیگر قانع
را روز بروز مفصل نخواہم نوشت ہمان مطالب و بعضے فقرات
لازمہ را مینوسم این منزے کہ ما داریم گران ہوتل است بسیار
عمارت بزرگ عالی است البتہ تقریباً دو ہزار اطاق و تالار

لے بیٹر پہاڑ - لے شوار - برابر - لے سوواں حصہ یعنی پل -

لے جمع بنامہ - بمعنی عمارت -

لے روا نگی -

و یوزت دار و همیشه البته دوسه هزار نفر دریں جا غذا میخورند
و بخوابند و با وصف این طورے است کہ هیچ معلوم نیست کہ
دیگر ہم در اینجا منزل دار و صاحب اینجا یک نفر نیست از قرارے
کہ گفتند کپانی اینجا را بنا کرده است چقدرها عملیات و محتررو
نوکر دار و وہم اطاعتا با اسباب و جبل است در ہا ہمہ کیا چہ
آینہ یعنی بلور بے حیوہ است و اطاعتا بے ہم چل چرائعما بے
بزرگ عالی دار و و گران ہوتل بسیار نزدیک است بکران
اوپا یعنی تماشانا بزرگ کہ ناپلیدن نیم بنا کر وہ وہفت ہشت
کر وڑ تو مان خروج آن شدہ و تازہ سہ سال است کہ باتمام سید
است و ہفتہ سہ شب تماشامید ہند و ساز میزنند اما مکان و صندوق
آن بسیار گران است و جلوان ہوتل و این تماشانا میدانیست
کہ از پنج طرف راہ یکو چا و بوار ٹو ہائے مخصوص دارد از صبح
الے ہفت ساعت از شب گذشتہ علی الاتصال بدون قیقہ
انقطاع کالسکائے مختلف از ہر جور و ہر قسم دامن بگوسہائے
بزرگ یعنی کالسکائے کرایہ دو طبقہ کہ مملو از آدم است در رفت

لے برآوہ لے چہ قدر لے نوکر پاکر - لے میز کزی وغیرہ لے پارا - لے جہاڈ لے تیسرا
لے کرسیاں - لے مخے - لے لگاتار لے وقفہ لے تم لے موٹر گاڑیاں و اینیس
لے منزل - لے ہراہما -

و آمد است و صدائے عراوہ کالسکائے قطع نمی شود مثل وود
خانہ الیست کہ صدائے آن بگوش برسد و ازین عبور دامن کالسکائے
برائے روشن پیاوہ نیلے خطر دار و ویروز جو اسے ہیچہ سالہ
درہیں کو چہ زیر عراوہ کالسکہ رفتہ فوراً مردہ بود و کو چہا بجز صدائے
قرقر کالسکہ و عراوہ و صدائے کالسکی کہ بطرز خواہی صدا میکند
و بگوش صدائے لفظا و می میسر سد و صدائے شرقت شلق
و نمی کالسکہ چہا و صدائے بوق امنی بوسہا برائے خبر داری مردم
کہ زیر عراوہ نشانند دیگر ہیچ صدائے درین شہر شنیدہ نمی شود
واقعاً محل حیرت و تعجب است کہ این ہمہ مخلوق از ہر جور از بزرگ
و کوچک حتی در آخر ہائے شہر و کو چہا بے پست حے چہا بے
کو چک از احدیے صدائے بیقاعدہ بلند نمی شود و ابداً کہ بلند
حرف نمیزند و دو و چہ ہرگز دست و پانہ نہ شدہ نزاع نمیکنند ہر کس
پے کار خود است و سہ پایمین انداختہ راہ مے رود و با یکدیگر بیچو
حرف میزند خلاصہ روز و نیم و دو و برسم باز دید رقیم بجات الیرہ
کہ منزل مارشل ما کما ہون است زوچہ مارشل ہم بود قدرے

لے گاڑی - لے گذر نامہ - بھکتا - لے انگریزی لفظا لے یعنی ہٹو - لے انگریزی لفظا و یعنی چلو
لے کوڑے کی آواز لے ایک ہی - لے ہرگز نہ ہیچہ یعنی گریبان - دست و پانہ یعنی دست و گریبان -
یعنی ہاتھ پائی - لے کاناہوسی - لے ملاقات -

مبجرت و اسٹہ بر خاستہ آمدیم منزل بعد رسما با کپور زیو
 رفیم نظر آقا وزیر مختار و نریمان خان بود انداز ترو کا و در داخل
 شدیم انا امرور کوئل و احتساب بود مردم را پس ویش میکردند
 خیلے گشتہ بعمارت ایران رفیم بسیار بسیار خوب ساخته اند عمارت
 مصری و تونی و چینی و زاپوئی نزدیک عمارت ایران است استاد
 حین علی معمار اصفہانی کہ سابق ہم عمارت اکپور زیو وین
 را ساخته بود ساخته است خودش ہم حاضر بود این عمارت شبیه
 ببرج عشرت آباد است انا ہمہ مرتبہ اول یعنی یک حوض خانہ
 کاری در مرتبہ تحتانی است کہ حوض مرمر دار و آب از ان مے
 جمد بعد پتہ خوردہ بالا میرود و روی حوض خانہ طاق آئینہ کاری مقرر
 بسیار بسیار خوبے ساخته پتھر ہا و در ہا و نجائے این عمارت
 ہمہ را از ایران ساخته آورده اند مردم خیلے بہمائے اینجا مے
 آیند قدرے نشستہ آمدیم پایین رفیم از پل نیا گذشتیم رفتے
 این پل کہ وسط ترو کا و در و اکپور زیو است بسیار خیم انداز
 خوبے و اندو و در خانہ سن و رکمال صفا از زیر میگزرد و کشتی ہائے

لہ انگور - بات پیت - لہ انتظام - لہ جاپانی - لہ جینی کے ایک ٹہر کا نام
 لہ منزل لہ زراعتی - لہ زیر چوکر -
 لہ کمریاں لہ بڑی کا کام لہ اوپر - لہ منظر -

کوچک بخار و ایم و آمد شد است و از طرفین رود خانہ کہ کوچہ السیت
 کہ اندر پل میگذرد کالسکائے آپسی و اکم در ترو کا و در جسو
 از دور پتہ ہا و بلند یہاے جنگل منیر پیدا است کہ راہ آہن از شہر
 بورسایل و از آنجا بشہر از بغل این بندی از توی جنگل مے گذر دود
 بخار شش یک مار سفیدے پیچیدہ مے رود نزدیک تر باز خط راہ
 آہن دیگرے است کہ از آنجا ہم کالسکہ عبور و مرور میکنند خلاصہ
 رفیم تا رسیدیم بتوے الانہائے قسمت ہائے اکپور زیو
 کہ ہر مملکت محلے مخصوص و قسمتے علیحدہ دارد از قسمہائے انگلیس و
 فرانسه و ژاپون و روس و منستہ و المان و نیکی دنیا و ایتالیا و وول
 کوچک نیکی دنیا وغیرہ ہمہ جا گذشتہ یہ قسمت ایران رسیدہ آنجا قدرے
 نشستیم متاعہائے خوب داشتحتے آلات طرب ایرانی
 وغیرہ کہ از قمار کہ میگفتند یکے از ان آلات و اسباب طرب را
 بچل تومان خریدہ بودند زیر یہائے اصفہان پارچہائے یزد
 و کاشان وغیرہ وغیرہ قالین ہا و فرشہائے خوب متاع ایران
 خیلے در اینجا ہا مرغوب است و بقیعت اسلے میخرند یک بڑوہ منفعت

لہ مکن - لہ گورنا - لہ یورپ کی سلطنت اطریس لہ جینی - لہ امریکہ لہ اٹلی
 لہ جمع دولت بمعنی سلطنت -
 لہ دس فی صدی -

دار و دولت المان این دفعہ متاع نفرستادہ است بیچ و بخر
بعض پرودہ ہائے نقاشی دولت عثمانی ہم بواسطہ خواہدیکہ در آن
مملکت رو دادہ است نہ متاع نہ مامورے فرستادہ است
خلاصہ شرح امتعہ و منافع و اشخاص مختلفہ را از زن و مرد حتی
سیا ہائے افریقہ و غرب و شامات و سیاہائے جنوب نیکی
وینا از زن و مرد اہالی جزائر اوسنائی و چینی و ژاپونی و ہندی
و غیرہ و غیرہ را بیچ و بخری توان نوشت و شرح داد بعد بالکمال
خستگی از در قہوہ خانہ دودال برون رفتہ باز خیلے راہ پیادہ بہ قیتم
تا بیکال سکہ ہارسیدہ سوار شدہ از درالوالید ورباغ الوالید و باغ
و خوش و حیوانات کہ متعلق باکسپوزر سیون ست رعم بمنزل ایلیچی انگلیس
لورڈ لیون و ایلیچی روس پرش از لوف بحضور آمدند و وک دوست
پسر پادشاہ اٹالیا کہ سابقا پادشاہ آسیانول بود یک سال
سلطنت کرد بعد بخیراستہ استعفا نمود و در ہمیں مہان خانہ مامنزل
دار و ویدین مآ مد

لہ نخل تمیم۔ لہ سلطنت ترکی لہ واقع ہوئے۔ لہ کارکن۔ ایجنٹ۔ لہ جمع
لہ متاع یعنی مال لہ افریقہ کے مٹی۔
لہ جمع اہل یعنی باشندہ

بیجک علی شاہ

پرودہ اول (نمایش گاہ)

(یک تالار بقدر یک ذرع از زمین نمایش گاہ بلندتر)
اشخاص این پرودہ

بیگم بگی۔ حاکم شہر باسرواری و کلاہ تخم مرغی با صدائے
کلفت و تکبر آمیز

حاجی علی اصفہانی۔ تاجریا عبا و عنمامہ شیر و شکری و بچہ اصفہانی

لہ انگریزی میں ایکٹ کہتے ہیں۔ لہ انگریزی میں ایجنٹ کہتے ہیں لہ جیٹ۔ لہ چو خالیان
لہ انڈا۔ یعنی سیبھوی ٹوپی..... لہ بلند آواز لہ کوٹ۔ لہ پگڑی۔
لہ ایک قسم کا نفیس کپڑا جسے اردو میں دودھ لاتی کہتے ہیں۔

(حاجی علی را فراشها پیش میکنند)

حاجی علی - (با حالت پریشان - دست پا را از عبا بیرون
نیاورد) آخ آقائے بیگلربیگی - بدادم بس - مالم رفتس -
جوئم رفتس - آخ همه رفتس - پولام رفتس - گوشه جگوم رفتس -
بیگلربیگی - مرد که نفست بگیره - خفه شو - آخ دردت بگوئیم
چپه ته !! په

حاجی علی - آخ آقا مالم رفتس جوئم رفتس
بیگلربیگی - مرد که تو اینهمه مردم معطل میکنی - بزید تو سرش
حاجی علی - آخ آقائے بیگلربیگی تو به کردم - مالم رفتس -
جوئم ر

بیگلربیگی - مرد که تو پرا دشتا از عبا بیرون نکردی - تو که
آدم نیسی ادبت کو؟

حاجی علی - آخ آقائے بیگلربیگی مالم رفتس - جوئم رفتس
عظم رفتس - اوکم رفتس - آخ هر چه داسم رفتس - همه رفتس
تسما مالم بگیرد - تا من این لنگاسم از عبا بیرون برگوئم -

له یاده له رس - له پوم یعنی میرا دویله له جگر گوشه من یعنی میرا پیشا له آخره چه چترا
چچه برکیا گندی له ان سب لوگون کا وقت ضائع کرنا ہے - له دستله تو نه مگر یعنی نایه - له تری
نیز یا تندی کمال گئی - له میرا مال برآد کرکے دیو - له فلک من یعنی اپنی جاگه - له کم -

(با دو دست میزند بلبلش)

بیگلربیگی - (با تغیر) بزید تو سرش - بیرونش کنید -
(فراشها میزنند بسر حاجی علی و بزور بیرونش میکنند)
حاجی علی - آخ مردم بفریادم برید آخ مردم
بیگلربیگی - ده بزید تو سرش - ده بیرونش کنید -
(حاجی علی نیز و فراشها میکنندش روئے زمین و فریاد
می کند)

فراشباشی - نفست بگیره - مرد که خفه شو - بے غیرت -
خفه شو +

(حاجی فاضل داخل میشود و همه جلوی او برمیخیزند)
حاجی فاضل - (نگاهی با اهل مجلس میکند توی دماغی)
شیع و گل و پروانه تمامی همه جمع اند -

خبر آقایان ز رحمت نکشید بفرمائید -

(میرود و وزیر دست بیگلربیگی - می نشیند)
عارضها - (با هم حرف میزنند) آخ آقائے بیگلربیگی بداد ما برس

له به لنگ او یعنی اپنی جاگه پر - له عفته - له اسکو زین پر گیسے ہیں - ده سے سلطان یا
دیگر ہے -

له سائے - له پهلوی برابر ہیں -

آخ مخلص رمنائے خدا.....

بیگزگی - فراش باشی - این عارضہائے بد سوختہ راساکت
کن - حاجی فاضل ہنوز نیامدہ سرتن درو گرفت پیش خدمت
باشی +

پیش خدمت - بکہ قربان (تعظیم میکند)
بیگزگی - یک قلیون بیاربرائے جناب حاجی فاضل -
پیش خدمت (تعظیم میکند خارج میشود)
حاجی فاضل - والہین - او ہون - چند سلفہ میکند - و چند
آپ دہن در دستمال میاندازد

تا جہان است آن چٹاں باشی
زندہ و خوش دل و جوان باشی -

حاضرین - یہ - احنت احنت - ما شمار اللہ - در واقع
جناب حاجی معدن فضل ہستند - در بدیہہ گفتن معرکہ
میکند یہ - احنت

عارضہا - آقای بیگزگی بداد ماہم برس ...

لہ بس خدا کی دلائے - لہ خاموش لہ اسکے سر میں رو ہونے لگا - لہ جی ہاں - لہ آپ پر مہربان جاکن
لہ حقہ - لہ سلفہ - سرتن - لہ کاشی - لہ توک - لہ واہ واہ لہ عین و آفرین لہ جو کچھ خدا چاہے
یہاں بھی کیا - خوب - لہ فوراً - بغیر سوچے - لہ کمال کرتے ہیں +

یک زن بلند گریہ میکند
فراش باشی - آخ مردوم خفہ نید - چقدر واد میرنید اقلہ از آقای
حاجی فاضل خجالت بکشید -

حاجی فاضل - گر صبر پدا نسا ترا اند دل و جان لغتی

مجنون نشدی مجنون ملی نہ شدی ملی
فرہاد کہ صبرش بود کہ خون کہ بتان کند
ہر چند کہ خود میگفت من خستہ شدم خیلے
صبرست کہ ہر چیز است ہر چند کہ و تلخ است
بے صبر نشاید کرد بر ایچ عمل سیلے

پیش خدمت - غلیان میاورد -

حاضرین - یہ - حضرت حاجی - احنت - فی الحقیقہ احنت
احنت - ککر - ککر -

حاجی فاضل - خیر آقایان قابل نیست - خیر بطفکم مزید -
عارضہا - آقای بیگزگی جون آقای حاجی فاضل ...

(ہر کدام از عارضہا یک چیزے میگویند)

لہ شویہ لہ کم سے کم - لہ شرم کرو - لہ بودے یعنی ہوتا - لہ تہوڑا سا - لہ دیوانہ
پاگل - لہ رات کی مانند سبہا رنگ والی - لہ کوہ - لہ کوہ بے سبتین لہ کھوڈوالا -
لہ قلیاں یعنی حقہ لہ پہر فرمائیے پہر فرمائیے - لہ اس لائق نہیں ہے - لہ تہاڑی تہراڑی زیاد
ہو - یعنی آپ صاحبان کا بہت بہت شکریہ - لہ چوں بھی مانند -

حاضرین - (باصرار) حضرت حاجی - مکر - مکر
 حاجی فاضل - گرمبر بد انسان را اندر دل و جان
 (دریں جا از بسکہ عارضہا فریاد میکنند حاجی فاضل سکوت میکند)
 فراش باشی - ہن - مردم نفستون بگیر - چقدر داد میزنن
 یک زن - (در حالت گریہ) آخ بداد منم بر سید آخ
 آخ مامم آدمیم -
 فراش باشی - زنکہ نفست بگیر - خفہ شو - چقد جع میزنی -
 اینجا کہ حموم نیس -
 حاضرین - آقای حاجی فاضل مکر مکر
 بیگزبگی - آقای حاجی فاضل مکر مکر
 حاجی فاضل - گرمبر بد انسان را اندر دل و جان نصتی
 جتوں نشدی جتوں ملی نشدی لسنی
 فرما کہ صبرین بود کہ چوں کہ بتان کند
 ہر چند کہ خود میگفت من خستہ شدم خیلہ
 زن و دختر - (بلند گریہ میکنند)

لہ خاموشی تہ چپ رہو - تہ نفس تان بگیرد یعنی خاموش رہو - تہ سے زنند تہ ماہم یعنی ہمچی
 تہ آدمی ایم یعنی آدمی ہیں - تہ یہ جگہ حمام تو ہے نہیں - فارسی محاورہ میں حمام زنان ایسی جگہ کو
 کہتے ہیں - جہاں بہت شور و غل ہوتا ہو - تہ تہکا ہوا -

بیگزبگی - آخ این زنکہ سر مارا برد - از بسکہ گریہ کرد و گدازش
 کہ ما کار کنیم - این دو تار را بیار بییم آخہ چہ مرگ شوئے
 (اشارہ میکنند بزن و دختر کو بیک)
 فراش باشی - زنکہ بیا جلو - دختر تم بیار گریہ نکن
 بیگزبگی - زنکہ گو بہ منیم چہ تہ
 زن - (بلند گریہ میکنند)
 بیگزبگی - داد زن زنکہ !!
 فراش باشی - آخہ نفست بگیر !!
 زن - آقای بیگزبگی یک شووری دانستم اش حاجی کاظم دو
 سال پیش عمرش داد یہ تھا -
 (زن و دختر گریہ میکنند)
 بیگزبگی - آخ زنکہ پدر سوختہ منو دیو ونہ کر دی آخہ درد تو گو
 زن - چشم آقائے بیگزبگی - بہ بخشید (با حالت گریہ شروع می
 میکنند) شوورم ہمیں یک دختر داش - اولن وٹ
 ہف سانش بود - و ختیکہ شوورم مرد گفتند برادرش

لہ نگذاشت یعنی آئی مہلت نہ دی - تہ آخر تہ شونتہ دخترت را بین بیار یعنی اپنی لڑکی کو
 میرے سامنے لا - تہ تراست - یعنی تجھ کو کیا ہوا - تہ شوہرے یعنی فائدہ تہ دوبرس ہوئے
 کہ مر گیا - تہ مراد یہ نہ کر دی - یعنی مجھ کو پاگل بنا دیا - تہ بسر و چشم یعنی سرانگہوں پہ
 تہ داشت - لہ آن - تہ وقت - تہ ہفت -

کہ عمومی کچھ باشند قلمہ۔ ہر چہ شوروم پول و اش گفتند کہ باید
ور دارہ و ختیگہ کچھ بزرگ شد ہشت بدہ ۴ نم گفتم خوب عمو شہ
اختیار دارہ۔ اما عمو یک پشی دارہ اش شیخ عبدالحسین دو
تازن دارہ و یک سالم از شوروم کہ عمو ش بود بزرگتر از روزیکہ
شوروم مرد ہر روز میا بد بخودہ ماسری میزد۔ عمو گفت باید
یک کاری بکنیم کہ پسر کہ سے آید لوت بخودہ شما محترم باشند من گفتم
اختیار داد بعد یک روز گفت کہ من عقد این دختر را
واسہ پسر خودم خلا محترمہ

(زن در اینجا گریہ می کند)

بیگزگی۔ ز کہ خفہ می شتی یا بدم بیروت کن اینکہ گریہ ندارہ
زن۔ چشم آقائی بیگزگی اختیار دارید۔۔۔۔۔ حالا چند روزہ
شیخ عبدالحسین آمدہ میگہ باید عروسی کنیم۔ زن من نہ سال شد
زنم میخوانم ہر چہ میگم آقا این کچھ ہنوز این چیز را نمی فہمہ
میگہ من یا دیش میدم تو چہ۔ آقاے بیگزگی بدادم برس
من چتو این دختر باین کوچکے را بدم با و میگہ از با باشم

لہ قائم یعنی زندہ ہے۔ لہ باید اورا دارو۔ لہ اوزار لہ عمو اس یعنی اسکا چاہے شہ پسر
تہ سال ہم۔ لہ یہ زمانہ شہ اچانک گس آتا تھا۔ لہ جو تہا رے گھر کے اندر چلا آتا ہے۔ لہ عورت کا
ایسا رشتہ دار جسکے ساتھ اس کا صحاح جائز نہ ہو۔ لہ صحاح۔ لہ اپنے بیٹے کے واسطے لہ انتظام کر لیا
ہے۔ لہ اب وہ محرم بن گیا ہوا ہے شہی لہ فوراً جھکو باہر نکال دین لہ یہ تو روتی کی بات نہیں۔ شہے گید
لہ اسکی عمر تو برس کی نہ تھی خواہم۔ لہے گیم۔ لہ یا دیش سے ہم لہی اسکو سکھا دوں گا۔ لہ چہ طو لہ بد ہم
لہ با اس ہم۔

بزرگ نہ دو تا تم زن دارہ بلکہ این کچھ ہم راضی نباشتہ
ہر چہ ہم رفتم پیش شیخ الاسلام۔ غز و لایہ کردم۔ میگہ
عموش اختیار دارہ۔ عقدش دو روزہ شیخ عبدالحسین
خوب آدمیہ۔ آقاے بیگزگی دستم بدامنت۔ بدادم
برس۔ این دختر بیچارہ گناہی نہ کردہ۔ مالاش خورون خودم
میخوان از من بگیرن ۴

بیگزگی۔ عجب! عجب! این جیغ و داد و اینکہ نہا شتہ
آقاے حاجی فاضل شعر شان بخواند براے این
حرف ہاے مہمل بود۔ یہ بہ عجب کارے براے
پایدا شد۔ ز کہ این حرفا کہ گریہ ندارہ۔ این
بالا زم نہ بود بیامی میگہ تو رفتے پیش شیخ الاسلام
زن۔ بد آقاے بیگزگی رفتم ۴

بیگزگی۔ خوب آقاے شیخ الاسلام چہے چہے گفتند
زن۔ گفت عمو ش اختیار دارہ۔ ہر کارے بکند اختیار دارہ
حکم خدا این طورہ۔ وے آقاے بیگزگی این کچھ

لہ تر لہ دو تا ہم۔ لہ نباشد لہ شیخ السلام کے پاس ہی بہت کچھ گئی۔ لہ اتجا و خفا ملک۔ لہ عقدا و دست
است لہ آجی مدد مانجی ہوں۔ لہ اُسکا مال کہنے کے لئے خود اسکو چاہتے ہیں۔ مال مجھ سے لیں۔
لہ گواہی نہ لے سکتا۔ لہ واہ وہ ہیں عجیب معاملہ پیش آیا۔ لہ ضروری نہ تھا۔
لہ بتا تو ہی شیخ السلام کے پاس گئی یا نہیں۔
لہ چہ چیز۔

این چیز ہا را نے فہمہ۔ بلکہ راضی نباشہ
بیگزگی۔ زنکہ نفست بگیرہ یعنی تو بہتر از شیخ الاسلام میدانی
ماہا درو میکند بجای فاضل، آقائے حاجی فاضل
شما چه میفرمایید؟

حاجی فاضل۔ آقائے بیگزگی۔ زن ناقص عقل است۔ ازین
جہت است کہ شہادت و وزن برابر یک مرد است
تشرع مطہر این طور فرمودہ۔ حکم شرع ہماں است
کہ حضرت مستطاب حجۃ الاسلام فرمودند۔ معمولی
دارد کہ دختر غیر بالغ را بہر کس بدہد۔ ولابد بہتر از
پسر عموم در دنیا کیت۔ پسر بودن وزن جوان داشتن
عرب نیست بلکہ زن جوان بہتر است کہ شوہر ہویر داشته
باشد۔ زیرا کہ شوہر جوان غالباً نادان و ناستار
گارا است۔

حاضرین۔ یہ یہ جفت القلم۔
یکی از حاضرین۔ یہ یہ۔ در واقع آقائے حاجی معسر کہ میکنند۔

لہ اسلام کا پاک مذہبی قانون لہ پاک۔ لٹا۔ لٹا ناموافق۔ یعنی جس سے نبی نہ ہو لہ قلم تنگ ہوگی
یعنی ایسی عمدہ قلم لکھی ہے کہ قلم توڑ دی۔ مراد یہ کہ اس سے بہتر کوئی آئندہ نظم نہ لکھ سکے گا۔
لہ غضب کرتے ہیں۔

زن۔ (دگریہ میکند) رحم باین بچہ کو چک بکنید۔
بیگزگی۔ زنکہ اینکہ از صبح تا حالا نگذاشتے ماکار کنیم۔ صحبت
کنیم۔ شعر گوش کنیم برائے ہیں حرفائے مہل
بود۔ حالا جو آیتہ شندی برو گم شو۔ دباغیرا فراش
باشی ہمہ این عارضہائے پدر سوختہ را بیرون کن
ہر کہ پیشہ تقدش میزنہ میدوہ میاد دیوانخانہ عرض
کنہ۔ عجب گیری افتادیم۔ دفراش باشی بافراشما
باترکہ عارضہا را میزنند بیرون میکنند۔

فراش باشی۔ پدر سوختہا ملقمہ جیغ و داد نکنید۔ حالا برید
گم شید۔

بیگزگی۔ عجب گیری افتادم۔ از صبح تا شوم باید باین
حرفائے مہل برسیم۔

حاجی فاضل۔ آقائے بیگزگی۔ اوقات شریف
خودتان را بخود تلخ نکنید۔ این مردم نادان
ہستند۔

لہ گفتگو۔ بات چیت۔ لٹا اپنے کے جواب سنا۔ لٹا ہر کہ پیش آیتہ گوش سے زنیہ سے دو دینے
جو کوئی لٹا وکلات مارو تاکہ بہاگ جائے۔ لٹا سے آید دیوانخانہ عرض کند یعنی پچہری میں آکر عرض کیے
لٹا عجب وقت میں آ پہنچے لٹا بروید۔ لٹا شوید۔ لٹا صبح سے شام تک۔ ان بیہودہ باتوں کی
تحقیقات کرنی بڑی ہے۔
لٹا عوام خواہر مجیدہ حاضر نہ ہوں پتہ۔

شمار اے رضائے خدائے کار ہاں کیسکند۔
 یک نفر از حاضرین۔ قربان بھی ندرہ۔ اوقات شریف
 خودتان راتخ نکنید +
 یکی دیگر۔ قربان شما از آدمائے نفتم چه توقع دارید۔
 پیشخدمت۔ قربان تہا حاضر است۔
 بیگزگی۔ آقایان بفرمائید برویم تہا بخوریم اہ۔ ہی۔
 عجب خوب کاری پیش گرفتیم دسرس راتخان میدہ
 سپردہ میافتید۔

پہرہ دوم

(نمائش گاہ ورکے اترالارہائے مبار)
 (صدر اعظم موزع الملک مفتخر الشعراء ندیم دربار و چند نفر
 دیگر ایستادہ اند باہم حرف میزنند۔ کریم شیرہ داخل میشود +
 کریم شیرہ۔ (بالجہ اصغرائی) آقایان دربارہ آقایان امرا
 سلام علیکم وقلنی لدیکم!!

لہ خدا کیوسے۔ تہ کچھ مضائقہ نہیں۔ تہ بے بچہ۔ تہ تاشتہ شہ ہاتاہے۔ تہ سلطنت کی تاریخ
 لکھنے والا۔ تہ مختصر یعنی باعث فخر شعرا جمع شاعر یعنی شاعر و لیں باعث فخر ملک الشعراء
 تہ مصاحب تہ میرادل تہارے ساتھ ہوئے ہیں آپ کاہم خیال ہوں۔

صدر اعظم۔ (با صدائے کلفت و باتکبر) علیکم السلام حاجی
 کریم احوالت چه طورہ؟
 کریم شیرہ۔ وشنش را بہ وشنش تر میکند و میزند بگردنش (آقائے
 صدر اعظم میند ازیم۔
 صدر اعظم۔ (رویش بر میگردد و اندانم میکند چیزے نمی گوید)
 وزیر دواب۔ (داخل میشود و تعظیم میکند بصدر اعظم بالہجہ ترکی
 ایلاتی) سلامون علیکم +
 بعد بمفتخر الشعراء و کریم شیرہ چپ چپ نگاہ میکند
 رویش را بر میگردد و اند۔

صدر اعظم۔ علیکم السلام۔ آقائے لہ۔ باشی احوال
 شریف؟

وزیر دواب۔ از مرحومت شما یوسیار خوب است
 کریم شیرہ۔ آقائے وزیر دواب! (وزیر دواب نگاہ نمی کند)
 آقائے وزیر دواب! (وزیر دواب نگاہ باو
 نمی کند۔

آقائے وزیر دواب! (وزیر دواب با صدر اعظم

لہ میدازی مرا یعنی تو مجھ کو نہ گرا بے یعنی میری بے قدری نکرے تہ تیوری چڑا تاہی۔ تہ آتایم
 شای۔ تہ وہ ترکی زبان جو خانہ بدوش تو میں بولتی ہیں۔ تہ تہ چھی نظر۔ تہ اتایم شای
 تہ مرحمت۔ تہ بیار

حرف میزند آقائے وزیر - آقائے وزیر دوا ب عرضی
داشتیم!

وزیر دوا ب - دروئے را بطرف کریم شیر می کند با تشر و تغیر
بلد -

کریم شیر - با تخم چه طورید؟
وزیر دوا ب - (با تشر و تغیر) مگر که باز امروز آدمی اینجا اگر
من حرف بزنم پدیرت را میسوزانم بمن
دیگر حرف نزن - خفه شو -

کریم شیر - (بلند میخندد - دیگران هم غیر از صدر اعظم و ندیم
در بار بلند خنده می کنند) آهین - آهین - هه
ندیم در بار - (خیله یواش معقولانه) آقائے حاجی کریم خواهش
دارم - بسر کار وزیر دوا ب جسارت نکنید - ایشان
اوقاتشان زود تلخ میشود و اوقات همه هم تلخ
خواهد شد

کاشم شیریں پریم تلخ کن غره ماه و جد سلع کن

له غصه - له آپ کے بال بچے کیسے ہیں - تله مرد کہ بچی مردو - تله کمل کھلا کر ہنستے ہیں -
تله بڑے آہستہ سے رعبک ساتھ - تله مذاق - دل لگی - تله وہ جلدی سے خجیدہ ہوجاتے ہیں
تله ملق - تله نہایت خوشی کا ہینہ تنوال کیونکہ کنگی پہلی تاریخ کی عید ہوتی ہے - شعر کا یہ مطلب
ہوا کہ محض کے لطف میں یہ مزگی پیدا نہ کر اور عید کا خاتمہ نہ کر -

کریم شیر - (خیلے یواش و شمر دہ یہ تقلید ندیم در بار آقائے
ندیم سرت تو جیہم جیہم تو خلا +

حاضرین - رہمہ بلند میخندند بغیر از صدر اعظم کہ چپ چپ
باطراف خود نگاہ می کند

یسا ولہا - (از پشت پردہ صدائے یسا ولہا بلند میشود)

برید - برید - بایست برید بیا
(شاہ یواش یواش باطراف نگاہ می کند و داخل
میشود - ہمہ چند مرتبہ تعظیم می کنند)

شاہ - وزیر دوا ب باز امروز ہم اوقاتت گہ مرغی است
وزیر دوا ب - (تعظیم می کند) گور بان این مگر کہ نمی گوزا
(اشارہ می کند بکریم شیر)

شاہ - (با تغیر و تندری) میدانم ... میدانم ... خوب
(شاہ می نشیند روئے صندلی)

وزیر دوا ب - گور بان ت گروئی
شاہ - میدانم ... حالا بس (بصدر اعظم) صدر اعظم اخبارات

له صاف صاف - تله نقل - تله فوجی سوار تله مرغی کا گوہ - یعنی نہایت تلخ -

تله کرسی کے اوپر - تله قربان نوگردم

تله ہر است یعنی کافی ہے - رہتے دو -

ملکت چہ است +

وزیر دواب - گوربا.....

شاہ - (با انجم) - ہنس.....

صدرا عظم - قربان خاکپائے جواہر آسائیت گردم.....

اجارات و اوقاف ممالک محروسہ از شرق و غرب

تا از شمال تا جنوب ہمہ بر حسب مرام و آیات انتظام

و رفائیت در اطراف و اکناف حکم فرماست ہر کجا

تہریت چوں رودے عروسان آراستہ - و ہر کجا

بندہ است از ہمگنان در آئین بندگی گوئی سبقت

برودہ - چند آنکہ در سراسر خطہ واسطہ این کشور

چیزی جز زلف خوبان پریشانی ندارد و دلی جز دل سلغر

نومین نباشد..... و جناب منظر الشعراء ہیجکی مصداق

این مضمون را در قصیدہ روزانہ خود برشتہ نظم در

آوردہ و بعض خاکپائے اقدس ہما یونی خواہند رسانید

وزیر دواب - گوربا.....

لہ قربان - لہ خاموش - لہ آپکے پاؤں کی خاک خوش متوجہ ہو کر - جہ جہ وضع معنی حالت -

لہ قیصرین لہ مقصد آندو - لہ جہ آیت معنی علامت - لہ آرام لہ جہ کف معنی طرف یا پہلو

لہ گنبد - لہ وسیع - لہ ثبوت - لہ نہایت پاک -

شاہ - ہنس... نفست بگیرہ - خوب معلوم میشود اخبارات

خوب است... منظر گوینیم چہ سائنہ

وزیر دواب - گوربا.....

شاہ - (با انجم) مرد کہ... خفہ شو -

وزیر دواب - (بخودش) این چہ نوکری شد!!

منظر الشعراء - (پیش میآید تعظیم میکند و میخواند):

شاہا کو شاہی گویتی سراسر سندا سیر

نہ مثل داری و مانند و فی تبدیہ و نظیر

حاضرین - بہ بہ - احنت - احنت

منظر الشعراء کجا آتا کہ ترا بندہ نیست در عالم

ہر آنکہ نیست گوآید و کند تقریر

حاضرین - احنت - احنت - بہ بہ - شاہ سرش را بچکان

میڈھد -

منظر الشعراء - جہاں سراسر در زیر حکم کو است ایشاہ

کنو کہ حکم چنین شد جہاں بہ بند و بگیر

لہ مانند -

لہ بلا تاسہ -

بگیر قیصر روم و فرست سوی کلات
بیار شنگل چین و بندہ براوزنجیر۔

حاضرین - (با صدائے بلند) احنت - احنت جف القلم بہ بہ
مکر - مکر - دمغرا شعرا تامل می کند با طراف نگاہ
می اندازد)

شاه - خوب دوبارہ بگو۔۔۔

دمغرا شعرا - بگیر قیصر روم و فرست سوی کلات
بیار شنگل ہند و بندہ براوزنجیر
فرست لشکر جراتا بہلک مہش
بکوب سوئے تاتار تا کنار بیکر

حاضرین - بہ بہ - احنت -

کریم شیرہ - (با صدائے بلند) احنک - احنک - اہن احنک
ہم -

شاه و حاضرین - (خندہ)

دمغرا شعرا - (اہن - سلفہ میزند)

لہ قلعہ - لہ ہندوستان کے ایک قدیم بادشاہ کا نام ہے۔

لہ سرمد - لہ سلطنت روس میں ایک ملک کا نام ہے جسے انگریزی میں سائبیریا کہتے ہیں۔
لہ کہانی -

چوتخت لہ راج داری شہا بتاز و بہال
چوتنخ سرکج داری بزن بفرق نکیر۔

حاضرین - احنت - بہ بہ -۔۔۔

دمغرا شعرا - خدائے نام ترا درود و ذکر مرغان کرد
بدین جہت ہمہ جگہ جگہ کند گاہ صغیر

حاضرین - بہ بہ -۔۔۔ احنت بکراست !!۔۔۔

دمغرا شعرا - شہا تو شاہی وایتہا ہمہ وزیر تواند -

تو پھو مایہ وایتہا ہمہ خمیر فطیر

حاضرین - احنت - احنت - صلوات -

دمغرا شعرا - تو یکہ چو بہ تیرت بشد زپای فلک -

تو یکہ تیغ تو بڑید ایر را چو نیمیر

حاضرین - (با صدائے بلند) احنت - احنت - بہ بہ مکر کر

۔۔۔۔۔ چوب - تیر - پا - فلک ۔۔۔۔۔ بہ !

ندیم دربار - بہ بہ جمع فنون عروض و بدیع استعارہ کنایہ

تشبیہ تخیل ہمہ در این یک بیت جمع اند - بہ بہ

لہ ایران قدیم شاہ و فریدون کے بیٹے کا نام۔ لہ بالیدن صدر کا اصرار دل میں پہول۔ لہ سر
لہ وہ فرشتہ جو لوگ بعد قبر میں انسان سے اُس کے اعمال کی بابت سوال کرتا ہے۔ لہ ذلیفہ -
لہ پرندوں کے بونے کی آواز۔ لہ کنواری یعنی خیالات باطل سے ہیں۔ لہ خوراک کا ذخیرہ
لہ تازہ گوشت ہوا آٹا۔ لہ تعذرت یعنی تجھ پر قمران جاؤں
لہ نوک -

صدر اعظم - یہ یہ در واقع ایجاد کلام کردہ : ابر پیس تیغ !!
 وزیر دواب - (بچوڈ با اوقات تلخ) یہ این مرکہ تمام بنی کوند!
 کریم شیرہ - (آہستہ) آقائے وزیر دواب - آقا وزیر
 وزیر دواب - (با انم با ونگاہ میکند چیزے نمی گوید)
 کریم شیرہ - آقائے وزیر عن دارم داشت !!
 (وزیر دواب میخواست بد حمله میکند کریم شیرہ)
 شاہ - (بالتغیر) آنگوشتہ پہ خبرہ !! وزیر دواب ساکت نیستی
 مفخر بگو۔

وزیر دواب - گور۔

شاہ - ہس۔

مفخر الشعراء - تو یکہ چوبہ تیرت بش ز پائے فلک

تو یکہ تیغ تو برید ابر را چو بنیر

تو یکہ در حرمت فرمائے قالی ہست

ولی شہان دیگر خود نداشتند حصیر۔

ندیم دربار - صدقت - احنت۔

لہ نئی بات بکلنا۔ لہ گہرا کردہ آزدہ خاطر ہو کر تلہ عن کے معنی ذریعہ یا وسیلہ۔ دوسرے معنی
 گوہ یا نجاست۔ یہ جملہ دو معنی ہے۔ ایک تو یہ مطلب کہ آپ سے کچھ عرض کرنا ہے اور دوسرا یہ کہ
 آپ کے واسطے نجاست بائوہ ماضی ہے۔ لہ اوہر کیا معاملہ ہے۔ لہ چپ نہیں ہوتا۔
 لہ تیراصل۔ لہ چٹائی۔

مفخر الشعراء - تو یکہ آخیز در گہت زد یک سیاه۔

میاں قاب قشب روزی کند کفگیر

حاضرین - (با صدائے بلند) احنت احنت بکراست۔

مفخر الشعراء - کہ بود جز تو ز شاہان روزگار کہ داشت۔

بہر وہی زار ویا چہار فوج سفیر

بیچکے کے است آل خود کہ مدحت گوید

کتاب وصف ترا وصف کی کند تفسیر۔

شاہ و حاضرین - احنت - احنت !! بارک اللہ بہ یہ۔

صدر اعظم - آقائے مفخر احنت - خیر الکلام بہ یہ !!

وزیر دواب - گور۔۔۔۔۔

شاہ (بالتغیر) خفہ شو حالا۔۔۔۔۔

(بصدر اعظم) صدر اعظم خیلے خوب گفتہ !! رئیس خلوت؟

رئیس خلوت - بلہ فرمان (تعظیم میکند)

شاہ - یک طاقہ شال - و صد آئین بدہ بمفخر۔

رئیس خلوت - (تعظیم می کند) امرا مرہا یونی است

لہ باورچی۔ لہ رکابی تلہ کچی۔ اس شعر میں بادشاہ کی حادث اور جہان نوازی کی تعریف کی گئی ہے یعنی تو ہی
 ایسا کئی ہے کہ تیری درگاہ کا یاد جی اس پستے میں سے جو زیادہ استعمال کی وجہ سے کالا ہو گیا ہے کہ تلہ
 کچی سے رکابی میں کمانا ڈالتا رہتا ہے۔
 لہ خدا برکت دے لہ بہترین نظم تلہ پر انویٹ سکرٹری۔
 لہ فصد و شہ تو مان۔

صدراعظم (تعظیم می کند) قربان مورخ الملک تاریخ روز گذشته
را بشنیده بهر روز چون عقد منتشر بر پیشگاه آورده.

شاه - خوب! مورخ الملک بخوان به بنیم
مورخ الملک (تعظیم میکنند و میخوانند)

با بدان که خدنگ زرین خورشید از کمان کران خاور
بوی گبند نیل رنگ پرتاپ شد و خورشند چو چارمین
چرخ برین با سمن یاد پا و کند پرتو دیو تاسی که را به بند
کنید... پادشاه مجاهد اسلام پناه لب از لب شیرین
نگار و دست از زیر توده زلف پر چین و لدار برداشته و بر
حسب فرمان مطاع اغتلبوی گرا تا پیش تافتند - و در
آنجا بنگاه و پسند که آب گرمش از چشمه حیوان گوی بیش بر روی
و عطر گلانش رونق گلستان نمرد و در هم شکستی دلاکان شوخ
شیرین ز قمار و رگ مالان چابک دست از غولانی عذار که
روی هر یک از صحنه آرتنگ مانی نمونای ای و موی هرتن از
سنبل پر چین کلاله ای بود دست بالا کرده و با آب و گلآب

له متون کا ابر له تیر له کناره له مشرق له آسان له چو را گیا له آفتاب له چک له قابل
الاعت له شاد له حمام له حمام له گلابی رخساره کتاب له از رنگ یا از رنگ مانی مصدر
کی تصویر و کی کتاب کا نام له له نمون له کلاله یعنی زلف.

چنانچه شنیده و آداب خسروان است از سرتاپا وجود
ذیجواد هایلونی را بشنید و پس -

وزیر و واپ - گوید...

شاه - زهر مارا!

مورخ الملک - و پس بالنگ بائی تشنگ و مندیلهای رنگارنگ
بدن هایلون و اندام میمونرا آهسته آهسته خشک کرده
و لباس خسروی که در جهان فقط قد و بالای این
داوگر عالی نسب را سزااست بهوشانیدند و بعد
از آن شاهنشاه داوگر گئی در سرزمینه که هوای
ملایم آن رشک خزینة است بر حسب پیش نهاد
سرکار حکیم السلطنه که بقراط در پیش او قیراطی نباشد
و اسطوره از اعجاز انقاش او ویه خود در بستو کند و
و جالبینوس از کی بضاعت در محضرش چون عرب
در پرده نجلت پنهان شود استراحت کردند و پس
از استراحت از آنجا برخاسته و خرامان خرامان بسوی

له سخاوت والا له تجھے سائب کا ٹپے له تہد - تولید - لہ عمدہ - لہ انگوچھا - لہ جم لہ مبارک
لہ تہوڑی ویر لہ کپڑے اتارنے کی جگہ لہ خوشگوار لہ حمام کا تالاب لہ تجوڑ لہ ایک بہت چھوٹے ذرن
کا نام ہے - لہ ٹپکا - لہ اکی موجودگی یا اسکے روبرو -

در بار که محل عز و قسار و عدل و داد گسری است روانه شدند
از جمله بندگان.....

وزیر و و اب - (بخود) په!! مرتکه تمام نمی گویند.

سورخ الملک - درگاه بحضور اعلی رسانیدند که در حدود کرمان
و بلوچستان ملخان بی فرمان برگشت و زرع روستایان
بچوم کرده و بسبب اختلاف محصولات و مزارع و
تخط و غلط و گران شدن و اند.

چون این خطرات اثر در محضر مطاع مذکور وقت فی الحال
امر عالی صادر گردید که با بانی فلک زوّه آنسانان امر
و مقرر دارند که چون از زراعت و ماکولات از کشت و دیو
سرشت ملخان گران شده و با بانی در سختی و بدبختی افتاده
اند فرمان هایون بر آن ست که مردم آنسانان در این
چیز و دیگر بجای نان که حقیقتاً جز گندمی بیخته و بریان
نیت بدست آورده بخورند و بدعا گوئی ذات ملکوتی
صفات مشغول شوند تا مایه خوشنودی درگاه خسروانی شود.

له پڑیان - له حله - له شایع کرنا - له کیت کی پیدا دار - له شہ کی - له اطلاع - له بدبختی و مصیبت
دوہ - له خوراک کی چیزیں - له کھانگی چیزیں - له کروت - له سامان یعنی سرحد - له فرشتوں کی
خصلت والی -

و نیز گفتند که جماعتی از کفار و تجار فرنگ بالشکری آراسته با
ساز و رنگ و آردوی از دختران قشنگ که سکر پستی از
زخمیان در میدان جنگ میکنند بر اقاشی حدود و لغور مالک
محروسه هجوم کرده بلا و اسلما را تسخیر کنان پیش می آیند
پس حکم جهان مطاع صا در شد که چون تیر شهاب و سرعت
شهاب فرمان هایون را با ایشان رسانند و امر کنند که آن
نا پاکان بے ایمان فوراً مسلمان شده و هر چه دختر ماه نظر
در آرد و است با ایلمچیان و ہدایا بسراپزودہ هایونی فرستند
و مردمان ایشان ہم سلاح رنجیہ و از جهان راه کہ آمده اند
برگردند والا نایبہ غضب هایونی شعلہ ور شده بر مایای این
خاندان حکم خواہد شد کہ ایشانرا بحال خود گذاشته تا اینکه
نستہ و در مانده شده باشند و پاشمی گریان و دلی بریان بخانمان
و بران خود کہ منبع کفر و شرک و ملعون قمر و غضب خداوند
برگردند و نیز ملاحت قل جہود کہ اجداد غیر محمودش در زمین
اصحاب اخذ و بشمار بوده از قوم خود پسری ماه طلعت دختر

له جمع کافر له جمع فاجر یعنی بدکار - له گنہا - له خود و پروا نہت سبب مال - له بہت دور والی - له مردمان
له فتح کرنا - له لوٹا ہوا ستارہ - له بادل - له جمع پڑیہ یعنی تھقہ - له محل سراسے - له شعلہ
له خدا کی جس کی کوشش کی جہنما یعنی کفر له کہان - له جمع جد یعنی دادا - له نالایق - له اعلیٰ - له زمین
کافرتوں کی - له خودست - وہ عیسائی لوگ ہر ادبے چنگو ذوالواس والی یمن نے زندہ و قتل کر دیا تھا

آفتاب صورت آورده و پیشکش حرم هایونی کرد و چون هر دو منظور نظر آفتاب اثر هایونی افتادند و پاره پاره قصر از قصر های خالصه شاهنشاهی را با دولت هزار تومان وجه نقد و باره ادا و مکر کرده و بقلب حکم الملکی در میان اقران و امثال سرافراز و مفتخر گردانیدند -

وزیر و وایب - گور...

شاه - ربا تشر - تند - مرد که خفه میشی یا پدرت بدم بسوزانند - مورخ الملک - و نیز چند نفر سرکردگان سپاهیان که از دست تنگی بجان آمده و برایش دریافت و جوہات خود شورشی کرده بودند بر حسب حکم اعلی همه را از دار فنا و نجات چه سر باز را از آن سر باز گویند که بایستی سر خود را در راه شاه پرتی بیازد و در این صورت موافق رای آفتاب جلای هایونی نبود که کیسه دعوی سر بازی میکند و از دادن جان پاک ندارد از گرسنگی و دست تنگی بفقان آید و از خزانه عامه جوہات طلب نماید چنانچه آخونه ملائسی امپوزی در کتاب

له ایک تم کارشی پٹرا له ده ہر ایگیا یعنی دو بارہ ہی ایسا ہی کیا له ساتھی - له بارہ واسے فخر کرالا
له غلی - له تنگ آگئے تھے - نہ خواہ وصول کریکو له بوجہ موت کی مولی یا پاسبانی له سپاہی
له بادشاہ سے وفاداری - له شاہی جوانہ له انونہ یعنی اتالیق -

گندستان میفرماید :-

چو سر باز را از شہنشاہ بخت
بیاید سرش کندن از تن نخست
کہ گرا و نیار دشکم با حقن
کجا سر باز دگر تا حقن
نکلم با حقن اول بندگی است
آنکلم بندہ کی گفت با سگ یکست
از آن روزہ افضل بود از جہاد
کہ مفت است و کم خرج بہر عباد
صدرا عظم و حاضرین - بہ بہ - احسنت - احسنت - ...
و ادخن پروری دادہ - بہ بہ -

شاه رئیس خلوت

رئیس خلوت - بلہ قربان (تعظیم میکند)
شاه - یک عصای مرصع بدہ بمورخ الملک
رئیس خلوت - (تعظیم میکند)

له گندی کتاب - له کہنے کالاچی تھے بے شک - نکلم با حقن یعنی بہر کامرا -
له زیادہ قدر والا شہ ذہبی لڑائی -
له بہت عہد یعنی غلام -

شاہ - الحق خوب نوشتہ بارک اللہ ... (رو میکند وزیر
دواب - خوب - بگو بنیم - چہ تہ -

وزیر دواب - گوربان این مرتکب کیوں کرد مازندگی کنیم اشارہ
می کند بکریم شیرہ) ہرچہ انسان میگوید و ہم
یک چیزے از خودش میگوید - و ہم ہر روز بخوام
چیزے بگویم - یا مے خور الشہر شیرہ میخواند
مورخو الملک کاغذ میخواند یا صدری اعظم حرف میزند
یا این میاید یا آن میرود - آخر پس من چکار کنم؟
پہ اینکہ نمی شود!

حاضرین - (ہمہ میخندند)

شاہ - (باخندہ) اینکہ از صبح تا حالا قورقور کردی عرفت
آہیں بود - یہ - یہ - مرد کہ تو چرا این طور زود
اوقات تلخ میشتہ - !
(شاہ با گوشہ چشم اشارہ بکریم شیرہ میکند کہ سر بہتر
وزیر دواب بگذازد)

لہ ہرگز اکیا معاملہ ہے نہ گناردہ بہت نہیں دیتا۔ نہ ہر وقت
نہ خواہم نہ بکتا رہا۔
لہ بالکل وزیر دواب سے مطلب نہ رکے لینے وق نہ کرے۔

وزیر دواب - گوربان - این مرتکب حیاند آبرو ندارد امر بدہید
بامن ابد حرف تزنند -

شاہ - خوب درد تو ہمینہ - کریم دیگر وزیر دواب را از سیت
نکن! - !

کریم شیرہ - امرا مرہایونی است (تعظیم میکند آہستہ بطرف
وزیر دواب میرود وزیر دواب با وچپ چپ
نگاہ میکند)

آقائے وزیر دواب غلط کردم - من نمیدونم شما
باین دوی اوقات تلخ میشتہ - بہ چشیدہ عقوبت
(دست میزند پاشاہ وزیر دواب) دیگر از بندہ جسارت
نخواہ شد -

وزیر دواب - مرتکب دیگر کار بکار من ندانستہ باش - (با اوقات تلخ
(شاہ و دیگران لب خند میزند وزیر چشم نگاہ میکند)
کریم شیرہ - آقائے وزیر دواب مالاکہ قبلہ عالم امر دادند دیگر
جسارت نمی کنم - معذرت میخوانم +

لہ ہرگز نہ ہمین است یہی ہے۔ نہ دیگر نہ وق نہ کر۔
نہ تصور کیا۔ نہ گتانی نہ نکراتے ہیں
نہ نچی نظر کر لیتے ہیں۔ لہ معافی چاہتا ہوں۔

پیش خدمت - (تعظیم میکند) قربان جلال الدین محمد ابوالحسن بن جعفر
الملقب به اقیانوس العلوم انباری دانا و کمال لدین
احمد صین ابوالقاسم بحر العلوم شای گروی منخوا -
پیاپس مشرف شود -

حاضرین - (دخنده)

شاه - (باتسم) بیار -

اقیانوس العلوم داخل میشود تعظیم میکند - یک شیشہ کوچکی در دست
است - بالهجری عربی بغدادی ایها الملک بسلامت
باشند یک قلیلی آب تربت آورده ام برائے
ملک عظیم - کثیر اصلی است - چینی که میادیم در بحر طوفان
شد همه سگان مرکب خوف الغرق داشتند - یک
خورده در آب محلول کردم علی الفور طوفان موقوف شد
کلمات و قان میشد رئیس المركب افرخی میاد میگفت تراب
تراب - خلاصه شفا باشد جمع غل را

شاه - خیل خوب بیارید قدری برائے شفا و تبرک منخورم

له لقب دیا گیا - له عزت دیا گیا - له جوتن - له بادشاہ - له تبرک قبر کا پانی - له جوت
له جمع ساکن می رہنے والا یعنی سافر له جمار له دواب جائز کا در له فراسا - له لار و اسلاف نفع ہو گیا
له جیب کی - له جہاد کا سردار یا کپتان له جمع ملت یعنی بیماری له برکت اور تندرستی کی واسطے پانی گے -

(اقیانوس العلوم پیش میرود شیشہ را میدہ - بشاہ - شہادت
منخورد - - مزہ مزہ میکند)
شاه - اقیانوس العلوم این آبش بخور است -
اقیانوس العلوم - ایها الملک بسلامت باشد - آب الدجلہ
والفترات قلیل ملح دارو

کریم شیرہ سرکار آقائی وزیر دواب نمک را ترکی چی گویند؟

وزیر دواب - دیگر چه منخوا ہی بگوئی؟

کریم شیرہ - بیملات کفن کروم ہیچی

دہم بطرف وزیر دواب و کریم شیرہ نگاہ میکنند

شاه نگاہ میکند و با شیشہ بازی میکند

وزیر دواب - (سرش را بکان میدہ) دوز

کریم شیرہ - ریشٹ بگوڑ

دہم بانشاہ قاہ قاہ میخندند

وزیر دواب - (با غدارہ کشیدہ میرود بطرف کریم شیرہ)

پند ترا میسنوا نم

له تہوڑا تہوڑا کی کرنا انکو کہتا ہی کہہ ہی - له نمک - له تیری منہ کو دمن کر دین یعنی تیرے پر لعنت ہو -
له بچ چیز یعنی کیا کوئی لفظ ہے - له ترکی زبان میں نمک کو کہتے ہیں شہ تیری ڈاڑھی میں پادشہ کہل کھا کر
ہنتے ہیں - له خنجر - چھرا - له تیرے باپ کو دوزخ کی آگ میں جلاتا ہوں -

کریم شیرہ - میدود بطرف پشت مندی شاه (قربان پناه
 آوردم (پیش خدمت ہا از وزیر دواب مانع میشوند)
 شاه - دبا حالت خندہ و خشم وزیر دواب نجات بخش - اقلہ
 از اقیانوس العلیم واسمہائش حیا داشته باش۔ بسہ!
 وزیر دواب - (دبا حالت برآشفنگی) قربان پہ - این این حرفہا
 میزند - قبلاً عالم ہم این گوئہ میگوید - خانزاد بعد از
 شصت سال دیگر نوکری نمی کنم! نمی کنم!! پس است!!
 (پس پس میرود کہ خارج میشود)
 شاه - (باتشہر) مرد کہ این امش کریم شیرہ است - مرد کہ این
 کارش اینہ کہ ہمہ را بختاند - تو نباید از اوقات
 تلخ بشتہ - تو ہم بگو بخت بہت بگم!! (دبا حالت غضب
 اگر ادبش کردی سر تو میدم بگرن! ها!!
 وزیر دواب (دبا حالت برآشفنگی) خانزاد دیگر گوشہ نشین خواہم
 شد خدا فیظ - (تعظیم میکند پس پس میرود)
 شاه - (باتیم) وزیر دواب تہرکن - بیا مرد کہ تو ہم بگو جوابش

لہ روکتے ہیں مہ غلام مہ یہ تو سے گویم۔ یعنی تجھ سے کہتا ہوں۔

لہ ہیں دم بردن یعنی اسی دم تیرا سر کاٹ دیا جائیگا۔

شہ خدا حافظ۔

راہدہ (وزیر دواب پیش میاید)
 شاه - بیا بیا۔
 وزیر دواب - (دبا حالت برآشفنگی) خوب پس منہم میگویم
 شاه - خوب بگو بہ بنیم
 وزیر دواب - (دبا حالت برآشفنگی) غدارہ را یکشدہ رو میکند بکریم
 شیرہ - بیا بیرون از پشت صدی - کارت اندام
 (کریم شیرہ بیرون میاید) این چہ چیز است؟
 کریم شیرہ... غدارہ۔
 وزیر دواب - (باتغیر توہم ریشہ بگوز
 (شاه و حاضرین خندہ بلند) قاہ قاہ ہر ہر
 شاه (دبا حالت خندہ) بہ بہ عجب گفتی - بہ بہ - مردہ
 شورہ بیرہ - بہ بہ آباد کردی۔
 (مہنور شاه و حاضرین میخندند) مرد کہ لہنہم قافیہ شدہ؟
 (شاه سرشرا مکان میدہد) بہ بہ این چہ چیز - غدارہ
 توہم ریشہ بگوز۔ بہ بہ

لہ تجھ سے کہہ مطلب ہیں۔ لہ مردہ ہا تیری بات کو سن لیگا۔

لہ خوش کیا۔

لہ چہ است کیا ہے۔

وزیر دواب - پہ قربان شہا بد عادت کردی مروت واپ - پہ این
چہ کاری شد - ہرچہ او میگوید ہمہ بین می خندید و ہرچہ
من میگویم باز ہمہ بین می خندید این کار شد پس پس میرود
تعظیم میکنند خدا حافظ

شاہ - (دبا خندہ) وزیر دواب بیایک قانیہ دیگر ہم بگو -
وزیر دواب - (تعظیم میکنند ہمیں) طور پس پس میرود (خدا حافظ)
صدر اعظم - آقاے وزیر دواب - اعلیٰ حضرت ہمایونی اروا
نہادہ فرمودند بیایند!!

شاہ - دبا خندہ دلش کن براہ دیوزیر دواب) بروگم شودیگر
ایجنایار شاہ از روی صندلی برمیخیزد صدر اعظم
بگو ہمہ بیایند سہارہ -
- پروہ پائین میاتند -

پروہ سوم

(تمالش گاہ دریک اطاق معمولی با فرش قالی و نمہ)

لہ ہاری رو میں اُسپر فدا ہو جائیں -

لہ اُسکارستہ چھڑوے سینے اُسکو جلنے دو -

اشخاص

میرزا بزرگ - میرزا وریل محالیا، بارش سفید و قد خمیدہ
چند نفر میژنا: بالباس بلند قبا ولبادہ -
- پروہ بالا میرود -

(میرزا بزرگ و چند نفر میرزای دیگر نشستہ اند مشغول نوشتن
ہستند باہم حرف میزنند)

(صدای وزیر دواب از پس پردہ بلند میشود)

من پدرشان در میا ورم - منہم شیر میخوانم -

(وزیر دواب داخل میشود با اوقات تلخ و باخودش

حرف میزند میرزا بزرگ و میرزاہای دیگر ہمہ بلند

میشودند تعظیم میکنند)

وزیر دواب - میرزا بزرگ!

میرزا بزرگ - بلہ قربان (پیش میرود - سایر میرزاہای نشینند

مشغول کار و نوشتن میشوند)

لہ محکد حساب کا - حاکم ہے انگریزی میں ہیڈ اکاؤنٹنٹ کہتے ہیں -

لہ محرم - محاسب - لہ اُن پر لنت بھیتا ہوں

لہ کھڑے ہوتے ہیں -

وزیر دواب - من از دربار قتل کردم - گو فتم دیگر نمیروم -
وے خواہند خودشان آمد و منتم را بکشند +
میرزا بزرگ - یقین است - البتہ - بی حضرت اجل کارشان
از پیش نمیرود یقین است خواہند آمد +

وزیر دواب - بلہ خواہند آمد بلہ
میرزا بزرگ - بلہ -

وزیر دواب - ہر روز کہ میروم دربار ہمہ شیر منخواہند ہی شائہ
خوشش بیاید مشک منخواہم یک عرضی کنم ہی
میگویند ہس ہس حقہ شو -

من پدرشان را در میاورم !!

میرزا بزرگ - قربان بندہ چہ عرض کنم بلہ
وزیر دواب - میرزا بزرگ تو ہم باید ہر روز یک شیری مثل
منخور الشہرا بگوئی کہ برائے شاہ بخوانم ...
خوشش بیاید + -

میرزا بزرگ - قربان بندہ چہ طور میتوانم مثل منخور الشہرا شعر

لہ نارض ہو گیا کہ میرزا احسان اٹھائیں گے یا میری خوشامد کریں گے - تہ حضرت حق درگاہ - اہل بیتی نہایت
جلال والا یا شان والا ہی آچی معزز ذات یا شخصیت - تہ اُن کا کام نہیں چلیگا - تہ شعر - تہ ہمیشہ
تہ بادشاہ خوش ہو جاتا ہے یا اُس کو پسند کرتا ہے - تہ منخور الشہرا

عرض کنم ایشان چہل سال است در این کار استخوان خورد
کرده امرور کسی در ایران و توران نمیتواند مثل ایشان
شعر بگوید +

وزیر دواب - حالاً تو ہم از منخور الشہرا تعریف میکنی
اگر شیرنگوئی پدر ترا در میاورم اگر نگوئی پدرت
را در میاورم تو این ہمہ مال من را خوردی نمیتوانی
شیرنگوئی (با حالت تغیر در اطاق قدم میزنند)
میرزا بزرگ - قربان بندہ اہل دفتر آئیم بندہ کہ شاعر
نیتیم -

وزیر دواب - پدر سوختہ چرا شاعر نیستی ؟ -

میرزا بزرگ - قربان اواز بجی کارش ہمیں بودہ +

وزیر دواب - تو در بجی چہ کار میکردی ؟ -

میرزا بزرگ - قربان من طبع شعر ندارم -

وزیر دواب - (با تغیر) فراشباشی فراش باشی ...

(فراشباشی داخل میشود و تعظیم میکند +)

لہ نہایت تجسہ بہ کار ہیں -

تہ بچن -

بزن توی سرش پدر سوخته این همه مال من را بخوری
طبع شیر نداری؟ -

(فرشباشی میزند بر میز را بزرگ)

میز را بزرگ - آخ قربان چشم چشم هر چه بخواید عرض
خواهم کرد -

وزیر دواب - اگر نگویی پدرت را میسوزانم ...

میز را بزرگ - قربان عرض میکنم ولی یقین بخوبی منظر اشعار
نخواهد شد -

وزیر دواب - اگر نشد پدرت را میسوزانم بزنید توی سرش ..

میز را بزرگ چشم قربان چشم خوب مضروبش چه باشد -

وزیر دواب - (قدرے فکر میکند) خوب ... اویش این طور

باشد همه نوکر شاه هستند شاه آب را مثل

پنیر میبرد پلو شب توی قاب میکنند همه خمیر هستند

.. پاییش را در فلک مگذارند چوب میزنند ...

مرغ یک یک میکند - همه جاقالی فرس کرده اند

له دفرخی باپ کے بیٹے -

له شکوہ -

میز را بزرگ - درین شنیدن این حرفها سرش را تکان میدهد
با حالت تعجب (قربان منظر اشعار را همچو چیزها در پیش
شاه بخوابد گفت +

وزیر دواب - (با تغییر پس من دروغ میگویم -)

میز را بزرگ - خیر! خیر قربان بنده همچو جبارت نکردم
مقصود این بود که شاید یک جور دیگر گفته حضرت

انشاء خاطر تان نیات +

وزیر دواب - مرد که گفتم پس طور گفت شاه هم خوشش آمد ...

همین ساعت گفته به به - حالا تو میگوئی این طور نبوده!

میز را بزرگ - (قدرے فکر میکند) قربان اینگونه حرفها معنی ندارد

وزیر دواب - (با تغییر) پس مرتکه من دروغ میگویم؟ بزنید توی ..

میز را بزرگ چشم - چشم قربان درست میفرمایند ... الا ان

عرض میکنم

وزیر دواب - ها پدر سوخته اول گفتی نمیتوانم ... حالا

میگوئی بله ... ها کتکت .. مردم را آدم میکنند .. خوب

له نہیں - لہگ تانھی تہ تم - طرز

له جناب کو یاد نہیں

له امی - اسی دم - لہ پٹینا بسنا - مار -

بگو... زود بگو... پدرت را در میاورم...
 میرزا بزرگ - (بخودش) خدایا چه گیری اقدام... این چه
 نوکری شد... شاه آب را مثل پیسیر میرد...
 مرغ بک بک میکند... که معنی ندارد...
 (وزیر دواب) قربان بنده در راه تمک خوارگی عرض
 میکنم این حرفها نهنده داره... شاید شاه او قاتلش
 تلخ نشه... غضب بکنه...
 وزیر دواب - مرکه من او قاتل تلخ است تو هم حرفی مف میرنی
 بزنی تو سرش... مرکه... من خودم اینجا
 بودم مف تو را شمر این طور گفت...
 میرزا بزرگ - در بین کتک خوردن) آخ... آخ قربان هر چه
 میخواهید عرض میکنم... چشم... چشم من چه... اختیار
 خودتان است... خودتان میدانید...
 وزیر دواب - خوب بگو... حالا بگو...
 میرزا بزرگ - (بخودش) خدایا چه کنم... این مرکه کفی فتمه

۱- کس مصیبت می بیند گیا.

۲- نه تو و اهیات ہے.

۳- نه یہ مرد تو سمجھتا نہیں.

من نباید اختیارم را بدم بدش...
 (وزیر دواب) - قربان عرض خواهم کرد... ولی اجازه
 دارم که اگر بهترم توانستم بگویم عرض کنم...
 وزیر دواب - مرکه من دیوانه شدم... چه قدر حرف میرنی...
 بگو که بخور... خلاص کن...
 میرزا بزرگ - چشم قربان... چشم می نشین مشغول فکر میشود)
 وزیر دواب - مرکه زود بگو... چه قدر معطل می کنی...
 میرزا بزرگ - چشم قربان... چشم حالا تمام میشود (مشغول است)
 پیش خدمت - (داخل میشود) قربان ندیم در بار میخواهد شرفیاب
 شود عرض میکند از حضور قبله عالم آمده...
 وزیر دواب - (بمیرزا بزرگ) مرکه نگویتم کارها شان می ماند
 خودشان میانند عقب من... زود بگو... زود تمام
 کن...
 (پیش خدمت) بگویید یا قدم میرزند و دستش پشت
 سرش) بگویید یا...

۱- له بدم = بدهم - بدش = بدش یعنی من اس کے قابو میں ہو جائوں۔ نه کتنا وقت ضائع کرتا ہوں

۲- نه ملاقات کرنا چاہتا ہے۔ نه بادشاہ۔

۳- نه اُسے کام رک جائیگے

ندیم دربار - (کی خم میشود) سلام علیکم
 وزیر دواب - (بالتغیر) علیکم السلام
 ندیم دربار - قبلہ عالم امر دادند کہ سر نہار حاضر شوید
 وزیر دواب - (بالتغیر) من دیگر تو کرمی نمی گویم... قسم خورده ام
 دیگر پایم را آنجا نخواست
 ندیم دربار - سرکار وزیر چرا حضرات اشرف باین زودی وقتان
 تلخ میشود
 وزیر دواب - خودت نمی بینی کہ این مرتکہ کریم شیرہ چه میکند...
 چه میگوید...
 ندیم دربار - قربان اگر درست ملاحظہ بفرمائید تقصیر او ہم نیست...
 با دشارہ میکنند کہ مخصوصاً این حرفها را بزنند
 وزیر دواب - کدام پدر سوخته اشارہ کرده است با و...
 ندیم دربار - آخ سرکار وزیر فحش ندیدید... خواهش دارم
 فحش ندیدید... اسباب مسؤلیت بندہ ہم خواهد
 شد

لہ بادشاہ کے حضور میں آتی جلدی ناراض ہو جاتے ہیں لہ گالی بھیجے لہ التجا کرتا ہوں۔
 لہ مسؤلیت = جواب ملتی یعنی مجھ سے ہی جواب ملنی کا سبب ہو جائیگا۔

وزیر دواب - وہ بگو... (بالتغیر) وہ بگو بہ بنیم کدام پدر
 سوخته اشارہ کرده است پدرش را در بیادرم
 ندیم دربار - قربان چرا تکلیف شاق میکنید... چه طور بندہ
 میتوانم ہجو چیزے عرض کنم شما باید خودتان تلفت
 این مسائل باشید خیر خواہشمندم تشریف بیاورید
 وزیر دواب - خیر من دیگر تو کرمی نخواہم
 ندیم دربار - خیر... خواهش دارم... خوب بندہ را مخلص
 بفرمائید
 وزیر دواب - کو جا... کو جا... حالانروید
 ندیم دربار - خیر اجازہ بفرمائید خدا حافظ (خارج میشود)
 وزیر دواب - خدا حافظ... خوب من فکر میکنم
 (میرزا بزرگ) مرتکہ دیدی گو فتم خودشان میایند
 بقم... ہمہ کار ہا لنگ می ماند
 میرزا بزرگ - بلکہ قربان... بندہ کہ میدانتہم (باتہم)
 وزیر دواب - خوب شیرا را تمام کردی

لہ فرض لہ دشوار یعنی یہ دشوار کام یا ذمہ داری مجھ پر کیوں ڈالتے ہو۔
 لہ لیے معاملہ پھر خود آپ کو غور کرنا چاہیے لہ واپس جانے کی اجازت دیجیے
 لہ کجاست ناتمام۔ ادھر۔ لہ شعرا۔

میرزا بزرگ - بلہ... بلہ قربان تمام کردم۔

وزیر دوا اب - خوب بخوان بہ ہنیم -

میرزا بزرگ - چشم ... این است -

گرفته سر اکیں باشد ^۲ ابرفش ^۳ پرو

در گریه می افتد بکآن ملا را علی

طبایخ توای خسرو و نسر فلکش در و یک

باقای پلو آرد آن سرهم نشیما

بلیبل چورخت ویدے اندر قفس اوخواندے

زبان رو کہ تو گل ہستی امی شاہ جہاں آرا

من بنده این شاهم جز شاه نمی خواهم

هر چند که گویندم از خسر و دشمن و انا

رپش میروود و کاغذ خضر را میزدند) قربان بفرمائید۔

وزیر وواب - (کاغذ شعر را را میگیرد) خوب ... هه ... اینج

میزبزرگ - یک دفعه خواش دارم اینجا خوب مطالعه بفرمایید.

برائے اینکه اگر شعر را دست نخورده خراب میشود

لے لڑیں والا۔ ٹٹے اوپر۔ سٹھ سرشت۔ طینت۔ یعنی اگر بادشاہ کسی سے لڑتا ہے تو اپنی عالی ہمتی سے بادل

کے اوپر پہنچ جاتا ہے۔ یہ عالم بالاکے رہنے والے یعنی فرشتے۔ ۵۔ نسر یعنی گدھ۔ نسر فلک

ستاروں کے ایک خاص مجمع کا نام۔ یہ جوتی ہے۔

خوب بفهمائید۔

وزیر دوا ب من خود میدانم... که نخورد اشته می کند به میز را

بزرگ که بیرون برو و

میزرا بزرگ - دامن فیر دواب رایگیر د قمر بان خواهش

دارم یک مرتبه بخوانید - خواهش دارم - قربان -

فریر دواب - (خودش را از دست میزرا بزرگ میکند)

مرتکه من خودم میدافم... گنجور.

میرزا بزرگ - دوباره وزیر و اب رایگیرد) قربان خواهش

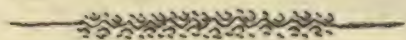
دارم -

وزیر دوا پ۔ مرتکہ گنجور... ولم کون۔

میرزا بزرگ - قمریان خواهش دارم

دور و قیقه میز را بزرگ اصرار میکنند و زیر دوا ب

قبول نمی کند و فحش میدهد پرده می افتد

۱۰. وہ دینم کن یعنی بمسک چھوڑ دے۔

پردہ چہارم

(نمایش گاہ در اطاق نثار شاہ - یک صندلی و یک میز)

پردہ بالا میرود شاہ روی صندلی نشسته و در جلو نش
میز نثار است و مشغول خوردن است... پیش خدمت
آب میآورد اول خودش میخورد و بعد میدہد پشاه

شاہ - صدراعظم! این مرد کہ از فرنگستان آیدہ بگو بیاید +
صدراعظم - (تعظیم میکند) بلہ قربان -

(صدراعظم شاہ برئس خلوت میکند - برئس خلوت
خارج میشود - برئس خلوت با سفیر الملک
داخل میشوند تعظیم میکنند)

شاہ - مرد کہ کی آمدی؟

سفیر الملک غنبن سرچہاغ غوزہ (قربان سہ چار روزہ)
شاہ - مرد کہ تو اہل کجاہی؟ (با حالت تفرس)

لہ کہا نا کہانے کا مکرمہ -

لہ پرا نیویٹ سکریٹری -

سفیر الملک غنبن ایغانی (د - قربان ایرانی)

شاہ - مرد کہ ایغانی دیگر چی چہ... چہ این طور حرف میزنی

سفیر الملک غنبن چہاغ سال دغ بلجیک بودم

شاہ - (باتغیر) مرد کہ منو منخرہ کردی میر غضب! میر غضب
(میر غضب فوراً داخل میشود)

سر این مرد کہ راہیں جا بیر

(سفیر الملک فوراً غش میزند)

صدراعظم - (تعظیم میکند) قربان سر نثار راست... بشگون

نثار و بیچارہ نفہم است... فلفط کرد... بندہ شرط

میکند کہ دیگر این طور در حضور قبلہ عالم چیز می بعرض
نرساند +

شاہ - پس بزید تو سرش (پیش خدمتہا میزنند بسفیر الملک)

صدراعظم! اگر محض خاطر تو نبودہیں حال سرش

میبری دم +

صدراعظم - (ر شاہ تعظیم میکند - و بعد رو میکند بسفیر الملک) مرد کہ

لہ ایغانی دیگر چی چیز است یعنی ایغانی اور کیا چیز ہے۔ لہ قربان - چار سال و بلجیک بودم۔

لہ منخرہ کردی یعنی کیا تو نے مجھ کو منخرہ سمجھا ہے۔

لہ جلاو شہ بے ہوش ہو جاتا ہے لہ علی الصباح۔

چرا مثل آدم صرف نمی زنی ؟

سفیر الملک - قربان تو به کردم غلط کردم تو به کردم
شاه - خوب حالا بلد شدی حرفه بزنی -

سفیر الملک - بله قربان بله +

شاه - خوب بگو به بنیم بلجیک چه طوره - راهها امنه - ارزانیه؟
سفیر الملک - قربان راهها از تو جهات ملوکانه خیل امن است
ولی همه چیز با خیل گران است خصوصاً نان و گوشت +

شاه - چرا نانواتما و قصابها را بدار نمی زنند؟

سفیر الملک - قربان چه عرض کنم؟

شاه - بنظر من شاه آنجا خیل بی عرضه است خوب احوالش چه
طور بود؟

سفیر الملک - احوالش خیل خوب بود عرض سلام میرساند یک
سفیر هم فرستاده هر وقت امر و مقرر بفرمایند بخاک
بوسی غم فربا شود -

شاه - لقب سفیر بلجیک چه چیز است +

له واقع ہو گیا کہ بکرمایت کرتے ہیں مکہ راستے پر امن یا محفوظ ہیں۔ مکہ ارزانی است یعنی
چیزیں سستی ہیں، مکہ بے عزت یا بے توقیر۔
مکہ آپ کی قدوسی کی عزت حاصل کر گیا۔

سفیر الملک - قربان لقب ندارد +

شاه - معلوم میشود آن پدر سوخته ہم از تو بی عرضه تراست +
فارسی بلده؟ -

سفیر الملک - بله قربان بله

شاه - بگو عصری بنجاک بوسی سرافراز شود خوب پدر سوخته
حالا دیدی چه طور مستحج و متفقی صرفاً میزنی برو گم شو
(سفیر الملک پس پس می رود تعظیم میکند)

رئیس خلوت - (داخل میشود تعظیم میکند) قربان اقیانوس العلوم
انبیاری و امارت بحیر العلوم شاکرودی یک قدری خربک
تبرک شده آورده میخواهد بنجاک بوسی سرافراز شود +

شاه - خوب بیاید

رئیس خلوت - (تعظیم میکند خارج میشود)

اقیانوس العلوم - دوبار رئیس خلوت داخل میشود تعظیم میکند ایها الملک
العظیم - این خرمایا تبرک است بیعت ملک الملوک
آورده ام

له کیا تو فارسی جانتا ہے۔

مکہ آج شام کو۔

مکہ ہم دن مکہ ہم تانیہ۔

رہنمائی میرود و بتقاب خرماراپیش شاہ میگذارد)
 شاہ - دیکھ اندہ خرمایریدارد و در حال خوردن (اقیانوس العلوم
 این خرمایار کی تبرک کرده است؟ -
 اقیانوس العلوم - ایہا الملک الملوک خودم تبرک کردم +
 (شاہ و خرمایر میخندند)
 شاہ - بارک اللہ معلوم میشود شما خیلے کار ہائے خوب میکنید +
 اقیانوس العلوم - بلا - ایہا الملک +
 کریم شیرہ - اللہ - اللہ (ہمہ میخندند)
 شاہ - اقیانوس العلوم انباری ... خوب بگو بہ بنیم چہ علم ہا
 خواندہ امی کہ اقیانوس شدی؟ -
 اقیانوس العلوم - ایہا الملک الملوک ... صرف نحو، قواعد
 منطق، حکمت، طبابت، فقہ، اصول، علوم ارضیہ
 فنون سماویہ، جفر، رمل، اسطرلاب و...
 کریم شیرہ - ہش - ہش (ہمہ میخندند)
 اقیانوس العلوم - نجوم، فلک، علم اعداد، علم ابدان، علم طبیقی

لہ رکابی - فشری - لہ چہ ہائے ہیں۔ لہ حاضرین کہ البتہ شہ خواندہ یعنی تونے پڑا ہے لہ سمند
 کہ علم نہ ہب نہ جغرافیہ لہ علم نجوم نہ ایک قسم کا لہ جس سے چیزوں کی اونچائی معلوم
 کیجاتی ہے لہ گانے بجانے کا علم۔

و علم معرفتہ البلدان +
 کریم شیرہ - ہر ہر شش شش (ہمہ میخندند)
 اقیانوس العلوم - علم...
 شاہ - خوب پس است اشار اللہ اشار اللہ تمام اینہا را شما
 خواندہ اید؟ -
 اقیانوس العلوم - بلا... ایہا الملک
 کریم شیرہ - اللہ... درشت است... لا بلانوں
 و علواں ہمہ میخندند)
 شاہ - خوب... جناب اقیانوس العلوم بلجیک خوردی؟
 اقیانوس العلوم - بلا ایہا الملک العظیم (ہمہ میخندند)
 شاہ - خوب بہ بہ بگو بہ بنیم کجا بلجیک خوردی +
 اقیانوس العلوم - نمیدانم در کربلائے معلی خوردم یا در نجف
 اشرف (ہمہ تبسم میکنند)
 شاہ - یقین داری کہ خوردی؟
 اقیانوس العلوم - بلا ایہا الملک... بہمان حجری کہ بوسیدہ ام

لہ شہر و لکی بابت علم لہ سوائے روٹی حلوے کے اور کچھ نہیں جانتے - لہ اسی پتھر کی قسم
 کہا تاہوں جسکوں نے چوما ہے لیکن حجر لا سود وہ کالا پتھر جسکو کعبہ میں چوستے ہیں۔

خورد و ام -

شاه - بزرگوار تو را این مرد که (پیش خدمت‌ها می‌نزد بسجرا العلوم)
مرد که همه علوم تو هم مثل همین است -
اقیانوس العلوم - ایها الملک العظیم بالله و تالله که می‌توانم قسم است

خورد و ام -

شاه - مگر احمق بلجیک اسم یک مملکتی است تو بلجیک خوردی؟
رئیس خلوت این مرد که پدر سوخته را بیرون کن (رئیس)
خلوت و چند نفر پیش خدمت اقیانوس العلوم را می‌کشند
بیرون)

پدر سوخته اگر محض خاطر این عمامه نبود پدرت را می‌زدند
برو گم شو...

در این حال ندیم دربار داخل می‌شود و تعظیم می‌کند

شاه - ندیم دربار -

ندیم دربار - بده قربان (تعظیم می‌کند)

شاه - مرد که بلجیک خوردی -

له سپ

له تیرے سارے علم ایسے ہی ہیں جتنی تجھ کوئی علم نہیں آتا ہے -

ندیم دربار (با تبسم) قربان بلجیک اسم یک مملکتی است چیز
خوردنی نیست -

شاه - کجا است... کدام طرف است؟

ندیم دربار - قربان آن طرف تبریز -

شاه - هیچ کسی را از اهل آنجا نشناسی.... دیدی؟

ندیم دربار - بده قربان... شیخ الاسلام بلجیک پارسا سالین جالود

شاه - یقین داری خودت دیدی؟

ندیم دربار - بده قربان...

این پدر سوخته را هم بیندازید بزنید)

(پیش خدمت‌ها ندیم دربار را می‌اندازند می‌زنند)

ندیم دربار - آخ قربان... آخ... آخ... قربان گه خوردم

شاه - مرد که اهل بلجیک همه کافرند تو شیخ الاسلام شان را

ی‌شناسی؟

ندیم دربار - قربان.... تصدق کردم.... میدانم همه کافرند

شیخ الاسلام هم رفته بود و آنها را مسلمان کنده... آخ -

له کہانے کی چیز -

له کہند - تصدق کردم = آپ پر تہہ بان جاؤں -

شاہ - بزئید بزئید ..

وزیر دواب - (داخل میشود) آخ قربان بزئید من شیر گفتم
(خودش را میاندازد و روی ندیم دربار قربان بخانزادہ
پہنچید ... من شیر گفتم) در حالیکہ میدود بطرف ندیم
دربار کاغذ شعر از دستش میافتد کریم شیرہ بر میدارد
ندیم دربار - آخ آقای وزیر دواب دستم بدامنست -

وزیر دواب - قربان شیر گفتم من بہنچید نشانی -
صدراعظم (تعظیم میکند) قربان بہنچیدش باین خانزادہ
نمی فهمد +

شاہ - ویش کنید ... مردکہ ہرچہ از تو میسر شد بخودنگوبہ
وزیر دواب - قربان منہم مثل مف خورالشہرا شیر گفتم -
(ہمہ میخندند)

شاہ - وزیر دواب - تو کہ نا بحال شعر نمیگفتی حالا تو ہم شاعر شدی
بلکہ خودت گفتی ؟

وزیر دواب - بلہ قربان شیر گفتم ... خودم ہم گفتم ام

لہ آپ سے مدد مانگتا ہوں لہ میری خاطر اسکو معاف کر دیجئے لہ اس غلام کی خاطر اسکو معاف
کر دیجئے لہ اسکو چھوڑ دو لہ یہ وہ نہ کہہ لہ شاید
لہ خود میں نے ہی شعر بنائے ہیں۔

شاہ - بخوان بہ بنیم چہ اہلی بہم یافتی -

وزیر دواب - (میگردد عقب کاغذ) بہ این کاغذ کو (ہمہ میخندند)
آخ این کاغذ چہ طور شدہ بہ پدر این میرزا بزرگ
بہزد (شاہ و حاضرین میخندند)

بہ چرا میخندید - اینکہ خندہ ندارد (شاہ و دیگران میخندند)
بہ این کاغذ کو

شاہ - دبا بنیم) مردکہ کدام کاغذ +

کریم شیرہ - آقای وزیر دواب کاغذ شما ہمین است
(کاغذ را نشان میدہد)

وزیر دواب - آخ ہمین است ... گوربانت برم حاجی کریم بدہ
من +

پیش میرود کہ کاغذ را بگیرد کریم شیرہ پس پس میدود
آخ گوربانت برم حاجی کریم شیرہ را بدہ (میدود
بطرف کریم شیرہ) جان من بدہ گوربانت

کریم شیرہ - آخ نمیدم ... آخ نمیدم (دبا خندہ و حرکات منحرکہ)

لہ تو نے کیا یہودہ باتیں جمع کی ہیں۔ لہ وہ کاغذ کہاں ہے۔

لہ یہ تو ہنسنے کی بات نہیں۔

لہ دکھاتا ہے۔

(شاه و همه میخندند)

صدر اعظم - (با حالت تبسم) آقای وزیر دواب عرض کردم بسمه
کریم شیر - آقای وزیر دواب بفرمایید (کاغذ را میدهد)
شاه - خوب وزیر دواب بخوان به بنیم -
(همه تبسم میکنند)

وزیر دواب - هه هه - این قدری بکاغذ نگاه میکند
شاه - ده بخوان چه ته -

وزیر دواب چشم قربان... گرشته سرگین باشد سراطریش
برده - در گریه می افتند سگان ملا علی... طباح
توای خویش فلکش ز روک - با قلوب پلو آورد پیش همه
شبهها - بول بول در درخت ریوی اندر نفس آخوند
(همه بلند میخندند)

شاه - به به عجب شیر گفتی... به به (با خنده)

صدر اعظم - (با تبسم پیش میاید) آقای وزیر دواب لب است -
وزیر دواب - (با تغییر) باز همه میخندید... صبر کن تمام شود +

له سدر گین معنی گوبر

له جمع قلب معنی دل - له پیشاپ

له صدر رین معنی گمان -

صدر اعظم - (با حالت تبسم) آقای وزیر دواب عرض کردم
بسم است +

شاه - (با حالت خنده) صدر اعظم این کاغذ را بگیر بخوان چه
نوشته -

وزیر دواب - من خودم نخواهم -

صدر اعظم - خوب التفات بفرمایید..... کاغذ را از دور
از دست وزیر دواب میگیرد

شاه - صدر اعظم بخوان به بنیم چه نوشته -

صدر اعظم - گرشته سرگین باشد سراطریش برد

در گریه می افتند سگان ملا علی

طباح توای خسرو فلکش دروگ

باقاب پلو آورد آن سر همه شبهها

بیل چو رخت دیدی اندر نفس خواندی

گوی که تو گل هستی ای شاه جهان آرا

من بنده این شاهم جز شاه نمی خواهم

له هربانی فرمای - یا بگو دیجی -

له روانی کاخیال

له باورچی -

هر چند که گویند از خسرو و شروانها
شاه - صدر اعظم بدطعنی نیست وزیر دواب این معطر
را کی گفته -

وزیر دواب - گوربان این شیرها را خودم گفتم -
شاه - مروت که اینها معراست ... اگر دروغ گفتی سرت را
میبرم ... که نخور +

وزیر دواب - گوربان ... میرزا بزرگ -
شاه - خوب معلوم شد نفست بگیر ... صدر اعظم
(شاه از روی صندلی بلند میشود) خوب حالا همه خص
هستید عصری همه بالباس خوب بیایید که سفیر بلجیک
میاید (همه تعظیم میکنند و خارج میشوند)
شاه - وزیر دواب بمان! کارت دارم
(شاه و وزیر دواب تنها و همه خارج شده اند)

شاه - وزیر دواب امروز عصری سفیر بلجیک میاید آن میرزا بزرگ
را میدی میگذارند در اطاق سلام چند
صندلی هم میگذارند وورشش یک نفره قلم

له بقیر قافیه کی نظم شه کذا هو تابه شه ذله نهنا -

شه ته شه بگو کچه کام شه -

شه ملاقات کرینکا کمره - سفره قلم کار یعنی بیل بوٹے والاد ستر خوان -

کار هم بیندازند روش تا ما بیا نیکم -
وزیر دواب - چشم گوربان ولی گور
شاه - هس نفست بگیر
- پرده میانند -

پرده پنجم

- پرده بالا میرود -

وزیر دواب - در دربار تنها در اطاق قدم میزنند او قاشق
تخت است همه تقصیر این میرزا بزرگ پدر سوخته است
پیش را در میآورم ... من با تو میگویم شیر بگو او میگوید
من پیشش را میآورم ... پیش خدمت باشی! ...
پیش خدمت باشی! ...

پیش خدمت باشی - (داخل میشود) بده قربان (تعظیم میکند)

وزیر دواب - برو فرشته باش را بگو بیاید -
(پیش خدمت باشی تعظیم میکند خارج میشود)

له آورده خاطر شه -

شه میر = معرثی یعنی بقیر قافیه والی نظم -

وزیر دواپ - (تنہا) من پدرش را آتش میزنم -
 (فرارش باشی با پیش خدمت باشی داخل میشوند
 تعظیم میکنند) بروید این میرزا بوزورگ پدر سوخته را
 زنجیر کنید بیارید +
 فرارش باشی - (تعظیم میکند) چشم قربان (پیش خدمت باشی و فرارش
 باشی هر دو خارج میشوند) +
 وزیر دواپ - همه تقصیر این میرزا بوزورگ است - من میگویم
 شیرگدا و میر میگوید - پدرش را میسوزانم -
 من امروزیها رنجوردم من گورسنه هستم
 و خودم نمیدانم پدرشان را در میآورم پیش خدمت
 باشی !
 پیش خدمت باشی (داخل میشود تعظیم میکند) بلیه قربان +
 وزیر دواپ - پدر سوخته من امروزیها آدم رفت نما رنجورم پدرتان
 را در میآورم پدر همه میسوزانم -
 پیش خدمت - باشی - قربان بنده چه تقصیری دارم ... خوب

له زنجیرے باندہ ہو۔ لہ باہر جاتے ہیں۔

لہ گورسنہ = بہوگا۔

لہ کما تاکہانا بہول گیا۔

ہرچہ میفرمایید حاضر کنم میل بفرمایید +
 وزیر دواپ - پدر سوخته حالا زبان درازی میکنی ... پدرت
 را میسوزانم +
 پیش خدمت باشی - قربان اختیار دارید (تعظیم میکند)
 وزیر دواپ - خوب من چه بخورم ؟
 پیش خدمت باشی - ہرچہ میل مبارک است امر بفرمایید
 از آشپز خانہ ہمایونی حاضر کنیم +
 وزیر دواپ - خوب چند ساعت داریم بعصر +
 پیش خدمت باشی - قربان یعنی میفرمایید چند ساعت داریم
 بعروب +
 وزیر دواپ - پدر سوخته من میگویم بعصر تو میگوئی یعنی بعروب
 پدر ترا در میآورم +
 پیش خدمت باشی - قربان بنده چه تقصیری دارم - آخر عصر
 یک وقت معینی نیست کہ عرض کنم فلان قدر داریم
 بعصر -
 وزیر دواپ - پدر سوخته یعنی قبلہ عالم نمی نمود -

لہ کہلئے لہ باتیں بناتے۔ لہ جو کچھ حضور کا جی چاہے۔ لہ شاہی بادچی خانہ مقرر
 نام۔ لہ تیسرے پہر میں اتنی دیر ہے۔

پیش خدمت باشی - قربان بندہ هیچ غلطی نہ کروں
(بخودش) این مرد کئی قہر - حالا یک چیز یگو
خودت خلاص کن - لعنت بشیطان! خدایا امروز
روی کے بگاڑ کر دوں +

(رو می کند بوزیر دوا ب)

قربان درست میفرماید یک ساعت ونیم داریم
بصبر +

وزیر دوا ب - ہا۔۔۔ ہا۔۔۔ پدرسختہ اول گنتی بغروب حالا
میگوئی بصبر پدرت را میوزانم -

پیش خدمت باشی - قربان اختیار باشماست ہر کاری بکنید حق
دارید +

وزیر دوا ب - خوب من امروز چہ بخورم.... گورسنہ ہستم -
پیش خدمت باشی - ہر چہ میفرماید بندہ چہ عرض کنم +
وزیر دوا ب - پدرسختہ یک چیز یگو پدرت را در میا ورم
پیش خدمت باشی - چشم قربان چلو میل دارید؟

لہ اپنا چچا چھو - لہ آج کس کام نہ دیکھا ہے

لہ آپ کو اختیار ہے -

لہ کبے ہوئے چاول -

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - پلو میل دارید؟

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - خورش میل دارید؟

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - آپ گوشت میل دارید؟

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - آتش میل دارید؟

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - (کئی فکر میکند) میوہ جات میل دارید؟ -

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - تخم میل دارید؟

وزیر دوا ب - نہ!

پیش خدمت باشی - ہوتج میل دارید؟

وزیر دوا ب - نہ!

لہ پلاؤ - لہ ساگ - بھجیا -

لہ گوشت کاشورہ بھجی -

لہ دال - لہ گاجر -

پیش خدمت باشی - تراب میل دارید؟

وزیر دواب - نہ!

پیش خدمت باشی - خیال چنبر میل دارید؟

وزیر دواب - نہ!

پیش خدمت باشی - (خجوش) خدا یا چہ گم (کی فکر میکند)

قمریل قورٹ میل دارید؟

وزیر دواب - نہ!

پیش خدمت باشی - پس قربان گرسنه تان نیست .. چیز

میل ندارید *

وزیر دواب - مرکہ من میگویم گورسنہ ہستم ... تو میگوئی

چیزی میل نداری *

پیش خدمت باشی - چشم قربان (تعظیم میکند خارج میشود)

وزیر دواب (بالتغیر) پس مرکہ چرا نان و پنیر خیک و تعنا کفتی؟

پیش خدمت باشی - ہرچہ بقرا مائید حق دارید ہیں کی را

فراموش کردم میفیر مائید بروم از آشپز خانہ

لہ مولیٰ نگردی . مہ چہ گویم بے کس چیز کا نام دوں -

لہ شہوت مہ کی چیز کو جی نہیں چاہتا -

لہ تہیل میں بند ہوا پنیر - مہ تعنا یعنی پودینہ -

ہایونی نان و پنیر خیک و تعنا خشک بیا ورم

وزیر دواب - یک نفر بقدرست برو و از اندرون پانیر خیک

بیاورد *

پیش خدمت باشی - (تعظیم میکند) چشم قربان (خارج میشود)

وزیر دواب - پیش خدمت باشی ! ... پیش خدمت باشی ! ...

پیش خدمت - باشی - (بر میگردد) بلہ قربان (تعظیم میکند)

وزیر دواب - بگو پنیر از ہر دو خیک بیا ورنہ - توئی اندرون

دو تا خیک است *

پیش خدمت باشی - چشم قربان (تعظیم میکند خارج میشود)

وزیر دواب - (تنہا در اطاق قدم میزند با اوقات تلخ)

امر وزیر پدرش را ورم بیا ورم ... پیش خدمت باشی

پیش خدمت باشی

پیش خدمت باشی - (داخل میشود) قربان بلہ ...

وزیر دواب - بروان سفرہ قلمکار را باہفت نہ تا صندلی

بیاورد ...

لہ آدمی - مہ تہیل -

لہ تنہا پنیر دہ نوں تہیلوں کے اندر ہے -

لہ تہیل بوٹے والا دسترخوان -

پیش خدمت باشی - چشم قربان (تعظیم میکند خارج میشود)
 وزیر دواب - (بخودش - تنها در اطاق) من باید یک آدمی پیدا
 کنم که هم اهل دفتر باشد - و هم از مف خورانشهرا
 بهتر خبر بگیرد - ... هر روز یک خیری بگوید من ببرم
 پیش شاه بخوانم خوشش بیاید این میسر را بوزورگ
 کاری ازش نیاید -

(پیش خدمت باشی با چند فرانس صندلی ها را
 میآورند)

وزیر دواب - (پیش خدمت باشی +
 پیش خدمت باشی - یار قربان (تعظیم میکند)
 وزیر دواب - تو یک کسی سراغ نداری که اهل دفتر باشد
 و هم مثل مف خورانشهرا خبر بگیرد -
 پیش خدمت باشی - (بخودش) خدایا چه بگویم که فحش نشنوم کتک
 هم نخورم ... خدایا امر فرمود چه گیری اقتادیم -
 (وزیر دواب) قربان بنده سراغ ندارم ..

له و پسند کریگا - له اس مرزا بزرگ سے تو کچھ کام بنتا نہیں
 ته تجھے پتہ نہیں - له کیا کہیں -
 له گایاں نہ سنوں - له ماری نہ کہاؤں -

ولی این نائب حسن فرانس گفته بود که یک همچو آدمی
 می شناسد +
 نائب حسن - در حالیکه مشغول گذاشتن صندلیهاست (بنده
 کی همچو عرضی کردم -

پیش خدمت باشی - خدمت سرکار آقای وزیر دواب دیگر
 دروغ نگو انکار هم نکن ... تو در روز گفتی ؟ ...
 وزیر دواب - مرتکه چرا پنهان میکنی - عرض کن ...
 پیش خدمت باشی - وگه چرا پنهان میکنی ... عرض کن ...
 نائب حسن - قربان من همچو غلطی نکردم +

وزیر دواب - بزنید تو سرش (فرانشها میزنند پس نائب حسن)
 نائب حسن - قربان این پیش خدمت باشی با من دشمنی داره +
 وزیر دواب - اگر این مرتکه را که هم شاعر است و هم اهل دفتر
 فردا نیامد پدرت را میسوزانم -
 (یک پیش خدمت با یک صینی و دو وشتاب پنیر
 داخل میشود تعظیم میکند)

له اس قسم کے ایک آدمی کھانتا ہے -
 له زیادہ جھوٹ نہ بول -
 له زبان سے بدل لے تھالی - له رکابی -

وزیر دواب - از هر دو پیر آوری؟

پیش خدمت باشی - بله قربان

وزیر دواب می نشیند روی یک صندلی و پیش خدمت

بشقاب را میگذارد روی صندلی دیگر

وزیر دواب - آخ نیلے گورسے ہستم پدر سوخته ها ...

(مشغول خورد میشود) پیش خدمت باشی!

پیش خدمت باشی - بله قربان -

وزیر دواب - از سر زده و ونیک پنیر بخت اندرون آورده

بودند +

پیش خدمت باشی بله قربان +

وزیر دواب - یک خیک بخت من آورده بودند یک

خیک بخت خانم .. یک قدری پنیر از بشقاب

بر میدارد و میدهد به پیش خدمت باشی (نخور به بین

چه طور است +

پیش خدمت باشی - پنیر را میگیرد و بخورد مزه مزه میکند سری

لے کہلے گناہے لے سر دایہ یعنی تہ خانہ -

لے دم سرائے لے میری گھر والی

لے ذائقہ لیتا ہے - چکرتا ہے -

تکمان میدهد (قربان نیلے خوب است ... به به

وزیر دواب - این از خیک من است +

پیش خدمت باشی - بله قربان باید همین طور باشد ... بله +

وزیر دواب - (قدری پنیر از بشقاب دیگر بر میدارد و میدهد به

پیش خدمت باشی) پیش خدمت باشی ازین بخور به بین

چه طور است -

پیش خدمت باشی - پنیر را میگیرد و بخورد مزه مزه میکند سرش

را تکمان میدهد) به به ... اینهم نیلے خوب است

در واقع تعریف دارد نیلے خوب است به به

وزیر دواب - این از خیک خانم است +

پیش خدمت باشی - بله باید همین طور باشد بله نیلے تعریف دارد

وزیر دواب - خوب بگو به بنیم مال خیک من بهتر است یا مال

خیک خانم

پیش خدمت باشی - (دخوتش) خدا یا پناه تو - چه بگویم که کتک

نخورم (وزیر دواب) قربان گمان میکنم که مال

لے کیسا ہے -

لے حقیقت میں بہت عمدہ ہے

خیچک خانم بہتر است +
وزیر دواب - ہا بارک اللہ بلہ میدانی چرا پیر خیچک خانم
بہتر است۔

پیش خدمت باشی - خیر قربان - بندہ چہ عرض کنم +
وزیر دواب - خیچک من توی راہ سوراخ شد با ذرا - ا ما
خیچک خانم بیچ با دزدہ -
پیش خدمت باشی - بلہ قربان میں طوہ است کہ میفرماید -
پیر خیچک خانم خیلہ تعریف دارد -
میرزا بزرگ - (از پشت پردہ صدائش بلند میشود) آخ من بیچارہ
چہ کردم - آخ خدا +

وزیر دواب - ہا لکی گوش میدہد آخ لین پدر سوختہ را
آوردند!!

میرزا بزرگ - (باز بخیر و چند نفر فرارش داخل میشود) ... آخ
قربان بندہ چہ تقصیری کردم آخ بعد از
سی و دو سال خدمت این جزای منہ ... امروز

لہ سوکہ گیا - خشک ہو گیا۔

لہ این جزاے من است یعنی یہ انعام مجھ کو ملا۔

از صبح تا حال ایک دقیقہ خوش نبودم ... آخ چہ تقصیری کردم
وزیر دواب - پدت را امروز میوزانم۔

میرزا بزرگ - آخہ قربان چہ تقصیری کردہ ام
وزیر دواب - پدر سوختہ برائے قبلہ عالم امیر میگوئی ... من تو
بگفتم شیر بگو ... پدت در میاں ورم

میرزا بزرگ - قربان بندہ عرض نکردم کہ بندہ شاعر نیستم۔
نہی تو اتم شعر عرض کنم ... قربان بندہ اہل دفتر ہستم
وزیر دواب - پس چرا گفتی ... پدت را میوزانم +

میرزا بزرگ - قربان حضرت اجل آلفدرا صرار کر دید ... بندہ
ہم بقدر مقدور پسندی عرض کردم +

وزیر دواب - پدر سوختہ حقہ شو - تو دیگر معذرتی - اہر وزیر
آخرت - نائب حن گفتہ یک ادم بیا و رو کہ ہم شیراز
مف خورا الشہرا بہتر بگوید ہم اہل دفتر باشند۔

نائب حن - قربان این بیخدت باشی یا من و من است بندہ ناچھو
کسی سداغ نہ دارم۔

لہ میرہ معذرتی یعنی بغیر قائمہ کی نہم

لہ آئندہ تجھ کو معذرت کیا گیا۔

لہ تجھ کو تو اس قسم کے آدمی کا پتہ نہیں۔

وزیر دواب - بزنید تو سر این پدر سوخته اگر گوی بیاید پدرت
را در میآورم بیروش کنید *

(فرانشها بیروش میکنند)

میرزا بزرگ - قربان بنده را تصدق کنید - مرض بفرماید
بنده دیگر میخواهم در این آخر عمر گوشه نشین بشوم -

وزیر دواب - پدر سوخته خفه شو پدرت را میسوزانم

پدر سوخته را بیندازید (فرانشها میرزا بزرگ

را میندازند) آن سفره قلکار را بیندازید روش ..

میرزا بزرگ - آخ قربان بنده را بخدا بخشید توبه کردم
دیگر تو کرمی نمیکنم

وزیر دواب - خفه شو پدر سوخته آن صندلی ها را بگذارید
دورش -

میرزا بزرگ - آخ مردم بفریاد من برسید آخه من چه

تقصیری کردم ؟

وزیر دواب - بزنید تو سرش

فرانشها - (از پشت پرده) برید برید پالیت

له بخنجر - معاف کیجی - له جگوا جازت کیجی -

له اس کے سپر مارو -

پالیت *

(شاه و صدر اعظم و سفیر الملک و سفیر بلجیک و سایر
اجزاد داخل میشوند)

شاه - (با حالت تعجب و تعجب) وزیر دواب ... وزیر دواب
این دیگه چه چیز است ؟! این کیلہ ؟!

(همه در حالت تعجب هستند)

وزیر دواب - گوربان این میرزا بوزورگست .. قبلہ عالم

فرمودید -

شاه - (با تعجب و تعجب) مرد که من گفتم میرزا بزرگ بگذار اینجا

وزیر دواب - گوربان اینم میرزا بوزورگست میرزا کوچک کنیت

شاه - بزنید تو سر این پدر سوخته (فرانشها میزنند)

وزیر دواب - گور

شاه - بزنید! بیروش کنید! (فرانشها وزیر دواب را بیرون

میکنند) *

میرزا بزرگ - (با حالت پریشان از زیر سفره قلکار سر بیرون

کرده) *

له ڈرامہ کے سب آدمی -

له کیت - کون ہے -

آخ تصدقت گردم بدادم برسید۔ راز زیر قلم کار برین
 میاید میرود بطرف شاه... آخ قربان بدادم برسید
 شاه۔ خوب بس است پدرش را میسوزانم +
 سپرده میافتد۔

انتخاب نسخ التواریخ

جنگ اسکندر پادار او غلبه بایران پنج هزار و دویست
 و شصت و یک سال بعد از مہیو ط آدم علیه السلام بود
 چون اسکندر در شهر طراسے تجمین لشکر و اعدا و سپاہ فرموده
 بعزم رزم دارا کوچ دادہ از دجلہ و فرات عبور نمود و وارد
 طابلس گشت و چون معلوم کرد کہ دارا در ارض از بلا لشکر گاہ ساخته
 یک طبلین مرد و سپاہی کہ عیارت از دو کر و با شد ملتر ہم رکاب
 اوست حکم داد تا چار روز لشکر در طابلس توقف نموده کار خود
 را بنظام کرده و از آنجا کوچ دادہ قریب بہ ارض اربلا فرمود و لشکر

لہ قیت کریوالا۔ شایہ والا۔ لہ ہیو و مہی گرنا نیچے از نا۔ یعنی حضرت آدم علیہ السلام کا بہشت
 سے زمین پر اترنا۔ لہ قیاری لہ بند و بت لہ لڑائی۔ لہ کرے۔ لہ زمین۔ لہ مطلب
 یا مینے۔ لہ ساتھ رہنے والا لہ اترے و قیام کیا۔

لہ میرا نصاب کیجئے۔

و در آنجا لشکر گاهے بقانون بر آورده گردان آرا سگرای به نهایت
متین کردند آنگاه مردم پیر و ناتوان و مریض را در لشکر گاه جلای
گذاخته خود نیم شب با چهل هزار تن پیاده و هفت هزار تن سواره
بعزم جنگ را از آن جایگاه بیرون شد و حکم داد که لشکریان زیاده
بر آثر وقت اندک و لاکت حرب چیزے با خود حمل نہ کنند و چون یک
نیمه از آن مسافت که با دارا در میان داشت در نور دیدتے بزرگ
پدیدار گشت اسکندر از اسب بزود بر سر آن تل برآمده لشکر گاه
دارا را از آن سوے مشاهده نمود که چند آنکه نور بصر را گذر بود
بر مرد و مرکب سے گذشت اسکندر زمانے دیر ہے با خود می
اندیشید که بآن سپاه اندک اگر بدیشاں تا قتل کند از قانون
خود بیرون است پس لشکریان را فرمود تا در آنجا فرو شدند
و صنادید سپاه را بر آئے مشاوره حاضر ساخته ایجنے بر آست
و هر کس سخنے گفت عاقبت پادشاه که سردار بزرگ بود و پیر پائے خاسته
عرض کرد که صواب آنست که چند تن مرد دلاور از لشکر بیرون
شده بجانب ایشان نزدیکی کنند که رسم و روش آن جماعت را باز

لے سورچہ جو گردن کی برابر او نچا ہو۔ لے مقبوضہ۔ لے توشہ۔ لے خوراک۔ لے دلائی کے ہتیار۔

لے اٹھانا۔ لے جاننا۔ لے ٹیلہ۔ لے نظر۔ لے حملہ۔

لے جمع مندرجہ یعنی سردار۔

داند و باز آید تا در میدان جنگ کا بر بصیرت بود این سخن در حضرت
اسکندر پسندیدہ افتاد و خود کہ از دیگر مردم ہمدردی و دلاوری برتری
داشت با چند تن از گزیدگان سپاہ اسب بر چاند و بنزدیکے لشکر
دارا رسیدہ از رسوم و نظام ایشان و خوف حاصل کرد و باز آمدہ
مردم را تائید و تحفہ داد و سرنگان سپاہ را بالکفایت و اشتقاق خسروانی
امیدوار ساخت و فرمود آن شب را در فرازان کہ وہ بیاسایند و فردا
بجگاہ جنگ درازند از ند و از آن سوے چون دارا از دور و لشکر دشمن
آنہی یافت صیوگاہ صف بر کشید و چون سپاہ ایران از آن زیادہ بود
کہ در آن عرصہ بر یک صف شوند بعضی فرمود کہ وہ از پس یکدیگر یہ
ایستادند و جنگی را بر دو پہرہ ساختہ و خود پایا نزوہ ہزار سوار جبار و
شہزادگان و غلامان خاصہ در قلب صف اول جائے گرفت و چند
آنکہ از لشکر یونان در میان سپاہ ایران بود و خود تا در نیمہ و میسرہ
لشکر جائے گرفتند و از اعیان ایران سرداران بزرگ بر میمنہ
و میسرہ بگماشت و بالین ہمہ بسبب کثرت مردم و فرونی لشکر بان
نظام کہ لائق بود موافق و متوفی نیامد سوارہ و پیادہ با ہم مختلط شدند

لے دانائی لے تعجب لوگ۔ چھے ہوئے آدمی۔ لے غنچری لے جمع لطف یعنی ہر بانی شہ جی

شفقت میں ہر بانی۔ لے اوپر۔ لے فوج کا پایاں بازو۔ لے فوج کا پایاں بازو۔

لے مل گئے۔

و عرا دہائے جنگی را از پیش روی سپاہ بداشتند و قیلہاے
کوہ توان را از دنبال جائے دادند و لشکر ترکان را کہ مردم انگریز
سیطیا گویند و اہل عراق را کہ بختہ یا نامند با قبائل گبی و سیاہ فرمان
دارا در مقدمہ الجیش ایستادند و حکم شد کہ چون سپاہ اسکندر نزدیک
شوند مجال دہند کہ بر لشکر گاہ و آیند و از دنبال ایشان برآمدہ آن
جماعت را محصور دارند و از میان برگیرند و لشکر دارا بر چہار بہرہ بودند
بعضی را از آلات حرب بشیر بود و برتنہ سائزہ و گروسہ با تیر زمین بودند
و جماعتی چوب ہائے گران در دست داشتند و آمادہ قتال بودند
اما سپاہ دارا را شگرے در اطراف نمود و از لشکر اسکندر بغایت
ہراسناک بودند خاصہ آن جماعت کہ در جنگ غراگس و اسس
ماضر بودند علی الجملہ اسکندر نیز سی و دو ہزار تن از لشکریان خود را بر
دو بہرہ کرد و دو بہرہ را بقانون نظام فائکس کہ ازین پیش مذکور شد
بداشت و جمعے را کہ آلات جنگ ایشان گران بود از قفلے آن گردہ
جائے و اوقات حفظ و حراست ایشان قیام نمایند و سوارگان سپاہ را
در مہینہ و سیرہ بگماشت و حکم داد کہ با تیر خارا شگاف اسہلے عرا دہ

لہ توپیں تھ پیچے ۔ تھ جمع قیلہ یعنی قوم ۔ تھ فوج کا اگلہ حصہ تھ موقع تھ کام تمام کر دیں ۔
تھ تیار تھ کھڑا ۔ تھ قتل کرنا ۔ لانا ۔ تھ گھبانی اور سنبھال ۔
لہ تھ کھڑے والے ۔

را با خاک در اندازند و چون اسکندر دانست کہ گزیدہ سپاہ دارا
در قلب جائے دارند لشکر خود را فرمود تا بسوی سیرہ حملہ بر بند چون
لشکر اسکندر بجانب سیرہ روئے آوردند و دارا حسن تدبیر اورادانت
کہ از جنگ رو برو سر بر تافت سیرہ سپاہ خود را حکم داد تا قریب
بقلب شتووند و جنگ اسکندر را بقلب اندازند مع اللقصہ ناظرہ حرب
بالا گرفت و ترکمانان کہ مقدمہ الجیش لشکر دارا بودند اسب برائے نیمختہ
و با سوارہ سپاہ اسکندر جنگ در انداختند نہ مانے بر نیامد کہ ترکمانان
شکستہ شدند و راہ قرار پیش گرفتند و دارا چون چنان دید حکم داد کہ
عرا دہائے جنگی را بتازند و لشکر دشمن را در ہم تو درند چون عرا دہا
بجیش آمد کہمان داران یونان با خدنگ خارا دگر اسب ہائے
عرا دہ را بجاک در انداختند چنانکہ عرا دہا از رفتن بماند دارا چون
چنان دید از قلب سپاہ بچنید و چون سوارہ و پیادہ ایرانیان مختلط
بودند کار لشکر از ان تاقتن پریشان گشت و اسکندر با مقدمہ الجیش
پریشان تاختہ از دنبال او پیادگان با نظام فائکس نیز در رسیدند
و در جنگ در پیوستند چنانکہ کار بر ایرانیان تنگ شدہ راہ ہزیمت پیش

لہ فوج کے بیچ کا حصہ تھ حصہ کوتاہ ۔
تھ شعلہ تھ پتھر کو چیرنے والا تیر ۔
تھ بھاگنا ۔

گرفتند دارائیزمجال درنگ ندیده از پیش بگریخت و هنوز پارمینا که
در میسر سپاه اسکندر بود ایرانیان جنگ در میان داشت و سپاه
ایران گردا گرد او را فرو گرفته غنیمت کوشش می نمودند اسکندر چون حال
ایشان را بدانت جمعی را از قلب با عانت لشکر پارمینا فرستاد
در این وقت دارا که از میان میدان باز پس گریخته بود چون حال
اسکندر را معلوم کرد و دانست که در قلب لشکر مروجی اندک باقی
مانده اند گروست از سوار ه هند و ایران را بجانب قلب مامور
داشت و ایشان اسب ایگخته با اسکندر در آویختند و پاوشا
یونان جمعی از جنگویان را که از آلات جنگ گرانبار بودند حکم داد که
با سوار هند و ایران جنگ در انداختند و مردانه کوشیدند ایشان
را شکستند آن گاه اسکندر خود بجانب میسر با عانت پارمینا تاختن
کرد و بالشکر هندیان و بخطر یا و پارس که بدان جانب بودند جنگ
به پیوست و درین کار از شخصیتن از سرداران بزرگ یونان
مقتول گشتند اما باین همه مروج یونان ظفر بستند و ایرانیان را
یک باره بنیابت کردند و درین مصاف چهل هزار تن از لشکر ایران

له اسکندر کر نه مدد

نه مقرر کیا نه لڑنے لگے

نه لڑائی

و پان صد تن از سپاه اسکندر غرضه هلاک گشت و مبلغ چهل ملیان
نرو سیم و آلات و آذوقه زرین و سیمین و جواهر شاداب و اشیائے
نقیسه غنیمت مردم یونان گشت که آنرا بر بیت هزار سراسر
و پنج هزار نفر خر حمل کردند و بعد ازین فتح مالک بابلونیا و سوزیانا
و پرسیس که بجزایق عرب و خوزستان و فارس مشهور است متحضر اسکندر
گشت و دارالملک این مالک که بابلان و سوزا و پرسیس که عبارت
از تخت جمشید است تحت فرمان آمد و کار ایرانیان چنان بے شامان
گشت که دیگر نیروی مقابله اسکندر نداشتند +

غلبه اسکندر بر داریا پنج هزار و دولیت و هشتاد و یک سال
بعد از بهبوط آدم بود

چون اسکندر یکپاره سپاه ایرانیان را بنیابت کرد و بشهر بابل
در آمد و مردم آن بدیده که از اعمال دارالبخلوبت روزی بر زدند
از ورود اسکندر بنیابت نشاد و مسرور شدند و پس از یک ماه

له چیز پیش کی جائے۔ نه جمع آمد جو خود جمع کی انکی بھی ترن ته چکے ہوئے نے تہمتی ۔

له ٹوٹ۔ نه خیر نه فتح کیا گیا۔ نه گردا ہوا۔ نه طاقت۔ نه ٹہر۔ نه سختی میں یا بیعت

میں زندگی بسر کرتے تھے۔ نه پونچھنا۔ اتنا۔

از بابل بشهر سوز که اکنون بشوقش مشهور است در آمد و در آن
بلده دینداران را بدست اسکندر افتاد که پنجاه هزار طالینت
نرخالص عاید گشت که هر طالینت عبارت از دولیت دینار
نزد باخ و در ایام توقف اسکندر و رشتن شش هزار تن پیاده
و پانصد سواره از ماکا و ونیه در رسید و لخم سپاه و گشت و
درین وقت به عرض اسکندر رسید که دارا بار اخی میدی که عبارت
از آذربایجان است گر خیمه و بعضی از ممالک عراق عجم نیز به زیر
فرمان اوست اسکندر شغرض او نشد و سخت به سرتی اصلط و
پرسیس عبور فرمود و بعضی از لشکریان ایران که در حضرت او نافرمانی
کرده و بجبال شامه گر خیمه بودند در عین عبور یکی را کفر داده مطیع و متقاد
فرمود و در ایام توقف در اصلط پرسیس فتح اسکندر که اورا طیس نام
بود و پیوسته کین ایرانیان در دل میداشت شب شوهر رامت
طامح یافته بخدر متا و شتافت و معروف داشت که مردم ایران
سالمها ممالک یونان را خراب و ویران داشتند و هیچ دقیقه از نوبت
و قتل باقی نمیگذاشتند هرگاه پادشاه را سر مکافات باشند چنان

له دارا کزیمین گو حاکم ایک خواند له بکا - له ملا هوا - له روکنه والا - مراحم - له جبال
جبل معنی پہاڑ - له بلند - اوچے - له سنا - له فرماں برنارند - له پنجاہ - بیوی -
له ہمیشہ - له دشمنی - له بدست - له کوفتا -

خواهم که یک شب آن کیفر بدیشان دهم و آن چنان است که فرمان
دهی تا در همین شب لشکریان شهر اصلط را خراب کنند و آتش در
زنند مع القصد دستی حکم از اسکندر بتدو سپاه را فرمود تا در آن
شب اموال مردم را که یک صد و بیست هزار طالینت بقلم آمدن
بر گرفتند و بر آستر و آستر حمل کرده از شهر بدر بردند و آنگاه تمامت اصلط
را که سالها دار الملک ملک ایران بود خراب کردند و آتش در زدند و
تخت جمشید را بسوزند و ویران ساختند چنانکه هنوز آثار آن حرق
و تخریب باقی است بالجمله روز دیگر خبر رسید که دارا در اکباتاناکه
اکنون بقلم و مهدان مشهور است سکون دارا اسکندر ساز سپاه کرده
یدان جانب کونج داد و مدت پانزده روز هر روزی ده فرسنگ
را قطع مسافت نموده در آن اراضی فرو شد و معلوم شد که دارا
خبر تاقتن اسکندر را صفا فرموده و خبر و قیل از ورود او فراموش نموده
پس اسکندر روزی چند در آن جا توقف فرمود و از حال لشکریان
باز پرسی بشنوا فرمود و سواره طسالی را که در هرنا و در جمعت
فراوان دیده بودند با ایصال مرگوم و بدل عطا خوشدل ساختند

له کوٹ بیا - له نبرہ کردیا - له ایک خاص جگہ کا نام ہے - له ملنا - له چہ کرنا - له قیام
له سنا - له مناسب تحقیقات - له لوائی - له ادا کرنا - له پنچانا - له مقررہ خواہ
له بخشنا -

بعلاوہ دو ہزار طالبت زر با انعام ایشان مقرر داشت آن
جماعت را شاد کام رخصت انصاف داد تا یک چند مدت در
خانہائے خویش آسودہ و غنودہ باشند آنگاہ امرائے درگاہ
وسران سپاہ و عظم لشکریان را حاضر ساختہ فرمود کہ مارا در حق
پہچس حکومت بشایگان نباشد ہر کہ را دل بسوئے ماست و ملازمت
حضرت مارا طالب است تمام اورا و دفتر چاکران برنگازند
وہر سوم اورا مقرر و معین فرمایند و ہر کراہیل آن باشد کہ از
ملازمت خدمت استعفا جوید و یا خانہ خویش شود ہم با او سخنے
نخواہد بود عموماً لشکریان پیشانی بر خاک نہادند و ملازمت را
را اختیار کردند و قلیلے از مردم کہ عزیمت نمودند ہم ایشان را
مطلق العنان ساختہ با انعام و افضال خسروانی رخصت انصاف
داد آنگاہ مردے از بزرگان ایران کہ آقے و اطیس نام داشت
وروزگارے دارا ز حکم دارا در قلعہ شوشتر مجبوس بودہ بفرمودہ
اسکندر از مجلس نجات یافتہ بایالت و حکومت آذربایجان منتظر
گشت و از پس این واقعہ پادشاہ یونان بامردان مبارز بطلب

لے اہانت لے دلی۔ لے عام سپاہی۔ لے جبر۔ زبردستی۔ لے نوکری میں رہنا۔ لے معافی
مانگنا یعنی اب مجھ کو نوکری سے معاف کیجئے۔ لے خدمت میں رہنا۔ لے بہتر سمجھا۔ ترجیح دی۔
لے خود مختار۔ آزاد۔ لے بخششیں لے قیدیں۔ لے قید۔ لے سرداری۔ لے فخر کرنا۔ لے جگہ۔

دارا کوچ دادہ وار و شہر سے گشت و دارا از آنجا درنگی کبلیان
کہ عبارت از کنار دریائے خوزراست گریخت و از آنجا عبور کردہ از
ارضی کرکان بسوئے خراسان در رفت چنانکہ مذکور سے شود۔

جائوس اسکندر در مملکت ایرانیاں پنج ہزار و دولیت

و ہشتاد و یک سال بعد از مہبوط آدم علیہ السلام بود

از ان گاہ کہ لشکر ایرانیاں در ارض اربلا شکستہ شد ہرگز
آن اجماع کہ در خور جنگ اسکندر باشد فراہم نگشت اما چون دارا بظہر
خراسان گریخت و از جانب اولبس کہ یکے از بزرگان درگاہ
بود حکومت اراضی خراسان و بلخ داشت بخدشت نتاقت وی
ہزارتن از مردم یونان و چہار ہزارتن از لشکریان فلانن انگن
وسہ ہزار سوارہ کہ بیشتر از ایشان از مردم عراق بودند بر سر دارا
گرو گشتند و دارا عزم کرد کہ بآن لشکو بجانب عراق آدہ و دیگر بارہ
سپاہی در خور جنگ فراہم کند و چند منزل کوچ دادہ ہم از نیمہ راہ پشیمان

لے شکستے لے اگر بڑی فطرتیں لے تخت پر بیٹھا۔ لے زمین۔ لے ہار گیا لے جمع ہونا۔
لے لائق۔ مناسب لے تھوڑے ہینکے کا لے گویا لے رسالہ لے از ایشان یعنی ان میں سے۔

گشت و مراجعت کرد و گفت که در همین اراضی نشین کنم و چون اسکندر
 بدین جانب شود باین سپاه قلیل مصاف دهد و درین هنگام بس
 یا آن بزرگانش که هم یکے از بزرگان حضرت دارا بودند بهائی ساز شوند
 طراز داد و گفت مردم ایران از دارا بنجید و خاطر اندوهر گز در راه
 او کوشش نکنند بهتر آن است که او را از میان بر گیریم و خود بکار سلطنت
 پرداخته با اسکندر مصاف دهیم و جمعی از منادید و سپاه را بدین
 سخن هداستان ساختند. مردم یونان و حتی بس بدگان شدند
 از بد سگالے او با خدمت دارا ملکایت بردند و عرض کردند که صواب
 آن است که درین مدت فترت حافظ و حارس پادشاه ایران لشکر
 یونان باشند و ارا سخن ایشان را بصواب بشمرد چه اندر شید که مردم
 یونان زمین دور نباشد که موله اسکندر جویند و چون فرست دست
 کنند بجبهت تهرب با و مے مراگزندے رسانند لاجرم بعد از سه روز
 بس و ابن بزرگانش و جمعی دیگر از بزرگان همدست و هداستان شد
 بردار ایشان شدند و اگر فته باز بجبر زمین بر بستند و در محنت نهادند
 پشت استراحت حمل کردن و پوششش آن سخت را از پوست جانوران

له واپسی ۱۰۰ رہنے کے بجائے مصاف دہی لے ۱۰۰ جنگ کے سامان ۱۰۰ نقش کینیا یا تباری
 کہ ۱۰۰ کام تمام کریں ۱۰۰ متفق نہ کمزوری خلہ ۱۰۰ بعد ۱۰۰ نامکن نہ سکند کی بھلائی چاہیگ
 ۱۰۰ جب موت پائیں گے ۱۰۰ اسی مہربانی حاصل کرنے کی عرض ہے ۱۰۰ حمد کیا
 ۱۰۰ سندوی

نمودند تا مردم ندانند کہ آن نشین دارا است آن گاہ بجانب عراق
 کوچ دادند و لشکر یان جنگی بس را پس سالاری و سلطنت سلام
 گفتند جز سپاہ یونان کہ سر از اطاعت او بر تافتہ باراضی پارتیا
 فرار کردند تا آن سبے چون اسکندر وارد باطانت کس پہ
 پیش کلطیس کہ بواسطہ ناتندرستی او را پیشتر گذارشتہ بود فرستاد و پیش
 ہزارتن و پیادہ و سوارہ کہ از اہل ماکادونیہ و زرتروا و پود طلبے نمود
 پس از ورود ایشان از باطانت کوچ دادہ یازدہ روزہ بنزین رے
 آمد و جمعی از مردم او بسبب استعجال در راہ باز ماندند و برخے پائمال
 ہلاک شدند علی البطلہ اسکندر فحشیتن با شخصت تن از خاصگان خود و اورد
 گردیدہ پنج روز در آنجا توقف فرمود تا لشکر یان برسیدند و کار ایشان
 را بہ نظم و نسق کردہ از رے کوچ داد و از راہ کسبیان عبور کرد و ارد
 پارٹیا گشت و در آن مقام از اعیان و بزرگان ایران تاملہ رسید کہ
 ایرانیان عزم گرفتن دارا کردہ اند اسکندر بجدہ جائے این خبر لشکر
 را بقراطیس کہ یکے از سرداران بزرگ بود سپرد و خود با جمعی از سرداران
 حجاز بجانب بس تاختن برد و سہ روز شبہ تاخت روزیم پیہے

له پہنچتا ۱۰۰ جلدی ۱۰۰ قصہ کوتاه

۱۰۰ انتظام ۱۰۰ بندوبست

۱۰۰ سستا ۱۰۰ خوشنماک

فرود شد کہ شب پیش لشکر گاہ بس بودہ و معلوم کرد کہ بس دارا
را گرفتہ مجوس با جانب بکطرط برودہ و مردم ایران او را بسلطنت
برداشتہ اند اسکندر بے توانی از آنجا کوچ داد و با جمعی از سواران
کویدہ از ونبال بس تاختن کردہ روز دیگر با لشکر او دو چار شد و
سپاہ بس چون مردم اسکندر را بدیدند بے آنکہ معلوم کنند کہ ایشان
چہ کس اند و بے ہزیمت نہادند بس چوں این حال بدید از کردہ
پشیمان شد و با جمعی از بزرگان سپاہ بخدمت دارا آمدہ زبان میبرد
بر کشود و عرض کرد اے ملک ایران ما از برائے حراست مملکت
این چارہ اندیشیدیم و ترا گرفتار ساختیم اکنون کہ مفید نہ بود اینک
اسپ غنیمت حاضرست بر نشین تارہ فرار پیش گیریم و اگر گفت ہرگز
ازین تخت بیرون نشوم و اینگونہ زندگی را نخواہم بس چنانکہ بزم
والحاح نمود و دارا از تخت بدر شد عاقبت الامر غضب بر بس
و دیگر بزرگان غلبہ کرد و تیغ بر کشیدند و دارا را از جہائے کاری
رساندہ میداشتند و بر اہلے خود سوار شدہ فرار کردند از قتل
ایشان سپاہ اسکندر در رسید و از ونبال آن جماعت ہے

لہ اترا - لہ قیدیں - لہ اسکو بادشاہ بنالیت لہ بغیر ڈھیل یا توقف لہ مقابلہ ہوا۔
لہ حفاظت - لہ کوتل گہڑا۔
لہ اجاکرنا - لہ عاجز یا کرنا لہ چھے۔

تباخت و درین ترکہ از جمعی از آن خیانت کاران مقتول گشتند و درین
وقت اسپ ہائے کہ تخت دارا را رمے کشیدند از جاودہ بیرون شدہ
ہشت ذرع از راہ بہ یک سو شدند و در نزدیکی دیسے بجنار
چشمہ ایستادند از قضا پولس طلیس کہ یکے از بزرگان ماکادونیہ بود
بجنار آن چشمہ عبور فرمود و از غایت عطش فرو شدہ طلب آب بنمود
و چون خود از سر برگرفت کہ پڑ آب ساختہ بیاشامد ناگاہ نالہ حزین
بگوش او رسید بے توانی بر خاستہ بسوے آن بانگ شتافت و دارا
را در میان تخت قریب بسرکرات موت یافت چوں چشم دارا برا و
افتاد تخت از روی جرمہ آب طلبیدہ بیاشامید آنگاہ گفت کہ
من در طلب شخصہ بودم کہ وصایائے خود را با او بگذارم و اکنون تو
حاضر شدہ معلوم باد کہ من اکنون بادست تھی ازین جہان بیرون
مے روم ازین با اسکندر سلام برسان و بگو من از تو راضی و شاکرم چہ
ازان زمان کہ زمان و فرزند ان من اسیر و دستگیر تو شدہ ہستم و تکیہ
با ایشان روا نداشتمہ و نفس باز پسین از خدا خواہم کہ تہرا پادشاہ
روئے زمین کند و از تو خواہم ستارم کہ بعد از من و خرمین روشنک

لہ بے ایمان - نمک حرام - لہ راستہ - لہ پیاس - لہ ایک گہنٹ - پانی - لہ جان کنی -
لہ گہنٹ - قطرہ - لہ جمع و میت یعنی وہ ہدایت جو مرتے وقت کیجاتی ہے لہ گرفتار
لہ آرزو کہتا ہوں۔

راجپالاه مکاح در آوری و بر مملکت من بیگانه را مسلط نه کنی و قاتلان
مرا مکافات عمل در کنار نهی این گفت و دست پهلایس گرفته فرمود
که چون بخیر دست اسکندر شوی دست خود را بجای دست من با او ده
و بر دست او بوسه زن که من الحال جز دست تری چیز به با خود نمی
برم بعد از گفتن این کلمات حال دارا دیگر گشت و پهلایس او
را در بر کشید که باشد بجای خود آید همچنان در بر او جان بداد و زمای
بر نیامد که اسکندر که در طلب دارا بود بداد اجماع بود کرد و چون دید که
پادشاه ایران رخت بدیگر ~~سکه~~ بر زده جامه بر تن پذیرد و بانگ
نال و شیون برداشت و از پس سوگاری جسد دارا را باین پادشاهان
با خاک سپرد و کار مملکت را بطیار اینظم و نسق کرده لشکریان را
بجایات قراطیس سردار گذاشت و خود یاگزیدگان سپاه عزیمت
هنر کاینکه عبارت از مملکت مازندران است فرمود و از شعبان
کوستان راه پیردن گرفت و حکم داد که قراطیس بالشکر از راه راست
بدانوسه شود و چون خبر ورود اسکندر بمازندران رسید صفار و کبار
آن مملکت باستقبال بیرون شده پیشانی بر خاک نهادند و از دل جان

له رتی له غاب - له بله - سزا - له دے - له هوشی آجائے - له غم - رنج -
له جم - بدن - نقش - له دن کویا - له انتظام - فہم داری - له درہ - له جمع صغیر
یعنی چھوٹا - له جمع کثیر یعنی بڑا -

میطع و متقاد گشتند و چون خبر مازندران در آریا که عبارت از
ہرات است شائع گشت ساطی باز زانیس کہ از جانب دارا حکومت
ہرات داشت باتفاق بزرگان آن مملکت نامہ از دفراعت بخت
اسکندر فرستادند و اظهار عقیدت و چاکری نموده از ورطہ بیم و بلا
رستند و اسکندر از مازندران بجانب ہرات شد پس از ورود بدین
اراضی بساطی باز زانیس را بجوہت آن مملکت سرافرا ساخت
و خود بر تمامت ایران پادشاهی یافت و درین وقت کہ بلدہ ہرات
لشکر گاہ اسکندر بود در حضرت وے معروفین افتاد کہ مردم بارو
کہ بلدہ الیت بر یک سوے ہرات بامید استوارے قلعہ
و صعوبت عبور از طریق و شوارع آن شہر سرافرا مان تافہ اند و طریق
عسلیان و طغیان پیش گرفته اند اسکندر ساز سپاہ کردہ بدانجانب
کوچ داد و چون خبرشکر کئے پادشاہ یونان دبار وے مشتہر شد
مجال خود داری در مردم آن بلدہ نہاند لاجرم بقدم ضراعت یہ حضرت
اسکندر رشتہ تافہ استر حام نمودند و پادشاہ یونان جراکم ایشان
را معفو داشت اما از ان سوے چون بس اراضی ایران را از

له فرمانبردار - له پھیل گئی - له عاجزی - انکساری - له دفاع داری - له ہنر - له مضبوطی - له شکاری
له جمع طریق یعنی راستہ - له جمع شارع یعنی شہرک - له مکتبی - له بقاوت - له مشہور - له اپنا بچاؤ
له جمع کیلے التھاکرنا - له جمع جوید یعنی قصور - له معاف کیا گیا -

وجود اسکندر تھی یاقت با ساطی باز زانیس ماکم ہرات پیمان محکم
 کرد و سلطنت بر آورد و نام خود را از تک زر کس نہا و حکم داد
 ہر کس از سپاہ یونان بفرمودہ اسکندر در بلاد و امصار ایران
 بحفظ و حراست مشغول بود و مقتول ساختند چون این خبر بہ اسکندر رسید
 بگردار ہر غصبان از باروئے ہرات کوچ داد ساطی باز زانیس چون
 این خبر بد است از ہرات گریختہ بہ نزد یک بس آمد و اسکندر دین
 کرت چون وارد ہرات گشت ارسائیس را کہ یکے از بزرگان آن بلدہ
 بود بایالت برگزید و حکومت ہرات را باوئے تفویض نمود و خود
 باگروہے از لشکریان برائے قلع و قمع قبائل زرگی کہ با ساطی
 باز زانیس ہمدست و ہمدستان بودند بیرون شد این خبر چون
 ہوئے رسید از میان آن قبائل بیرون گریختہ از رودخانه اندس
 کہ عبارت از رود اٹک است بگذشت و از آن سوئے رودخانه
 آرام گا ہے اختیار کرد مردم پنجاب گفتند ساطی باز زانیس را گناہ
 فراوان ست تحت آن کہ در قتل بادشاہان ایران شریک بودہ
 و دیگر آن کہ با اسکندر کہ اورا ایالت ہرات داد نبیانست و زبیدہ

لہ بادشاہ بن بیٹھا لہ جمع مصر یعنی شہر۔ لہ غصبان کہ شیر۔

لہ قلعہ۔ لہ وقعہ۔ بار۔ لہ سرداری۔ لہ حالہ کرنا۔ سونپنا۔

لہ نیست و نابود کرنا۔

بہ نزدیک بس شد و بفرمودہ او بی بیان قبائل زرگی آمد و ما اگر
 این ہمہ را ندیدہ امگا ریم و با او از در مدارا شویم بیگمان اسکندر
 از دنبال او بشتابد و خاک مارا بپاؤد پس بگی ہمدست شدہ اورا
 بگریختند و بجزرت اسکندر فرستادند و پادشاہ یونان حکم داد تا مگر
 از تن وے برگرفتند درین وقت سپاہ یونان کہ مقرر م رکاب اسکندر
 بودند بگی ماے فراوان حاصل داشتند کہ از غنیمت و غارت
 بلاد ایران بدست کردہ بودند و رور کار بلہو و لعب مے بودند و
 در تہذیب مال و مخارج ناستودہ جڈے تمام داشتند چند انکہ
 اسکندر بزبان نصیح ایشان را منع فرمود مفید نیفتاد عاقبتہ الامر
 زبان شکایت باز کردند و گفتند اکنون کہ اسکندر مالک ایران
 را بہ تحت فرمان آورد از چہ روئے مارا رخصت نہ ہد تا روئے
 چند بجائہ خویش شدہ ویدار زن و فرزند تازہ کنیم چون این سخنان
 گوش زد و اسکندر گشت جمعے از قوا و سپاہ را گزینمالی بہ ہندداد
 و گروہے را با تیغ بگردانید تا دیگران چنین سخن نمکنند و از پس این
 واقعہ آن و توفیق کہ با سپاہ یونان و اخست سلب گشت و مردم

لہ کے ساتھ زمی ہے پیش آئیں۔ لہ ہمیں برباد کر گا۔ لہ نے متفق ہو کر کھیل کود پیش و فرشت۔

لہ ضائع کرنا۔ اٹرانا۔ لہ بڑے خرچ لہ کوشش۔ اشتیاق۔ لہ نصیحت لہ جمع کا ند

یعنی سردار۔ رہبر۔ لہ ہرور۔ اعتبار۔ لہ کہو یا گیا۔ جاتا ہوا۔

ایران که بتازگی کمر خدمت بسته بودند در حضرت او معتبر شدند
و طرف شور و مصلحت اقتادند و فرمان داد که در میان مردم
ایران و یونان بیندیش نه باشد و در کارها برادرانه روند و هر کس
باین ترتیب که از پیش بدست داشته کار کند و کسی را با او سخن
نباشد اما کار سپاه به نظم و نطق یونان باشد خاصه در میان حرب
بنظام فالنکس کار کنند و بی هزار تن از جوانان و امداد ایران برگزید و حکم
داد که زبان مردم یونان را فراق گیرند و بنظام فالنکس و قوف حاصل
کنند مردمان یونان که از حضرت او بیار جانی فراوان بودند چون
و ثوق پادشاه نسبت با بانی ایران مشا هده کردند و نخبه دیالوس
گشتند و این معنی را اسکندر بفراست بدانت و یکباره دل
بایشان بد کرد و در حق آن جماعت بدگمان شد فیلبس را که یکی
از محرمان اسرار او بود و خیال خیانتی که از و ظاهر نشده بود
در معرض بازخواست بداشت و فرمود تا مسرا از تن او برگرفتند
و همچنان پاریس را که پهلای بزرگ بود بے گناهی بکشتل آورد
مردم یونان سخت هراسناک شدند و جمیع صورت بدر فوری و بد

له ان سے صلاح مشورے ہونے لگے۔ تھ فرق۔ امتیاز تھ مذہب و ملت تھ یکھ لیں۔
تھ اسید۔ تھ دانائی تھ فکری طرف سے باکل بدگمان ہو گیا۔ تھ جمع سیر معنی پھید تھ جواب دہی
منزل تھ ظاہر۔ تھ بدی مصیبت۔

جلے خود را نامہ کر وہ الفاذا کا وونیه داشتند تا خویشان از حال
ایشان آگاہ باشند از قضا نوشت ہائے آن جماعت بدست گمانند
حضرت اقتاد و جملہ را بنظر اسکندر رسانیدند پادشاه یونان آن مردم
را طلب داشتہ باگروہے کہ در حق ایشان نیز بدگمان بود و قوی
کرد و آن جملہ را فوج مقتصدان نام نهاد و تا در میان سپاہ شناختہ
باشند و کسی فریقہ ایشان نشود و آنگاہ سوارہ یونان را کہ ہمیشہ
یک سپہ سالار داشت فرمود تا دو بہرہ باشند و کلیطس و ہنیلون
را کہ از ہر رنگان در گاہ بودند برایشان سپہ سالار ساخت تا
اگر کین خیال خیانتی اندیشد آن دیگر بعضی رسانند چون این
کار ہا پرداخت برائے آنکہ لشکریان از کار جنگ بیگانہ نیفتند و غم
تخمیر مملکت یونانی و بخارا و سمرقند و خجند و تمامی اراضی ہماطلہ
فرمود و با سپاہ ساز کردہ بدان سیرے کوچ داد و مردم آن ممالک
بے آنکہ تیغے از میان برگشتند یا تیرے از کمان کشادہ دہند حضرت
اوستافتمہ جبین عبودیت بر خاک نہادند و بلدہ آرا خوشویار
بہ تخت تصرف آوردہ زمستان آن سال را در آنجا توقف فرمود

لہ کھکر۔ تھ روانہ کرنا بیچنا۔ تھ بدکار یا شریر آدمی۔ تھ آنکے دھوکے میں نہ آئے۔
تھ لونا پھیل نہ جائیں۔ تھ پیشانی۔
تھ علانی۔ اطاعت تھ قبضہ۔

درین وقت مردم هرات چو عرصه را از لشکر اسکندر تپتی یافتند دیگر
پاره ساز مخالفت طراز دادند و سواران بر تافتند چون این
خبر بعرض اسکندر رسید جمعی از سپاهیان را به تنبیه ایشان مامور
داشت و آن جماعت قدم جلالت پیش گذاشته با سپاه اسکندر
مصافه دادند و عاقبت شکسته شده همچنان مملکت هرات به
تحت فرمان آمده و اسکندر در همان زمستان از شهر آرخشور یا کوچ
داده به بلده پاپا یا سیس فرود شد و بعد از شانزده روز از
آنجا کوچ داده از بیابان بسیر عبور کرده از تنگ باب البواب سر
بدر کرد و بارض آذربایجان آمد و در آن حدود بنیان شهر متین فرمود
از بیوت و قصور و کوس و بازار و گرمایه و معبد پرداخته کرد و حکمت
آن شهر را به پراکس که یکی از بزرگان ایران بود تفویض فرمود
و هفت هزار تن از لشکریان که از رحمت سفر خسته خاطر بودند در خدمت
او باز داشت تا امر ونهی او را مطیع و متقاد باشند و نام آن شهر
را اسکندریه گذاشت و اسکندر در ممالک سیزده شهر بنیان کرد و جل
را اسکندریه نام نهاد و از همه بزرگتر اسکندریه مصر است که تاکنون باقی

له میدان له اطاعت سر مؤثر لیا - له سزا - له مقرر له بهادی له لوائی کی -
له بنیاد - له مضبوط له حج بیت یعنی گهر - له حج تصریفه عمل له پرستش کی
جله له نموده -

و اسکندریه دیگر در نواحی سامه بود که بعد به محضه خوانده شد و دیگر در
رامهرمز و بارض خوزستان بود و دیگر در بلاد هند و دیگر در آذربایجان
و دیگر در کنار نهر فرات و دیگر در بارض بابل و دیگر در بلاد انتر و مصر و
خراسان و دیگر در میان حلب و حماه و دیگر در پنج فرسخ بواسطه
و دیگر در میان که مدینه باجمه بعضی از آن بلاد اکنون بنام دیگر شده
و بعضی درین زمان خراب و ویران افتاده -

— — —

له تزدیکی - له خرب و چار - له کوس - له حج بلده یعنی قصبه -

انتخاب

از گلستان سعدی

باب هشتم در آداب صحبت

حکمت - مال از بهر آسایش عمر است نه عمر از بهر گرد کردن
مال عاقلی را پسندند نیکوخت کیست و بدبخت چیت گفت نیکوخت
آنکه خورد و کشت و بدبخت آنکه مرد و هشت بخت کن نماز بر آن
پس چکس که هیچ نکرد که عمر در تحصیل مال کرد و نخورد - حکمت
و کس رنج بهبوده بروند و نمی بینانده کردند کی آنکه اندوخت و
نخورد و دیگر آنکه آموخت و نه کرد - تنوی علم چند آنکه بشیر خوانی
چون عمل در تو نیست نادانی - نه محقق بود نه دانشمند - چارپای
بروکتابی چند حکمت علم از بهر دین پروردن است نه از بهر

له جمع کرنا - له بویا یعنی عاقبت کا سامان کیا - له چهر گیار (مال و دولت) له نالائق -
له حاصل کرنا - نماز سے مراد نماز جنازہ ہے - له تحقیق کرنا - لا - یکم کہ اس لفظ میں یاے
وعدت ہے یعنی ایک چار پایہ یا چوپایہ جانور -

دنیا خوردن - بخت هر که پر هیز و علم و زهد فروخت - بخرمی
گرد کرد و پاک بسوخت - بپند - عالم ناپر هیزگار کو شعله و آت
بخت بینانده هر که عمر در بخت - بچیزی نخرید و بر بینداخت
چند ملک از خردمندان جمال گیر و دین از پر هیز گاران کمال یابد
پادشاهان نصیحت خردمندان از ان محتاج تر اند که خردمندان نصیحت
پادشاهان قطعہ بندی اگر بشنوی اے پادشاه - در ہمہ دفتر بازین
بند نیست - جز به خردمند مفر ما عمل - گرچه عمل کار خردمند نیست
حکمت سه چیز ہے سه چیز پاکدار نماند مال بنی تجارت و علم بی
بحث و ملک بنی سیاست قطعہ وقتی بلطف گوی و مدارا و
مردمی - باشد که در کند قبول آوری دلی - وقتی بقهر گوی که صد
کوزہ نبات - که که چنان بکار نیاید که خطای حکمت رحم آوردن
بر بدان ستم است بر نیکان و عفو کردن ظالمان جو رست بر
در ویشان بخت نجلت را چو تکل کندی و نوازی - بدولت تو گنه
میکند با نوازی چند - بر دوست پادشاه اعتماد تو ان کرد و بر آواز
خوش کرد کان که آن بخیا لی سبدل شود - و این بخوابی متغیر گردد

له یعنی دنیا مال و دولت جمع کرنا له تمام - باکل - له رونق پاتا ہے - له قربت یعنی
نزدیکی یعنی مهربانی - له کتاب یہاں کتب خانہ سے مراد ہے - له انتظام کہ نرمی نہ ضرورت
له شاید - له بفتح قاف بات کا ماننا له مصری له اندازین - له بد باطن - له ظلم کہ پوش
له بد و له شرکت یعنی تو گناہ کرتی ہیں اسکا شر یک بتا ہے -

شعر عشق هزار دوست را دل ندی - و رسیدی آن دل بچانی
 بنی چند هر آن سری که داری با دوست در میان منه و اگر چه دوست
 غلط باشد چه دانی که وقتی دشمن گردد و هرگز ندی که توانی دشمن
 مرسان که باشد که وقتی دوست گردد - پند - رازیکه نهال خواهی
 باکس در میان منه و اگر چه دوست باشد که مر آن دوست را
 نیز در میان باشد و چنین مثل قطعه غامبی بر ضمیر دل خویش
 با کسی گفتن و گفتن که گوی - ای سیم آب ز سر چشمه به بند - که چو پند
 نتوان بستن جوی سست سخنی در نهان نباید گفت - کان سخن
 بر زبان نشاید گفت حکمت دشمن ضعیف که در طاعت آید و دوستی
 نماید مقصود وی جز این نیست که دشمن قوی گردد و گفته اند بر دوستی
 دوستان اعتمادیت با تعلق دشمنان چه رسد و هر که دشمن کو چاک
 را حشر شمار و بدان باند که آتش اندک را مهمل میگذارد و قطعه امروز
 بکش ۱۳ چو میتوان گشت - کاش چو بلند شد جهان سوخت - مگذار که
 زه کند کما زاه - دشمن که به تیر میتوان و دخت - پند سخن در میان
 دو دشمن چنان گوی که اگر دوست گردند شرم زده نباشی

له ظاهر بکر - له تپا - له نقصان - له غوا - له سلسله وار گمار - له بهال پس مرادی
 له احق مکمل کمال - له مناسب نہیں ہے - له چاپلوسی - له مشا بہت رکعتہ
 له بیکار - له بچا -

مثنوی میان دوش جنگ چون آتش است - سخن چن بدخت
 بهر مکتب است - کنند این و آن خوش و گریه دل - وی اندر میان
 کور بخت و خجل - میان دوش آتش افر و متن - عقل ست و خود
 در میان سوختن قطعه در سخن با دوستان آهسته باشد - تا ندارد
 دشمن خوشوار گوش - پیش و دیوار آنچه گوی خوش داور - تا نباشد دین و دیوار
 گوش - حکمت هر که با دشمنان صلح میکند سر آزار و دوستان دارد
 بیت بشوئی ای خردمند از آن دوست و دشمن - که با دشمنانست
 بود هم نشست - پند چون در ایضای کاری متر و باشی آن طرف
 اختیار کن که بی آزار تو بر آید بیت با مرموم سهل گوی و دشوار گوی -
 با آنکه در صلح زند جنگ بجوی حکمت تا کار بر بری آید جان در خطر
 انگذین نشاید - عرب گوید اخرا احمیل الیلف بیت چو دوست
 از هم جلی در گشت - عیاست برون بشیر دست - پند بر عجز دشمن
 رحمت کن که اگر فاد شود بر تو بخشاید بیت دشمن چو بنی ناتوان لاف
 از بر دوش خود وزن - مغزیست در هر استخوان مرویست در هر پیرین
 حکمت نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست و لیکن شنیدن رواست

له چغل خور - له کره ہا را را ایند من جو کے والا - له بد نصیب له خیال رکھ - له عقلمند اس وقت
 سے کچھ امید نہ رکھ - له جاری کرنا - سر انجام دینا - له فکر مند - له نرمی سے بات کرنا والا سخت
 له آخری تیر تر ہا ہے - جیل جمع جیل کی - له غالب - له رحم نہ کرے - له شمی - له موچے

که بخلاف آن کار کنی که عین صواب است - مثنوی حذر کن ز آنچه دشمن گوید
آن کن که بزرگوارانی دست تخابن - گرت را ای نماید راست چون
تیر - از آن برگرد و در او دست چپ گیر - پند خشم پیش از حد گرفتن
وحشت آرد و لطف بیوقت بهیبت بر و بچندان درشتی کن که از
تو سیر گردند و بچندان نرمی که بر تو دلیر - مثنوی درشتی و نرمی
بهم در بر است - چو فاکند که جراح و مرهم نه است - درشتی بگیر و خرد
منده نشین - نه شستی که نازل کند قدر خویش - نه مرغی شستن را فروونی
نند - نه یکبار تن در مذلت دهد - جوانی باید گرفت ای خردمند
مرا تعلیم ده پیرانه یک پند - بگفتا نیک مرزای کن بچندان که گردو
چرخه رگ تیز دندان - حکمت و کس دشمن ملک و دین اند
بادشا و بی علم و زاهدی علم - بهیبت بر سر ملک مباد آن ملک فرمانده
که خدا را نبود بنده فرمان بردار سپید پادشاه باید که تا حدی
خشم بر بندگان راند که دوستان را اعتماد بماند آتش خشم اول
در خداوند خشم آتش پس اگر که زبانه خشم رسد یا ز سر مثنوی نشاید
بنی آدم خاک زار که در سر کند کبر و تنندی و باد - ترا با چنین تنندی

له جو کچه دشمن کرینو کہے اس سے بچ یا احتیاط کہ ۱۷۸ نقصان ۱۷۸ بجز ۱۷۸ نقد کہو ۱۷۸ وال
۱۷۸ مرمم گمانوالا - یہ تہادن مصدر سے اسم فاعل سماعی ہے - ۱۷۸ نرمی ۱۷۸ گستاخ ۱۷۸ بکبر
یا غرور ۱۷۸ روانی ۱۷۸ مروت ۱۷۸ طاقت ۱۷۸ غالب ۱۷۸ بردباری ۱۷۸ شعلہ

و سرکشی - نہ پندارم از خاکی از آتشی قطعہ در خاک بملقان بریدم
بجادی - گفتم مرا بر بیت از جہل پاک کن - گفتار و چون خاک تحمل کن
ای فقیہ - یا ہر چه خواندہ ہمہ در زیر خاک کن - حکمت - بدخوی بدست
دشمنی گزینہ قہار است کہ ہر جا کہ رود از جنگ عقوبت او خلاص نیاید -
بیت اگر ز دست بخا بر فلک رود بدخوی - ز دست خوی بد خویش
در بلا باشد نصیحت چوبینی کہ در سپاہ دشمن تفرقہ افتاد تو جمع باک
و اگر جمع شوند از پیریشانی اندیشہ کن - قطعہ برو با دوستان آسودہ
بنشین - چوبینی در میان دشمنان جنگ - و گزینی کہ با ہم یک باشند
کمان رازہ کن ویر بارہ بزرنگ - حکمت دشمن ہزار ہمہ جیتی فرستند
سلسلہ دوستی جنبانند آنکہ بدوستی کار ہای کند کہ بیچ دشمن تواند بر سر
مار بردست دشمن بکوب کہ از اخلاقی استنہین خالی نباشد اگر این
غالب آمد مار کشی و اگر آن از دشمن رستی - بیت بروز مہر کہ ایمن مشورہ خشم
ضعیف - کہ مغز شیر بر آرد و چو دل ز جان برواشت - نصیحت خبریکہ
وانی کہ دلی میازارد تو خاموش باش تا دیگری بیارو - بیت قبل از مشورہ
بہار میاز خبر بد یہ بوم باز گفتار - نمکتہ پادشاہ را بر خیانت کسی واقف

۱۷۹ میں یہ نہیں سمجھتا کہ تو ملی کا بتا ہوا ہے کہ آگ کا بتا ہوا ہے کہ عالم ۱۷۹ بیاعت ۱۷۹ اپنی پریشانی
۱۷۹ یاسیت کی بابت ۱۷۹ متفق ۱۷۹ قطعہ کی تفصیل ۱۷۹ بجا - ۱۷۹ عاہر آجائے - ۱۷۹ زنجیر ۱۷۹ دو
۱۷۹ ہمایوں میں سے ایک ۱۷۹ خوشخبری -

مگردان مگر آنکه که بر قبول کلی و اثبات باشی و اگر نه در هلاک خود سعی میکنی.
 نظم پیش سخن گفتن آنکه کن که بینی که در کار گیر و سخن - کمال است در
 نفس انسان سخن - تو خود را بگفتار ناقص کن پسند هر که نصیحت خود را
 میکند و خود نصیحت گری محتاج است پسند فریب دشمن مخور و غرور
 مداح مخم که این دایم زرق نباده است و آن دامن طبع کشاده پسند
 احق را ستایش خوش آید چون لاف نه که در کعبش آدمی فربه نماید قطعه
 الا تا بشنوی مدح سخن گوی که اندک بایه نفی از تو دارد - اگر روزی
 مراوش بر نیاری - و دو صد چندان عیوبت بر شمار و حکمت حکم را
 تا کسی عیب نگیر و بخش صلاح نه پذیرد و بدیت مشغره بر تن گفتار خویش
 به تحین ناهان و پندار خویش حکمت همه کس را عقل خود بکمال نماید و فخر
 خود بجمال قطعه کی جهود و مسلمان مناظره کردند - چنانکه تند هر گرفت
 از نزاع ایشانم - بطیر گفت مسلمان گر این قیال من - درست نیست
 خدا یا جهود میرانم - جهود گفت بتو ریت میخورم سوگند - و گر خلاف بود
 بهجو تو مسلمانم گر از بسط طرزین عقل منمقدم گردو - بخود گمان نبر و هیچکس
 که نادانم حکمت ده آدمی بر سفره بخورند و دو سگ بر مرداری بهر

له کامل یقین رکعت والا لله قصد - اراده الله اگر گویی - الله عیب فالله الله و الله تعریف
 که نزالا - که خوش نهو - الله مکر الله که بودا جانده الله کی لان کی هدی - الله بهو تک الله هرگز
 الله مغرور الله جهاد الله غصه الله فرشی یعنی روزه الله ناپید الله دسترخوان

نیزند حریص بجهانی گرسنه است و قانع بنانی سیر علما گفته اند در روشنی
 بقناعت به از توانگری بیضاغت - ضرور زود ده تنگ بیک نان تنی
 پز گردو - نعمت روی زمین پز نکند و دیده تنگ بمنوی پدر چون دور
 عمرش مقفی گشت - مرا این یک نصیحت گرد و بگذشت - که شهوت آتش
 است از دلبا به پرمیز بخور بر آتش و دوزخ کن تیز - در آن آتش نداری
 طاقت سوز - بصبر آبی برین آتش زن امروز - پسند هر که در حال
 توانائی نکوی نکند در وقت ناتوانائی سختی بیند بدیت بد اختر از مردم
 آزار نیست - که روز مصیبت گشت یا ز نیت حکمت هر چه زود بر
 آید و بر نپاید قطعه خاک مشرق شنیده ام که کنند بچل سیال کاسه
 چینی - صد بروزی کنند در مردشت - لاجرم تمیش همی بینی قطعه
 مرغک از بیضه برون آید و روزی طلبد - آدمی زاده ندارد و خبر و
 عقل و تیز - آنکه ناگاه کی گشت چیزی زرسید - وین یکمین و فضیلت
 بگذشت از همه چیز - آنگونه همه جایابی از آن به محل است
 اصل و شوار بدست آید از انست عزیز - حکمت کارها بصبر بر آید
 و مستعجل بهر دلد بدینوی بچشم خویش دیدم در بیابان که آهسته سبق

له بضاعت و سر یاب - بچی - الله استرئی یعنی مبر و الله آدمی کا بری الله بغیر سالن که الله یحیی
 لایچی الله کند گیا ختم ہو گیا - الله به نصیب - الله شیشه کا ج - الله به قدر - الله ستم الله قبیع
 الله جلد باز الله سر کے بل گرنا ہے - سبق برد - آگے نکل گیا -

بروز از شتابان و سمنند باو پائی از تنگ فروماند و شتر بان همچنان
 آهسته میراند و پند نادان را به از خاموشی نیست و اگر این مصلحت
 بدالتی نادان نبودی قطعه چون نداری کمال فضل آن به که زبان
 در دهان نگداری - آدمی را زبان فضیحه کند - جویم غرض بسیاری
 قطعه خری را الهی تسلیم میداد - بر و بر صرف کرده سعی دائم می کش
 ای نادان چه گوئی - درین سو و آبرس از لوم لاکم - نیاموز و به نام از تو
 گفتار - تو خاموشی بیاموز از به نام - شتموی هر که تامل نکند در جواب
 بیشتر آید بخش نامواب - یا سخن آرای چو مردم بهوش - یا بشین هم چون
 حیوانان خاموش - پند هر که باد آتا ترا از خود جدل کند تا بداند
 که دانا است بدانند که نادانست - فرو - چون در آید به از قوی سخن -
 پاکر چه به دانی اعتراض کن - حکمت هر که بایدان نشیند نکوی نه بیند
 شتموی گر نشیند شتر با دیو - و شست آموز و نیانت و ریوا -
 از بدان جز بدی نیاموزی - نکند گرگ پوستین و فزی - پند مردمان را
 عیب نهانی پیدا کن که مرا ایشان را رسد آگنی - و خود را بی اعتماد پند
 هر که علم خواند و عمل نکرد بدان ماند که گاه و انداختن نشانند از تن بیدار

له تیز رفتار گهوار - له دوزله تنگ گیا - له رسوا - ذیل له دیوانگی له ماست له ماست
 کرنیوالا - له جمع بهیمینی چار پا به
 له بزرگ - له کرد مرید له بهیمت -

طاعت نیاید و پوست بنمیرد ضاعت را نشاید نه هر که در محال چکت در
 معامله درست به بیت بس حامت خوش که زیر چادر باشد چون باز
 کنی ما در ما در باشد - حکمت اگر به با هم شب قدر بودی شب قدر بقدر
 بودی به بیت - گر سنگ لعل بدخشان بودی - بس قیمت لعل و سنگ
 یکسان بودی - حکمت نه هر که بصورت نکوست سیرت زیاده و است
 کار آمدن دار و نه پوست - قطعه توان شناخت به یک روز در
 شاکل مرد که تا کجاش رسیدت پایگاه علوم - ولی ز باطنش این
 مباحث و غره مشور که خدش نفس نگردد و بساها معلوم - پند
 هر که با بزرگان تیز و خون خود میریزد قطعه خوشتر را بزرگ
 پنداری - راست گفتند یک دو بیند - لوح - ز رو دینی تنگست پشانی
 تو که بازی بس کنی با غوغ حکمت پنجه با شیر انداختن و مشت با
 شمشیر زدن کار خردمندان نیست - بیت جنگ و زور آوری کن
 باست - پیش شتر پنجه در بغل نه دست - پند ضعیفی که با قوی دلاوی
 کند یا روشن است در پاک خویش قطعه سایه پیروده را چه طا
 آن - که رو با مبارزان بقتال بست باز و بجل میگذرد پنجه با مرو

له همتها اخروی مراد - له چینه قابل نیست - له زبانی بخت - له چالاک - له معاد
 له مراد معاد تعلیم - له بزرگ پادشاه - له سال می یک خاص رشت - له عبادت کرنی
 اشی سال کی عبادت کرد بر برهوتی - له عادت - له بهینگا - له شکر له طاقتور -

آهین چنگال حکمت سر که نصیحت نغمو و سر ملامت شنیدن دارد
 بدیت چون نیاید نصیحت در گوش - اگر ت سوزش کنم خاموش -
 حکمت بی هنر آن هنر مندان را نتوانند دید بچال که سگ بازاری
 سگ صیدی را مشغله بر آرد و پیش آمدن نیارند یعنی سفله چون بهنر
 با کسی بس نیاید بخشش در پوستین افتد - بدیت کند هر آینه غیبت حصو
 کو به دست - که در مقابل گنگش بود و زبان مقال حکمت گرجوش کم
 نیستی هیچ مرغ در دام صیاد و میفتاوی بلکه صیاد خود دام تنهاوی نمکته
 حکمان دیر ویر خورند و عابدان نیم سیر و زاهدان شد و ریش و جوانان تا طبق
 برگیرند و پیران تا عرق نکلند اما قلندران چندان بخورند که در مده
 بجای نفس نماند و بر سفره روزی کس - فخر و اسیر بند شکم را و شب
 نگیر و خواب - شبی زمعه سنگی شبی زرد لنگی - حکمت مشورت
 بازمان تباہ ست و سخاوت با مفسدان گناه بدیت ترحم بر پلنگ
 تیز دندان - ستمگاری بود و برگو سپندان *

له طاعت لله و کبره نیست سکتے پیڑے حد کرتے ہیں۔ لله جو نکتے ہیں۔ لله جزا و عقیبتی کیسکی
 کی وجہ سے۔ لله عیب جوئی کرنے گناہے۔ لله اُسکے بولنے کا زبان گوئی ہوئی ہے لله تہوڑی
 سی خوراک جس سے زندگی قائم رہے لله تہاں کاسب کہا نا کہا جائیں۔ لله پسینہ لله نیند
 نہیں آتی۔ لله گرانی مده۔ لله بیج و تاب (بہوک کی وجہ سے)

انتخاب

بہارستان جامی

حکایت - یکے از حکما گفت کہ پہل فطر در حکمت نوشتہ با و متفع گشتہ
 چہل کلمہ از ان اختیار کردم از ان نیز ہر کہ بدست نیا و دوم چہار
 کلمہ از ان برگزیدم و در ان یافتہ انجمنی طلبیدم اول آنکہ زنان را
 چون مردان محل اعتماد نگردان زیرا کہ اگر چہ زن از قبیلہ معتمدان
 آید از ان قبیل نیست کہ معتمد را شاید قطعہ

عقل زن ناقص است و دانش نیز	ہر گوش کامل اعتقاد کن
گر بدست از دے اعتبار گیر	ور نہکوست اعتماد کن

دوم آنکہ بہال مغرور شو اگر چہ بسیار بود زیرا کہ عاقبت پائمال
 حواوش روزگار شود۔

له کتاب۔ لله دانائی لله فاکہ اٹھائیوال۔ لله فاکہ

له حاصل نہ کیا۔

له قسم لله لائق ہو۔

له جمع مادہ یعنی آفت۔

قطعه مغر و رشوبال چو لیلخیزان
 زیر که بود شمال چو ابرگردان
 ابرگردان اگر چه گوهر بارو
 خاطر نه شد مرد خردمند بران
 سوم آنکه اسرار نهان خود را با هیچ دوستی در میان منزه زیر که
 بسیار بود که در دوستی خلل افتد و بدشمنی مبتل گردد قطعه
 ای پخته کنش از دشمن نهتن زیمت * که از انشای آن با دوست کم دشمنی
 دیده ام بسیار که سپهر کج نهاد * دوستان دشمن شوند و دشمنان دشمنی
 چهارم آنکه جز علی را صرا گیری که تبرک آن بزه مندی میری از قصه لی
 بگریز و آنچه ضرورت در آن آویز *

قطعه علی که ناگزیر تر باشد و نگذارد * و آنرا که و گزیر بود جست و جو کن
 و اندم که حاصل تو شود علم ناگزیر * غیر از عمل بموجب آن آرزو کن
 حکایت چهار که است که چهار یادشاه پرواخته اند که گویا یک تیر است
 که از چهار کمان انداخته اند اول کسری گفته است که هرگز پشیمان نشدم
 از آنچه نگفته ام و بسیار گفته که از پشیمانی و از خاک و خون خفته ام قطعه
 از سر سر بهار پشیمان نشد کسی * بس فاش گشته سر که پشیمانی آورد
 خاش نشین که بجمع نشستن بجای * بهتر ز گفتنی که پشیمانی آورد

له بے و خوف نه تو به نهین کرتا - له اکثر هوتا به له فرق آجاتا به - له ذکر که له گشت
 له به طریقت له گنگار - قصه واره قصه وری له گرایدن معده امیری مائل هو له چاره له آریه
 کیا - له نویسه روان - له غری مصیبت بین گرفتار هوابوں له پوشیده به بهید له اطمینان به بیخفا -

دوم قیصر روم فرموده است که قدرت من بزرگ گفته پیش از آن
 است که برگفته یعنی آنچه نگفته ام بتوانم گفت و آنچه گفته ام نتوانم
 نهفت قطعه

هر چه افشای آن بود و شوار * با حریفان مگو با ساسانی
 ک آنچه داری نهفته بتوان گفت * و آنچه گفته نهفته نتوانی
 سم خاتان چین درین معنی سخن چین رانده است که بسیار باشد که
 پریشانی گفتن سخت تر از پشیمانی نهتن قطعه
 هر سه سر بهر که افتد بخاطرت * سرعت کن بهوج بیانش بجانتین
 ترسم شود غرامت اظهار آن ترا * نخل تر از ندامت پوشیده و آنتین
 چهارم ملک هندین نکته زبان کشاده است که هر حرف که از زبان
 من جسته است دست تصرف مرا از خود بسته است و هر چه مگویم
 مالک اویم و اگر نخواهم بگویم و اگر نخواهم بگویم -

قطعه بخجری از راز فاش نهال * شکله نیک بزر زبان رفت
 کین چو تیر است مانده و قبضه * وان چون تیر است از کمان جسته
 حکایت و مجلس کسری سه تن از حکما جمع آمدند فیلسوفی از روم

له یار دوست - له جلدی -

له ذلت - رسوائی -

له عقلند - وانا -

و حکیمی از ہندو بزرگ جہر تا سخن بانجا رسید کہ سخت ترین چیز ہا چیت
روی گفت پیری و سستی و ناداری و تنگدستی ہندی گفت کہ تن بیمار
باندوہ بسیار بزرگ جہر گفت نزدیکی اجل با دوری از جن علی کہ بقول جہر باندوہ
پیش کسی ز خردمند حکیمان نیت + سخن از صعب ترین موح حیرت بخیر
آن کی گفت کہ بیماری و اندوہ دلزدہ + وان دگر گفت کہ ناداری و پیری نیم
سوی گفت کہ قرب اجل سوی علی + عاقبت رفت تہرج سوم حکم حکم
حکایت حکیمی را پرسیدند کہ آدمی زادہ کے بخوردن شاید گفت
توانگر ہر گاہ کہ گرسنہ شود و درویش ہر گاہ کہ بیاید قطعہ

بخور چندا کہ نہند خسانہ تن + زبشی و کے رود خسرانی
اگر داری بخور گاہے کہ خواہی + دگر نہ باشن ہر گاہے کہ یابی
حکایت حکیمی پسر را گفت باید کہ با داد از خانہ بیرون نیائی تا سخت
بطعام لب بخشائی زیرا کہ سیری تخم علم و پروباریت و گرسنگی مایہ خشک
مغزی و سکباریت۔

قطعہ خوبی خود را ز روزہ تیرہ کن + کہ ہمہ علم و پروبارے بہ
چون شود روزہ مایہ آزار + روزہ خواری ز روزہ داری بہ

لے کمزوری۔ لے نیک کام لے سبب بزرگ جہر کی بات مان لی۔ لے سخت لے مہر رتہ بدکاری۔
سور عربی لفظ ہے۔ یعنی برائی۔ لے حکم = منصف لے انتظار کہ لے حماقت لے بیہودگی
لے روزہ رکھنا اپنے مزاج کو نہ بگاڑو۔

حکمت پنج چیز ست کہ ہر کس دادہ اند ز مام زندگانی خوش برد
اونہا وہ اند اول صحت بدن دوم ایمنی سوم وسعت رزق چہارم
رفیق شفیق پنجم فراغت و ہر کرا این محروم گردند در زندگانی خوش بروی
او بہا و بردند قطعہ

پنج میر سدا سباب زندگانی خوش + باتفاق حکیمان شرعہ آفاق
فراغ و ایمنی و صحت و کفایت + رفیق خوب سیر ہم ہم نکو اخلاق
حکمت ہر نعمت کہ مرگ و زوال پذیرد آنرا خردمند در حساب نعمت
نہجرو و عمر اگر دراز بود چون مرگ سفتہ نمود از ان درازی چہ سود نوح
علیہ السلام ہزار سال در جہان بسر بردہ است امر و زنج ہزار سال
است کہ مردہ است قدر نعتی را بود کہ با و دانہ باشد و از آفت نطل
بر کرانہ قطعہ

نیز مرد و دانا نعمت آنست + کہ وجانت بود جاوید مسرور
ز نیم روز کہ چون گورت بود جاے + بماند بچو سنگت بر سر گور
حکمت بزرگ جہر را پرسیدند کہ کد ام بادشاہ پاکیزہ تر است گفت
اگر پاکیزگان از وی ایمن باشند و گناہگار ان تیر نہایت

لے باگ لطفیت رتہ کافی خرید معاش۔ لے بے فکری۔ لے آرام کی زندگی بسر کر نیکا دروازہ اسکے
لے بند کر دیا گیا۔ یعنی آرام کی زندگی بسر کرنے سے محروم ہو گیا۔ لے جمع سیرت یعنی خصلت
لے ہمیشہ کے لئے لے محفوظ لے نیک آدمی۔ لے بے خوف۔

شاه آن باشد که روشن خاطر و بخیر بود + نیکو از حال زو نیکو بد آن بد بود
 حکمت بادشاهی از حکمی طلب نصیحت کرد حکیم گفت مسئله از تو برسم
 بی نفاق جواب گویی که زرد و دست ترمیدار یا صم را گفت زرد را گفت
 چیز بر که دوست میداری یعنی زرد را اینجا میگذاری و کی را که دوست
 نمیداری یعنی صم را با خود میبری بادشاه بگریست و گفت نیکو
 پند دانی که همه پند ما درین درج است **قطعه**
 هزار گونه خصومت کنی بخلق جهان + ز بس که در بهوشیم و آرزو کنی
 تراست دوست رویم و صم همان + که گری از نقش آنرا بکشم و دید گری
 نه مقتضای خرد باشد و حقیقه عقل + که دوست را بگذاری و صم را ببری
 حکمت سه کار از سه گروه زشت آید تندی از بادشاهان و حرص از
 دانیان و بخل از توانگران -

قطعه این سه کار است که گدازد + از سه کس خاصه بنگارنده
 تند خوئی و بادشاه قوی + حرص و انا و بخل دارنده
 نمکته حکیمان گفته اند چنانکه بعد از جهان آبادان گردد و بجز ویران
 شود عدل از ناحیت خویش به هزار سنگ روشنائی

له عقلند - له چال بازی - مکاری - له دشمنی - له بکوسنه کی خواش - له تعلل
 عامت - له دو تهمد - له خوشحال
 له نزدیکی - پڑوس -

بخشد و جور از جائے خود به هزار سنگ تابی دهد **قطعه**
 بعد از کوش که چون صبح آن طلوع کند + فروغ آن بروی تابان از فرشته
 غلام ظلم چون ظاهر شود بر آید پند + جهان ز تیرگی و تلخ گشته و تنگ
 حکمت میباید که بادشاها از اینها بی راست کرداران و راست
 گفتاران در کار باشند که احوال رعایا و کاست کاران پریشان را برایشان
 رسانند گویند از دوشیر بادشاهی بود آگاه چو نندیمان با ممد و آید
 گفتی که فلان کس چه خورده است و یا فلان زن با کینزک چه صحبت
 داشته است و مثل آن هر چه کرده بودی گفتی تا مردمان گمان
 بردند که گمان آسمان بوسه فرشته می آید و آگاه میدهد و محمود
 سبکتگین نیز ازین قبیل است **قطعه**

چو شاه را نبود آگاهی ز حال پنا + کجا سپاه ز قمر و اصرار کنند
 بقصد جا هزاران بهانه پیش آرند + بچنگ فتنه هزاران تزلزل ساز کنند
 حکایت از سطا طایس گوید بهترین بادشاهان آنست که بمرگس
 مانند که گرداگرد وی مردار است نه آنکه بمر دار مانند که گرداگرد آن مرگس
 یعنی میباید که وی از حال حوالی خود آگاه باشد و حوالی وی از حال

له روشنی - له جمع غلظت - یعنی اندام - له تاریکی - له مصیبت - له عقلی - له نوکری - له مصلحت
 له گفتگو - له بدکاری
 له یعنی - بدکاری کرنے کے هزاروں طریقے نکالتے ہیں -

وی غافل نہ آنکہ وی از حال حوالی خود غافل باشد و حوالی از حال
وی آگاہ قطعہ

بادشہ باید کہ باشد همچو گرسن یا خیر • • • • • نہ آنکہ اقتاد دست گرداگرد و مردار
نی چو مردار یکہ گردش مصف کینہ گردان • • • • • نیز کردہ بہ نفع خود و در متقا رہا
حکایت نوشیروان روز تو روز باہر چنان افسر و مجلس میداشت
دید کہ یکہ از حاضران کہ با وی نسبت خویشی داشت جام زرین در بغل
نہا و تغافل کرد و چیزی نگفت چون مجلس بر شکست آباد گرفت و حکم
بیرون نرو و تا مجلس گم کہ جام زرین میباید نوشیروان گفت بگذر آنکس
کہ گرفتہ باز نخواہد داد و آنکس کہ دید ظاہر سخا بہ کرد بعد از چند روز آن
شخص در آمد جامہ پوشیدہ و موزہ نو در پا کردہ نوشیروان اشارت
بجامہ وی کرد کہ اینہا ازانت وی دامن از موزہ برداشت کہ این
نیز ازانت نوشیروان بچندید و دانست کہ آنرا از ضرورت احتیاج
کردہ بود و بفرمود تا ہزار اشغال بوی دہند قطعہ

از گناہ تو چو آگاہ شد و شاہ کریم • • • • • مستحق باش بان و ز گردش غدر خواہ
مکن اہکار گنہ زانکہ گناہ و گرت • • • • • بلکہ بسیاری ازان ہم تہرا اہکار گناہ

لہ آفتاب • • • • • دل خوش کرتے والا • • • • • رشتہ داری کا تعلق • • • • • لہ لاپرواہی • • • • • شہ پانی پلائیوالا
لہ تلاش • • • • • کہ جوتہ • • • • • شہ آشکور • • • • • روپے کی بڑی ضرورت ہوئی • • • • • ہونگ شہ ایک سونے کا رسکہ
لہ اقرار کرنا • • • • • لا شہ بدتر • • • • •

انتخاب

اخلاق محسنی

باب شانزدہم در عفو

و آن ترک عقوبت گنہگارست در حال قدرت بر و داین خصلت در
فضیلت ہر جملہ خصال فائق است و حق سبحانہ پیغامبر خود را صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم بدین صفت امر کرد کہ خدا العفو فرما گیر سیرت عفو را و تجاوز
از گناہی کہ نسبت تو کردہ باشند عادت کن و ازین بود کہ حضرت رسالت
مآب صلوات اللہ علیہ وسلم در روز فتح مکہ ہمہ صناید و دید قمریش را کہ
انواع ایذا و آزار بہد و رسانیدہ بودند آزاد کرد کہ انتم مطلقا و دہای
ایشان را بہر دہ عفو نشا و گردانید کہ لا تشریب علیکم رباعی
ما عادت خود بہانہ جوئی نہ کنیم جز نیکی خلق و نیکی خوئی کنیم
و انہما کہ بجائے ما بدیہا کردند ما با ایشان بجز نیکی نمیکنیم

کہ جمع خلق یعنی نیکی عادت نہ منراستہ بزرگی • • • • • کہ جمع خصلت • • • • • بڑھ کر • • • • • خداے پاک
• • • • • خدا کی برکتیں • • • • • سلا متی اس پر او اسکے خاندان پر ہوں • • • • • شہ معاف کرنے کی خصلت حاصل کرو
• • • • • شہ چشم پوشی • • • • • شہ پیغمبری • • • • • شہ مرکب • • • • • شہ تم آزاد ہو • • • • • شہ تمہارا قصہ نہیں ہے • • • • •

حکما گفته اند هر چند گناه بزرگتر است نصیحت عفو کننده زیاده تراست
آورده اند که یکی از گنه گاران نزدیک ملکه از ملوک عرب آمد و حال او
چند کس را از اقربای ملک گفته بود ملک گفت بے جرات است که با وجود
گناهان بزرگ که از تو به نسبت من و خویشان من صادر شده از عفویت
من ترسیدی و نزدیک من آمدی جواب داد که جرات من در آن است که بفرست
تو و ناتریدن از عفویت تو بهجت آنست که میدانم هر چند گناه من بزرگتر
است عفو تو از آن بزرگتر خواهد بود ملک سخن او را پسندید و گناهان
او را عفو فرموده بمواهب غنائیش مستظهر گردانید یکی از محرمان
ملک سوال کرد که بر چنین خصی قادر شدی و از و انتقام نکشیدی و سخن
او فریفته گشتی گفت چنین است با خود تامل کردم که اگر از و انتقام
نفس من نشا و نمود و تشفی یابد و اگر عفو کنم دل او شاد گردد و مرا نیکنای
دنیا و ثواب عقبی حاصل آید دانستم که مصرع
در عفو لذت است که در انتقام نیست + از این عین منقول است که اگر مردمان ندانند
که مارا چه لذت است در عفو کردن و چه بهجتی از سر گناه کسی در گذشتن هر آنینه
تخته در گناه با بجز گناهان نیارند -

له نزدیکی رفته دارم و اتع به بخشش من درود یابا.
به آخرت من نقل کیا گناه خوشی مرا -
منه کسی کا تصور معاف کرنا -

قطعه مجرم گران دقیقه بدانکه میم + مارا چه لذت است از عفو گناه کار
همواره از کتاب مجرم کند بفر + بیوسته نزد مانگه آرد و با عتذار
اسکندر از اسطو پرسید که در باب فلان گنه کار چه میگوئی گفت ای ملک
اگر گناه نبودی صفت عفو که بهترین نصیحت است از کسی ظاهر نشدی پس
گناه آئینه عفو است و گنه کار بسبب ظهور آن صفت شده و ریاضه او باید
که این معنی بطور رسد
شعر گناه آئینه عفو و رحمت است شیخ + بین چشم حقارت گناه کاران را
اسکندر گفت عفو در چه وقت نیکوست گفت در وقت قدرت و ظفر
بر خصم تا بد انفعوش که گذاری ظفر کرده باشد و در حکایات آمده که پادشاهی
بر دشمن خود ظفر یافت و او را اسیر کرده در معرض عتاب باز داشت
پادشاه از پرسید که خود را چو می بینی جواب داد که خدای چیزی دوست
میدارد که آن عفو است و تو چیزی دوست میداشتی که آن ظفر است
چون حضرت عزت ظفری که تو دوست میداشتی یوار زانی فرموده
عفوئی که او دوست میدارد تو نیز بجای آن پادشاه این سخن را پسندید
و او را آزاد کرد پس ملک جفا نداد و او را بایده ترک مجازات بدی بنیست

له گناه کاران به جمع بر میمنه قصور. به ادا و تاصدا. به معافی که واسطه به فتح به ظاهر میبوی
جلد. به غصه. به خنکی. به خدای تعالی. به نخواست. به استعمال که پیش کر. به دنیا پر کموت
کرنه والا. به بدو

مجرم بر دل مقل آسان سازند و بشکرانہ قدرت بر انتقام گناہگار
خجالت زدہ را بہ بشارت عفوینو آزند کہ عادت سلاطین کشور کشائی و طریقہ
ملوک عالم آرائی چنین بود **فرو**

ز ابتدای دور عالم تا بعد پادشاہ * از بزرگان عفو بود از فرودستان گنا
آورده اند کہ یکے از مقربان جرمی کردہ بود و در معرض تادیب و تنذیب
اقتدار وزی آن پادشاہ بایکے از خواص در بارہ آن مجرم مشاورت
میکرد و آن شخص گفت اگر بندہ بجای پادشاہ بودے حکم سیاست کردے
شاہ فرمود اکنون تو بجای من بی کر دامن یاید کہ بخلاف کردار تو باشد من
اورا عفو کردم چہ اگر گناہ از وی بد نمود عفو از من نیک می نماید **فرو**
مگر عظیم است از فرودستان گناہ * عفو کردن از بزرگان اعظم است
و ہر گاہ کسی در گناہی کہ از و صادر شد تامل کند و داند کہ بعفو خداے محتاج
ست باید کہ عفو خود را از گناہگار در پیش ندارد و تا خداے نیز عفو خود بویے
ارزانی فرماید **فرو**

اگر توقع بخشایش خدا داری * ز روی عفو و کرم برگناہگار بخش
آورده اند کہ پادشاہ یکے را بعلی فرستادہ بود و از وی طوریکہ پادشاہ

لے چاہیے لے خوشخبری۔ لے ہر بانی کریں۔ لے ملکوں کو فتح کریں۔ لے دنیا کو رونق دینے
والے۔ لے زیر دستان ماتحت کہ منرا لے محکف
لے خاص سردار شاہ محمد کرے۔

را ناپسندیدہ بود و صادر شد پادشاہ اورا عزل کردہ فرمودہ تا بندش کردند
و در پای تخت آوردند و عتاب و خطاب آغاز کرد آن بیچارہ گفت
ای شاہ اندیش کن کہ ترا ہم فرود و موقوف عتاب مزورث الارباب
باز نمایند داشت تو در انوقت چہ پسند دوست میداری گفت عفو الی
گفت در حق من ہم عفو فرمائی کہ عفو الی باز تبتہ است بعفو پادشاہی
فرو من پیش تو مجرم تو پیش خدا * مگر عفو کنی حق از تو ہم عفو کند
پادشاہ را این سخن پسند افتاد و او را بند برداشت و تربیت کردہ بار
بر سر عمل فرستاد **لطم**

عفو فرمودن مبارک نصیحت * ہر کہ دارد عفو صاحب و ولایت
دل ز نور عفو روشن می شود * ورنیش سینہ گلشن می شود
دوست دارد عفو را پروردگار * انچہ از دوست دارد دوست را
عفو در حدیث از حد و دامن نشاید بلکہ در ان محل تصر و غضب بکار

نظم

اگر آن جرم را حدیث شرعی * نباید داشت آنجا عفو شرعی
کہ عفو و در ان اجرائے حدست * بلا را حد شرعی ہیچ حدست

لے متوفی لے وار الخلق لے ملامت۔ لے کھڑے ہونے کی جگہ لے ملکوں کا ملک یعنی خدا۔
لے منحصر۔ لے پرورش۔ لے خدائی قانون کی منرا و لیں۔ لے شہادت کے بموجب سزا
لے مرئی داشتن یعنی لحاظ کرنا یا رعایت کرنی۔ لے تعیل لے شہری سزا۔ لے دیوار
ککا وٹ۔

باب ہفتم در علم

کے از اخلاق الہی علم است کما قال اللہ تعالیٰ اِنَّ اللہَ غَفُوْرٌ عَلِیْمٌ و جملہ انبیاء و اولیاء را ازین صفت نصیبی دادہ اند تا بقوت آن سورت غضب را کہ مفسد ایمان و پیش رو لشکر شیطان است بشکستہ اند و در حدیث آمده کہ قوی ترین شما آنکس نباشد کہ مردمان را میفکند و از پای و در آرد قوی تر آنکس است کہ در حال غضب خود را بفکند و مالک نفس خود باشد نیست مردے گمان میر کہ بزور پردلی * با خشم گریزائی دانم کہ کاملہ و در کتاب انجیل مذکور است کہ ملوک را واجب بود کہ نفس خود را ریاضت و بند بکلم و رانم سازند و فرمانبرداری تا ہر چہ بشنوند کہ خلاف رضای ایشان باشد و خشم نشوند زیرا کہ ایشان را قدرت و توانائی ہست و زیرستان مطیع ایشانند اگر خشم زیر دست علم نباشد و غضب محکوم بردباری نبود و بہر قولی فعلی خشم گیرند ہر آئینہ مردم متاسل شوند و ملک را رونق نہاند و پس زیبا گفتہ اند - نظم

بردباری خستہ نہ خردست * ہر کہ اعلم نیست او چو دوست

لہ میا قہ اعلیٰ نہ کہلہ کہ بیشک خدا بخشنہ والا اندر د بارہ نہ جہ نی تہ جہ دل پیضہ دوست
تہ تیری جملہ تہ بگاڑیہ والا تہ بھاڑ دے . تہ اپنے آپکو قابو میں رکھے تہ غالب آ جائے
تہ شق کرا تیرہ عادت دوائیں تہ مطیع لہ فرمانبردار تہ جوشہ اکھڑ جائیں گے یعنی با کل برباد
ہو جائیں گے . تہ دخی جو پایہ -

دیوبند ست علم اگر دانی غضب از دست و ست ز دانی
مرد علم است کہ سیلاب غضب با آنکہ کوبہ شامخ اگر دمخرا و اقتد
پر خذر گشت اور از جای نتواند برد و نازہ خشم با وجود آنکہ کرہ اثیر از التہا
آن در خطرت در وی تصرف نتواند کرد و بی مدو علم آتش غضب بیج
سلطانی تسکین نیاید و بی معاونت بردباری بیج حاکی بار گفت و گوی
رعایا بر تہا پس بادشاہ عادل آنست کہ علم را زیور روزگار سازد
و بدستباری او دنیا و خشم عالم سوز بر اندازد

نظم جو علم اندا غضب گشت پست * غضب ہمیں بردباری شکست
ستون خرد بردباری بود * سبک ستر ہشتہ بخوارے بود
از سلیمان و زاق نقل کردہ اند کہ گفت کہ روزی در خدمت ملوک
بودم نیکے از یاقوت دیدم کہ طول او چہار انگشت و عرض او دو انگشت
و در صفا و روشنی چون خورشید تابان و ناہیدہ در نشاں بود
پس زرگری را خواند و گفت خاتم الباقی کہ این یاقوت نجین آن تواند
بود زرگری یاقوت برگرفت و ہر رفت قضا را روزی دیگر ہم در خدمت
وی بودم کہ از ان مختصری یاد کرد و بفرمود تا زرگر را بسا و رند

لہ غصہ بردباری کے ہاتھ میں قہ ی قہیقی بردباری غصہ کو قابو میں کر لیتی ہے۔ تہ اونچا۔ تہ رتہ۔ تہ در تہا
تہ نہیں ہلاکتا۔ تہ تعدلہ آسمان تہ ہڑکتا تہ اتر تہ مدد تہ اٹھائیں سکتا۔ تہ تنگ مزاج
تہ تیسرے آسان ہر ایک تارہ کا نام ہی جبکہ نہ بھی کہتے ہیں و ہندی میں منکر تہ انگوٹھی۔ تہ اتفاق سے

چون زرگر حاضر شد دیدم که ریشہ بوی افتاده است و چون بید میزد
 مامون پرسید که سبب تغیر تو چیست گفت مرا امان ده تا بگویم گفت
 امان دادم زرگر تخمین بیرون کرد به چهار پارہ شدہ گفت ای خلیفہ
 انگشتری ساختم و خواستم کہ تخمین را بہ تخمین دان بدم از دست من برندان
 افتاد و چهار پارہ شد مامون تبسم کرد و گفت برو و این را بہ زرگر انگشتری
 ساز و ترا درین پنج گناہی نیست و این صورت کہ نامون صادر شدہ
 غایت علم و بردباریت بنظم -

علم سرمایہ کمال بود * متبب عزت و جلال بود
 علم شادی فزای هرچیز است * مویمانی ہر شکستہ دل است
 نوشیروان از ابو زرچہر پرسید کہ علم چیست گفت نمک خوان
 اخلاق است چہ حروف آن را چون برگردانند ملخ میشود چنانچہ معلم
 بملخ مزہ نہ بدین خلق بی علم جمال نہ ماند نوشیروان گفت علامت
 علیم کدام است گفت علیم را سہ نشانہ است یکی آنکہ اگر ترش روی نخت
 گوئی با او سخن تلخ در میان آرد و در برابر آن جواب شیرین بربانند
 و اگر فعل نیز او را بر نیانند با نای آن یا او احسان نماید

لہ کا تپا - لڑو - تہ اہرن -

تہ باعث - تہ ایک دو اوجہ کان 'در دور رخ کردی ہے -

تہ نمک تہ اسکے بے میں -

قطرہ باتو گیم کہ چیت غایت علم * ہر کہ دہرت و ہر کہ بخشش
 ہر کہ بخشش را شدت جگہ بخفا * بہوکان کریم زر بخشش
 کم مہاش از درخت سایہ نکلن * ہر کہ سنگت زندہ بخشش
 علامت فہم است کہ در عین آنکہ آتش خشم زباند گیرد و صولت غضب
 و سطوت آن بغایت رسد خاموش گردد و این دلیل طہینان دل
 و تسکین روح است و درویشان سالک علاج غضب بدین نوع کردہ
 اند نشانہ سوم فرو خوردن خشم است اگر کسی فی الواقع متحی عقوبت
 بود آورده اند کہ روزی آن نو باوہ بوستان ولایت باکورہ
 باغستان ہدایت بنظر ہی و بخل ولی حسین بن علی رضی اللہ عنہما با جمعی
 مہمانان از اسراراق عرب بر سر خوانی نشستہ بودند خاموش
 یا کاسہ آتش گرم درآمد از غایت و ہشت پائش بجاشیہ بساط در
 آمد و کاسہ از دستش بر سر شہزادہ افتاد و آتشہا بر رخسارہ مبارکش
 فرو ریخت امام حسین از روی تاویبیت از راہ تعذیب در ونگریست
 بر زبان خادم جاری شد و آنکا طہمین القیظ حسین گفت خشم فرو خورم
 خادم گفت و العاقین عن الناس گفت عقوت کردم خادم تہمہ

لہ بخشش - بخش اور اپنے اکو دے تہ ٹھیک سوت جب - تہ تندی - تہ تیزی - حمد تہ پی جانا
 تہ سزا تہ تازہ میوہ تہ ولی اللہ ہونے کا مرتبہ تہ پودا - تہ نواسا - تہ بخل یعنی بیٹا تہ کنارہ
 تہ ادب سکھانا تہ وہ لوگ جو غصے کو پی جاتے ہیں تہ جو لوگوں کو معاف کر دیتے ہیں -
 تہ باقی - ولی سے مراد حضرت علی ہے -

آیت بر خواند و اللہ یحب الحسین حسین گفت از مال خودت آزاد گرد
و مؤمنان حدیثت تو بر ذمہ خود لازم گردانیدم **مشکوٰۃ**

بدی را مکافات کردن بدی + براہل صورت بود بخجری
بمنے کسانی کہ پے پرده اند + بدی دیدہ و نیکوئے کردہ اند
در اختیار آمد کہ حضرت عیسیٰ علیٰ بنیاد علیہ السلام سوال کرد کہ سخت
ترین ہمہ چیز ہا چیست جواب داد کہ ختم خدای گفتند یہ چیز از غضب
آہی یمن تو انشد فرمود کہ ترک غضب خویش و حضرت مولوی معنوی
در مثنوی اشارتے بدین معنی فرمودہ **مشکوٰۃ**

گفت عیسیٰ را یکے ہشیار سر + چیت درستی ز جملہ صعب تر
گفت ای جان صعب تر ختم خدا + کہ ازان دوزخ ہیں تر سد چو ما
گفت زین ختم خدا چہ بود امان + گفت حرک ختم خود اندر زمان
حرک ختم و شہوت و حرص وری + ہست مردی در رو پیغمبری
و بیاید و انت کہ غضب در بسیار مواضع از علم بہترست چہ غضبی
کہ از جہت حرص و طمع یا بلواسطہ تکبر و خوشنیت داری بود و مذمومست
اما برای اعلام معالم دین متین و جہت حفظ مراسم شرع بین
لے تشافہ علامت قرآن شریف کا ایک جملہ اور فدائیکر کرنا اولیٰ محبت رکھتا ہے۔ لے بوجہ کہ روزی

لے ظاہر پرست یعنی دنیا دار لوگ لے عقلی لے معنی - حقیقت - روحانیت - لے پہنچ گئے ہیں۔

لے ہمارے نبی پر اور افسوس لگتا ہو۔ لے وانا لے چاؤ لے جمع موقع یعنی جگہ یا موقع لے غرور

لے برا۔ لے اطلاع دینا۔ لے علمتیں۔ لے مفید لے قاعدے لے روشن۔

بسیار ستودہ و پسندیدہ است مثلاً اگر کے از خیانت محزمان حرم خویش
علم و زود عقلاً و شرفاً و غیراً مذموم بود و از نظر اہل مروت ساقط ہو
چون غیرت بی غضبی و خشوتی و سست و ہر کمال مرد در آنت کہ محل علم
و موضع غضب را بنظر صحیح تمیز کنند تا ہر جا آنچہ مناسب بود بکار بر و
قمر و لطف اندر محل خود نکوت + جای گل گل باش و جای خار خار

باب ہر دم در خلق رفیق

مراد از خلق خوش خوئیست و غرض از رفیق نرمی و دو بخئی یکے از سازگاری
باشد بہ ماطفت و یکے کار سازی بہدار او ملائمت اما خلق نیکو ترین
نعمتی و زیبا ترین خصلتے است و چون حق تعالیٰ ایمان را بیا فرید ایمان
گفت آہی مرا قوی گردان حضرت حق جلت عظمیٰ اورا بہ نیک خوئی
و سخاوت قوی ساخت و چون کفر را بیا فرید گفت خدایا مرا قوت
وہ حق سبحانہ اورا بہ نیک خوئی و نیک قوت داد و در حدیث و آری
کہ بہشت در نیاید نیک و بد خوئی بدیت

من ندیدم در جہان جستجو + رجحانیت بہ از خلق بخو

لے بوجہ روح لے گر جاوے یعنی ذلیل ہو جاوے لے سختی لے واقع ہو۔ لے نرمی۔ لے مائت لے قوت
لے کام بحال یثنا۔ لے خدا۔ لے اُسکی بزرگی شاندار ہے لے مذہبی روایات لے لکھا ہوا
ہے لے قابلیت۔

روزی حضرت روح اللہ علی نبینا وعلیہ السلام میگذشت ابلیس باو
دوچار شد و از حضرت عیسیٰ عیسیٰ پر سید پندیل تملطف و تخلق جوابش باز
داد آن شخص تلمذ داشت و آغاز عہدہ و سفارت کرد چند انچه او نصرت
میکرد عیسیٰ تحسین میفرمود ہر چند وی از مجاہدہ درمی آید عیسیٰ طریق
ملاطفت رعایت می نمود عزیز بی بد آنجا رسید گفت ای روح اللہ
چرا از بون این کس شدہ ہر چند او قہر میکند تو لطف می نمائی و با آنکہ
جو در جہان پیش می برد تو مہر و وفا پیش میفرمائی عیسیٰ گفت -

ای رفیق موافق کل انا فی شریح کافہ + مصداق از کوزہ ہمان بر تو تراود کہ درو
از قال صفت میزاید و از من این صورت می آید من از دی و غضب
نی شوم و از من صاحب ادب میشود من از سخن او جاہل نیگردم
و از خلق و خوئی من عاقل میگردم و نظم

چون شوم من زوے افروختہ + او شود از من ادب آموختہ
من کہ زودم مایہ وہ جان شدم + این منم و او خدا ازان شدم
خلق نکو وصف سیما بود + خصالت بد مرگ متفا جا بود
حکما گفتہ اند نشان خوشخوئی دہ چیست است اول با مردمان در کار

لہ حضرت عیسیٰ مہ ہمارے نبی پر اور اسپر سلاقی ہو۔ مہ راستہ طریقہ۔ مہ تسلیم نہ کیا نہ مانا مہ جھگڑا
لہ حماقت۔ مہ عاجز۔ مہ تمام پرتو لہی سے وہی چیز چمکتی ہے جو انکے اندر ہوتی لہ اپنی پہونک
سے (مرد سے میں) جان ڈال دیتا ہوں۔ مہ ناگہانی موت۔

نیکو مخالفت نا کردن دوم از نفس خود انصاف و ادب سوم عیب
کسان ناجستن چہارم چون از کسی ذلتی در وجود آید آنرا تا اول نیکو کردن
پنجم چون گنہگار عیب نہ خدا بد آن را در پذیرفتن ششم حاجت محتاجان
بر آوردن ہفتم رنج مردمان کشیدن ہشتم عیب نفس خود دیدن نہم
با خلق روی تادہ داشتن دہم با مردمان سخن خوش گفتن فہم
بہمہ خلق جہاں خلق پسندیدہ نمائی + کہ سگ خلد برین راہ بدان خواہد بود

و چہ زیبا گفتہ ست ہم درین معنی بیت

خوش ست عالم از ادب خوشخوئی + بدین مقام در اگر بہشت میجوئی
ا مافق سازگاری و مدارا باشد و در خیر آمد کہ رفیق بر ہیچ چیز نہ پیوندد
والاکہ آنرا از غیرت دہد و نا سازگاری بر ہیچ کاری متفرن نشود الا
کہ از بر ہم زند و نا خوش گرداند و حضرت عزت بدین صفت حبیب
خود را علی اللہ علیہ وسلم تعریف میفرماید دنیا رحمتہ من اللہ
لنت لکم و سخن درشت سبب قطیعت است و نرمی ملائمت و سیلہ
مروت و وصلت بیت

بشرین زبانی و لطف و خوشی + توانی کہ پیلے بہوئی کشی

لہ بیان۔ مطلب۔ مہ معافی مانگے۔ مہ گوں کے واسطے عقیقت برداشت کرنی۔ مہ خندہ و ہنسا

رہنا۔ ہنس مکہ رہنا۔ مہ او چاہیشت لہ نیکی۔ مہ حکم و رونق نہ دے۔ مہ مہ ہوا

لہ خدا کی برکت اور سلاقی اسپر ہو۔ مہ پس خدا کی رحمت سے تو اپنی نرم ہو لہ اپنیوں سے

قطع تعلق کرنا۔ مہ دوستی۔ مہ میل جول۔

آرد شیر با یک که سر بر سلطنت را بزیور حکمت آراسته بود و فرزند
خود را دید جامه قیمتی پوشیدہ گفت ای پسر سلطین را جامہ باید پوشید کہ
درینجہ خزانہ نباشد و هیچکس مثل آن نتواند کہ پہوش مثل این جامہ کہ
تو پوشیدہ یافت بشود و ہمہ کس میتواند پوشید پسش پرسید کہ اصل آن
جامہ از چہ چیز است گفت تارن از نیکو خونی و نیکو کاری و پوشش از
سازگاری و بردباری اگر کہ درین کلمہ تامل کند فائدہ جامع اقسام
خیسرات ست قطعہ

پادشاہان و شہسازان را + با ہمہ آفریدگان خدای
کار سازی نکوست در بہت + سازگاری خوشست و رہم جا
فریدون را پرسیدند کہ ملازمان را بچہ چیز نگاہ توان داشت گفت
بہ ملاطفت و بردباری گفتند بکلیار بچہ چیز حل توان کرد و گفت بہ مامت
و سازگاری و درین باب گفتہ اند قطعہ

مخے کہ بسیار مشکل بود + برفق و مدارا توان ساختن
توان ساخت کاری بزمی چنان + کہ نتوان بہ تیغ و سنان ساختن
جستہ از وزیر خود سوال فرمود کہ سلطین را انصاف بکدام صفت

لہ تارہ تا ناچار ہوا لہ غور

لہ نیکیاں - خوبیاں - یعنی اس میں سب طرح کی خوبیاں شامل ہیں۔

لہ بہالا۔

از جملہ ضروریات است گفت کہ برفق و نرم خونی و ملامت زیراکہ
رعیت بدین صفات و عای پادشاہ گویند و لشکر یا بدین صفت
رضای پادشاہ جویند و سلطنت بہ عاگوی رعیت و رضا جوئی سپاہ
اتخطام می یابد و بگرفتن گوشمال مجرم بروحی میتوان داد کہ بعنف
مثل آن میسر نہ شود چنانچہ آ و ر و ہ ا ل ک د کہ یکے از ملوک کہ بہ ستمت
رفق و تملط موصوم بود مطیع خود را گفت کہ از برائے وے فلان
نوع از طعام بہ پزد و در آن تحلف بسیار بجائے آ و در مطیع آن طعام
ترتیب دادہ یا انواع دیگر از اطمینان نظر در آ و در سلطان بران کہ خود
فرمودہ بود نظر انداخت کسی دید در وے برداشت و بینگند انگہ لقمہ
بر گرفت کسی دیگر در وے بود و دور کرد و در لقمہ دیگر ہم کسی دید دست
از ان طعام باز کشید و از طعام دیگر تناقل کرد چون خوان برداشتند
مطیع را طلبید و گفت این خوردنی کہ ساختہ بودی بغایت لذیذ بود و فرما
ازین بسیار ما بشرطی کہ گس در وے بسیار نباشد حاضران ازین
معنی تعجب نمودند کہ مطیع را شمر مساری داد و تہذیبی بان نبود و بدیت
چو در مقابلہ بجرم لطف بیند کس + شود خجل و ہ و این عجالت و راس

لہ عفت میں سختی۔ لہ ممکن نہیں لہ نشان۔ لہ نشان لگایا گیا یعنی شہر۔ لہ قسم لہ جمع طعام

یعنی کھاتا۔ لہ کھایا۔

لہ سزا۔ لہ شہر مندہ۔

حکما گفته اند که یکے از آثار شفقت سلطان آنست که چنان رعیت را
دارد که پدر فرزند را و هر چه خود نپسندد برایشان نه پسندد تا ایشان
نیز مال و جان خود را از وی دریغ ندارند و هر چه دارند فدای
وی کنند و همه همت خود را بر درازی عمر و زیارتی دولت او گمارند و چند
انچه او را رحم و شفقت بر خلق بیشتر باشد حق سبحانہ را نظر رحمت
بر او بیشتر بود و ثنوی۔

پہنجائی بہ بخشایند بر تو + درمی از غیب بکشایند بر تو
اگر حجت ز حق داری تمنا تو ہم برویگران رحمے بفرما
آرد شیر بابک پسر خود را وصیت کرد که ای فرزند جہد کن تا
بشفقت مام و مرحمت ملاکلام رعیت را از مرتبہ رعیتی بدرجہ دوستی
رسانی تا دلہا از آن تو شود کہ چیز تلے دیگر تابع دل است حکمی را پسند
کہ بہترین شکاری مر پادشاہان را کدام است فرمود کہ سید دلہاے
رعیت کردن خوب ترین شکار است زیرا کہ چو دلہای ایشان را بخود راہ
دہد و دیگر ہم چیز در پل میرود و چون دوستی پادشاہ و در دل رعیت جای
گرفت درینچ چیز باہتے مضائقہ نیکند بلایت۔
ملک معنی طلبی پیروی دلہا کن + شکرت گریں و ملک مسلم نبود

لے کوتاہی کریں لے ناقابل بیان لے نیکت۔

لے تنگی۔ کوتاہی۔ شے قائم۔

حفظ

اقتباس از

دیوانِ فغانی

(مُرتبہ پر و فیسہ منموہن لال ماتہر دہلوی لکھ لے)

از عمر بے نماند مارا	غیر از نفسے نماند مارا
ہر سو و زیاں کہ دیدہ بودم	دیگر ہوئے نماند مارا
ماتیم و دل رمیدہ از خوگو	پرواے کسے نماند مارا
گوروی زمین گیر آتش	اکنوں کہ خستے نماند مارا
بہرچہ ورین دیا رہا شدم	چوں ہستے نماند مارا

لے سوائے۔ لے تع نقصان لے بے خود۔ درہوش۔

لے تنگایے برائی یا عیب۔

لے عرض۔ تمنا۔

رستیم چنان کہ در دل کس گردن کس نماند مارا
بس آہ زویم چون فغانی
فکریا درے نماند مارا

درین چمن چه گلے باز شد بتزلزل ما
ندید روشنی ویدہ امید هنوز
دگر براسے چه نخل امید بستانم
بخون زلالہ رخاں پنجہ کہ بر تالم
قیامت است ملکات یار غائب خوں
خناں مہے کہ مقابل بستم روشن بود
بلند ساز فغانی سرود زویم کہ رفت

ترانہ و طرب بیغی ز سنبل ما

نہ ہوائے باغ سازو نہ کنار کشت مارا
چو تو کافرے ندیدم بفرار رفت کمر
نہ بند رہ بکویت چسکنم چرا نسوزم
بکل قمر وہ مانریدا بر رحمت

لے زندگی بسر کی لے گھڑا۔ ہمارے گھوڑے کی گردی کے نہیں لگی یعنی ہم کسی کے لئے غبارِ خاطر یا باعثِ رنج
نہیں۔ لے درد گار۔ دستگیر۔ لے بھادیا۔ لے امید کا پودا لگاؤں۔ لے نہ کھلا کہ پودا۔ لے کسا۔
لے ظاہر۔ پنجہ بر تالم کن کش کرنا۔ لے رنج۔ لے خوشی۔ لے موافق ہر لے بت قاز۔

ہمہ وقت بود مارا دل پاک جان آگہ
نملک دور و چہرہ مار تم ہی زو آخر
نم عاشقی در آمد کہ نخل نشت مارا
کتاب نیکنا ماں زہرہ بنوشت مارا
تو بدی مہر فغانی بکے گمان تہمت

کہ گواہ حال باشد حرکات نشت مارا

وار ز بون بی تیغ زباں طعنہ گو مرا
از بخت شور و غمی عمرم خبر نہ داشت
آید ہاں شکست ز سنگ ملا تہمت
ضائع چنان شد مگر گرافتم بگوشہ
دیگر حریف رشک جگر سوز نیستم

یار ب چه کینہ داشت فغانی بن کہ او

شد مہم بیدین آن تہمت غم مرا

رفسے کہ دل ز جان شود و جان تن جدا
من چوں زیم کہ ہر نفس آں نخل آتشین
گر جاں زن جدا شود تن ز جاں پیغم
یک جلد ہر دو جمیع جمالت خیر صال

لے مصیبت میں گرفتار کر دیا۔ لے مکار۔ لے تباہ۔ لے بارہ اچھے بڑے لوگوں میں سے۔ لے بخت
کرنے کے لائق کہ قریب کے پاس سے سرخ ہونٹ۔ لے محبت۔
لے چکارہ۔ لے جملک۔

دلے ست جعد پرتکنت کو فریب فن دار و نزار سلک درم شکر جدا
گر خون ز داغ جگر بگید غریب نیست آوار که به تو شود از وطن جدا
از گرد خانه تو فغانی جدا نشد

بلبل کجا شود در طریم چمن جدا
من از سر زگر دارم دل جان خطرا شب
بر از قید تن او جان اگر آسودگی خواهی
منو گریز چرخ هستی خود و اسنان فشانم
سیر جان یافتن دارم پیاپی بجو پروانه
نخ آید بروں اینک فغانی از سر کویش
ہانا کز جهان دیگر شد آنخو را مشب

پیش تو ناز سر و سی مجنونا چیت
بهر چه و اسن از من دیوانہ مے کشی
در سجده گریہ رو بہ تو دار و میر عشق
با دل مدام حلقہ زلف تو بسته ام
گر صورت جلیل ندار و حقیقت
جانبیکہ قامت تو بود سر و ناز چیت
یار چه کردہ ام بہد با حقرا چیت
تا باں ز رویش اینکہمہ فور نما چیت
دانستہ ام کہ حاصل عمر در ناز چیت
چندیں فسانہ در پے عشق مجاز چیت

لے زلف - لے زخمیر - لے پاس لے احاطہ لے رسوائی - شرمندگی - لے بجا دوں - لے چہرہ
لے آب و دانہ - لے عاجستی لے پرہیز -
لے خوبصورت -

ناز و نیاز عاشق و مشتاق چن یکیت در حیرت کہ قاعدہ امتیاز چیت
تا چند برق آہ فغانی و اشک گرم
کام دلت ازیں ہمہ سوز و گلا چیت

در کج محنت این دل دیوانہ خوشتر است
لے پند گویش کہ در گوش جان سن
شرم و ادب کہ تینوہ عشقی و لبر نیست
تاکہ در وین پروہ کثیفین شرب عشق
دیوانہ از مقام یویرانہ خوشتر است
یک نالہ حزین ز صدا فسانہ خوشتر است
وز نرس تو تینوہ ستانہ خوشتر است
این گیر و دار بر درینخانہ خوشتر است
دیوانہ شد فغانی و رت از کند عقل
آزادگی بگردم دیوانہ خوشتر است

باز اشکم ز لالہ گل غانہ پر شدہ است
چندان بہ نرس تو منظر با ختم کہ باز
عاشق چگونہ کینفس از آتش نازند
شہما بہر خم تیغ ز رستم ز کئے تو
چون درہ عاشقان مگر اند شمع من
در حسرت نظارہ باین مجسمہ ہند
و نہاپ دیدہ کلانہ دیوانہ پر شدہ است
چشم و دلم ز عشوہ ستانہ پر شدہ است
چون مجلس از حکایت بیگانہ پر شدہ است
امر و ز چارہ نیست کہ پیمانہ پر شدہ است
ز خسار بر فر و ز کہ پروانہ پر شدہ است
بر آستانہ با ختم اگر غانہ پر شدہ است

لے فرق - لے مقصد - لے مصیبت - لے غناک - لے پوشیدہ - لے ہنگامہ - لے جونپڑی
لے ناز و انداز -
لے عمر ختم ہوئی -

این حال کس نیافت فغانی مگر بخت
مستی بکن که شمر ز فساد پر شده است

لے دل بیا که نوبت می گذشته است وقت نشاط و باد و پستی گذشته است
از آب زندگی چه حکایت کند کے بادل شکستہ که زستی گذشته است
خواهی بلند ساز مرا خواه پست کن کارین از بلندی و پستی گذشته است
وارم چنان خیال که شکستہ ولم گرم شکست چل تو شکستی گذشته است
بنشین مے و یاقی عمرم عدم شمار این یکد و لحظه تا تو شکستی گذشته است

هم در شراب خانه فغانی خراب به
عمرش چو در خرابی و پستی گذشته است

لے که رخسار تو آئینه مقصودین است دانه خال بروا خیر مقصودین است
شب که بے لعل قمری کشم از ساغر چشم جگر پاره کتاب نمک لودین است
بسکه در آتش سوزان تو سوزم بهشت زعفران خانه که دل سینه زود و دین است
چند بشینم و اندیشہ یہودہ کنم مردان ز درد و غم عشق تو بهیودین است
من که سرور سر سوز دل غمت بانه م جاں اگر در سر کار تو کنم سو دین است
عاشق در دوزخ نظر بازم و بدنام ولیک دیدن کو نکوشیو بهیودین است

لے شمر انجاری - لے مست - لے خوش نصیبی کا تارہ لے کہڑکی - لے دھواں - لینے آہ
لے فائدہ -
لے قابل تعریف -

نظرے سو فغانی فلک از گوشہ چشم
کہ ہمیں شیدہ ز دیدار تو مقصودین است

عیدست و لبہا چون سبز و حرم است بایکم و لے دوست که نور و عالم است
بر ناز کان سر چون سرو ناز من در جلو ہ جمال بخوبی مقدم است
بخرام سوئے بانگ که از جاد و قدم شمشاد را کہ بر لب جوئے حکم است
بر باد اگر رود دل ما در ہوئے تو انگار کہ صحریم جن غنچہ کم است
آں گل کہ مے نہند نیازش تبارج سر گاہ خرام سرو قدال خاک مقدم است

لے گل خواں فغانی غم دیدہ لبیان
گشت چن بنار پے لہلے بے غم است

دل بے تو چنان سخت کہ داغش نتوان یا در بزم تو دیگر بچہ اغش نتوان یافت
ہر چہ کہ گم گشتہ ماہست پری رو اما چنیاں ہم کہ سر اغش نتوان یافت
مجنون در مکتب خوابان ست دل ما در خانه و کج فراغش نتوان یافت
مخمر ہا ندیم ازیں بزم کہ ساقی ترکیت کہ بو ذرا اغش نتوان یافت

مرغے کہ سراییمہ وامت فغانی
در گرد گل و گوشہ باغش نتوان یافت

لے سرو کے تاوک پودے لے برتر - بڑہ کر -
لے آرزو - محبت لے قدم رکھنے کی جگہ -
لے سیر - لے عبادت خانہ لے پیالہ -

روزیکہ در دلم غم عشق تو خانہ ساخت
نقاش فطرت آن رخ عابد صہب را
آں قطرہ ہاکہ بر مژدہ ام خوشہ لبہ بود
صد بار یاد کرد گلستان کوئے تو
شمشاد را کہ فاختہ در طوق بند گیت
خواب اجل گرفتہ من خستہ را کہ دل
ماشت بیک نگاہ تو ای ماہ چہار دہ

مطرب برائے گریہ جانوز اہل ل

گفتار دردناک فغانی ترانہ ساخت

من بندہ حسن کہ نشان تو یافتم
گنج کلازاں کون و مکان است بغیر باد
افتادہ چو دولت بکنارین درویش
نزدیک راز لب بدہانت وین باغ

چوں عاقبت از زور دشمن دید فغانی

ویریت کہ در دیر نہانش تو یافتم

لے قدرت لے جسے ہوئے تھے۔ لے دہن کی زیبائش کرنیوالی صورت لے چہ کہ کسٹھے تمام دنیا
لے سیتب مراد ٹھوڑی ہے۔ لے شرابخوار لے آتش پرستوں کا عبادت خانہ۔ منع بمعنی
آتش پرست۔

اقتباس از

راماںکی فارسی

منظومہ منشی امانت رائے دہلوی

بر آمدن رام از خانہ کونشلا ماور خود و رسیدن و مقام سیتا
و آگاہ شدن از حالت پر ملالت قصہ اخراج وین از تنطائی
شادی جلوس رام و خندہ انجام مقالات نصرت و رفاقت کہ ہم مذکور
شدہ

زبان دان این قصہ سوز و ساز
کہ از خانہ ماور خود خیشتن ..

کنند فاش چون شمع از پردہ راز
چو شد رام بیرون در گام زری

لے جلاز دہن۔ شہر ہر۔ لے گفتگو

لے رنج و غم

لے قوم رکھنے والا۔

شنیدند مردم که او را ز شمر
 بدندان گزیدند دست فوس
 بگفتند راحت بیدر و محض
 که این گوهر زیب بخش بگین
 خموشی نمودند از بیم جان
 غرض رآم در خانه خویش شد
 در آن حال بیتامای امیدوار
 که رآم از دست بخت دولت کنون
 شود و روز اقبال ما را بکام
 ولی بود غافل ازین ماحسا
 چو زلفش نگه کرد آشفته حال
 چو گل دید پرموده رخسار او
 بگفتش بفسر که این رنگ چیست
 ز رویت چرا رفته چو شمع نور
 خبر بود هر روز جشن جلوس
 نمودند اخراج از روی قمار
 نمودند فریاد از غم چو کوه سس
 ز انصاف و دانش بود فرخوش
 بنیادخت بیجا بروی زمین
 پستند از حرف گفتن زبان
 چو گل از غم دل جگر ریش شد
 سراپا نگه بود از انتظار
 بدولت سرائی من آید و درون
 بگردد و فلک وقف مقصد چون علم
 که نقش و درخت دست قضا
 گرفتار و قیچی و تاب مال
 بلب سوخت چو شمع گفتار او
 ز رو بر فلک طرح نیزنگ چیست
 عیال نیست هرگز نشان سرور
 بلند است هر جامه اے فوس

له ظلم - زبردتی له غم له تقاره له باکل بهیره - شه مهر شه زمانه کامیابی کے
 ساتھ له کامیابی میں مصروف - شه کچھ اور ہی نقشہ جایا ہے یا چال چلی ہے - له تقدیر الصالح
 مات - له نیاد له جانور - له تخت پر بیٹھنا -

نہ بخت راست بر سر ترائی کلاه
 و آواز مدح تو آید بگویش
 تغیر بحالت عیال بوده است
 خبر گوین حال این از چه روست
 جواب از سر محنت گفت رآم
 مرا با تو چون اتحاد و ولایت
 و گزستی از خاندان نجیب
 بود قصه حال من این چنین
 پدر یعنی آن دست تھ نادار
 بد بختیش بکے فرمود کار
 شوم چهارده سال صحرا نورد
 کنون رخصت از تو طلب میکنم
 رسم تاز صحرا بسوی تو باز
 اگر خواهش دل شو و رہنما
 بمن زندگی گر وفا میکند
 یقسط اس موجود در بارگاه
 لب باد خوانان چرا شد خموش
 لبت خشک خشک لبان بوده است
 کہ بر سنگ غم شیشه آبروست
 کہ ای جلوه ات رخسار ماه تمام
 منتقن ز تو راز بهج اصلیت
 و فاداری از تو نباشد عجیب
 کہ شنونده میشود دل حزین
 پی کیکی داشت عمدا ستوار
 مرا کرد خارج ز شهر و دیار
 بہ آوارگی سر کشم همچو گرد
 بخود اختیار تو ب میکم
 تو باد و تنهایی من بساز
 تو در خدمت مادرم گیر جا
 مقرر بخت خوابیده و می کند

له ترازو - له تحریف کرنوالا - ہندوؤں میں ایک قوم جو راجہ مہاراجوں کی تعریف کرتی ہے -
 جے بہاٹ کہتے ہیں - له بگاگت له عالی نسب -
 له مصیبت له گذارہ کرے پلک -

ترا با ز بنیم بکام نظم
ازین روز تا انقطاع سفر
وگر حکم نفیر دیگر بود
نداروی چاره از سر نوشت
مرا خود به بیچارگی کن بحال
وگر می نمایم نصیحت ترا
هنرهای من پیش او زینهار
غریب حکومت بود و سرش
سبا واکه گرد و منتقص ز تو
بود شیوه یا دشان چنین
ترا باید ای مونس جان نثار
کنی خوشگل ریاضت مدام
کنی خدمت والدینم بجان
رضا جوی باشی راخوان من
کسی را ز نیکانی از خوشن

غم جبر و ز غم آید بر
محبت شود و درو لم بیشتر
چه حاصل ز تدریس بر سر بود
اگر خوب باشد و گریه زشت
بسیارم حق ساز خورسند دل
که در خانه ات گر کند بهتر جا
نگوی که دور است از اعتبار
نیاید ز احوال من باورش
شود ننگ از توبه بزم آبرو
که مدح کسی کم شود دل نشین
که در غیبت من شوی روزه دار
بکاشان صبر گیر مقام
که این باشد از نیکبختی نشان
که باشند خوش قریبان من
که هم ازین وجه خورسند من

له مصیبت کے دن سے ختم ہو جائیں گے۔ سے ختم ہونا سے تقدیر سے معاف سے توکل بخدا
سے یقین۔ سے یقین سے ناراض نہ کمزور سے عبادت پرستش سے جمع آخ یعنی معافی۔
سے رشتہ دار۔

نگوی سخن از ہر تہ با غرور
یقین دان کہ گرا از سلاطین کے
فرستہ صفت مہربانی کند
وگر بر سر تم آید نشان
ندارند در قتل او هیچ باک
بگفتم ترا از پئے احتیاط
بود در رضائے ہر تہ سود تو
چو سیتا شنید این نغمہای درد
بگفتا کہ امی زاوہ شہسوار
بود سایہ مرد زن در جہاں
اگر تر فر از م و گز خویش پست
پدر کیست دیگر برادر کدام
تو ہر جا کہ خواهی شدن گام زن
مرانیت از صحبت تو گریز
تو انصاف فرما کہ شرط وفا

کہ این شیوہ باشند از اخلاق دور
نماید سلوک و مدارا بے
بخوان کرم یہمانی کند
ندارد و گزشت پش نشان
کہ سازند در دم برابر نجاک
کہ از خود پسندی نہ چینی بساط
برای معاش است بہبود تو
برون آمدش از جگر آہ سرد
خبردار آغاز و انجام کار
چو انیت ہرگز از و یک زمان
حیات و مہاتم بدست تو ہست
کہ زن را ز شوہر بود احترام
نباشم جدا از تو ز ہر سار من
کہ وار و شکر اقلای بشیر
روا میشود در جدائی کجا

له غفہ۔ ناراضگی۔ سے عزت۔ سے غرور کا سامان نہ کرے۔ سے اگر من با عزت ہوں سے خیر
سے میری موت سے عزت۔
سے میل۔ ملاپ۔

روی پا برهنه تو در خارزار
ترا بستر از کاه و بالین ز رنگ
غذای تو برگ و شجر در جهان
تو گردی یویرانه با تشنه کام
تو شبها بویردی گردی خراب
مراتب این در دوزخها نیست
بجای مرا نیست غیر از تو کس
بود التماس من از تو همین..
مکن یک دم از صحبت خود جدا
کنم در جهان پای تو آرزو
همین بس بود در طاعت مرا
بود خدمت تو سعادت مرا
که در پیشه شیر و جانی همیست
غذا هم بود با تو برگ گیاه
مرا خورش نعمت و ناز نیست
مرا بالین گل بود در کنار
مرا مغل خوابگاه رنگ رنگ
مرا میوه خلد بر درختان..
مرا شربت تند باشد بجام
من آسوده باشم در ایوان خواب
با اسباب آسایشم کار نیست
که بودن تو انهم با و یک نفس
که چندی جگر خوشم حزن
که نبود در آئین الفت روا
که باشد سرم بر کف پائے تو
که از خدمت تو نباشم جدا
نه باشد ازین به عبادت مرا
شوم با تو ای جان جانها قریب
بدوزم به نعمای جزت بگاه
با سباب عیشم کنون ساز نیست

له کیه - له کیه - له بهشت - له آواره - پریشان - له قاعه - له خوش نصیبی -
له عوفاک - له توانی -
له نعمتیں - له گذاره -

نخواهم در زندگی بی تو من.
بگاہم بر اسباب دنیا کجاست
مرا بی تو کاشانه زندان بود.
بود شمع بے نور در خانه ام
در خانه ام کام اثر بود
مرا بجمالت بشام امید
کشد چمن ز جیب افق صبح سر
نه روزم قرار و نخواهم به شب
گذریمو گریه گشتن کنم
نیاید بکام گل و نی بهار
بود سرو سوهان روحم بیایغ
به بستر بود برگ گل انگر کم
نقدور کنم چون بر حال خود
کفن چون گم باشد از پیرهن
جدا از تو ام در جهان با کجاست
جهنم بختم گلستان بود
که غلظت بجوشد ز کاشانه ام
ز سقلم بلا سایه بر سر بود
بود ماه تیره چشم سپید
شود چاکم از دور و بجزرت جگر
چو خورشید شمع بود تاب تب
ز خون جگر گل بدامن کنم
که چو شد ز هر شجره شسته شرار
دلم گرد و از آتش لاله داغ
شود هر شب از آتشک بالین ترم
کنم این غزل شا بهر حال خود

له پہل کی طرح میری پوشاک ہی میرا کفن بن جائیگی - له اندر آتھ حق - ته بگر - له اندھی آنکہ -
له میرے چراغ میں آفتاب کی مانند گرمی اور من ہوگی - کہ آنسوؤں کے راستے اپنے جگر کا خون
ہمرا اپنے دامن پر پہل بوسے بنا لوگی - ته بگو نہ پہل اپنے معلوم ہونگے نہ ہمارا کام ہم جگہ یہ
معلوم ہوگا کہ ہر وقت میں سے بہت ہی چنگاریاں نکل رہی ہیں -

مکمل

مرا بتو نہایت میل عشق و کامرانی
مرا جان پر لب اندر زونق ز فتن ہر
بود چوں برگ ریزان کو اک صفت محشر
غم حیرت انگیز است من بی طاقت و یلم
سبک چو نیلایم از تنی منوم در عالم
جدا از تو خواہم شد مباد آدم و رین عالم
امانت رقم الفت باش و بر بند زنجار
کہ در کیش محبت ہست بجا قصہ خوانی

تو ہستی پناہ ہمہ مردمان
بخوبی محاسبان عالم توئے
چہ باشم من زار و بیدشت گاہ
اگر با تو باشم من ناتوان
نظر بر تو دارند اہل جہان
بر آرد نقش آدم توئے
کہ محروم دارے مرا از پناہ
نگرد و من اندر ہم شر گران

لہ رغبت تہ قیامت تہ بل بمعنی طاقت۔

تہ ملج تہ بے کس تہ ہندوؤں کے ایک دیوتا کا نام
تہ معرورہ ناراض۔

در اندم کند ہر کہ با من عتاب
و گر بتو باشم نیر ز م بہ جو
تو گذار اینجا مرا زینہار
و لم زین ہوس آید بجان شتوہ
بسازم چکائے صحر ا و راع
روادار آزار تو زینہار
اگر با تو صد سال باشم مقیم
وے از تو باشم اگر من جدا
مرا با تو صحر ا بود گلشن
برندم اگر بتو سبے بہشت
ہمی گفت سیتا سخما بہ رام
ہمی رخت از چشم خود اشک گم
لسلی در اں وقت میدا و رام
مکن در دل خود خیالیں چنیں
برائے حصول رضای پدر
بگویم من از قوت تو جواب
ندارم و گرتاب گفت و شنو
کہ دگر منم تحت بی اختیار
کہ با تو کنم سیر صحر ا و کوہ
کہ منتظر من نیست گلشن باغ
نہا شتم ہنوعی در ان خار زار
ولی بیش نبود و بساز و نعیم
برابر بصد سال باشد مرا
جدا از تو گلشن بود گلشن
بود و وز خم سیر کوئی بہشت
چو شمعش بدل بود سوز تمام
چو موم از قف غم دلش بود زخم
کہ ای از تو آرام جانم مدام
کہ ہستم جدا از تو ای نازنین
گر ختم بسبار رنج سفر

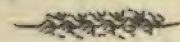
لہ غصہ بخشی تہ میں کسی لائق نہیں تہ ہر گز تہ کیونکہ مرے میں سے تہ کا وہ ہوں یعنی مجھ کو مجبور اپنی جان کہوتی
پڑیگی۔ تہ عاجز تہ میں بکل اور چراگاہ کے پہلو پر گزارہ کر لوگی۔ تہ سیر تہ بہار۔ بتی تہ گری طین
تہ محلیف۔

نخود سرمه پوست با استخوان
نگهداری او را بصدای حیات
نخواهی شدن غافل زوی و

گرت هست بروقتی با عمل
زین روز غم یاد و این غزل

غزل

قدرا از قضای آسمان طریح جداییها
بظاہر گرفتاری از رفیق خود جدا افتد
خیال جلوه معشوق باشد مقیم دل
چشم از غلظت تیرهای چرخ دل را
تمنای وصال یار جان را زنده میسازد
اگر چون غنچه گل جلوه حسنش بدل داری
بآئینی که دوریش وصل نیجا بسازد

له راز و ان له اتفاق - له همیشه - له گمراهی - پریشانی - له اندیشه

له جو کچه واقع ہوا

له ختم ہو گیا - له ختم ہو جائیگا۔

بصحرای دود و دیو و شیر و پلنگ
ز سر ما و گر ما بود در سر
بود میوه تلخ آنجبا غذا
گذر بر سر خار و خار ابله
بود فاقه و فقر و مسازما
تو بالی ای همه ناز پرور چنان
کف پایت از گل بود نرم تر
خوشت نیست سیر شب مہتاب
بود میوه تر و لیدہ سایہ بہر
ندیدی گوی روی محنت نجواب
ولم بر قوی سوز دای جانمن
بگنجم ترا شمع کا شانه باش
بگیر کہ ہر آنکس کہ ہمراہ زن
چو صرف ریاضت فہم من بجای
کرا باشد آنجبا دماغ طرب

کنند فرصت عیش را بر تو تنگ
بی سر و گردنم زمانہ بسر
گو ارا شود بر مزاجت کجا
نہ از کس امید مدا و ابله بود
بود محنت و درد و انبازما
پسند چنین رنج و محنت بجان
بود چون بران خار زارت گذر
نشینی چنان روز در آفتاب
نباشد ز سر شایہ آنجبا اثر
کجا باشد از رنج صحرات تاب
پیش شمع سان چشم گریان من
چو صرف لیکن زینت خانہ باش
بود خواہش او بہ آرام تن
نمایاں شود بر تنم استخوان
کہ فرصت نباشد ز رنج و تعب

له موقع - له آرام اور محبت -

له علاج - له مصیبت - له غم یک -

له بکھرے ہوئے - له سامان - له رغبت

سفر نیست ای ماه من کار تو
 ز رو به صد استغوی و ز شغال
 منقص کنی آن زمان عیش ما
 چو سیتا شنید این نغمه تمام
 که من کردم این جمله محنت قبول
 نخواهم جدائی ز تو زینهار
 نباید بدست فراتم سپرد
 توانصاف فرما که مژدن مرا
 مرا پیش ازین خیل اختر شناس
 که باغی تو بارام صحرانشین
 هوای بیابان بجان داشتم
 کنون وقت آل آدمای جان
 چنین گفته اند اهل هوش و خبر
 زنی که بشوی خود از جان دل
 بود سایه شان همواره و دلم

له گدا - بد مزه - به لطف - له سفر

له گرده - له آرزو -

له شوق - بهی فاند - له مانند

دگر تا دم مرگ اواز رهی
 به یک جا بود جلای شان بعد مرگ
 درین آرزو نگه با این چشم داشت
 چون خواهمت هم تو خواهی مرا
 چو شمع عاقبت نحم این گفتگو
 ز بس گشته آشفته و گریه پاک
 نماندش دگر هوش احوال خود
 شد از کلفتش رام اندوین
 همی کرد از چشم او اشک پاک
 نمی کرد لب با سخن آشنا
 چو سیتا نموشش بدین رنگ تو
 بخشم آمد از جوش الفت چنان
 بگفتا که یادت بود این سخن
 بود شکر آید که دلاور من
 به مرا دانگی هست یکتای دهر

نیفتد خلل در محبت گمی
 شود حاصل از عیش فاند بزرگ
 نخواهم جدا از تو خود را گذاشت
 توان بودن از یکدیگر چون جدا
 شد از چشم سیتا روان آب چو
 بیفتاد چون اشک بر کف خاک
 تمیزش شد از گردش حال خود
 چو شمع می که دارد دم واپسین
 بزد از کلفتش سراز روی خاک
 بحیرت چو بیت بود ساکن بجای
 در آخال چو غنچه دل تنگ تو
 که شد رنگ خسار او را غوان
 که بابای من گفت در انجمن
 بزور شجاعت بود وصف شکن
 بود شهرت او بهر ملک و شهر

له کماله - له سامان - له امید - توقع - له اپنی حالت کی برنجی کی اسکو کچه خبره ری شد یعنی جاتی
 ری اواز یعنی بابت -

له قائم - له خدا - له دانه

تو تنها مرا میگذاری چسرا
 زنی داشت یک شخص بنیت تمام
 جدا چو نشد هرگز از شوی خود
 چو او از تو من هم نباشم جدا
 بود در مهابهارت این ماجرا
 بمن گفتی از رسم و راه ملوک
 ز غرضت بود و در این گفتگو
 بگو آمو مردم بود این شعار
 مناسب بشان تو این کافیت
 چه لازم که تنها گذاری مرا
 و گر خود گنای زمین دیده
 مرا اطلاعی ده از حال من
 بخش از کرم آن گناه مرا
 ز بهر اینی خود جدا نمکن
 سر و پا برهنه خوشم با تو من

له مذہب . طریقه . له اس طرح سے .

له کس وجہ سے . له فیاض . سخی .

له ترازو له مرا لینی جگو .

مراد نشین نیست ایوان کلخ
 زگرما و سرما و باران و برق
 اگر آرام باشد و گرم و سرد
 چو احوال خود گفت سیتا تمام
 گرفتش در آغوش آرام از کرم
 تو زنها رنگین و بیدل باش
 بی امتحان و فائی تو من
 و گر نه میان من و تو چنین
 که امکان و فعل جدائی نماید
 بیا شد اگر نشیب و یربشت
 تو با من بهر جا که باشی میم
 بیات کنون پیش و سر ته ریسم
 چو او هست و در خلق معبود ما
 ترای پرینا و رشک مشر
 و گر نه همین جا گذارم ترا

له محل . له پتھری زمین . له فرق یعنی سر .

له گوہ له خوشنما . له مندری چاند .

له اجازت . له مخالفت .

کنوں انچاز دولت سبایت
دران حال سیتا بفرمان رسم
بر نشان بر گدایان روست
زرو مال را گرد بخش تمام
همه زیور خویش را پیمو گل
بر ارباب حاجت بیفشاند گل

انتخاب

سعادت نامہ از ناصر خسرو علوی

باب اول در تسلیم

دلا ہموارہ تسلیم رضا باش
خدا را دان خدا را بخوان بہر کار
بہر حالے کہ باشی با خدا باش
مدان تو یا ورن را بہ از ویار
چو حق بخشند کلا بہر بندی
خدا را باش اگر مرد خدائی
تو دل بردیگرے بہرچہ بندی
حدیث جنت و دوزخ را کن
مکن بیگانگی گر آشنائی
ترا بہر دوزگیتی برگزیدرت
پرستش خاص از بہر خدا کن
ہم آخر بہر کارے آفریدرت
ز توجہ بندگی کردن نباید
از خود جسہ خداوندی نیاید

لے اے آقا، خدا کے حال کرتا۔ توکل خدا۔ مانتا۔

لے خدا کی مرضی۔ مے مددگار۔

لے ذکر کہانی مے مالک بننا۔

لے جمع رب یعنی مالک۔ ارباب حاجت یعنی محتاج یا مغلس۔

برین دریغ اگر آہے نباشد
اگر لاف زنی ہم لافین زن
بهر کارے مددگارست خداست
فرین بهیج درگاهے نباشد
همیشه دست درجیل المتین زن
دلیل راه دینت مصطفایت

باب دوم در نیکی

ولا پندم نیوش و دل درو بند
ازیرا اگر بخود خواری نخواهی
مکن کارے که از شرم و ندامت
چو در نیکی رضائے کردگارست
دروین دروستان شامه دل
مکن از حال مسکینان فراموش
چو از صحبت کند بر نفس تاثیر
دلت را راست کن گزشت کارها
نما مؤثرند پند نیک بر گیر
ز تو تو به ز پیران کهن پند
مکن کارے که باز آرد تباہی
سیه روی کنی اندر قیامت
به از نیکی ننگ کن تا چه کارست
ز رفو در گذشتن یاد میدار
چو داری مایه در علم دین کوش
به صحبت و دوستان مقیم گیر
که مست از راتدکاری رستگاری
ز نیکی گزشت افتد مرا گیر

له خدا کے دروازہ پر اگر آہ نہ بہری یعنی توبہ نہ کی (کچھ نہ کیا خود دقت) له مغیرہ داری لقا قرآن شریف
دست زن - سہارے - مدرسے - رہبر - له برگزیدہ یا منتخب یعنی رسول اللہ محمد - له دل
له صحبت زدہ لوگ - له چل بے کا دن یعنی موت -
له لائق - له نجات -

باب سیم در کم آزاری

فزون خواهی بقا و لہم یازار
بیاد حق تعالی باش خوشنود
میر بر کس حسد گر مالدارست
همیشه نیک خواه مردمان باش
چو بدخواهی بکس از غم بکاهی
دلت را با مروت متفق کن
مدد و تاکہ حق یار تو باشد
مروت نیست از افتاد و گانی
زیرکان باش اندر نیکی کوش
بیزیکان عمر و ساز برگ خواهد
که دایم دیر زنی باشد کم آزار
که خوشنودی رضا حاصل کند زود
که تو در رنجی و اوشاد کارست
بہ نیکی کوش و تاکہ در مان باش
نیہنی بهیج بدگر نیک خواہی
و گر خیرے کنی باستی کن
ہمہ عالم مددگار تو باشد
برہمینی و خود مکرث برانی
مکن نیکی کس از دل فراموش
بدانرا خلق عالم مرگ خواهد

باب چہارم در برودباری

بکس پسند آید ناپسندت
که واجب کشتن را از گزند دست

له عمر زندگی - له بہت دن یک زندہ رہنے والا - له گھٹے سے مقدار - له صحبت زدہ لوگ -
له گھوڑا -

له ساز و سامان له نقصان -

مشو کس را بکین خانه برانداز
مکن خیمه بدل مال یتیمان
تو با خلق خدا خوش باش و خوشگو
گذر از تندی و از تند خوئی
گره پاهر کے بنگن بر آبرو
پند را از لب خندان یانست
فیروزه خشم اندر گاه گرمی
طبعی کن چو دانا در گه تنگ
مشو غره بر و بار و بوی خوش

که هر کس بد کند یا بد بدی باز
که از مالت بکا بهم زایمان
که خون از پرورش شد مشک خوشبو
تواضع پیشه گیر و تازه بوی
چه بدتر باشد از طبع ترش سرو
که خندال رو از اهل جنان مست
ز مومن خوش بود چربی و نرمی
گرت بر سر بگرد و آسپاسنگ
که باشد زور بازو و هائیش

باب پنجم در بیان جاهل و ناجنس

بسل از جاهل از پیشه خوش باشد
ز نادان و ز ناجنس و ز ناکس
مکن دل خوش بسوی بیکانش
عذر از مالدار پر تکبر

که رنج و زحمت بش باشد
شب بگریز و نگرینج بر پس
که صد خوش نیز نزدیک زایش
که بجز ز گنده تر گرد و خوشد پر

له کی و خوشی - نه بر باد و زوال - له کی و کج - بهر کی تا فتنه خون پرورش پاکر خوشی و دار ملک بخت است -

له نرمی - عابری - له خنده - پیشانی - له هر کی کے ساتھ تیوری میں بل نہ ڈال

له بد مزاجی - له جمع جنت یعنی بہشت - له بد باری - له آفت کے وقت

له بچی کا پاٹ - له پانچا -

مکن کارے کہ بیکار تو باشد
تیز کن زہر بد فعل و بد نام
مکن صاحب سر از تمام و نماز
مباش ایمن ز دست چشم طراز
مکن ہمراہی کس ناز مودہ
مناقص را بدان یا موافق

کوان بر سر دل آزار تو باشد
کہ بد نامست کند چوں خود سر انجام
بکش دامن زرد و خانه پر داز
ہمہ کس زردوان کالا نگہ دار
تفاوت دان زویدہ تاشنیدہ
مناقص را مناقق دان مناقق

باب ششم در گفت و شنود و پند شنودن

سخن دانستہ گو چیزے کہ گوئی
بمیدان فصاحت چوں دلی
مکن چیزے بر اہل روزگار
سخن بشنو ز لفظ ہر نہر جوئے
گو ناخوش کہ پاشخ ناخوش آید
مخوبان سر و ان گستاخ بازی
سخن ناگفتہ باشد کہ چو گفتہ

خودان آہستہ گو چیزے کہ گوئی
مران بس گرم تا در سر نیائی
کہ پرسد از تو بفسدہ کرد کار
از آستانی کہ خوش آید چنانکے
بکوہ آواز خوش و ناخوش آید
زبان ہش و آواز سر و زبانازی
چو شد گفتہ کجا ماند نہفتہ

له بیزاری - نفرت - له آخر کار - له بید - له میب - له چنور - له بختارہ - له ذکر - له چالاک آدمی

جیب کتر - له مال - اسباب - له فرق - له مکار - چا لبا - له زیادہ - تیز - له ہانک - تاکہ - سر کے بل نہ گے

له خدا - له جس طرح سے - له جواب - له زبان کو قابو میں رکھنا - تاکہ جہل نہ کہو بیٹھے -

بهر گفتار نما پیش دوستی
همیشه مشورت باد و ستان کن
گوناگونی هار و که رستی
ز دشمن راز دل و اتم نهان کن

باب هفتم در دوستی و دشمنی و وفا

چه خواهی کرد با کس دشمنی ساز
نگندن دوستی با کس سلیم است
مرجان کس خواهش عذر از کس
مکن قصد جفا گر با وفائی
چون بجاییدن کس هست آسان
در گنج میشت ساز گاریست
ز توفیق کلید بے ریائی
چون توانی علاج دو کس کرد
سنان جور بر دل ریش کمزن
ز مرهم زاوه با مردمی باش
میکن دوستی با و از آغاز
و فایز آن کس کار غلط است
که بدکار بود و بخاندن کس
ز شک طبعی بود و گراشتائی
بدست آوردنش نبود بد انسان
کلید باب جنت بود با ریت
همه در پائے دولت بر کشائی
میسنزای از جفا نشین و در درو
چو مرهم میشتارنش کمزن
چه باشد دیو بودن آدمی باش

نه بد بازی - نه آسان - نه بهر بدن می بود که نه از سعادتی - نه نامک - نه کیکی - نه مسکو
نوش کنای - نه خوشحالی - نه موافقت - نه کنجی - نه در و از - نه فدا کی رحمت
نه مکاری - نه خوش نصیبی - نه بمالا -
نه چو ز تاسه یسے گلا -

باب هشتم در طمع خواری

طمع در هر چه هستی پائے بستی
طمع بسیار کردن خواری آرد
مدار از کس طمع هر دم بچری
طمع آرد بروی مرد و زردی
هر آن سختی که با تو روی نمود
بهر پادشاه مجرب از جای چو بید
چو مژگان پائے محکم نه دیں راه
قناعت کن بنان خشک خویش
خنک بارے بود و با قناعت
طمع داری سگ هر شیر کیشی
چو دست از جلاشتی رو که رستی
نتیجه خواریش - غمخواری آرد
شود خواری از توقع هر عزیزے
طمع را سر برگر مرد مردی
گراسان گیریش آسان شود نو
پتکین باش همچون ماه فوری شد
ز آرزو آرزو کن دست کوتاه
چو کردی از بر تو منفعتی نش
کجا باشد چو با از ارفاعت
چو بریدی طمع سلطان خویشی

باب نهم در احسان

پای نفع احتیاط سفله مگزین
که دنیا و بنفرا یدر و دین

نه سبکی امید چو ثری - نه مصیبت - نه شرمندگی - نه غایر هوئی - نه رک - نه لایح
نه منجم - نه بر مزاج آدمی -
نه میل جول - نه کیز -

یخ‌بخش کوش چون دست دهر
 بده چل واد نعمت کردگارت
 برآور حاجت درویش‌لش
 جو انمردی سعادت را لیل است
 نمی طبع این است از دوزخ و نار
 سفر و در خانه گزینان نداری
 چه بدتر در کرم تاخیر کردن
 بخور غم پسر رزق و روزی او
 تا بستان مدوه کوزه آب

مکن بر کس بیکم وزر تعانز
 که اندوخت بهر تو میراث خواری
 بترس از روز حاجت مند نه خویش
 ز هر کس این صفت ناپذیر است
 بخیل اندر سقر گردو گرفتار
 که در پسته بهماننداری
 چه بهتر گرسنه را سیر کردن
 که با هر کس روان شد روزی او
 زمستان آتشی و موضع خواب

باب دهم در راحت رسانیدن و میگوئی خواستن

مکتوهای یکس رحت سانیست
مکتوخواه و یکس رحت رسان باش
کس از دست زبان تو دیار
بهر دل سوخته دل سوژی باش

میں میں کارے کہ اندر زندگانیت
تو گر توفیق داری ہم پران باش
بلطف و مہمت دل ہا نگہار
بکارا قتادہ کارا مونے باش

۱۰ اگر تیرا تہ پہل سے لینے اگر تھکومقد و رہو۔ ۱۱ گھنٹہ۔ ۱۲ کیونکہ تیرا جانشین تیرے واسطے خیر
نہیں کریگا۔ ۱۳ آگ ۱۴ دوزخ۔ ۱۵ دیر۔ ۱۶ سب بڑا۔
۱۷ مصیبت میں گرفتار نہ ہمدرد۔

علاج درد دندان کن بهر درد
چو هر هم خسته را راحت سالان باش
پیوسته اندر جوانی راه نردان
به پیری خدمت مادر پدر کن
مزن طعنه بر ایشان از دل نیر
که بیرون دست مادر کنارت

باب یازدهم در اختلاط با مردم و انا

سعادت احتمال زیر کان است
زوانائی مے از رو جهانے
زوانا پذیر و دانش پذیر
میر از صحبت داناکه دانش
بلطف از خویش بهتر جز حلیفت
بیاموز آنچه شناسی تو ز نهار
به شاگردی هر انکوشا درود

زنا دان گر رسد سوزیانت
نیز زو صد مسر نادان بناتے
چو شمعے کان ز شمعے نور گیرد
کنند تا نیر بر تراز ز با ش
کہ همچو خورشید گرواندر لقیقت
کہ ہر گس نیست از آموختن عار
یہ دور فرے کہ ہم استاد گردو

۱۔ مصیبت زدہ۔ ۲۔ نظم علیٰ نظم۔ ۳۔ وہ دماغی شے خوش دل پیر کے ساتھ قافیہ ہونگی و جس سے میرا نے
معروف سے پڑھنا چاہیے۔ ۴۔ بُد بیز کھنجر گیر سنبھال رکھنے والا شہ بدین آدمی شے مت کاٹ
یعنی قطع تعلق ذکر۔ ۵۔ خوبی یا عمدگی میں لاء شرم۔

انتخاب

کلیات شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی

نہ الموعظۃ والنصیحة

توانگری نہ بہاں است پیش اہل کمال
من آنچہ شرط بلاغت با تو میگویم
محل قابل دانکہ نصیحت قابل
نصیحت ہمسہ عالم چو باد و فصل است
بر چشم گوشت دودمان آدمی نباشد شخص
دل لے حکم دین معبر ہلاک میند
چنان بلطف ہی پرورد کہ مر و ارید

کہ مال تالاب گور است مبعوز ان اعمال
تو خواہی از شخم بند گیر و خواہ مال
چو گوشت ہوش نباشد چو سو و من قال
بگوشت مرم نادان قاب و غریبال
کہ بہت صورت یار رہین تمثال
کہ اعتماد نہ کردند بر جہان عقل
و گر یہ قہر چنان خرد میگرد کہ نفعال

لہ وعدہ اور نصیحت کے بارے میں لہ دو قسمندی لہ جمع عمل۔ لہ پیغام پہنچانا لہ عمدہ تقریر۔
لہ چھپنی لہ مثال۔ تصویر۔ لہ راست۔
لہ جمع عاقب۔ لہ ہیکری۔

کمن بختیم ارادۃت نگاہ در دنیا
بہر عاریتی اسج اعتماد کن
برفت عمر نہ رقیتم شرط راہ ادب
کنون کہ رغبت خیر است و طاعت
زمان توبہ عذرت و وقت بیلاری
وصال حضرت جان فرین مبارکینا
بزیر بارگہ گام بر نہی گیرم
چنان شدہ است کہ دیگر امید خیر نہماند
نہ آفتاب وجود ضیعا نہانما
کنون ہوا کے امل میں پز و کبر نفس
چنان شرم کہ بانگشت نہایت دم
بزرگ دار خدا یا بحق مردانے
مبارزان طریقت کہ نفس بتکتند
مہر و نفس نہ داوند ازین سر آغور
تفاخ و زہد و ملاست کنند و خوش باشند

کہ پشت مانقبش است و زہر و قتال
کہ پخیر و زوگر میر و وہ استحال
برستی کہ بیازی برفت پذیر سال
در لغ روز جوانی کہ صرف شد حال
برآمدت و علے و رو بجا کمال
کہ میر و زو و فراق او رفتہ بہچ وصال
کہ زیر بار پراشتگی رو و حمال
مگر یہ غفو خدا و نہ شمس متعال
کہ آفتاب نلک راض و لست زوال
کہ دست جو زمانہ نہ پرگذاشت نہ بال
نماز شام کہ بر بام میروم چو ہلال
کہ عارفان جمیل اند و عاشقان جمال
بزر و باری و تقویٰ و لمحروب جال
کہ صبر پیش گزینند با زلفت مجال
شب فراق با سید بامداد وصال

لہ رغبت۔ دوستی۔ لہ مارینوالا لہ مگی ہوئی یعنی عارضی۔ لہ جدی۔ لہ جہودگی لہ جہانی لہ جہیزہ
اٹھانوالا لہ خدا کے قہار جو لوگوں پر نیکیاں کرتا ہے۔ لہ ضروری ہے یا لازمی ہے۔ لہ امید۔ لہ خدا
شناس۔ لہ بہرنگاری۔ لہ مرد لڑنے ہی کے واسطے ہوتے ہیں لہ دھوکا لہ تہنیر۔

یہ سرسید نے این دوستان علی التفصیل
 رہے غیرم و چارہ نے دانم
 مرا بصحت نیز کمال میدیاریست
 بود که صدر نشینان بارگاہی قبول
 توقع است از انعام دائم المعروف
 همیشه در کیش بودہ ایم و در نقش
 سوال نیست مگر بر نژاد کر کش
 من آن ظلم و جہلم کہ ہم تو فرمودی
 مرا تحمل بارے چگونہ دست و دہ
 ختام عمر خدایا یہ فضل و جنت خوش
 ثنائے حضرت عزت نمیتوانم گفت
 بر آستان عیادت و قوف کن سیدی

فی صفة الزینج

علم دولت نور و زبھر بر خاست

کہ دستگیری و رحمت کنی علی لاجمال
 بجز محبت مردان مستقیم لاجمال
 کہ مایہ داران رحمت کنند بر بطال
 نظر کنند بر بیچارگان صف نعال
 ز بہر آن کہ نہ اصر و زیکنہ افضال
 ز آستان مرئی کجا روند طفل
 سوال نیز چہ حاجت کہ عالم است بحال
 چہ دید از ضعفای کریم و ز جہان
 کہ گمان دین بر منافقند و جبال
 بخیر کن کہ مہین است غایۃ الالمال
 کہ رہ نمیرد آنجا قیاس و ہم و خیال
 کہ ہم منقطع است از سرافات جلال

لشکر رحمت سرازیر بر خاست

لہ تفصیل وار لہ علم طر پر۔ لہ راہ راست پر پینہ و الے لہ بیکار لوگ۔ لہ جوتے امارت کی جگہ لہ پرورش
 کرنوالا۔ لہ جاننے والا لہ گمراہ سب و قوف۔ لہ حق۔ لہ جمع جاہل لہ جمع جیل یعنی پہاڑ لہ انجام۔
 لہ امید کی جگہ لہ ٹھہرا رہ۔ لہ جمع سرافات یعنی سراپردہ و اخیر لہ موسم بہار کی تعریف میں۔

تار باید کلہ فاقم برف از سر کوه
 بر عروسان چمن بست صبا گہرے
 اینچہ بود نیست کہ از جانب خلق برسد
 چہ ہوا است کہ خلدش تجرہ نشست
 طاقم انصر این عکس چمن چرا گشت
 موسم نمہ جنگ است کہ در بہر ج
 بودے آلودگی از خرقہ صوفی آمد
 از زمین نالہ عشاق بگردون برسد
 بسکہ خیابان تبصر ج سوے صحرانمند
 عاشق اصر و بند و تیر شاہ نشست
 ہر کجا طلعت خورشید نے سیارہ نکند
 ہر کے راہیں روے گلے در سر شد
 با رخس لالہ از انچہ چہ رونق بشکفت
 مسرہ بالیں عدم باز نہ لے کر گشت
 بجن گفتن او عقل زہر دل برسد

یزک تابش خورشید بیغابر خاست
 کہ بہ غدا صبا بر از دل ویا بر خاست
 ویا چہ بادست کہ از جانب صحر بر خاست
 چہ زینے است کہ خورشید نبولابر خاست
 بسکہ از طرف چمن تو کو لالہ بر خاست
 بلبلان را چمن نالہ و غوغا بر خاست
 شور و دیوانگی از سببہ وانا بر خاست
 و ز ترے نالہ آستان بہر بر خاست
 الغیات از چمن و گلین چرا بر خاست
 کہ دل را ہوا از اندیشہ فرور بر خاست
 بسکہ خستہ کہ تیرہ چہ جزا بر خاست
 نہ کہ این وللا از بلبل تنہا بر خاست
 با قدش سرور از انچہ چہ یا را بر خاست
 کہ ز خواب بحر آن کر گشت تنہا بر خاست
 عاشق آن قدس و دم کہ تیرہ بیابر خاست

لہ ایک چھوٹا سا سفید جافر لہ ہر اول لہ لیا یعنی کوٹی۔ لہ غوطہ خوری لہ تو لامبھی دوستی۔ لہ ہری چھت
 لینے آسمان۔ لہ سرخ لہ چکر موتی لہ گڈری۔ لہ زمین لہ ایک تارے کا نام ہے پروں ہی کہتے
 ہیں۔ لہ ہوا خوری لہ فریاد۔ لہ آسمان کے تیرے بڑے کا نام لہ بہت۔

روز و شب چو بزم انداخت لب سحر
ورق خوبے مشوق زہم بر کردند
ترک عشقش بہ صبر چنان غارت کرد
سعدیا نامہ یہ کر دن سودا تاکہ

گوئی از روز قیامت شب لیدار بر شا
قلم عافیت از عاشق شیدا بر شا
کہ جهان را ز صرم را و معمای غایت
کہ قلم را بسرازد دست تو سودا بر شا

ایضاً فی الموعظۃ والنصیحتہ

نہ تر است عمر و دنیا کہ جاودانی نیست
وزجت قدمنو بر خرام انسان را
گلزارت خرم و خندان تازہ و خوشبو
دولم پرورش اندر کنار ما در دہر
مباش غرہ و غافل چو پیش سر پیش
چہ حاجت عیان را با سماع و بیان
کہ ارم باد بہاری وزید و آفاق
اگر مالک شے زمین بہ دست آری
دل لے رفیق دین کاروانسرا کبند

بس اعتماد بریں پخیر وفائی نیست
ماہ رونق تو باوہ جوانی نیست
وے امید بیا تش چناں کہ وانی نیست
طمع کن کہ دروہے مہربانی نیست
کہ در طبیعت این گرگ گاہی نیست
کہ بیوفائے دور فلک نہائی نیست
کہ باز و غیش آفت خروانی نیست
بہلے دولت یک روز فزندی نیست
کہ خانہ ساختن آئین کار وانی نیست

لے لمبی اور بہت اندھیری رات لے بنیاد۔ لے دیوانگی۔ حرم سے کہی مراد لے افسوس لے ہمیشہ کا۔
لے نیا پودا۔ لے قیام لے مفروضہ لے سستا۔ لے قافلوں کا قاعدہ

اگر جهان ہمہ کامل است و محسن اندو
چہیت پرست بھو چخال غشی خمو
جہان ز دست بدو دستان خدا
نگاہ دار زبان تا بہ روزت نہ برند
عمل بیار و علم برکش کہ مردان را
طریق حق برو سہر کہ کجا خواہی باش
کف نیاز نہ در گاہے نیاز بر آر
کن کہ حیف بود و بجز خود آزدن
چہ سود و ریش یاران عطر ہر سر خلق
زمین بہ تیغ بلاغت گرتی باو سحر
برین صفت کہ و آفاق میں تھو
نہ ہر کہ بکھو ز و آوری کند با ما
وے یہ خواہ عطار گوشتاں شکر

بدوستی کہ جہان جائے کامل فی نیست
کہ دیگر ت خیر از لذت معانی نیست
کہ پای بند غنا را جز این جہانی نیست
کہ از زبان بتراندہ جہان زیبائی نیست
بے سلیم ترا کہ بے نشانی نیست
کہ کج خلوت صاحب لاکانی نیست
کہ کار مرد خدا جز خطے خوانی نیست
علی الخصوص مراد است کہ انانی نیست
کہ مرد بار اوت شد دہائی نیست
سپاس را کہ جز نقص سمانی نیست
زفت و جلا کہ آتش بدیوانی نیست
بسر برد کہ سادت بہ پہلوانی نیست
کن کہ بے خوش از تہتری تہائی نیست

لے مقصد لے پیچھے لگا ہوا لے حقیقت۔ رومانیٹ۔ لے دولت۔ لے نقصان والی چیز لے جنت
بلند نہ کر۔ یعنی خود نہائی نہ کر۔ لے کسی خاص جگہ لے مہرت۔
لے کامیاب ہو سکتا ہے۔ لے خریدار۔

فی النصاب والموعظ

اے نفس اگر یہ دید تحقیق بنگری
اے پادشاہ وقت چو وقت فرازید
گر پنج نوبت پہ در قصرے زند
دنیا نزلت غنہ وہ دولتان ملک
آہستہ رو کہ بر سر بیار مرد و ملت
آہستہ کہیں ہمہ فرزند دو کشت
این غول روئے یثیم کوئے نظر فریب
ہاروت را کہ خلق جهان بحر ازو برزند
مردی گمان مبر کہ یہ سرخا برت وزند
با شیر مردیت سگ ایس مید کرد
ہشدار تا بفکندت پیر کو نفس
سرور سر جو و ہوس کرد و باز
دنیا بہ دین خرید از بے بصارتی است

دروشی اختیاری کنی بر توانگری
تو نیز با گدائے محلت برابری
نوبت بہ دیگر بگداری و بگداری
با کس ہرے بردا و عہد تو ہری
این جرم خاک را کہ تو امر و برہری
دیگر کہ چشم دار و ازو مہر ساری
دل سے بروغالیہ اندوچا دری
در چہ فکند غمہ خوابان بہ ساحری
بافس اگر برائی دائم کہ شاطری
اے بے ہنر میر کہ از گریختہ سری
در درو کہ سوئے دار و دستاوری
در کار آخرت کنی اندیشہ سہری
اے بد معاشرت بہ ہمہ ہیچ مخسری

اے نصیحت کی جمع نصائح کی جمع مواظبت تریخ دینا۔ بہتر سمجھنا۔ اے دن میں پانچ دفعہ نفاذ
بیجا۔ اے مکر کے زمین کا جسم اے مادہ عورت اے تریخ اے خوشبو دارا بٹنا نہ چلاک۔ پالباہ۔
اے شیطان اے بہنہ اے تیرا کی۔

تا جان مصرفت نکند زندہ بہ شخص
بے لای دی کہ دیو برہستی غلام دوست
گر قدر خود بدانی قربت فزون شود
چندت نیاز و آزد و اندر و بحر
پیدا ست قطرہ کہ بہمت کجا رسد
گر کیمیلے دولت جاوید آرزوست
اے مرغ پائے بہتہ بدام ہوائے نفس
باز فیدر و ضمہ انشی چہ خاندہ
چون بوم بدختر منگن سایہ بر خراب
آن راہ و فرخ است کہ ایس میرود
در صحبت رفیق بد آموز ہچتان
راہ بسوئے عاقبت خیر میرود
گوشت حدیث میشن و ہوش بخیر
دعوتے اکمن کہ بر ترم از دیگران بعلم
از من بگوئے عالم تفسیر گوئے را

نزدیک عارفان تو چو حیوان محقر علی
در صورتش نماید نہ بیا ترا ز پری
نیکو نہاد باش کہ پاکسندہ جوہری
بشناس قدر خویش کہ دریا کو گہری
لیکن چو پرورش بودت دانہ دری
بشناس قدر خویش کہ کوگر و اٹھری
کے برہوائے عالم روحانیان پری
کاندر طلب چو بال بریدہ کبوتری
در اوج سدرہ کوش کہ فخرندہ طائری
بیدار باش تا پائے اراہ نشیری
کاندر کت دشمن آہنہ خنجر سری
راہ بسوئے اویہ کنیز مخیری
در حالت بصورت و چون حلقہ بردری
چون کبر کردی از ہمہ دوزان فخری
گر در عمل نکوشی نادان مقصری

اے دانشناسی اے ذلیل حقیر تہ نوری اے سرشت اے تو قطرہ ہے تہ گندہک۔ اے سرخ تہ خواہشات
اے باغ تہ افس بخشن محبت اے دیرانہ اے ایک میری کا درخت جو بہشت کی سرحد پر لگا ہوا ہے۔ اے تو تہ پلے
اے دوزخ اے بگاہ اختیار تہ نماز پر کی جماعت۔ اے کہنے لوگ۔ اے تشریح۔ اے تصور وار۔

باز دست علم ندانم مگر عمل
 از صدیکه بجائے نیاورد و نه علم
 علم آدمیت است و جو نوری و ادب
 بهر علم را که کار نه بندی چه فائده
 امر و نه غر و نه فصاحت که در حدیث
 قمر و انصیح باشی در موقف حساب
 در صد هزار غریبی گناه را
 مردان بسی ورنج بجائے رسیده اند
 ترک هواست و افی وریه معرفت
 در کم ز خوشتن بختارت نظر کن
 در بے خبر مال کنی خسر بیکم
 فرمانبر خدا و نگهبان خلق باش
 عمری که میر و دیر همه حال جمد کن
 مرگ اینک اندوخته نانت چو تیغ
 فارغ نشسته بفرخی و کام دل

با علم اگر عمل کنی شاخ بے بری
 در محب جاه و در طلب علم و بگری
 ورنه دوی بصورت انسان مصوری
 چشم اند برائے آن بود آخر که بنگری
 هر نکته را هزار دلائل بیادری
 گر عیسی گوی و عندے نیادری
 مرشوس کرده را بنود نرسد و ختری
 توبه بهر کجاری از نفس پروری
 عارف بذات شونه به دلق قلندری
 گر بهتری به مال به گوشت بر بلیری
 کون خرت شمار و اگر گاو و غبری
 این هر دو قرن اگر بگرفتی سکندی
 تا در رضائے خالق بیچون اسیری
 لیکن به نعم ترا که بجاوب خوش اندری
 بارے زنگنه نیکو یاد و نادری

له محبت - له تو درنده ہے - له خاوند له کنوار بن له گدڑی -

له حقیقت ذات - له بالاین له تلخ - زمانہ -

له خوشنوار - له تبسم

بارے گرت به گور عزیزان گذر بود
 کا بجا بدست واقع بینی خلیل وار
 فترتی عزیز پہلوئے نازک و نه زن
 نسیم شو گراں تمیزی که عارفان
 قهر زند بندہ است خدا را غش مخور
 گر قبلت کنج سعادت بر آوست
 پیش از من تو بر رخ جاننا کینه داند
 آنرا که طوق مقبلی اندر ازل خدای
 ز نماز بند من بداند است گوش دار
 تنگ از فقیر شعلت و اغیر ملاز انکه
 دامن کش ز صحبت ایشانک و نه بیت
 روئے زین بطلعت ایشان منور است
 در بارگاه خاطر سعدی خرام اگر
 که گز خیال در سرم آید که این منم
 باز من نفس فرورد و از نول بل فضل

از سر بنه غرور کیانی و سروری
 در هم شکسته صورت تنها آذری
 سبکین نجشت بالشی و خاک تری
 بر وند کنج عافیت از کنج صابری
 تکیستی که به ز خدا بنده پروری
 در بر است کنج زیادت پیامبری
 طغری انیکتی و تیل بداحت تری
 روزی نکر و چون نکشد غل بدری
 بیگانی موز که در دین برابری
 در وقت مرگ شعلت و در گور غبری
 دامن کشان سند من خضر و غبری
 چو آسمان بر سره و غرید و خستری
 خواجه زیاد شاه سخن و ادشاعری
 ملک عجم گرفته به تیغ سخن دری
 با کف موسوی چه زند و سر سامری

له بادشاہت - له دوست - حضرت طاہر ایم سے مراد ہے - له چاہوا - له مکیدہ - اپنے آپکو خدا کے
 حوالہ کر - له خوش نصیب - له بخت - له فرمان - له نشان - له زنجیر - له بکریے ہوئے بال والا له خاک کو
 ۱۳۱۳ھ رجبی سہول کی قمیس - له وہ جاوگر ہے حضرت مولی کا مقابلہ کیا -

شرم آید از بضاعست قیمت فیک
در شرم آید از بضاعست قیمت فیک
ایضائی الموعظہ

در رخ روز جوانی و عهد یرنائی
سیر فروتنی انداخت پیری ندیش
در رخ یازوے سپهرنگی کہ بر بویچ
ز بے زمانہ ناپائدار عهد شکن
کہ اعتماد کند بر معاہدہ نبوت
ہزار تر گلی ہر چہ خوبتر بندی
یہ عمر خویش کے از تو کام نہ گرفت
اگر زیادت قدرت در تغیر نفس
مرا ملامت دیوانگی و سرسبکی
شکوہ پیری بگذار و علم و فضل ادب
چہ با قضا و اجل برنے توان آمد
نہ آن مجلس انیس از کنائیں رفتہ است

لہ سرایہ - پونجی لہ جوانی لہ زور واری - لہ کلائی لہ بخشش تہ متعدد - لہ قیمت -

لہ خدا کا حکم لہ بے وقوفی

لہ ہم تیش لہ محبت کر نوالا -

در رخ خلعت تریب الہی القویم
غبار خط مغیر نشستہ بر گل روے
اگر ز باد قتلہ سپہر بندہ نشی
زمان رفتہ نخواہد گرہ باز آمد
نہ درخت جامہ کلمے بقدر گروہا
چو جوان یغما بر ہم زند بہ ناکامی
چو تخم خرافات پائمال کنند
برادران تو بیچارہ و شرے رفتند
ہمیشہ باز نہا شد در دوشے چشم
خیال یتہ و بر باد عمر تکیہ زدہ
دماغ پنجم کہ من خبر مر و بر نایم
اگر بول مول موئن چو موم نرم نہاد
ہر آن زمان اکیلو مرے بر آساید
و گویا جہل بر فتنی بعد از باز آسے
سخن دراز کن سعد یا و کو تہ کن

بر استین تنعم طمہ سدا زربائی
چنانکہ مشک بامد و بر سمن سائی
چو گل بہ عمر دوروزہ غرور تمانی
یہ آب دیدہ اگر خون ل بیالائی
کہ عاقبت پر صیدت نہ کرد یختائی
زمان مجلس عیش بتاں بغمائی
و گر بمروری امر و قتل خرمائی
تو همچنان ز سر کہ بر بر شریائی
ضرورتست کہ روزے بگل بلزائی
بخیر فزہ کہ در عیش و در تمانائی
برو کہ با سگ بد نفس ہم تو بر نائی
تو موم منہتی ایدل کہ سنگ خالائی
درست شد حقیقت کہ مردم آسائی
کہ چارہ نہایت برون رشکستہ پیرائی
چو روز گاہ پیرانہ سسر ز رعنائی

لہ نہایت خوبصورت شکل یعنی صورت انسانی لہ خوشامی - اقبالندی لہ غبر کے رنگ والا یعنی سیاہ

لہ گلاب کا عرق لہ گوشت - ایک شہر جو خوبصورتی کے لئے مشہور ہے لہ کلائی لہ ایمان والا -

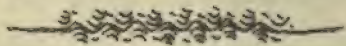
لہ خوبصورتی - و فتح داری -

وگر غنایت تو فوق حق نگیرد دست
 بخش بار خدایا به فضل رحمت خویش
 به دست سحر و جادو و سحر و جادو
 که در دمنده نوازی و جرم بخشائی
 مگر به عین غنایت قبول فرمائی
 زود که کرمت دے نا امید نیست
 کجا رود کس از کارگاه طوائف

اتخاب

سیکندر نامہ مولوی نظامی گنجمی

در حسب حال و سر انجام روزگار

نظامی بسا صاحب آواز زہ
 چو شیران بر سر و خیم بکشتلے جنگ
 شنیدم کہ رویا ہ زنگین پردہ
 چو باران بود و وزے یا پا دو گرد
 بہ گنجے کندبے علف جانے خویش
 پے پوستین خون خود را خورد
 کہن گشتی و بچکان تازہ
 چو رو بہ میالائے خود را بہ رنگ
 خود آرا باشد رنگ عروس
 بروی و در دمنده خویش از خورد
 نہ لید مگر دست یا پائے خویش
 ہمہ کس تن او پوست را پرورد

لے تہہ گنج کارہنے والا تہہ شہرت تہہ خوش و خرم تہہ پنے پنوں میں چکل بکال یعنی خوش
 کرنیکو تیار ہو۔ تہہ خوبصورتی و وضع داری۔
 تہہ دخی جافرو تہہ رہنے کی جگہ۔

لے خدا کی رحمت یا مدد۔ تہہ باد بدست یعنی بے فائدہ تہہ کارخانہ۔ مکان۔

سر انجام کا پید ا جل سوسے او
 یدان مومنینہ قصد خوش کنند
 بیلے چہ باید ہر آراستن
 ہر آن جانور کو خود آراستے نیست
 برون آئے زین پر وہ ہفت رنگ
 لیلین جادو یہا برا بیختن
 نہ گوگرد و سحر نہ لعل سپید
 بھرم در آمیز اگر مردی
 اگر کان گنجے نیائی بدست
 چہ گنجت کان ارغما تم نیست
 چہ دور افتد از میوہ خور میوہ دار
 چو میوہ رشیدہ شود شاخ را
 جوانی شد وزندگانی نساند
 جوانی بود خوبے آدمی
 چو پست است و بوسیدہ شد تن
 و بال تن او خود موسے او
 بر سوائی از تن بروش کنند
 کز و ناگزیر است بر خاستن
 طبع را بآزار اوراے نیست
 کہ زگی بود آئینہ زیر زنگ
 چو جادو بہ کس در نیاختن
 کہ جو بندہ باشد ز تو نا امید
 کہ با آدمی خوگراست آدمی
 بے گنج زینگو نہ در خاک ہست
 درینا جوانی جو انیم نیست
 چہ ضرر بود نخل بن را چہ خار
 کہ بوزن فراموش کند کاخ را
 جہان گویمان چوں جوانی نماند
 چو خوبی رود کے بود خسری
 و گر قصہ تدویر وئی محزان

لے پستین۔ لے لازمی۔ لے دہکے باز آسمان۔ ہفت سے اشارہ سات سیاروں کی طرف یہاں لے کا
 لے مئے والا لے ارغماں بمعنی تحفہ۔ لے پکا ہوا لے باغبان۔
 لے پے بمعنی رگ پہننے لے کمزور۔

غرور جوانی چو از سر گذشت
 بہی چہرہ باغ چندان بود
 چو یاد جوانی در آفتاب باغ
 بود برگ ریزان تر شاخ بلند
 ریاحین ز بہتان شو و نا پدید
 بنالے کہن بیل سا کو ز کو
 دو تاشد ہی سر و آراستہ
 چو تارخ پیچہ برآمد بال
 سر از بارشنگے در آمد بنگ
 ضرر ماند و ستم نہ خواستن
 تنم گو نہ لاچوردی گرفت
 ہیون روندہ زرہ ماند باز
 ہمان نور چو گلے باد پیلے
 طرب را بہیخانہ گم شد کلید
 برآمد ز کوہ ابر کا فور بار
 ز گشتاں کارے فروغے دست
 کہ شمشاد بالالہ خندان بود
 زمانہ وہد جے بیل بہ زراغ
 دل باغبان تر و شود ورو مند
 در باغ را کس نچو بد کلید
 کہ ز خسارہ سمرخ گل گشت زرد
 کہ یورشدا از باغ بر خاستہ
 و گر گو نہ شد بر شاخ بندہ حال
 جہازہ بتنگ آمد از راہ تنگ
 گران گشت پایم زہر خاستن
 گلم سرخی انداخت زردی گرفت
 ببالیں کہ آمد سرم را نیاز
 بہ صد زخم چو گان نجبہ ز جالے
 نشان پشیمانی آسید پدید
 مزاج زمین گشت کا فور خوار

لے دل لگی لے رونق۔ خوبصورتی لے خوشبودار پہل لے بیدار۔ لے بھاری بوجہ لے اونٹ لے میرا
 پھول بیجا چہرہ لے اونٹ یا گھڑا۔ لے ٹیکہ۔ لے گھڑا۔ لے پودہ۔ لے ضرب بار لے سفید بال
 لے نہایت لے خدا۔

گے دل بر فتن گرایش کند
 مرا برف یارید بر پیر ز آغ
 عتاب عروساں در آمد بگوش
 سراز لہو و بچید و گوشل ز سماع
 بوقت چین گنج بہتر تر کاغ
 تماشائے پروانہ چندان بود
 چو از شمع خالی کنی خسانہ را
 بر روز جوانی و نور زادگی
 کنون کے یہ غم شادمانی کنم
 چو بوسیدہ چوبے کہ در گنج باغ
 شب افرور کرے کہ تا بد ز دور
 اگر دیرے و زود افرایشے
 بہ آسودگی عسبر تو کر دے
 چو روز جوانی بہ پایان رسید
 بہ تدبیر آنم کہ سحر چون نغم

لہ رغبت تہ تعریف - خوشامد تہ برفے مراد سفید بال - تہ کڑے کا پر لینے کالے بال -
 تہ کھیل کود تہ گاتاکہ رخصت تہ دست درازی - نظم لہ بیکسی فیضی تہ ترقی - لہ گردی -
 رہن - تہ علی الصبح - نور کا ٹوکا - تہ کہ کہ روانہ ہوں - تہ قدم -

سرے کو مترا وار پاشد بہ تاج
 ازان پیش کاین ہفت پر کار تیز
 در آرم بہ ہر زخمہ دست خویش
 بہر مہرہ دست بازی کنم
 چو رہنوار گیم ازین پل گذشت
 درین را و خوابیدہ چون من بست
 بیاد آورے تازہ کبک مری
 گناہی از خاکم ایچخت
 ہمہ خاک فرشت مرا بردہ یاد
 نہی دست بر نشو تہ خاک من
 فشانے تویر من سر شیکے ز دور
 وعلے تو بہر چہ دار و شتاب
 در و دم رسائی رسانم درود
 مرا زندہ پندار چوں خویش تن
 بدان خالی از ہم نشینی مرا

سرین گا و او شک باشد نہ علاج
 کند خط عمر مرا ریز ریز
 بگھدارم آوازہ ہست خویش
 بہ دامنندہ خود چارہ سازی کنم
 بہ گیلان ندارم سرباز گشت
 نیارو کے یاد کا نیجا کے است
 کہ چوں بر سر خاک من بگذری
 سرین سودہ بالیں فروخت
 نہ کردہ ز من بیچ ہم عہد یاد
 بیاد آری از گوہر پاک من
 فشانم من از آسمان بر تو نور
 من آئین کنم تا شود مستجاب
 بیانی بیامیم کہ سید فرود
 من آیم بجان گر تو آئی بہ تن
 کہ نیم ترا اگر نہ بینی مرا

لہ کچھ - تہ شک کے مانند سیاہ - تہ ہاتھی دانت - تہ سیف - تہ تیری سے گردش کرنا سہل
 آسمان تہ مضرب - یہاں ہر قسم کی نغم سے مراد ہے - تہ بے کسی - تہ گھڑا - تہ گیاہ یعنی گھاس -
 تہ ان کا پیر کا حد - بالیں یعنی سرمانہ - تہ خاک کا تودہ یعنی قبر - تہ قبول

لب از خفته چند خامش کن
چو اینجا رسی مے درانگن بجام
چو چنداری لے نصیر فرخنده پے
از ان مے ہم بے خودی خواستم
مراساتی از وعدہ ایزدیت
وگرنہ بہ لڑو کہ تابودہ ام
گر از مے شدم ہنر گر آلودہ کام
یہ اساتی از سر بنہ خواب را
مے کو چو آب زلال آمدہ است
نہ آن مے کہ آمد بہ مذہب حرام

گفتار در نصیحت

و لا تا برگی نیاری بدست	بجائے بزرگان نباید نشست
بزرگیت باید ورین دسترس	بیا و بزرگان برآورد نفس
سخن تانہ پر سنب لب بستہ وار	گر آشکنی تیشہ آہستہ وار

لے ہوا بلایے مرده۔ لے شرب مے مراد یا دھاپے۔ لے قبر۔ لے مبارک دم۔ لے جی۔ لے جو چیزیں کہ کھانے
حلال کی ہیں۔ وہ سب نفا کی لے حرام ہو جائیں۔ لے نہادین مسجد و مہربانے دکھ دے یا دور کر۔ لے خواہشات
لے خالص۔ صادق۔ لے پتھر ہوا پانی۔ لے اہل سنت کے پیار فرستے۔ لے بلکہ وہ شرب جس سے مذہب
کی پر مضبوط ہو جاتی ہے یعنی ذکر اللہ لے ہنر۔ فن لے مرقی یعنی عمدہ بات۔

نہ پر سیدہ ہر کو سخن یاد کرو
ہر بے دیدہ نتوان نمودن پر مرغ
چو در خورد گویندہ ناید جواب
سخن گفتن انگہ بود سو و مند
دین را ہست ہمار برود و حقن
چہ میگویی لے نانیو شندہ مرو
چہ والی کہ من خود چہ فن میزنم
متاع گراں مایہ دارم بے
متاع گراں مایہ کا سد مباد
خریدار خود چوں صدف دیدہ وخت
مرا با چنین گوہر ارجمند
نیو شندہ خواہم از روزگار
بکا دم من الماس از کان خویش
زمانہ چشیں پیشہما بروہد
ولے کو کہ بے جان خائے بود

ہمہ گفت نہ خویش بر باد کرو
کہ جزو پارہ را دل نخواہد باغ
سخن یادہ گفتن نباشد صواب
کز ان گفتہ آوازہ گرد و بلند
بہ از گفتن و گفتہ را سوختن
ترا گوش بر قصہ خواب و خورد
دل بر در خوشتن مے زخم
نیارم برون تا نخواہد کہ
وگر باد جز عیب حاسد مباد
بدین کا شدی ورنہ شاید فروخت
بے حاجت آید بہ گوہر پسند
کہ گویم بدور از آموزدگار
کنم بستہ با جان او جان خویش
یکے در ستاندیکے در دھند
کندے کہ بے دور باشی بود

لے ہکیم و الای یعنی مینا۔ لے مناسب۔ موافق لے مہودہ۔ لے بخچ لے پتہ درویش بر لے ہول بچار ماہوں
یعنی خود تھائی یا خود مستانی کر رہا ہوں لے نہ مانگے۔ لے کہنا۔
لے بیداری لے بیش قیمت۔ لے دو شاخہ۔

اگر غل خرمابا شد بلند
مگر مار بج ازین اجاشت
بشونه توان پاس راه داشتن
ازین خولے خوش کان سرخیت
وگر هر روان کین کمر بسته اند
بدان تا اگر یزد طفلان راه
برای که خواهم خدن تخت کش
پهنے خوش آمووه خد گوهرم
چو از بهر کس درے سفتن است
ز چندین سخن گو سخن یا و دار
سخن چون گرفت استقامت بن
منم سرور پیرائے باغ سخن
فلک وار دور از فوسل همه
چو بر طیس در جنگ هر بد گمان
چو زهره درم در تمار و نهم

الله اسو سے۔ تہ مفت تہ کار و بار تہ سفر کرینا۔ مسافر۔ تہ توشہ تہ رگ۔ تہ راستی تہ تہ تہ تہ
تہ لامت تہ سرور تہ وہ تیار چو چھے آسمان پر چیکو ختری ہی کہتے ہیں ہندی میں بہت کہتے ہیں
تہ برج تہ جس جہاں تہ توان تہ ہے۔ اوچکا ملک برجیں ہی ہندی میں دہش راس کہتے ہیں تہ ایک ستارہ کا نام
چیکو خاریں ناہدا و ہندی میں شکر کہتے ہیں۔ شکر و میزان ہے ہندی میں تہ اس کہتے ہیں ورن کا ملک نہر ہے۔

مخندم براند و کس برق دار
یہ ہر خار چوں گل صلائے زخم
مگر آتش این دل سوختہ
چو دریا خدم دشمن عیب شوے
بجوہند گان بختم آن مال و گنج
نمایم جو گندم آرم بجائے
پس و پیش چوں آفتاب کمیت
پس ہیچ پتے چھاں گنڈر ہم
زید گوے بدگفتہ پنهان کم
نگویم بداندیش را نیز بد
بدین نیکی آرمند بر من ضرور
وزین حال گرنیز گردان شوم
شوم بر درم ریز خود و زشتان
زبے آلتی و امنادم بہ گنج
ز شاہن گیتی درین غار ز راف

کہ از برق من بر من افتد شمار
یہ ہر زخم چوں نوائے زخم
کہ از خار خوردن شد افرودتہ
نہ چوں آئینہ و ورت عیب جوے
کہ از باز داؤن نیایم بہ رنج
نہ چوں جو فروشان گندم ہم
فروغم فراوان فریب اندکیت
کہ در پیش روش خجالت برم
بہ پادش نیکی پشیمان کنم
کہ ان گفتم با تہم بداندیش خود
ز نیکان و از نیکنا مان درود
زیار تہ نیک مردان شوم
کنم سرکشی لیک با سرکشان
جہاں باد و از باد ترسد ترنج
کر ابو چون من حریف نہ گرفت

لہ چکاری۔ تہ صدمہ۔ آفت۔ تہ کاٹنے کہلے۔ تہ نصیبت برداشت کرنی۔ تہ چاہا۔ تہ وقایہ گوگ۔
تہ سلوک تہ ہیں کرتا۔ تہ بدلہ تہ برکت۔ دعار۔ سلام تہ موتی کہیرنے والا۔ تہ عہد قائم بنایا لا۔
تہ بے سامانی تہ گمراہ۔ تہ تاور۔

کہ دیدست بریج رنگین گلے
زہر دانے و فتر آراستہ
پذیرفتہ از ہرنے روشنی
شکر دانم از ہر لب ایگختن
کے راکہ در گریہ آرم چو آب
بدستم و راز دولت خوش عنایت
توانم در زہر و دوحستن
ولیکن درختے من از گوشہ رست
چلہ چوں چل گشت خلوت ہزار
یہ ہنگام سیل آشکارا شدن
ہماں بہ کہ بالیں چنین باد سخت
بخوگم شوم خلق را رہنمائے
ہم پیچید از کشتن و ناختن
ہیزیں کو سخن بشگفتانم گلے
اگر بہ ز خود گھٹنے دیدے

لہ نفا قلم کی ضرورت ہوئی تھ ہمارے کامل تھ بڑا سے مراد ہوا تھ عرق گلاب طلب نہ خوش حناں
یعنی گھام کو ماننے والا گھوڑا۔ دولت خوش عنان سے مراد خوش نصیبی ہے۔ وہ مصری یعنی ہنسی تھ سُرخ مندل
یعنی حق کے آنسو تھ ناقابل عمل تھ مہاک۔ وہ تھ رنگیں تھ گلاب کا پودا یعنی برابر کا عالم یا شاعر لہ مخ
پہلو سے مراد خوشی دید اگر نوالی نظم تھ زرد پہلو سے مراد غمناک نظم۔

چو از ان خود خورد باید کباب
نشستم چو میخ مرغ در گوشہ
ملالت گرفت از من ایام را
در خانہ را چوں بہر بلبل
ندانم کہ دوران چہاں سے رود
یکے مژدہ شخصم بگردی روان
بصدر بخ دل یک نفس میزنم
ندانم کے کو بجان و بہ تن
ز مہر کسان روئے بر تافتم
بر عاشقان کز بدی بد شوم
گرم نیت روزی ز مہر کسان
در حاجت از خلق برستہ بہ
مرا کا تنکے کہ بودے آن سترس
درین منزل خاکی از بیم خون
بہیں حال منزل کنی چون بود

چہ گردم بدریوزہ چن آفتاب
وہم گش را از دہن تو شہ
ہیج ارم بروم آرام را
ز دم بر جہان قفل و بخلق بند
چہ نیکو چہ بد در جہان سے رود
نہ از کاروائے نہ از کاروان
بدان تا چہم جس سے زخم
مرادوست تر دارو از خوشی تن
کس خوش را خوشی تن یا تنم
ہماں بہ کہ مستوق خود خود شوم
خدایت ز راق و روزی رہان
زوریوزہ ہر در سے رستہ بہ
کہ نگذارے حاجت کس بہ کس
نیارم ہر از خط فرمان برون
کہ زند ایے منزل خون بود

لہ بیک تھ بہشت یعنی خلوت تھ روح زندہ تھ گھٹ گھڑیاں۔ وہ دو گار۔ تھ اگر مرانی بکرو۔۔۔
تھ قدرت تھ خیریزی یعنی ہلاکت لہ وہ دائرہ جو با دو گار اپنے چاروں طرف کھینچ لیتے ہیں تاکہ خیانت
محفوظ رہیں۔ تھ منزل یعنی سفر۔

در خلق از گل براندوده ام
چهل روز خود را گرفتارم
چو در چارباش ندیدم درنگ
ہزار آفرین بر رخ پرورے
زہر جو کہ انداختم در خراش
تروختک از اشک و زخاں
تن ایں جا بہ پرت جوین ساختن
بہ بازی نہ برم جہان را بہ سر
نہ ختم شبے شاہد بر بسترے
ضمیرم نہ زن بلکہ آتش زن است
تقاضائے آن خیمے چون آیدش
بدین و نفسی سخناے بکر
سخن گفتن و بکر جان گفتن است
بہ دورے سفالینہ راستہ گیر
بمیدیش زان دشتہاے فراخ
چو برساکہ شاہ زرے زرقی

لے پنے پاتلے کے لے لوگوں کا دروازہ بند کر دیا یعنی کسی اپنے پاس ہی ملنے دیتا۔ لے دیم یعنی چٹا بھڑی۔ لے آرم
کڑی۔ لے تمام۔ لے بڑی کچا لے گار۔ لے سدا آتش زن یعنی چھماق اور ایک قاصد قسم کے پند سے کوئی کہتے
میں جو شخص کے نام سے مشہور ہے۔ لے ضرورت۔ لے ٹیکری۔ لے ٹکڑے ٹکڑے لے تیرا دل نہ ٹوٹی جائے
یا تو شرمندہ ہو کر با دشاہ کی تعریف میں تلم کھڑے رہا تو ایسی کہ اگر کچھ غلطی ہو تو تیکڑے شرمندہ ہونا پڑے۔

انتخاب

شاہنامہ فردوسی

مردن کی کاوس و تخت نشستن کنخیر

چو با یمنی گشت کاوس بخت
چنین گفت کاوس بر تر روزگار
ز تو یا نعم فردا ورنہ و بخت
نکر دی کے را چون بہرہ مند
ز تو خواستم تائیکے نامور
نبیرہ بریدم بہان بن خلیش
بہا بخوے بافسر و ہند و خرد
چو سالم سپہا بہر سر گذشت

لے دہرہ۔ لے اورنگ یعنی تخت شاہی۔ لے تاج۔

لے پتا۔ لے بڑا کہن۔ لے سیاہ۔

ہمان سر دنا زندہ شد چون کمان
بے بر نیامد بریں روزگار
بہا ندر کخیسرو آسزد گاہ
از ایرانیان سر کہ بزدل
ہمہ جاہا نشان کیو دو سیاہ
ز بہر ستوداشت کاخ بلند
بروند پس پای بکاران شاہ
برور خیمہ عود و کا فور و مشک
نہا ندر زیر اندر تخت عاج
چو برگشت کخیسرو از پیش تخت
کے نیز کاوس کے مانندید
چنین است رسم سرائے سنج
نہ دانا لندریا پد از جنگ مرگ
اگر شاہ با شیم و گزرا ر دست
بنشادی نشین و ہمہ کام جوے

ندام گران گرسلا پد زمان
کز و نام ماند از ہسان یا دگار
نشت از بر تیرہ خاک سیاہ
پیادہ ہر قند بے دنگ و بوٹے
و وہفتہ ہو دند یا سوگ شاہ
بگردند بالے او دہ کنند
و میقے و دیبائے رومی سیاہ
تس را بدود ہر بستند خشک
بسر بزشک و زکا فور تاج
در خوا بگہ را بہت بند تخت
زکین وزا و زو گاہ آر میر
نمانی دو و جا وونی مرغ
نہ جنگ آوران زیر بختان و ترگ
نہا لیں ز خاک است بالیں تخت
اگر کام دل یافتی نام جوے

لے میدا تہ لے ختم ہو جائے۔ لے تخت لے شہر۔ لے زبیر و زیت۔ لے ماتم۔ لے تبر۔ لے نوکریا۔
لے ایک تم کاری کپڑا۔ لے ایک خوشبودار چیز ہے کہ کہتے ہیں۔
لے میدان جنگ لے خود۔ لے کمان لے بتر۔

چنان دان کہ گیتی ترا دشن است
پہل روز سوگ نیا داشت شاہ
بچل و یکم روز بر تخت عاج
سپاہ آجین شد بدر گاہ شاہ
بنشادی برو آفرین خواندند
برو اشتن کخیسرو دل از جہان و دیرینا بستن بروے

زمین بتر و گور پیرا ہن است
ز شادی شدہ دور و ز تاج و گاہ
بہر بر نہادان دل افر و تاج
روان و بزرگان زرین کلاہ
بر آن تاج برگوہر افشا مندند

کسان نیایش کردن پیش یزدان

پرانیشہ شد مایہ در جان شاہ
ہے گفت ہر جائے آبا دیوم
ہم از خدا و ران تا دریا نخت
سراسر ز بد خواہ کروم تہی
جہان از بد اندیش بے بیم گشت
زیر دان ہمہ آرزو یا نستم

از آن ایزدی کاروان دست گاہ
زمند و زمین اندرون تابروم
ز کوہ و بیابان و از خشک و تیر
مرا گشت فرمان تخت مہی
فراوان مرا رفیر ہر گز گشت
و گردل ہمہ سوسے کین یا نستم

لے دادا۔ لے نانا۔ لے عقلمند لوگ۔ لے کچھڑا۔ در بار۔
لے ویرانہ لے غاروں و سرحد شرق میں ایک صوبہ کا نام۔ باختر۔ سرحد مغرب میں ایک صوبہ کا نام
لے بادشاہت۔

روانم نیاید کہ آرد منی،
 شوم بدکش بچو خفاک و جہم
 ز یکسو ز کاوس وارم نژاد
 چو کاوس و چوں جاد و افسریاب
 بہ نیروان شوم ناگہاں نا سپاس
 زمین بگسلد سرہ ایزدی
 وزان پس بران تیرگی بگذرم
 یہ گیتی بماند زمین نام بد
 تیر گردان روئے و رنگ خان
 ہنر گم شود نا سپاسی بجائے
 گرفتہ کے تاج و تخت مرا
 زمین ماندہ نام بدی یادگار
 من کنون چو کین پدر خواستم
 بکشم کے را کہ بالیت کشت
 بآباد و ویرانہ جائے نہ اند

لے غورہ لے شیطانی طریقہ۔ لے کردار عمل۔ لے تمہارا کیا جاؤں۔

لے سب۔ لے غورہ کہ کبھی میں ٹیڑھا ہوں یعنی بد میں۔

لے تاج لے عاقبت۔ لے فرمان۔

بزرگان گیتی مرا کہتہ اند
 سپاسم ز نیروان کہ او دافسر
 کنوں آن بہ آید کہ من راہ جے
 مگر ہم بدین خوبی اندر نہ سان
 روانم بران جائے نیکان برو
 نیا بد کے زین فزون نام و کام
 شنیدیم و دیدیم راز جہان
 کشا و رز پاشد و گرتا جو ر
 بسالار نوبت بفرمود شاہ
 عجب باز گردان یہ نیکو سخن
 چو این گفتہ شد سو بے باغ آن زمان
 ز بہر ہر شش سر و تن بشت
 بہوشید پس بسامہ نو پدید
 بیاد خرامان بجائے نماز
 چنیں گفت کالے بر تراز جان پاک
 اگر چند با تخت و با افسران
 بدین گردش اختر و پائے و پر
 شوم پیش نیروان پر از آبروے
 فرستندہ کامگار جہان
 کہ این تاج و تخت کنی بگذرد
 بزرگی و خوبی و آرام جسم
 بدو نیک را آشکار و نہان
 سرا انجام بر مرگ باشد گذر
 کہ ہر کس کہ آید بدیں بارگاہ
 ہمہ مردی جوئے و تندی کن
 خروشان بیاد کشا وہ میان
 بشمع خرو راہ نیروان بخت
 نیایش کنان رفت و دل پر امید
 ہے گفت باد او را پاک راز
 بر آئندہ آتش و باد و خاک

لے ماتحت۔ گردش اختر ہے مرا خوش نصیبی لے قدرت و اختیار۔

لے سپہ سالاروں کا دار و قہ۔ لے داد و دینے منصفیت خدا۔

لے پیرا گزیر والا۔

نگهدار چندین سروده مرا
ترا تا بیاثم نیایش کنم،
بیا مرز کرده گناه مرا
بگردان ز جانم بد روزگار
بدان تا چون کاوس و ضحاک جم
چو بر من به بند و در راستی
بگردان زمین دیو را و دستگاه
روانم بدان جاے نیکان سان
شب و روز یک هفت بر پا بود
سر هفت را گشت خسر و توان
بهستم ز جاے پرستش برقت
همه پهلوانان ایران سپاه
ازان نامداران روز تیر و

پژدهش سران ایران راز بستن و سخن گاه از کین و

چو بر تخت شد نامور شهریار | بیا مد بدرگاه سالار یار

له جیک زندہ رہوں - له عاجزی - پرستش - له خواہش نقصانی - له بے ایمانی - جھوٹا کفر و
ضعیف - له بدی سے - له لافانی - له چو بداروں کا داروغہ -

بفرمود تا پرده برداشتند
بر نقد یادست کرده بکش
چو طوس و چو گودرز و گیو و لیر
چو نید و غل چون زنگنه شادان
چو دیدند بر دوش پیش نماز
کہ شما ہا دلیر اسرار و را
از انکہ کہ تیر دان جهان آفرید
چو تو شاہ نشست بر تخت عاج
فر از ندہ جوئن و زین اسب
نتری ز رنج و نہ نازی بہ گنج
همه پهلوانان ترا بستہ ایم
همه دشمنان را سپردی بخاک
بہر کشورے لشکر و گنج توست
ندانیم کاندیشہ شہریار
ترا زین جهان روز بر خور و رست

سپہ را بدرگاه بگذاشتند،
بزرگان اسب انگن و شیر فش
چو گرگین و بیزن چو ہام شیر
فر پیرز و گسہم و نام اوران
از ان پس ہمہ بر کشاوند راز
جہاندار و برہمتر ان مہترا
غلک بر کشید و زین گسترید
فر و غ از تو گیر و ہمہ مہر و مانج
فر و زندہ فرخ آدر گشت
بگیتی ز تخت فر و دست رنج
سراسر بدیدار تو زندہ ایم
بگیتی نہایت کس ترس و باک
بجائے کہ بے برہنی رنج توست
چرا تیرہ گشت اندرین روزگار
نہ ہنگام بیمار و پژمردن رست

له انکہ اجازت دیدی - له کش بقیل و سینه - له امتداد نہایت - له سلام فرود می روف - له مہر مراد
نگین شای - له ایک آتشکہ کا نام ہے - له دین کردیا - نہ تجرک و تکلیف - له نیکو پائل - له جہان ہے - یعنی جی بک
قدم رکھتا ہے اسکو اپنے قبضہ میں کر لیتا ہے - له غم - رنج -

گر از باغچیزے بیا زرد شاه
بگوید بکاتا دلش خوش کنیم
و گردشمنه دارد اندر نهال
همه تا جداران که بودند شاه
که تا سرستانند یا سر دهند
نهانی که دارد بگوید بسا

پاسخ کینسر و پسران ایران

چنین داد پاسخ گرانمایه شاه
به گیتی ز دشمن مرانیت رخ
نه آزار دارم ز کار سپاه
ز دشمن چون پدر خواستم
به گیتی بپای خاک تیره نهاد
شامینها در نیام آورید
بجای خروش کمان نایق جنگ

که اے پهلوانان جوینده راه
نشد نیز جائے پر اگرند گنج
نه اندر شما هست مرد گناه
بداد و بدین گیتی آراستم
که مهر نگیں مرا بر خواتند
بر آئین شیر جام آورید
بمانید بابا ده و بوبے و رنگ

نه بگو نازش کنی زانے کچه رهسواران کردین و اس کا کچھ آگ پر بہن ڈالیں تھ قدر ۔ وقت تھ رات
پر چلنے والا ۔ تھ قدم تھ جہاں میری بادشاہی تھ نہ پڑھی گئی ہو جہاں میری اطاعت نہ گئی
ہو ۔ تھ میان تھ بجائے تھ تاج رنگ تھ پیش و عشرت ۔

کہ ماہر چه یار ت بر ساختیم
به یک ہفتہ بر پیشی ز روان بپای
یکے آرزو دارم اندر نہان
بگویم کشادہ چو پاسخ دهید
شامیش یزوان ستایش کنید
کہ او داد بر نیک و بد دستگاہ
وزان پس ہمہ شا دکامی کنید
بدانید کاین چہ سرخ ناپاکدار
ہے پرورد پیر و برنا ہم
ہمہ پهلوانان ز نزدیک شاه
بسالار بار آتر مان گفت شاه
کے را مدہ بار و پیش من
بیاید بجائے پرستش بشب
ہے گفت کائے برتر از برتری
تو باشی بکنو مرا رہنماے

ز دشمن جهان را پیر دا ختم
بیودم پر اندیش و نیک رای
ہے خواہم از کردگار جهان
به پاسخ مرا روز فرخ دهید
بدین کام و شادی نیایش کنید
ستایش مرا اورا کہ بنمود راہ
زید ہاروان بے گمانی کنید
نہ پروردہ داند نہ پروردگار
ازودا و بنیم و ہم زوستم
برون آمدند از غمان دل تباہ
کہ بنشین پس پردہ بارگاہ
ز بیگانگان مردم و خویش من
بداد را رود ازندہ بکشایب
فرزندہ پاک و بہتری
چون بگذرم زین سنجی مراے

تھ رہبری کی یا راہ راست بنائی ۔ تھ نہایت تم ۔
تھ پرورش کرنیوالا خدا ۔ تھ بہشت ۔
تھ عاقبت دنیا ۔

بخوی دلم میج ناتانسته * روان جلے روشن لان نیات

رزم لشکر سکندر بالشکر فور ہندی و کشتہ شدن فور بد سکندر و نشانیدن سکندر سورگ را تحت او

چو اسکندر آمد بہ نزدیک فور
خروش آمد و گرد زرم از دور
بارپ و بخت آتش اندزدند
از آتش برافروخت تفت سیاه
چو پیلان بدیدند از ایشان گریز
چو خرطومها نشان بر آتش گرفت
ہمہ لشکر ہند گشتند بانہر
سکندر پس لشکر بدگان
ہے تا ہوا نیلگون شد برنگ
بدید این سپہ آن سپہ را ز دور
برفتند گردان پر خاش جوئے
ہمہ لشکر فور بر سر زدند
بجھید از ان کاہنیں بد سپاہ
برفتند بالشکر از جلے تیز
بماندند از ان پیلانان شگفت
ہمان فرندہ پیلان گردون فلز
ہے تا تحت برسان با ودان
سپہ را نشانند آن زمان جلے جنگ

لے میرادل بڑا کیلے بال دھڑے یا مال ہو۔ لے لوان کا کش کر نیاسے بہادر لوگ۔ لے تفت سچی باریت
یا مٹی کا تیل لے درہم برہم کر دیا۔ لے سونڈ۔ لے پس پا ہو گیا۔
لے مت لے مانند۔ لے زور سے طعن ہوئی۔

جہان جوئے بارو میان ہم گروہ
طلایہ فرستادہم بر براہ
چو پیدا شد آن شوخہ تاج غید
برآمد خروشیدن گاؤ دم
سپہ با سپہ کاہر ساختند
سکندر بیا مد میان دو صف
سوارے فرستاد و نزدیک فور
کہ آمد سکندر بہ پیش سپاہ
سخن گوید و گفت تو بشنود
چو بشنید زو فور ہندی برقت
سکندر بہ و گفت کائے نامدار
ہے دالم و تو و منہ مردم خور
دو مردیم ہر دو دلیر و جوان
چرا بہر لشکر ہے کشتن است
میانما یہ بندیم و جنگ آوریم
فرود آمد اندر میان دو کوہ
ہمیداشت لشکر دشمن بنگاہ
جہان شد بسان بلور سفید
دم نالے سرغین و رویہ نیم
سنانما با بر اندرا فسر افتند
یکے تیغ رومی گرفتہ بکف
کہ اورا بخواند بگوید ز دور
بدیدار جوید ہے باتو راہ
اگر داد گوئی بدان بگر دو
بہ پیش سپاہ آمل از قلب تفت
دو لشکر شگستہ شد از کارزار
ہے نعل ارپ استخوان بپزد
سخن گوئے و با مغز دو پہلوان
و گر زندہ از زرم بر کشتن است
چو باید کہ کشور بچنگ آوریم

لے ہر اول لے لوگ۔ ہیرا۔ لے آفتاب لے بگل۔ لے نفیری۔ لے سرنما۔ لے کانے کا شکار لے تقارہ
لے لوانے لگی۔ لے فوج کے بیچ کا حصہ لے درندے اور چرندے۔
لے روتہ تہا ہے۔

زما چوں کے گشت پیر و زنجب
 زرومی ننہما چو بستنید فور
 تن خویش را وید بازور شیر
 سکندر سوارے بساں قلم
 بدو گفت این است آیین و راه
 دو خنجر گرفتند هر دو بجفت
 سکندر چو دید آن تن بل مست
 با وژد از وماندا ندر شکفت
 ہے گشت باا و با ورد گاه
 دل فور پر در دشت زان خروش
 سکندر چو باد اندر آمد ز گرد
 برید بال و سر و گردنش
 سرشکر روم شد با سمان
 کے کوس بودش ز چرم ہزار
 برآمد دم بوق و اولے کوس

بد وماندا این لشکر و تاج تخت
 خریدار شد رزم اورا بسور
 کے بارہ چوں از دہائے پزیر
 سلجے سبک باد پائے و زرم
 بگردیم یک باد گر بے سپاہ
 بگشتند چندے میان دو صف
 کے کوہ زیر از دہائے بدست
 غمی شد دل از جان و تن برگرفت
 خروشی برآمد ز پشت سیاہ
 بدان سبکدش دل چشم و گوش
 بز و نیز تیغے بر آن را د مرد
 ز بالا بجاک اندر آمدنش
 بر رفتند گردان ہم اندر زمان
 کہ آواز او بر گزشتے ترا بر
 زمین آہنیں شد ہوا آہنیں

لے خنجر سے لے گھڑا۔ لے تیر۔ لے از دہائی صورت کا گز۔

لے آواز دہائی میدان جنگ سے شیر۔

لے گل۔ لے سیاہ۔

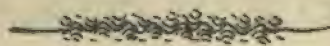
بران ہم نشان ہندوان رزم چو
 خروش آمد از دشت کلے استان
 سر نور ہندی بجاک اندراست
 شمار اکون از پے حدیت جنگ
 سکندر شمارا پخان شد کہ فور
 بر رفتند گردان ہندوستان
 سر فور دیدند پرخون و خاک
 خروشی برآمد ز لشکر بزار
 پراز درونزدیک قیصر شدند
 سکندر سلج گران باز داد
 چنیں گفت گر فور ہندی بمرد
 نوازش کنن من با فز دل کنم
 پنچشم سرا سر ہمہ گنج او
 ہمہ ہندوان را تو مگر کنم
 وزان جایگہ شد بر تخت فور

یہ تنگی بر وے اندر آوردہ روئے
 سر مایہ مرز ہندوستان
 تن پیکو ارش بجاک اندراست
 چنیں رزم شمیر و چندین نگ
 از دشت باید کنوں رزم و سور
 برین برگشتند ہماستان
 تنش کردہ یکسر بہ شمیر چاک
 سرور بختند آلت کار زار
 اہانالہ و خاک بر سر شدند
 بخوبی زہر گوہ آواز داد
 شمارا بغم دل نیاید سپرد
 ز دل تان غم و ترس بیرون کنم
 حرام است بر لشکر من گنج او
 بگوئیم کہ با بخت و افسر کنم
 پیمار درود ماتم پرازین و سور

لے بہت نزدیک ہوا آہنیں کا مقابلہ کرنے کے لے ملک لے آہن مایہ۔ لے خوشی لے متفق لے ہتیار لے ہر کم
 کا ایک سلوک کرنا کا وعدہ کیا۔

لے اسکی پوشش کا نتیجہ زمین دولت و فیرہ۔

چنین است رسمه سپنجی سراے
 بخور هر چه داری منه باز پس
 بے بود بر تخت قیصر دو ماه
 نیک با گنر بود ناشن سیرگ
 سر تخت شاهی بدو داد و گفت
 بدخش و بخور هر چه آید فرماز
 که گاه سکندر بود گاه نور
 درم داد و دینار شکرش را
 بیار است آن جمله کوشش را

له قائم لله تو تکلیف اٹھاتا ہے کسی دھمک کر کیا سیکوں چھوڑ جائے۔ تھ مالی نسب۔

اقتباس از

منتخبات اشعرا

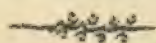
آقائے رشیدیاتی

(یکے از معروف ترین شعرائے دور جدید ایران)

نوبهار

خوشا نوبهاران بگا و غروب
 نیم آن چنان بگذرد و در چین
 که ہامون بدلتج است و کہسار غیب
 کہ مگر بر پچمرہ گان در قلوب
 تراستادی باو ہای شمال
 ز تر و توی ابر ہای جنوب

له نیاز مآثره جنگل تھ قادر۔ عمدہ خوشنما۔ تھ محبت۔ تھ جمع قلب یعنی دل۔
 تھ چالاک۔ ہوشیاری۔ ہنرمندی۔

چو طوطی شد اندام هر پاره چوب
گهی باد را برگوید بر دلب

چو طوطی شد اندام هر پاره چوب
گهی باد را برگوید بر دلب

چمن شد چو پاکیزه روی حبیب
نه هنگام سید رشت از من گل
بر آراست لشکر گل و ابرو باد
ز تدا بشار از بر کو همار
بدشت اندرون هر که دارد گذار

هوا چون شفا بخش قول بلعید
همی گلشن از دو ساند به بید
بتا راج صبر و قمار شکید
چو آموز گاری به کوک نهیب
ز سبزه نداند نمر از از شیب

نگین بر آن نیزه آفتاب
تو گوئی یک جدول مستقیم
فلک چو کتاب رشت این خطا نور
سره که چو روزگار شیب
فرورفته هر بر که در سایه

گذر کرده صد جاز قلب سحاب
درا وز رشتا بنده بر جای آب
الف چوب زیرینه اندر کتاب
دل دشت چون آرزوی شباب
چو خندان عروسی بدی بای خواب

له سخت پتھر له دوست - مستحق ماند نمی متا بہت کہ کتاب ہے - له فوق - دہشت له نہر
له یلہ پایا له تالاب چشمہ -

عجب دارم از کو ہماران عجب ق
زہر سوئی غر نندہ ابری سیاہ
دل ابر تار یک وز خشنده برق
اگر بنگری سوے توں تسنح
مگر خزانہ بت است چرخ بلند
پہ یک جای روز و یک جای شب
گشا دہ چو رنگی بہ پر خاش لب
بود طور سینا و آیات رب
بے رشتہ بینی ز رنگین نصب
پہ شریف این روزگار طرب

بہارا دریغا کہ پایا نہ ،،
دریغا کہ چوں روزگار شباب
ولا ضرے کن در این خرے
غنیمت شمر عمر در نو بہار
گمانت کہ جاویدی اما دریغ
دریغا کہ پیوستہ با مائے
یک امر و نہستی و فساد
کم از خاک و از سنگ خارائے
کہ تو نیز ہموارہ بر جثائے
برائی کہ پایائے اما نہ ،،

آئینہ خیال

چہ خوش باشد بروی آب دیدن
پہ بیاری چنان خاطر فرہید
بر و رقصیدن متاب دیدن
کہ شام وصل یاران خواب دیدن

لہ گرجے والا تلہ آجکل یران میں کٹا دہ اور کٹا دہ دونوں لفظ مستعمل ہیں تلہ خدا کی نشانیاں یعنی وہ خدائی تلہ
جو کہ طبر پر حضرت موسیٰ کو نظر آیا تھا - تلہ تاکا شہ وہ گلی کی طرح کی بیٹے آدمی کے غیر مقدم کہ اسے کہڑی کھاتی
جو کہ قائم رہنے والا کہ قائم - تلہ رقیق بیٹے والا -

نیم آید از و پر چین شود آب
بزد قمر من مه چوں گوی سحاب
دژم گردد چو رسته جبینی
که ناگاهش بر انگیزند از خواب

پهری بر زمین گسترده بینی
ز بادش چهره پر چین کرده بینی
جمال لعلبان آسمان را
گسی بی پرده که در پرده بینی

ورخت و کوه و در و ماه و انجم
در این آینه که پید اگی گم
تو گوی رنگیزان طبیعت
جهان را همی شو بند در خم

صدای لطمه امواج آرام
که بر ساحل رسد از صبح تا شام
چو بانگ سیلی یاران طناز
بروے گوئے عشاق ناکام

بجنبید بید را در آب سایه
چو طفله خفته در آغوش وایه
بوزاین سایه را آن لطف اقبال
که در گفتار شیرینان کنایه

نه کیمیا - نه پاره کی گیند - دژم یعنی ترش و غصه من - نه آسمان کی گویاها یعنی تارے کے ظاہر
نه تیسرا - نه جمع مریج یعنی لہر - کہ گود نہ ایشامہ

چون گاہ بر جہد در آب مایہ
ز حیرت بخیزد از جاجست نواہی
گمانت عکس ماہ از معجز باد
روان گرفت و شد در آب راہی

نہنی آن خروشان غوک مرست
دو دیدہ دوختہ بر ماہ پیوست
چون گاہ انگند در آب خود را
تو پنداری کہ افتد چیزی از دست

یہ ہنگام شناد و پایش از پس
ازو گئے جدا ماند چو دوش
دو چشمش چون دو سر و اید سلطان
ہی لغزندہ برایں سطح المشر

گئی گترده تن گاہی فشرده
زمانے زندہ گاہی اچھو مردہ
دے بر موجها پویان و پران
دے خود را بہر موج سپردہ

الامی صفیہ پاک بہشتی
توئے غماز ہر خوبی و درشتی
ز عنصر ماچنین پیکر نیاید
مگر از گوہر جاننا سرشتی

لہ روح - جان - نہ میندک - کہ بیدار - شش یعنی تیرنا گے ترکا - کہ ہمار و صاف نہ چغور کیو کی پانی
میں ہر چیز کا عکس نظر آتا ہے خواہ خوبصورت ہو یا بدصورت ۔

بیا بیا دست خمیده عکس کسار
بسر اندر تو برده ریشہ اشجار
نیمت گرد و دامن پاک کرده
پسرت رنگ خود بخشیده هموار

~~~~~

خوشا برگی که بر سطح تو بویید
خوش آن مای که اعماق تو جوید
خنک سنگی که بهائے تو بوسد
خنک بادی که گیسے تو بویید

~~~~~

طیاره

ای طایر تند سیر زیبا
کت ز آهن و رتوی استخوانست
وقت بر این زمین مکانت
گا بهیت بنزد دایر ما

~~~~~

چون میل کنی بسوی افلاک
بال و پر تو به جنبش آید
پا و سر تو بگردش آید
لحظه بخیزی چو مار بر خاک

~~~~~

زمین شوق منت نشود توانا
در مسرکه هوا شکاف
زیرا که ترا هوای صافی
مانع بود از صعود بالا

له تیرے پاؤں چومنے کے لئے جڑ۔ طے جمع ٹھہر یعنی درخت ہے کسان۔ ویسا ہی۔ طے جمع یعنی تیرے پاؤں
له کاشا کہ پناہ تیرم گاہ۔ طے تورنگت ہے۔ طے بلند ہونا۔ ادنیٰ چڑھنا۔

بر دشمن خود مظاہر آئے
بر پشت ہو اسوار گردی
آسودہ زہر فشار گردی
وز آب و ہوا سبک ترائی

~~~~~

چون دور شوی مسافتی چند
پنهان شوی از ہمہ خلایق
از خاک گیسختہ علایق
با ابرمیل بستہ پیوند

~~~~~

طیارہ چو از تو بر ترم من
زیرا نغم آدمی و تو چہیز
چون بر نشوم بہ چرخ من نیز
پرواز کنان ز بخش تن

~~~~~

من چونکہ شدم ز گفۃ خاموش
طیارہ کہ مے نمود از دور
در تندی و کوچکی جو زنبور
گفتا کہ جواب خویش بنیوش

~~~~~

زان روز کہ بر ہوا شدم چہیز
من یا نغم این ہوا گشائے
تو گر ہوا است غالب آئی
آید فلک چو خاک و زیر

~~~~~

له نغمہ۔ کامیاب۔ طے دبا و بجز نغمہ۔ طے تعلقات سے برتنے والا۔ طے محس یعنی تیرے پاؤں
له ایتمی خواہشات نفسانی پر مہ زمین۔

چاره ابله

ابله پرید هنگام شب از بانوی خویش
 کای بلای جان دل زخم چون دوی خویش
 کیست ابله در جهان چیتا بدلتان
 چون تواند کرد ابدی آهوی خویش
 زن بخندید و بگفت ابله کی باشد که خویش
 از بختی خویش دارد بر رخ نیکوی خویش
 از قصاوان پس کن زن گفت این سخن بهر مرد
 شد بکار بیرون ز راحت شکوی خویش
 مرد خویش گرفت چو دید از یک بدست
 هست افزون شد غمی در هم کشید برو خویش
 ساعتی چید از این غم کو چرا باشد بدست
 پس بر آن شد تا بخیر دزدان را روی خویش
 پیش در دست پریشان کرد هر سوئی نظر
 تلیک شمع فروزان دید و کیسوی خویش
 بر زبانه شمع سوزان سو و دهن باز داشت
 آنچنان از یک قبضه فروزان بر روی خویش
 آنچنان از زلف آتش موی و پیکر و صورت
 کز خجالت مرگت با گرفت پیش روی خویش
 پیش رفت و بهر ابله یاد گاری و دلداری
 بر رخ خاکستر و اندر و آتش بوی خویش
 زن خندان روی شد آینه سیمین و یک
 هر طرف جویدان چنان چون موی خویش
 بر شگفتی کرد و خندان غمین شد چو کی یافت
 راست مانند کدو ساقه روی شوی خویش

له بیوی - له عیب - له ایک ٹہنی کا برابر - له مذاق - دلی - سات بیتی سخن - له گھر - مکان - له اپنی توری
 چہ ہالی - له فوراً - له شعلہ - له آس کا گھر - له سوگھی - له پریشان گھرائی ہوئی -
 له بغیر بازاری مچھ والا -

گاہی از مصرت سرگشتان گزیدی شمناک
 گاہ از خند و رفتی دست بر پہلوی خویش
 گفت بخورد کے شوی زیش سبت سوختن
 گاہ ویشا ز را بیا بد سوخت خلق و فحش خویش

ہفتاد و ساگی را بین و زانات تا گوشت شاعر مہدی

در و باد بر آن شاعر بلند مقام
 کز جبالد فخر و بدو بنا زو نام
 گزید کہ شاعر منخراد ب تا گور
 کہ کشور سخن از وی گرفت نظم و قوہم
 یگانہ ہر درخشان مشرق کز تویش
 ز دودہ گشت جہان سخن ز رنگ ظلم
 چو آفتاب ز آفاق مشرق تابان
 دزد گرفت جہان جملہ روشنائی و ام
 نہاند گوشہ اندر ہمہ بسط زین
 کہ صیت فضلش نہ نهاد اندر آنجا گام
 زلفہ ہای دلا ویز و کتہ ہای لطیف
 ہمیر ساند جان را از آسمان پیغام
 کند پدید زلفہ بدیع و معنی لغز
 بخاطر اندر آثار روح در اجسام
 معانی اندر لفظش چو عالم ملکوت
 کہ نیست آنجا اندیشہ از فتنہ و زحام
 ترانہ ہای دل انگیز او بھر وری
 ہزار خاطر آشفتنہ را کند آرام

له مچھ - له راجن - صاف صاف - له عریان - اوصاف - له پاینداری - مقبولی - له جمع خلعت یعنی
 اندھیرا - له قرص کہ فرش - له شہرت - له دلچسپ - له نادر - له فرشتہ کی دنیا - له آئینہ - یعنی
 زمام رحمت کی جمع ہو -

هنروری که ز بحر کلام چهره خنده آت
بشرق و غرب بین بر قلوب برافهام
ز روی روشن او بهره میرد بیکسان
ز دوده فکر خواص نمود طبع عوام
ایا خلاصه ذوق و مکالمه دانش هندی
که چون تو پوزن ز مادر ایا م
په تیغ جای چنان قدر توبه نشاند
که در قلم و سعدی و کشت خیم
نه چون در شعر اشعری و کشت تو
شکایت شب هجرت و وصف حلم مدلم
که هر چه گوئی پندارت و حکمت اخلاص
ز داروی سخنت جان در و مندر بشیر
ز بهر صلح و صفا و ز بهر امن سلام
تراز جایزه های تو بن که بگر فتنی
نجات یا بد از آسب محنت آلام
که پیش هست تو کان گوهر تابان
اگر هزار گیری هنوز نیت تمام
نثار شعر ترا شاید از سپهر بلند
چنان خیر نماید که کان سنگ رخام
بخش هفتاد از عمر تو ببا یست
میکنند و نور رشید و زهره و بهرام
چو راه دور مرزین طواف و در باز
که سوت هندی از ایران بستی اسوام
برین قصیده فرستم ترا درود و سلام
پر پیری اندر طبیعت جوان نیرومند
دل رشید ز آثار فکر روشن تو
دل تو خرم و جان باد مهبط الهام
بسان طبع تو شادان و خرم و پرام

سختی

له جمع هم یعنی میجو. نه بهار پست. نه واه واه. نه میا. تمام ۷۰ عمر خیم ملوچی بیکار و عیال نهت
شبهه بین. نه غمراپ نه یکی نه مذهبی. نه جمع الم یعنی تکلیف یا رنج نه نوب صاحب کامر کیا هوا.
انعام جو دنیا بس سبب اچھی قسم کو دیا جاتا ہے. نه شک مرمر. نه ایک تیار کا نام جو کو علی بن مرثع اور ہندی بن سنگل
کہتے ہیں نه زیارت کرتا. نه بکر لکھا. زیارت. نه اترنے کی جگہ. نه غذا کی طرح نہیں کوئی بات کی نه خوش آراستہ

رنجھا

رنج ہا آموزگار ان دلند
ہر کسے رنجیتن منزند
کو دک اول چو نمک دیدہ برگشود
آئینہ ادراک او بے رنگ بود
ہچو آب صاف اندر کہ
نہ در او تشویشی و نہ حسرت
پس بہر رنجی ز چپ زری کرد یاد
تا چنین شد در ہمہ کار استاد
اولین بارش چو نگی با نخت
گشت واقف کہ مراد را پائیست
پس چو آتشش شد از آتش فگار
نیک آگشت کہ هست انجنت دار
چشم را شناخت از زاری چشم
لذت خفتن ز بیداری چشم
موی را شناخت تا از شائستہ
زوشد برکنده از بن دانستہ
تاز بے شیریں نشد نالان شبے
لذت سیری ندانست آن صے
او ندانستی کہ در حسرت
ہست عضوے صاف چو آئینہ
کو غم و از کینہ گرد و تیرہ قام
وز در گوشتش با شد تلب نام
گشت روزی پیش مادر زنجوی
مادرش ز دنا گمان باگی بروی
سرخ شد چون آتشی رخسار اش
خون جوش آمد از آن میخار اش

نه رنجھا یعنی تکلیف یا سختی. نه بکر. نه تالاب. نه بقراری. نه حرکت. نه ہر ایک تکلیف یا کوشش کے ذریعہ
کوئی بات سیکھائی. نه بوجی واقف. نه ایک بال. نه بچہ. نه دل. نه تیرہ مزان. یہ مادری وقت ہو شکفتا
نه علامت لب لعل.

ناگمان در سینہ زیر سپهر من
نام پر سید و بگفتند نال است
ایچنین بسیار چیز آرد بدست
در دورنج و گر کم و تیار و حزن
جسمه باشد مرد بان آگهی
بس که ماعمر گرامی سوختیم
هر قسم کز مرد بان بالاشدیم
آگهی از دست و پا و چشم و گوش
آگهی از مهر و کین و جود و آزار
کے ہما داؤد بے خون جگر
عشق را آنروزہ شناسی در دست
تا نیلنی در دل خود نیش عشق
ہچنین تا دیدہ ہا را مناسگری
در دہر چیزت بدان چیز است راہ

لے مصیبت زدہ - لے حاصل کرنا بہان ہنر و فن سے مراد ہے۔ دو جوڑ وال بچوں سے ایک لے نصیبت
لے جمع محنت یعنی مصیبت لے زینہ - لے خون کو صاف کرنے والا - یعنی مصیبت دور کرنے والا - لے شہد
لے خون پسینہ کر کے خشقت اٹھا کر دی بولے - بکری بکری ہیں دیکھئے گا۔
لے غور سے لے شوق -

وزرش

بیاتاقن خود نداریم خوار
تن ماچو کاخی است بریل گاہ
چو بنیان او گشت نا استوار
بکاخ اندرون ہوش و فرنگ لای
اگر کاخ راست بنیان کنیم
چو ویران دلزلان بود خانہ
بکا ورکہ در زرمستی کند
بیاتاکہ تن را بہ نیر و کنیم
چو از تن بہ پیریت نیر و بکارت
سراز فکر روشن دل از رای پاک
ہمہ روزشادان ترا ز روز نیش
نگویم کہ سودی در این زندگیت

بر آریم از جان سستی دمار
براوسیل غرندہ انگندہ راہ
نیارہ بریل جوشان قرار
چو خانہ خدایان گزیدہ جای
تن ساکن خانہ لزلان کنیم
نجویدہ را و مرد کا شائہ
سوارش چہ سودار کہ چستی کند
ز وزرش روانہ را بی آہویم
بماند ترا رای و گفتار است
نگرودتی تا بر فردہ لاک
نہ دل نا امید و نہ خاطر پریش
کہ نزدیک من با نمودن کیفیت

لے کمزور - نصیبت لے کمزوری لے ہلاکت - لے گھر کے مالک -
لے گھر - مکان لے تیز رفتار گھڑا -
لے بغیر عیب والا - لے پریشان -

ولیکن دور فوری کہ درین جهان
چرا زار باشیم و بیجان دست
ہمان بہ کہ شادان و امیدوار
جہان چیت آئینہ حال ما
پروی اندیش گر بخندیم شاد
و گریش او موہ کر دیم سر
ازین پیش مردان فرخندہ پی
ولیکن مے ارشادمانی دہ
یکے جوش در خون و شور بی سر
چور فوری و ماند لب ز جام دور
ہمان بہ کہ از چشمہ زندگی
زہر شش نخواہیم نیروی جان

بیدار

پہ صحرائی گلی مرست و بہر مرد
کہ فصلی سخت بود و خشکسالی

لہ دہا۔ لہ گولہ کیا ہوا لہ با خط یا کاغذ لہ رات لہ دل لہ کس ڈال گیا۔ لہ ہم روزا شروع کریں
لہ روتی ہوئی آنکھ۔ لہ جس طرح سے۔ لہ چکر۔
لہ دوسر لہ پریشان۔

ہوا از خشک مغزی ہچو دودی
غبار آلودہ گیتی چون مصافے
تہ باریدی برا و گریان سحالی
قدش کوتاہ شدہ چوں طفل
ہمہ گشت زنی آبی چو فلسفی
نشستہ منتظر شاید کہ ابری
برآمد از افق ابری سیہ فام
تہ مغزش چو شخص مالدار
بغریدی ز کبر و تیرہ رے
چنان کار دیہ سوی شہر بندی
چو دید آن ابر را گل نگہ برد
شید این تالہ ابر و روی برافت
کجا جسم آورد بالانشینی
نمی بینی چو رویشی بنالہ
سوی مرزدگر آداز آن شت

زمین از سخت روی چون سحالی
دم آغشتہ افق ہچو قتالے
نہ بگشتی برا و باد شمالے
رخش پر چین شدہ چوں روی لالی
ہمہ شاخس ز باریکے چو تالی
برا و ریود بلطف اشک لالی
بشرتش بالی آو در غرب بالی
سیہ رویش چو مرد بد نصالی
چو شیر در پی پریان غزالی
بہ نخت قرص نالے کوتوالی
کہ رچی بر ضعیفی تیرہ سالی
کہ اور از آن سخن آسرد لالی
بہ نختی دیدہ صف النعالی
چنان خند و برا و صاحب لالی
کہ بد سیراب باغی بی مثالی

لہ ٹھیکری۔ لہ کابریں۔ لہ میدان جنگ۔ لہ خون آلودہ۔ لہ قتل ہوئی جگہ۔ لہ جہری سے۔ لہ رہا کیے پائی یا
پیرہ سے نسل۔ لہ شفاف۔ صاف لہ ایک بازو۔ لہ پریشان دماغ۔ لہ غور لہ بفرجی لہ ہرن
کار و کار دہا۔ لہ قیدی لہ کیا۔ لہ سمیت زوہ۔ لہ جوتوں میں بیٹھے۔ لہ الہی حقیر۔ لہ بے نظیر۔ لہ اتالی

در آن جاری ز هر سو جو باری
از آن بالنده هر جانب نهالی
پیش کرده هر روزی نگاری
نیمش داده هر ساعت صفائی
فرو بارید سیلابی بر آن باغ
که بودا دراز نشا دای کمالی
بمرد آن گل ز بی آبی بحدی
بماند آن ابر نادان را و بالی

انتخاب

پیام مشق

نتیجہ افکار علامہ سید اکبر شیعہ محمد اقبال مرحوم و منفرد
گلِ نختین

منور ہم نفس در چین نمی بینم
بہار می رسد و من گلِ نختینم
پہ آج جو نگرم خویش را انتظار کنم
باین بہانہ مگر روئے دیگر بی بینم
بخامہ کہ خط زندگی رقم زدہ است
نوشتہ اند پیام بر برگِ گیسوم
دلہم بہ دوش و نگاہم بہ عبرت امروز
شہید جلوتہ فردا و تازہ آئینم
ز تیرہ خاک و سیدم قبائے گل بستم
و گر نہ اختر و آماندہ ز پر وینم

لہ رحمت کیا گیا۔ لہ بڑا گیا۔ لہ ساتھی۔ لہ کہا ہوا۔ لہ پروں ایک تاروں کے مجمع کا نام ہے جو نہایت روشن ہے۔

لہ آگے والا۔ لہ پورا لہ نقش لہ سبیل۔ صفائی۔ لہ عذاب۔

دعا

اے کہ از پنخانہ فطرت بجام رنجی ز آتش صہبائے من بگرد آیینای مرا
 عشق را سرمایہ ساز از گرمی فیرا من شعله بیدار گرداں خاک بینای مرا
 چوں بمیرم از غبار من چسب رخ لا لہ باز
 تازہ کن دلخ مرا سوزاں بصحرای مرا

ہلال عید

بتوان چشم شوق رسید اے ہلال عید از صد نگہ براہ تو دای نہا وہ اند
 بر خود نظر کش از تنہی و امنی مرغ در سیر تو ماہ و تمامے نہا وہ اند

تنخیر فطرت

(۱) میلاد آدم

نعرہ زد عشق کہ غوغاں جگے پیداشد
 حن از یک صاحب نظرے پیداشد

لہ شہر بخاندہ - لہ حدت - لہ ہجر - لہ انگری شرب - لہ بوتل - لہ سینہ بے دل - لہ مینا وہ پہاڑ جہاں حضرت موسیٰ
 کو خدا کا نظر آیا تھا - سوزاں بجائے سوز کے استعمال کیا ہے - صحرے مراد صحرائے محشر ہے - لہ غصہ - لہ تنگدستی - لہ پیدایش
 لہ عاشق سادہ - لہ حقیقت کو سمجھنے والا - فلاشنامہ -

فطرت آشفست کہ از خاکستان مجبور خود گئے، خود شکنے، خود نگرے پیداشد
 خبرے رفت ز گردوں بہشتان بزل خدرے پروگیاں پر وہ در پیداشد
 آرزو بخیر از خوش باغوش حیات چشم واکر و وہ جان و گرے پیداشد
 زندگی گفت کہ در خاک تمیدم ہم عمر
 تا ازیں گنبد ویرینہ مرے پیداشد

(۲) انکار الہی

تو ہی نادان نیم، سجدہ یادم برم! او یہ نہا داست خاک من نہ تو آدم!
 می تپا ز سوز من انون رگ کاینات من بہ دو صرم من بغو تندر
 رابطہ سالکات، ضابطہ اہیات سوزم و سازے دہم، آتش مینا گرم
 ساتھ خوش لا در غم کم ریز ریز تا از غبار کہن، پسگردا و روم
 از تو من مویجہ، چرخ سکوں پائیز نقش گرد روزگار، تاب تب جوہر
 پیکر انجم ز تو، گردش انجم زمین جاں بجاں اندم، زندگی مضمر
 تو بہ بدن جاں دی، غمیر بجان من ہم توبہ سکوں رہ زنی، امن تیش رہم
 من ز تپاں مایگاں گدیزہ مکرم بخود قاہرے دوزخ، دا و ربے محترم

لہ بے اختیار - لہ خود غرض - لہ مایہ - انکار - لہ خودی - لہ ہوشیار ہو - لہ خدا کے مقرب فرستے
 لہ برا ناگنہ - لہ آسمان - لہ ایک موتی یعنی لایق شخص - لہ فرشتہ - لہ سرشت - لہ آگ - لہ مخلوق
 و در صرم یعنی تیز ہوا کی رفتار - لہ بھلی کی کوک - رابطہ و تعلق - لہ جمع سالم یعنی کامل - لہ جمع ہم یعنی مان
 چاروں عناصر مراد ہے - لہ بوتل بنامہ والا - لہ زوہے سمندر - لہ ہمیشہ گردش کرنوالا - آسمان
 لہ پوشیدہ - لہ منہیں - غریب - کم مرتبہ -

آدم خالی نہاد، دلوں نظر کلمہ لیا
زاد و لغزش تو پیر شود در بر م

(۳) اغوائے آدم

زندگی سوز و ساز بہ سکون دوام
یہج نیاید ز تو غیر بخود نیاز
کوثر و نسیم برد، از کونشا بطول
زشت و نکورادہ و ہم خداوند است
خیز کہ بنامت ملکیت تازہ
قطرہ بے پایہ، گوہر تابندہ شو
تبع و خشت ندو، جان بھلے گسل
بازوئے شاہیں کشا خونِ رواں بیز

کو نہ تنہای ہنوز شوق بمیر و ذوق
چیت حیات دوام، ہنوز تنہا تمام

(۴) آدم از بہشت بیرون مدہ می گوید

چہ خوش است زندگی را ہمہ سوز و ساز
ز نفس مے کشادہ بہ فضا و گلستا
بگداڑا ہے نہماں بہ نیاز ہائے پیدا
گے جز کی ندین بہ ہجوم لالہ زارے

ہمہ سوز نام تمام، ہمہ درد آرزویم
بگداڑا ہم لقین را کہ شہیدِ تجویم

(۵) صبح قیامت

(آدم در حضور باری)

اے کہ ز خود خرید تو کو کب جاں مستنیر
ز نیت ہنر ہائے من بھر بیک نائے آب
زہرہ گر قمار من، ماہ پرستار من
من بہ زمین در شدم، من بھلکت شدم

از دلم فروختی شمع جہانِ ضریر
تیشہ من آورد از بگداڑا شیر
عقل کلاں کار من بہر جہاں روگیر
بستہ جادوئے من قدر و مہر منیر

لے ذوق و ذوق لے حید۔

لے سخن لے خدا۔ لے روئی لے مچھ والا۔

لے اند۔ لے آبنائے۔ لے روشن۔

لے پست بہت۔ لے ناخاندہ۔ لے تمیز۔ لے بہکانا۔ لے تڑپ لے مایہ می کے ساتھ عبادت لے بہشت
کے دو چتروں کے نام لے انگوٹھی بیل۔ لے پکڑ۔ لے گہر نلا۔

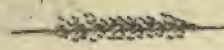

گرچه فوٹش مرا بر دوز را و صواب
از عظم در گند عذر گنا ہم پذیر
راغم کرد جہاں تا نہ فوٹش خوریم
جز بکنند نیاز ناز نہ گرد و اسیر
تا خود را و گرم این بت نکلیں گداز
بستن ز تار را و بود مرا ناگریز

عقل بدام آورد فطرت چالاک را
اہرین شعلہ زاد سجده کند خاک را

بوئے گل

حور بکنج گلشن جنت پدید و گفت
مارا کے زانسیئے گردوں خیر نداد
ناید بغم ہمین سحر و شام و زور و شب
عظم ریلو این کہ بگویند مرد و زاد
گردید مویں گمشت از شام گل مید
پای این چنین بعالم فردا و دنی نہاد
واکر و چشم و غنچہ شد و خندہ زوئے
گل گشت برگ گشت شد و بزمین فتا
دران نازنین کہ بند ز پائش کشادہ اند
آہے است یادگار کہ بو نام دادہ اند

لہ میری غلطی معافی کر۔ لہ جینے دہ تا کا جو ہند و اپنے گے اور کہیں دواتے ہیں۔ لہ شیطان لکھ بقرار
ہوئی۔ لہ خوشبو۔ لہ کل کا گدرا ہوا دن۔

نوائے وقت

خورشید بہ دامانم، انجم بہ گریبانم
درین نگری ایچم، درخورد نگری جانم
در شہر و بیابانم در کاخ و بہستانم
من در دم و در نامم، من عیش فراوانم
من تیغ جہاں سوزم من چشمہ حیوانم
چنگیزی و تیموری، شتے زغبازین
انسان و جہاں و از نقش و نگارین
ہنگامہ فقرگی، یک جتہ شمارین
خون جگر مرواں، سامان بہارین
من آتش سوزانم، من روضہ رضوانم
من کسوت انسانم، پیر این نیروانم
آسودہ و سیارم، این طرفہ تماشا بین
در بادہ امر و زم، کیفیت فردا بین
پنہال بہ ضمیر من، صد عالم غنا بین
صد کوب غلطاں ہیں، صد گنبد خیر بین
تقدیر فسون من، تدبیر فسون تو
تو عاشق لیلکے، ہن شت جبین تو
چوں شیخ رواں پاکم، از چند و چگون تو
تو از درون من، من را از درون تو
از جان تو پیدا یم، در جان تو پنہا نم

لہ جمع نیم معنی ستارہ۔ لہ علاج تلہ آب حیات۔

لہ ملک اردوہ کا باشندہ۔ لہ بارغ بہشت۔ لہ میر کر خواں۔
لہ نش۔ لہ خوشنما۔ لہ صورت نیکل۔

من رہرو تو منزل من مزاج وصال
آوارہ آب و گل! دریا بتمام دل
تو ساز صد شنگے تو گری این مغل
گنجیدہ بجایے میں میں قلم بے ساحل
از مہر بلند تو سر بر زلف طوفانم

حیات جاوید

گماں میر کہ ہیاں رسید کا رخاں
چمن خوش است لیکن چمن چتر است
ہزار بادۂ ناخوردہ در رنگار است
قبلے زندگیش از دم صبا چاک است
اگر در مزر حیات آگهی مجھے و گیر
فلے کہ از خلش غار آرزو پاک است
بخود عذیرہ محکم چو کہ ہزار کی
چو خس مزی کہ ہوائیز و شعلہ بیک است

افکار انجم

شنیدم کو کہے با کو کہے گفت + کہ در بحر ایم و پیدا سا حدیث
سفر اندر شتر ما نہاوند + در این کارواں را شتر تیت

لہ کیت - لہ سیکر و لہ قے والا باجہ لہ رونق - لہ ما دہ پرستی - لہ ظاہر ہوا تہ ستارہ
بگیر بمعنی مت مان -

(۲)

اگر انجم ہاں تے کہ بود است
گر قنار کند روزگاریم
ازین دیرینہ تابہا چہ سواست
خوشا آنکس کہ محروم وجود است

(۳)

کس این بار گراں را بر نتابد
نصائے نیلگونم خوش نیاید
ز بود مانہ و جوداں بہ
زا جوش پستی آں خاکدال بہ

(۴)

خنگ انہاں کہ جانش ہتھرا را
قبلے زندگی بر قاتلش راست
سوار را ہوار روزگار است
کہا و نو آفرین و تازہ کار است

نسیم صبح

ز دوسے بحر و سر کو ہساری ایم
و ہم بہ غمزہ طائر پیام فصل بہار
ولیک نمی شناسم کہ از کجا خیزم
پیشین اوسیم یا سمن یزیم

لہ نیل رنگ کا میدان یعنی آسمان لہ زمین
لہ خوش نصیب
لہ گہوندا -

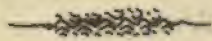
پہ سبزہ عظم و بر شاخ لالی بچم
خمیدہ تالش و شاخ اور گروں سن
کہ رنگ و لہو ز مسامات و بر انگیزم
بہ برگ لاله و گل نرم نرمک و نرم
چو شاعر نے غم عشق و رخ و شمع آید
نفس نفس بہ دوا ہائے او در آ میزم

پند باز با بچہ خویش

تو دانی کہ بازاں ز یک چہ ہر اند
موشیورہ و پختہ تدبیر باش
میا میز با لبک و تو رنگ و شاد
چہ قورمے قرو مایہ تر سناک
شد آن بانشہ بچہ شیر خویش
بہا شکرہ افتادہ بر روئے خاک
نگہ دار خود را و خور سندی
تن نرم و نازک بہ تہو گذار
دل شیر دارند و مشت پر اند
جسور و غیور و کمال گیر باش
مگر این کہ داری ہو اے شکار
کند پاک متقار خود را بخاک
کہ گیر و ز صید خود آئین و کیش
خدا از صحبت و انہ چیناں ہلاک
ولیر و ورشت و نمونہ سندی
رگ سخت چوں شاخ آہو بیار

لے خوب صورتی لے نباتات اور حیوانات کے جسم پر بہت چھوٹے چھوٹے سوراخ لے راگ۔ نفع لے دلیر
اور غیرت والا لے عالی ہمت لے جنگی مرغ لے کویل۔ لے خواہش لے شکار لے ایک چھوٹا سا پرندہ
جسکو لو کہتے ہیں لے ہرن کا رنگ۔

نصیب جہاں آچہ از خرمی است
چہ خوش گفت فرزند خود را عقاب
موجا بچن مثل آہو و میش
چنین یاد دارم ز بازاں پیر
کنکے نگیریم در باغ و کشت
ز روئے زمین دانہ چید قطرات
نچیے کہ پا بر زمین سودہ است
پے شاہبازاں بساط است سنگ
تو از زرد چشمان صحراستی
جوانے اسیلے کہ در روز جنگ
بہ پرواز تو سطوت زریاں
تہ چرخ گردندہ کو پشت
رستگینی و محنت و پیرداری است
کہ یک قطرہ نول بہتر از لعل ناب
بخلوت گرا چوں نیاگان خویش
نیشین بشاخ درختہ میگیر
کہ داریم در کوہ و صحرا بہشت
کہ پہنکے گردوں خدا داد است
ز مرغ سراسفلہ تر بودہ است
کہ بر سنگ رفتن کند تیز چنگ
بگو ہر چہ سیم مرغ والاسی
بر و مردمک را از چشم پلنگ
بہ رگہائے تو خون کا فوریال
بخور آچہ گیری ز نرم و ورشت
ر دوست کے طعمہ خود میگیر
نکو باش و پند نکویاں پذیر

لے سنجیدہ گا۔ لے ہمت لے گمانیدن صددے مائل ہونا لے باب۔ لے گونا گونا۔ لے کتا
میدان لے کینہ۔ لے شکار یا فائدہ طلیعت۔ سرشت لے قبلی لے بد بہ لے فرشتے لے کافوری
باز کا قسم کا ایک سید رنگ لے درخت پرندہ لے کیرا یعنی پست ہمت۔

کب و ناز

یخ جوئے کوہ راز رہ کبر و ناز گفت
گستاخ می پسرانی و بیباک میروی
شایان دودمان کستانیاں ہے
گردنہ فتنہ غلطندہ نجاک!
گفت آسجہ چنین سخن دل شکن گوی
ما راز مویہ تو شود تلخ روزگار
ہر سال شین دیدہ و آوارہ تر زیار
خود را مکئے دختر کبر کو ہزار
راہ دگر بگیر و برو سوائے مرغزار
برخیزین سنار و نہال منی مکار
من می روم کہ در خور این دودمان نیم
تو خویش راز مر در خصال نگاہ دار

لالہ

آل شعلہ ام کہ صبح ازل کنا عشق
افقروں ترم زمر و بہر قدر تن زخم
پیش از نمود لبیل و پروانہ کی تمید
گردوں شر از خویش ز تاب من آفرید

لہ رونا لہ آفت رحمت - لہ پھلایرس لہ خاندان

لہ گزیر لالہ لہ پروا

لہ غرور لہ چنگاری

در سینه چمن چو نفس کردم آشیان
سوزم رہ بود و گفت یکے ز بزم بالیت
در تنگنا کے شاخ بے بیج قناب خورد
شبنم براہ من گہر آبدار رخت
لبیل ز گل شنید کہ سوزم رہ دواند
واگردہ سینه منت خورشید می کشم
آیا بود کہ باز برا نگین و آتشم

قطرہ آب

مرا معنی تازہ مدعا ست
اگر گفتہ ما باز گویم روا ست

یک قطرہ باران زابریے چکید
کہ جائے کہ دریا ست من کی تم
نخل شد چو پہنائے دریا بدید
گر و بہت احقا کہ من نیستم
ولیکن ز دریا برا آمد خروش
ز شرم تنگ مایگی رو پوش

لہ سانس کے مانند - لہ ذرا - لہ مقصد

لہ کشادگی - لہ سندرہ خدا کی تم

لہ مفلسی تنگدستی

تماشاے شام و بحر ویدہ چمن دیدہ، وقت و دور ویدہ
 بہر برگ گیا ہے، بدوش سحاب و خیدی از پر تو آفتاب
 گے ہم تشنہ کامان رخ گے محرم سینه چاکان باغ
 گے خفته در خاک طاقت گداز گے خفته در خاک عجب سوز و سا
 زموج سبک سیر من زادہ زمین زادہ و زمین افتادہ
 بیاسائے در خلوت سید نام چو جہر درخش اندر آئینہ نام
 گھر شد در آغوش تلذم بزی فروزان تراز ماہ و انجم بزی

مخاورہ مابین خدا و انسان

خدا

جہاں راز یک آب و گل آفریدم تو ایوان و تاتار و زنگ آفریدی
 من از خاک بولا و تاب آفریدم تو شمیر و تیر و قنگ آفریدی
 التبر آفریدی نہال چمن را
 نفس ساختی طائر لغم زن را

لے میدان اور گہائی لے چمک لے پیاسے خلق دے۔ لے چراگاہ لے باغ کے کچھ ہونے پہلے۔
 لے تیز رفتار لے لنگر۔ بات چیت۔ لے دریاں
 لے بندوبست لے کھانا۔

انسان

تو شب آفریدی چراغ آفریدم سفال آفریدی ایوان آفریدم
 بیاباں و کہسار و راغ آفریدی خیاباں و گلزار و باغ آفریدم
 من آنم کہ از سنگ آئینہ سازم
 من آنم کہ از زہر نوشینہ سازم

اگر خواہی حیات اندر خطر زری

غزلے یا غولے در دہل گفت ازیں پس در حرم گیرم کفای
 بصر اصد ہنداں در کین اند یکام آہواں بصرے نہ شمای
 اماں زنت نہ صیاد خواہم
 دے زاندیشہ ہا آزاد خواہم
 رفیقش گفت لے یار خرومند اگر خواہی حیات اندر خطر زری
 دماوم خوشی تن را بر فغان من ز تیغ پاک گوہر تیز تر زری

لے شراب کا پیالہ۔ لے روغن۔ کیا ری۔ لے آپ حیات۔ لے کعبہ۔

لے نکاری۔

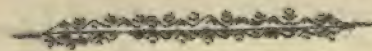
لے سان۔ چاقو وغیرہ تیز کرنے کا پتھر۔

خطر تاب و توان را امتحان است
عیبار ممکنات جسم و جان است

بهسان عمل

هست ایس مبدعه و عورت عالم است اینجا
حرفی را ز کجای که صورت است هنوز
نشته از حال بگیرند و گذشتند ز حال
مادرین ره نفس و هر بر انداخته ایم
ای که تو پاس غلط کرده خودی داری
ما که اندر طلب از خانه بروی نخته ایم
قسمت باد و باندازه چالم است اینجا
از لجام پخیل است و کلام است اینجا
نکته فلسفه در دیر جام است اینجا
آفتاب بحر اولب بام است اینجا
آنچه پیش تو سکون است خرام است اینجا
علم را جال بیدیم و عمل را نخته ایم

له راضافت کا فائدہ دیتا ہے یعنی خطر امتحان تاب و توان است۔ شہ کوئی۔ شہ حصہ سے ۲ اواز۔
شہ مہوشی۔ بخی دی۔ شہ گویائی شہ تلپھٹ۔ شہ ٹھانہ شہ جو شخص تیرا راستہ پہن گیا ہے شہ ہم نے
علم میں جان پھر بکدی یا ڈال دی۔

شاہانہ کلام معجز نظام

شہنشاہ اقلیم فصاحت و بلاغت اعلیٰ حضرت نظام
خسر و دکن خلد اللہ ملکہ و جہتمہ

اقتباس از تجرید منادی بحر حیات من از جانب جناب مستطاب
حضرت خواجہ حسن نظامی
غزل

بیچ حدیث بگر چشم تمنائی را
ہمہ مخلوق شفا یافت ز جام دوران
جلوہ حیرت زدہ کرنا است تمنائی را
غایت نیست بگردست میحالی را

لہ خدا کی سلطنت اور شان کو ہمیشہ قائم رکھے۔
شہ اخبار سے عمدہ۔ پاک۔
شہ علاج۔ شہ کوئی حد۔

ایں گنگ و دو کو ز فرزند شد و گویند
سحر و افسون که بلا هست بر این افکار
شید و عقل نباشد که بود این عثمان

بهر خانه شمر مهره طلائی را
زینت شکیل بود دیده بینائی را
سیر و ناز آب نشدن ماهی و درائی را

وید

در قفس مرغ عجب سینه تنگار بنم
کوین به خدا اینکیم است کجا
آمده فصل بهاری به چه ایام سعید
فتم افعیت که در قفس برفته گفت
فیس گشت است که محل تو و بالا آمد
آمد عید نهم که همه ساز و در دست
اینچه طفل است که مدون شده اینجا تمام

زنگ گهاست کہ ہم پہلے خارے بنیم
از تپ ہجر بن سوز و شہرے بنیم
مزد و شمار کہ اسجارا مارے بنیم
زیر جامہ تو گر خفتہ چہ مارے بنیم
ایچہ وزن است سر و دوش کہ بارے بنیم
ایچہ مضرب کہ مہربان پر تارے بنیم
ضرورہ معبد من شمع مزارے بنیم

خاک گشتم خسته جان ناتوان کیستم

ریزہ چیمبر زلہ بردارے زخاں کیم

این نعل آید از اطراف چین گوش من
و رست نازک می تراشد صبرت بی باجر
صورت قاذون هم و گرد آهنگ بلبل را زجر
می کشم جاروب عثمان و صفت از بلبل جان

بال و پر بر باد از مرغ تپان کیتم
آفری گوید که از سنگ بتان کیتم
مست فغان چنین من از فغان کیتم
بنده درگاه هتم هم ز نشان کیتم

وہ

لاجرم ہوئے سخن ہستم و گلزار نیم
فطرت یابہ اعلیٰ کہ کشد وزین گران
کن معاف از کرم این طرز معیشت را بہ
اے صبا کن تو نظر سوئے سخن تہ نیرام
حرف صدقے نہ بان مدہ گوید نمان

روح کی قم درے ساغر گفنا ر نیم
بہر اجناس شبک میں کہ خریدار نیم
بہر این جہ و دستار طلبگا ر نیم
صورت غنی و گل ستم و ن خار نیم
بر قلوبیکہ صفا ہر گے بار نیم

و

نظر بہ کن کہ بہ ثنائے نشہ شایان است
تو مہارک مسعود را ہد از مسدودم

چہ خوشان بہ فلک میں کہ اوپر دین است
مدار زندگیم پر شراب رنگین است

۱۔ تہ تر پتا خوا۔ ۲۔ حضرت ابراہیم کے والد کا نام تبتی بنا یا کرتے تھے۔ ۳۔ آواز نغمہ۔ ۴۔ ایک قسم کا باجھ نغمہ
۵۔ بازو۔ ۶۔ کم قدر چیزیں۔ ۷۔ زیادہ۔ ۸۔ روشنی دلانے والا۔
۹۔ کعبہ کے نزدیک ایک کنویں کا نام ہے۔

لہ دوڑ دھوپ۔ اے شطرنج کا وزیر۔ تہ بادشاہت لینے جو بادشاہت کرنا چاہے اُسے گھر میں نہیں
بیٹھا چاہیے تہ جمع تقریب سلائی۔ تہ خوش نصیب تہ جمع نہر تہ جمع شجر یعنی درخت تہ نہر
اگر بھی خبر میرا سائب۔ تہ میخون کا اصلی نام تہ دیو ہوا تہ رنجی دیو والا تہ مباحثہ تہ مقبرہ تہ کہنے کے
گھر گھر ملے کہانے اُٹھانے والا۔

ہم طیر کہ محو از نگاہش گشت
تراہ سنج غنابل بہ دوقب باد صبا
مرو بہ سگ کج یاد دارے عثمان
خمار زگرش شہلا چہر آگین است
بدست شلخ گل امرو ز جام زرین است
چرخ راہ ہدایت کہ جادہ دین است

دیگر

چہ رہ عشق بگرفت کہ پائے کردہ
گرچہ مایوس شدم از نظر لطف طیب
خاک این تیرب و لطف کہ چہ اکیر شدہ
در دل بلبل شیدا کہ ترخم نمی کرد
بہ بخت آمدہ از بہر تملانی عثمان
خون مظلوم بگفت رنگ خنایے کردہ
ایچہ تشخیص سیاکہ شفاے کردہ
در حق جان و دلم کارے دوائے کردہ
بگفت غنچہ و گل ہیں کہ چہ جاؤ کہ کردہ
در ہمہ عمر فرائض کہ فضلے کردہ

دیگر

ہست آسان بہر خرم قطرہ مہباشند
این فغان عندیہ بہر تیشد و چین
دستے چیزیت بنگر بہر شے ہم ضرور
نیت آسان کیف پیش مستی میناشند
سخت گل بہر سین نر بہر ت گہباشند
طرف کوزہ را محال است این گہ درباشند

لہ باد و کیا گیا۔ تہ سیاہی مال زگرش بکھول ہے آنکھوں نے تشبیہ ہے میں تہ کند ہا تہ راستہ تہ تنگ راستہ
تہ سر تہ نہدی۔ تہ صحت ہو گئی۔ تہ کہیہ کے نزدیک دو جگہوں کے نام تہ گانا تہ ادا نہیں کے
تہ تہ۔ تہ پاکیزگی۔ تہ گنجائش۔

مُرخ کب ز اہاں تو خونِ حمر از جگر
نیت ہر بادہ کہ رد کیف عثمان در دم
ہر ت این لعل میں کے ممکن خارا نین
جز بہ آواں غدیرے پُر دین خہباشند

دیگر

خانہ گفت است کہ بر لوح نوشتن بہل است
سخت شکل کہ شہد پیش نگاہ مخور
گرچہ بیدار شود زگرش شہلا بہر چین
طعنہ عشق مزین بر رخ بلبل گل گفت
ہرچہ مرقوم شدہ گشت حروف محکم
موسم عشرتے آید بہ زمان موعود
توچہ دانی کہ چہ در دلیت بہر عمر عثمان
جام سے نیز کہ بزر ہشتن بہل است
ساغر بادہ کہ در دست گرفتن بہل است
بہرہ گوید کہ نہ در خواب بختن بہل است
قصہ درد و محبت کہ بہ گفتن بہل است
گرچہ در سینہ و دل را نہفتن بہل است
باد نور و برہ گلزار کہ رفتن بہل است
این بجا نیت کہ بہر نیتن بہل است

دیگر

در چین میں بہر رخ غنچہ گل تر خندید
پارہ پارہ چوشدہ دامن نسرین چین
جوش کراست خے نیز سے تر خندید
دید این نقش چہ تماشاد و صنوبر تر خندید

لہ سرخ تہ وقت۔ موسم موقوف۔ تہ غدیر یعنی تالاب۔ کتہ و مدینہ کے بیچ میں ایک خاص تالاب
ہے کہ نزدیک حضرت علیؑ کے رسول اللہ کا جانشین مقرر ہونے کے موقع پر عید غدیر منائی گئی تھی یعنی سوائے
اے کہ عید غدیر کے موقع پر مدینہ تک پہنچے ہوئے تھے پھر مدینہ پہنچے ہوئے تھے۔ زمان موعود یعنی وقت مقررہ تہ ج نہیں ہے
تہ سیوٹی۔ تہ چھپیل۔

این شیمست که آید ز بهار کا گل
منفعل گشت چه گویم تو یا قوت مد
بین تو عثمان چه تفاوت به بیان مهر
دید آں مشک تن عمر و فرخندید
دید آں رنگ لبش لاله احمر خندید
پیش آئے کہ ہنہ نصیب بر تر خندید

نظم در توصیف مضمون راجہ بہادر علی سلطانہ شہ

گفت این باد صبا از پائے قرن شکل است
از شوق واحد نگرا می تیجہ دو جہت
چشم بیدار است این یا عالم غیر از تعاش
قصے باید بدوستے تاکہ برسنگے زند
تا نباشد کیف موتی از سنے پاک و صفا
قسمت فرخ نصیرے می نور و حشر است
کار بہر کس نیست عثمان اینکہ ہم اور ہندو
گفت این سوزن بجز دریا کہ سقن شکل است
بر ملا این راز نہاں نیز گفتن شکل است
گفت غفلت تا کجا در خواب غفلت شکل است
پیش آب نہر جامہ را کہ شستن شکل است
بر رخ خم جام صبا شستن شکل است
بجیہ گوید صاف بر محل کہ حقن شکل است
جز ہما نبائی کہ بر تخت نشستن شکل است

لہ نہایت خوشبودار۔ لہ شرمندہ۔ لہ بگہا ہوا یا قوت یعنی سرخ شراب۔

لہ سلطنت کا دایاں ہاتھ۔ لہ ایک ہی طریقے

لہ دوطرفہ لہ چٹائی لہ بادشاہ۔

دیگر

بدان کہ دارا مارت و دواع ساختند
میان دورت عدو گلست فرق کنیم
نہ قیل نہ اشتہرے زیند در مقام خطہ
مخافہ جنگ عجب گشتہ مورچہ بندی
تندہ گوشت تو عثمان مکملے گوید
تخت جاہ و گریل ہم نواختند
محال ہست کہ این امر کے شناختند
کجاست مہر کہ باز بچہ ہم نہ باختند
سپر چہ گفہ بجز آپ ہم کہ تاختند
طلائے خالصے در بونہ ہم گزالتند

دیگر

بین تو بروش صبا ساغر گلنارے رفت
این چہ نیرنگ زمانہ کہ غلش کرد ستم
الامان ستم ہلا ہل کہ نفوذے کرد
لے نہت این چہ نویدے کہ بگوئم برید
گردش جام کہ گرد است چہ رقص عثمان
قدم محل لیلی است کہ با بارے رفت
در دل غنچہ گلہارے کہ ہم خارے رفت
زیر جامہ تو بگر خفتہ عجب مارے رفت
ہمہ اعدا کہ یہ روشدہ در نازے رفت
کیف موتی مئے تندہ ہزارے رفت

لہ گھر۔ لہ ہر تہہ۔ جنت۔ لہ سامنا۔ مقابل۔ عکس یعنی چوہ پکائی والا۔ لہ کھالی۔ شہ قہن۔

لہ مذاہجائے۔ لہ زہر قاتل۔ لہ از۔ لہ خوشخبری

لہ آگ مراد آتش۔ لہ دوزخ۔ لہ باصری۔ نصیری۔

دیگر

ہمہ بیل کہ در عشق خیال است   ہمہ گما کہ بر مژدہ نہال است
 نفیر است این لطیف و ہم رقیقہ   تو صہیلے بخیر آب زلال است
 دماغ شیخ را چلے چو تر کرد   تغیر شد نہ بیج اور ابحال است
 زبان سون از اد گفتہ   گل غمہ رنگر تو با جمال است

رموز مسئلہ عثمان دقیق اند
 عبرت تشریح وان مرحال است

جمہ حقوق تالیف بحق مولف محفوظ ہیں کوئی صاحب
 بغیر اجازت فرہنگ یا شرح بنائے کا قصد نہ کریں

کتاب بغیر دستخط قلمی مولف مال مسروقہ تصور کیجا وے گی۔

دستخط مولف۔

Anand Nath Tiwari.

لے ہندی نقطہ ہے جسکے معنی خوش و خرم ہیں لے وہ بالکل ہوش و حواس میں نہیں ہر مسئلے کے فائدہ۔

ویر

بروز که بخت خال است
نزدیکان ایندم نه
چشمه در سینه
بهر که در آید
بهر که در آید
بهر که در آید
بهر که در آید

بهر که در آید
بهر که در آید

بهر که در آید

بهر که در آید

بهر که در آید

بهر که در آید